ДЈЕЛА

МАТИЈЕ БАНА

ПРВИ ДИО:

ПЈЕСНИШТВО

КЊИГА VI.

ВАНДА трагедија у 5 чинова год. 1868.

ЈАН ХУС трагедија у 5 чинова 1880.

У БЕОГРАДУ

ЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1891.

ДЈЕЛА

МАТИЈЕ БАНА.

ПРВИ ДИО:

ПЈЕСНИШТВО.

У БЕОГРАДУ
КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
1891.

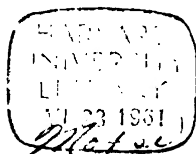

ИЗДАЛА НА СВИЈЕТ

СРП. КРАЉ. АКАДЕМИЈА.

Младом Ристићу
доброму ученику

Поклон: С. Тодоровића Рет. Бан

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

у Ванди.

Стр.	стих	место	исправи
9	17	ветар	*вепар*
12	23	жешче	*жешће*
14	15	Дубоким	*О дубоким*
27	21	да ће га ће се	*да ће га се*
33	6	Влада	*Ванда*
37	8	сели	*себи*
43	10	у срце ми	*у срцу ми*
45	2	јесте си ми	*јесте ли ми*
45	5	само ваше	*само вашу*
53	14	у љој	*у њој*
54	20	Тликом	*Толиком*
60	6	оку војну	*ову војну*
65	13	вајска	*војска*
70	11	невјорство	*невјерство*
91	13	цв'јели	*цвили*
92	21	трпљивости	*(трпљивости)*
93	4 (оздо)	од давна	*одавно*
103	4	наручје	*наручју*
112	4	сва	*све*
119	5 (оздо)	оних њених последњих	*оне њене последње*

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

у Хусу.

Стр.	стих	место	исправи
120	2	доубро	*добро*
133	21	увуђам	*увиђам*
134	3	тврдитм	*тврдити*
134	5	прусуство	*присуство*
159	9	остијаше	*остајаше*
	19	на р'јечи	*ни р'јечи*
165	2	више	*ваше*
171	16	дахле	*дакле*
172	6 (оздо)	хуље?	*хуље!*
180	11	ђа	*ћа*
191	2	левиној	*невиној*
198	3	ботослове	*богослове*
203	4	повајник	*покајаник*
269	17	пако	*тако*
212	1 (оздо)	измивења	*измирења*
220	8	утрајао	*устрајао*
232	15	узријани	*узрујани*
244	4	о на огањ	*и на огањ*
215	9 (оздо)	подмагнеш	*подлегнем*
219	2	удаљени	*удаљиише*

КЊИГА VI.

I.

ВАНДА

КРАЉИЦА ЛЕШКА.

ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА

год. 1868.

II.

ЈАН ХУС

ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА.

1880.

ОСОБЉЕ.

Ванда краљица лешка.
Млада, прва дворанка.
Богомил, краљичин ујак и врховни свећеник.
Влатко, Вандин пјевач.

Богор и Гостовит	дворани и присни пријатељи.
Стројимир и Војко	војни старјешине.

Први Староста.
Други Староста.
Један Лех, главар страже на могили, и други четник.
Ритигер, њемачки краљ.

Ото Арнолд Тагман	војводе Ритигове.

Два стражара њемачка и два коњаника.
Дворани, дворкиње и племство пољско; немачка и пољска војска.

Догађа се на обалама Висле за претхришћанских времена у Пољској.

ЧИН ПРВИ.

ПОЈАВА I.

Храм бога Световида у дну шуме. Наприједа са обје стране камените сједиљке под дрветима. Десно од храма кладенац. Звече ловачки рогови. Богомил излази из храма.

Богомил. С ове стране звек рогова чујем;
То с'и данас Ванда у лов дигла,
Јер ничији други не би смјели
Да с' огласе у дубрави овој
Четвор-главом богу посвећеној. —
Чудна, дојста чудна женска глава!
Блажена је кад на коњу јури
И зв'јерове обара стријелом,
А нада-све кад се копљем мјери
Са момачким мишицам најчвршћим!
Откуд у ње таки дух? Ја мислим
Да је Перун с небеских висина
Испустио испод крила својих
Мушку једну душу, а та доље
У тијело дњевино пала.
То је, ништа друго. Па и нек је
Моја Ванда така; није ли је
Крак витешки зачео у крви

Сестре моје? не сједи ли она
На столици поноситих Леха?
И не треба да јој ко врлином
Дух надвиси.... Али срце, срце!
Ово опет трпјети не могу
Да остане дуже несавладано.
Краљевству је дужна насљедника,
И даће га.... дати му га мора.

ПОЈАВА II.

Богомил и Млада у *ловачком одијелу*.

Богомил. Дан ти срећан, Млада. Гдје је Ванда?
Млада. Отисла се за звјерином једном,
А међутим ја окренух амо.
Богомил. Успјева ли код ње мис'о моја?
Јеси ли јој знала хладно срце
Угријати племенитом жељом
За човјеком каквим?
Или бар јој разум упутити,
Да избором мужа мора земљи
Испунити најтоплију жељу?
Млада. Свећеничка поштована главо,
Н'јесу лаки код жестоке Ванде
Покушаји таки; опасна је
Мање јарост рањене звијери
Но гњев којим око њено букне
Чим осјети да пред њоме когод
На брак циља својим разговором.
Сабрао си око ње најљепше
Најхрабрије синове у Леха;
А све на шта? само да у трку

И стр'јељању надмеће се с њима.
Још ни један да јој се је срца
И најмање дотакао.

Богомил. Мислиш?

Млада. А спази ли њежнију наклоност
Ма у које од дјевица својих,
Њу осмјехом поругљивим прати.

Богомил. Јеси л' штогод пред њом спомињала
О тевтонском краљу Ритигеру?

Млада. Тај сам говор опрезно повела.
Из почетка слушала ме хладно,
Па све већом и то живљом пажњом.
Већ се надах да ћу неосјетно
Завести је у пријатне мисли,
Кад ал' она на једанпут скочи,
И повикне: тевтонац је; доста.

Богомил. Да, крв лешка на тевтонску мрзи;
Морају се ипак једна с другом
Помјешати њиховим в'јенчањем.

Млада. Већ упутих милога јој пјевца
Да јој душу на то расположи
Изводећи хитром пјесмом краља
У свем сјају његове љепоте,
И далеко чувена јунаштва.
Ако с' ичим даје свладат' Ванда
Тим ће прије него мојим р'јеч'ма,
И свим мудрим савјетима твојим.

Богомил. Мудрија си и од мене, Млада;
Али жена најбоље и види
Пут којим се женском срцу ступа.
Што си дакле умно упутила,
То и концу води. Само, Млада,

Без одвлаке; јер свакога часа
Може стићи краљево посланство,
Да запроси л'јепе Ванде руку.

Млада. Тако брзо?

Богомил. Нестрпљивом краљу
Просидбу сам ја већ одобрио,
И не мислим да ће с њом он дуго
Окл'јевати. За то се поспјеши
И ти, Млада, да је на њу спремиш.
Волио бих бити сатрт громом
Но видјети да г' одбије Ванда.

(Рогови опет звече.)

Млада. То је она. Да нас овдје не би
Усамљене на збору затекла,
И поцрпла одатуда сумњу
О нашему тајном споразуму,
Ти се склони у храм Световидов,
А стазама ја ћу обилазним
Повратит' се к пратњи.

Богомил. До виђења.

ПОЈАВА III.

Ванда са мушком и женском пратњом; *сви су у ловачком одијелу.*

Ванда. Прихвати ми, Богоре, сокола;
Ти, душе ми, бржи си од њега. —
Нек се коњи тамо одмарају,
А ми ћемо овдје, у пријатном
Овом хладу стољетних дубова.

(Сједа, а сви за њом.)

Како с дахом мирисавих липа
Провијава кроз дубраву ову

Тих вјетарац! Само жубор тица
Што скакучу међ' гранама витим,
И водица бистра која пада
Ромоњиво са кладенца оног
Прекидају овај мук дубоки.
Мој је ујак знао дивно мјесто
Одабрати за храм Световидов;
При томе се сјетио и мене,
Па сједиљке ове намјестио
Да с' одмарам ловећи с дружином.

Млада. улазећи. Данас преко свога обичаја
Још на сусрет теби не излази.

Ванда. Ваљда врши там у храму обред,
И утробу испитује жртви,
Да докучи по њој догађаје
Који лешкој предстоје нам земљи.
Мачеславе, ветар што г' устр'јелих
Нека буде светом храму поклон;
Дај га одмах тамо однијети.
А ти, Влатко милозвучна гласа,
Да зачиниш ово пландовање,
Зађи духом у времена стара,
Па изведи пјесму прадједова.

Влатко. О краљице, давна ми је прошлост
Неприступна у овом тренутку.

Ванда. Теби? моме надахнутом пјевцу?
Неће бити.

Влатко. Још од зоре слушам
Око себе зуј ваздушних крила;
Дух дјевице скоро преминуле
Обл'јеће ме, окупља ме силно,
Да плачевну опјевам јој судбу.

Ванда. Кад је тако утјеши је, Влатко,
Па и сама нек покоја нађе,
И остави на покоју тебе.
Судби немој, ако заслужује,
Одаћемо сажаљење. Пјевај.

(Влатко удешава жице, а Богомил се острага појављује.)

Влатко. По дворанам пустим
Очинога града
Шета и уздише
Илдегонда млада.
Пред оч'ма јој ув'јек
Дивна мушка глава;
С њом на јави збори,
Збори с њом кад спава.
Душа јој је ипак
Тужних мисли пуна,
Јер на глави милој
С'ја владарска круна;
А она, ма да је
Старе крви дичне,
На свом грбу нема
Круне оној сличне.
На једанпут глас јој
До ушију дош'о
Да је у бој мили
Краљ Ригитер пош'о.
На тај глас се она
Као из сна трже,
Оружа се хитно,
На коња се врже.
Лети тамо гдје се
Олуј боја вије,

Да умре, ил' круну
Славом задобије.
Ту ст'јешњена спазив'
Љубљеног владара,
Ко лавица к њему
Мачем пут отвара;
Од ударца смртна
Заклања му главу;
Ал' и сама пада
Рањена у траву.
Ком' дугујем живот?
Краљ Ригитер виче;
Сјахује, челенку
С образа јој смиче.
А тад око њено
Упре му с' у лице,
Па с' над оком вјечно
Склопе трепавице.

Богомил. Буди слава јунакињи, која
Имађаше и срца да љуби,
И у срцу храбрости да гине.
Није ли то, Ванда,
Сјајан узор племените д'јеве?

Ванда. Ма да видим у љубави слабост
Која крепком не прилпчи духу,
Мој ујаче, признат' ипак морам
Да ме случај храбре Илдегонде
Потресао. Је л' истинит, Влатко?

Влатко. Причају га у тевтонској земљи,
Гдје љепота краља Ритигера
На гласу је као и јунаштво.

За њим чезну све тевтонске кћери,
Зањ и л'јепа Илдегонда скончa.

Богомил. Тог витеза видјех само једном,
И доиста у западу ц'јелом
Ја не видјех другог њему слична
Нит' у лицу, нити у јунаштву.
Он би први створ богова био
У очима мојима, да једна
Већа мана не помрачава га.

Ванда. А која је мана то?

Богомил. У њега
Прекипљује понос у охолост,
И нада-све према њежном полу.
Што је љепша и дичније крви
Која жена, то се охолије
Он опходи са њом; најдивније
Одбио је владалачке кћери.
У ономе дивотном тијелу
Изванредним духом оживљену
Људско срце као да не бије;
А без срца човјек је полутан.

Млада. Та управо тврда, хладна срца
Кад се једном покрену и плану,
Жешће горе и дубље но друга.

Ванда. Поносан је дакле с полом нашим,
Презире нас ваљда!.... Ох ујаче,
С тим тевтонцем како бих ја радо
Омјерила моје лешко копље!

Богомил. Дојста? онда сударила би се
Два једнако несавладна духа.
Њега копљем не би надјрвала,
А ако би по чуду љепотом.

То највећа побједа би била
Што је икад над човјеком д'јева
Однијела.

Млада. Погледајте тамо:
Једна чета сјајних коњаника
К нама језди.

Богор. Опрему тевтонску
И на њима и им коњ'ма видим.

Ванда. Да засједа није? Сви на коње,
И оружја латимо се одмах.

Богомил. На зло ваљда не смјерају. Ено,
Спазила нас, па дружина стала,
А један се из ње одвојио,
И долази амо.

Ванда. Пођи, Влатко,
Том' на сусрет, и реци му да је
Овдје лицем Ванда. Нек се даље
Не усуде ступати у шуму,
Ако неће мој гњев да искусе.

Богомил. Да се нико ни макнуо није.
Драга Ванда, то су иностранци;
Ил' законе лешког гостољубља
На једанпут сада заборављаш?
Ако им је игдје мјеста, то је
У дубрави, храмом освећеној,
Гдје припада мени домаћинство.
Нећеш л' овдје да останеш? онда
С твојом пратњом на страну се склони,
А ја сам ћу са човјеком овим
Р'јеч повести.

Ванда. Богоре, нек коњи
Ипак нама на домаку буду,

Да тевтонце ове, ак' устреба,
Растјерамо к'о јелене плахе.
(Отиде са пратњом.)

Богомил. Јамачно су то краљеви људи;
Треба ипак да сам на опрезу.

ПОЈАВА IV.

Богомил и Ото.

Богомил. Да ли данас ја добивам госта,
Или дрска насртача? Ако
Гост долазиш, со и хљеб ћу с тобом
Подјелити брацки, а говорим
Насртачу: бјеж' одавдје брже
Прије него страшни бог, ком' видиш
Храм онамо,
На главу ти није изврнуо
Све дубове ове свете шуме.

Ото. Мир доносим, оче, и пред тобом
Дубоким се поштовањем клањам,
Јер, ако ме ум не вара, стојим
Пред врховним лешким свећеником.

Богомил. Тај сам; а ти ко си? откуд идеш,
И камо ли са дружином смјераш?

Ото. Право теби из тевтонске земље,
А са двора краља Ритигера.

Богомил. Тад нам добро са твојима дош'о.
Ну, витеже, тако скоро, тако
Пренаглено ја вам се не надах.
Ваш краљ врли шта ми поручује?

Ото. То ћеш чути из његових уста,
Јер он главом дошао је с нама.

Богомил. Он дошао главом? Шта то чујем?
Ја се надах његовом посланству,
А не њему.
Ото. У свом нестрпљењу
Да краљицу што скорије види
С нама се је на пут отиснуо.
Богомил. Ох! витеже, тиме он доводи
У незгоду и себе и мене.
Ото. Краљ на своју једва ако мисли;
Ну за твоју жао би му било.
Богомил. Још довољно не приправих Ванду
На његову прошњу; а та кад би
Сад попр'јеко била одбијена,
Владалац би толи гласовити
Подлегао лично понижењу,
Од каква бих сачуват' га хтио
И цијеном мојих старих дана.
Ото. И сам с тобом д'јелећи ту зебњу
Науман је да ни њој нит' иком
Своју личност овдје не открије,
До једноме теби.
Богомил. Ту мисао
Одобравам; ипак њом се само
Од увреде очигледне склања,
Да јој исто тајни бол окуша
Ако лоша зањ испадне срећа.
Али чим је дош'о не даје се
Већ у томе ништа изм'јенити;
Па нек буде што Богови хоће.
Видиш оне дјевице пред храмом?
Међу њима краљица је лицем.
Дозваћу је, а и твој господар

Нек приступи, па р'јечима добро
Измјереним изложи јој прошњу.

Ото. Овдје?

Богомил. Нема свечанијег мјеста
У свој лешкој земљи; над Вандом је
Овдје јача моја моћ но игдје.
Идем по њу; ти по краља пођи. (Отиде.)

Ото. Богова ми! краљ Ритигер није
С нама дош'о овамо на руже,
Оштро трње само г' овдје чека.

ПОЈАВА V.

Млада, Богор и Гостовит; *за њима остала пратња,*

Богор. Посланици краља Ритигера?

Млада. Бар тако сам свећеника чула
Гдје краљици рече.

Богор. Шта ти хоће?
Што долазе с пратњом тако сјајном?

Млада. Даље чути не могох, јер старац,
Наложив нам да му претходимо,
С њом заоста тихо бесједећи.

Богор. Шта ти мислиш о доласку њином,
Гостовите?

Гостов. Соко, мој Богоре,
Шеву гони: опкладио бих се
О мојега најљепшега коња
Да дођоше по Вандину руку.

Богор. Та је сумња и кроз моју душу
Пројурила; ну надам се да ће
С презирањем бити одбијени.

Гостов. То још не знам; ја знам једно само.

Млада. Краљица се ево приближује:
Погледајте како ј' узбуђена!
Гостов. (На по гласа.) Н'јеси ни ти, пријатељу, мање.
Би ли збиља сад клонуо духом?
То ја теби нећу допустити.
Ако Ванда мора чија бити,
То ће бити, Перуна ми, твоја,
Или више ја пасати нећу
Бритка мача, ни јахати коња,
Ни осјећат' у грудима мојим
Како срце за тебе ми бије.
Ово памти.
Богор. Хвала, мили друже;
Али твоју према мени љубав
Ти не можеш сунут' њој у срце.
Гостов. Шта ти рекох, остајем при томе.

ПОЈАВА VI.

С једне стране долази Ванда с Богомилом, *а с друге* Тевтонци, *који стају чекајући.*

Богомил. Порука му ма какова била,
Кћери моја, ти је предусретни
С достојанством какво Ванди личи;
Порука је моћна, славна краља,
Који није наперио никад
Свога копља на лешке нам прси,
С којим желе сви народи ближи
Да с' у миру, а дпче с' владари
Да у свезу пријатељску ступе.
Лесима је ово пријатељство
Скупоцјено више но ичије,

Па зависи од дочека твога
Да с' утврди, ил' раскине нав'јек.
Ту велику одговорност, Ванда,
Сад у души треба да осјетиш.

Ванда. Што год лешкој краљици пристоји,
Ванда на то заборавит' неће.
Нек приступе.

(Стаје на десну страну у сриједи своје пратње. Богомил приступа Ритигеру и с њим говори полако.)

Млада. Гле, краљице, онога Тевтонца
С којим сада говори свећеник!
Какво ли је оно дивно лице!
Какав поглед и држање!

Ванда. Дојста
Још витеза такога не видјех!

Млада. (Овако се још у никог није
Загледала! Гле, у лицу сва је
Пребл'јеђела! Шта да мислим?) Госпо,
А да каквом блистаће красотом
Лице краља због ње разглашена
Кад такога шиље представника?

Ванда. Шути, Млада, шути; љута ми је
Нека сумња окупила душу;
Вољела бих да нијесу дошли
Ови људи. (Пред тевтонцем овим
Да овако задрхти ми срце!
Чисто сама на себе се срдим.)

Млада. (Или јој је већ јавио ујак
Узрок њиног доласка, ил' сама
Сјећа му се. Какав ли ће бити
Свему исход?.... Надам се и стрепим.)

(Богомил држећи Ритигера за руку приступа Ванди; за њим иду Ото и Арнолд. Други посланици остају на мјесту.)

Богомил. Посланици краља Ритигера
Предстоје ти са поруком, коју
Ја чух сада из њихових уста,
И коју ће с највећим весељем
Поздравити сва лешка нам земља.
Још ако је ти усрдно примиш,
Као што се од мудрости твоје
Поуздано свак надати може,
Онда бићеш данас ув'јенчала
Најтоплије свију Леха жеље,
А ујака твојега напосе.

Ритигер. Да и н'јесам преда-те доведен,
По твом лицу и по величанству
Што продире из особе твоје
Ја бих био одмах распознао
Међу овим дивним дјевицама
Најдивнију, зв'језду која сјевер
Обасјава, кћер богова, Ванду.
Твоје име, о краљице славна,
Величају сва тевтонска уста,
А Ритигер, краљ мој и господар,
Који славу више свега љуби,
Поклања се у мом лицу твојој,
И кроз моја т' уста умољава
Да краљевски уважиш му поздрав.

(Поклонив се одступа три корака, а ступа напријед Ото.)

Млада. (Слатко л' збори! вољела бих с овим
У колиби проводити дане,
Но с његовим краљем на престолу.)

Ото. Нашој земљи ваша погранична,
Нек и нашим људ'ма људи ваши
Браћа буду, а братство се веже

У срцима њиних господара.
Ја пред твоје полажући ноге
Штит и копље, подносим ти савез,
Па од сада за одбрану опћу
Да мачеви лешки и тевтонски
Заједно се увијек истргну,
И по борби у мачницу спусте.

(Одступа до Ритигера, а приступа Арнолд.)

Арнолд. Наш владалац до штита и копља
Пред ноге ти полаже и сјајну
Своју круну, к'о уздарје срца,
А руку ти пружа да ту круну
С њим подигнеш, те двоструким в'јенцем,
Да окитиш племениту главу.
За таку је један одвећ мало.
Пред крунама вашим сједињеним
Као срца и деснице ваше
Поклекнуће сјевер сав и запад,
Слава ваша прекрилиће свијет. —
О краљице лешка, ми поруку
Тевтонскога краља изложисмо;
Па молимо сада за одговор
С којим ћемо вратити се њему.

Богомил. (Приступив Ванди вели јој на по гласа.)
Не видје ли тицу која те је
Овог часа кругом облећела,
Па прхнула хитно према Висли?

Ванда. Видјех.

Богомил. То је знамен.

Ванда. Знам; па шта ми
Тим знаменом говоре небеса?

Богомил. У зујању брзога јој лета
Шапнуо ти дух матере твоје:
Не одбијај да т' не снађе б'једа.
Ванда. То друкчије ја сам тумачила.
Богомил. Како дакле?
Ванда. Одмах ћеш то чути.
Богомил. Хо!.... из тебе црни бог ми дише. (Одступа)
Ванда. Чух поруку; ево одговора:
Име св'јетло вашег господара
Међу нама изриче се с истим
Поштовањем с којим и међ' вама;
За част примам усрдни му поздрав,
Па усрдно њему га и враћам. —
Ма да стојим Лесима на челу,
Судбину им не р'јешавам сама,
Па не могу сама ни пристати
На нуђени савез, ни одбит' га,
Докле наши Старосте у в'јећу
Р'јеч пресудну о том нн изусте.
Ну судбином својом располажем;
А ту, знајте, ја свечано р'јеших
Онда јоште кад заклетву тврду
Пред богињом Диваном изрекох,
Да док живем подврћи се нећу
Мушкој глави. Заклетву не могу
Погазити, ма и славом краља
Ритигера сијила та глава.
Богомил. Не, не даље.
Ванда. Ја, ујаче, сврших.
[Бо]гомил. Не, свршила н'јеси; не, господо,
Одговора ви још не добисте;
Са друкчијим, сасвим са друкчијим

Ваља да се натраг повратите.
Р'јечи што сте овдје сада чули
Не имаше смисла, бјеху празне
К'о и ваздух у ком ишчезоше.
Пријатнијих обећавам вама
Кроз три дана, само кроз три дана;
Па вас молим да се задржите
Међу нама за то кратко вр'јеме;
И онако одмора вам треба.

Ритигер. Свећениче, уморни од пута
Примићемо радо кров под који
Уљудно нас зовеш, само ако
Краљица се тому не опире.

Ванда. Ја на против, господо тевтонска,
Вама нудим мој краљевски замак,
И ондје вас као часне госте
Очекујем с лешком усрдношћу.
Ал' надама којим вас мој ујак
Смјело храбри затворите срце.
До виђења. (Пође, па на ријечи ујакове стане.)

Богомил. Иди, Ванда. Тамо
У тишини замка увидјећеш
Сву безбожност заклетве ти дрске.
Све до сада тајаше је нама,
Јер да за њу ја знадијах.... Али
Та заклетва код Диване чисте
Није могла ни пријема наћи,
Па никако и не веже тебе.

Ванда. Не веже ме заклетва? И то ми
То врховни наш свећеник вели!
О богови, ви га н'јесте чули.

Богомил. Не потичи јарост коју у себи
Тешком муком јоште задржавам,
Јер ће пући као гром. Шта, Ванда!
Би ли хтјела у холости твојој
Са богињом да се упоредиш?
Тад поразни њен ти гњев нав'јештам.
Ванда. Она може срушити на мене
И сводове овог тврдог неба,
Ну госпођи слободнијех Леха
Наметнути неће господара.
Богомил. Неће?
Ванда. Никад.
Богомил. И пресудно тако
То изричеш?
Ванда. Као што пресудно
И р'јеч своју мислим да одржим.
Богомил. Рикни, небо!
Млада. Стишај се, мој оче.
Богомил. И још шутиш, о ужасни боже?
Јоште муњом у њу не удараш
Из тог храма, да се у прах сруши?
Ритигер. Молимо те, свећениче, стани.
Млада. (Ритигеру.) Сад гњев његов не задржа нико
К'о ни воду потока, кад бујан
Разлије се из корита свога.
Богомил. Незахвална кћери сестре моје,
Тако ли ме осрамоти данас?
Би злокобан онај тренут кад те
На краљевску столицу ја попех,
Би злокобан.... Али чуј и памти:
Како сам те на њу узвисио,
С ње те тако и свалити могу.

Ванда. Свалити ме?.... можеш у гроб само;
Али не ти, нити ко на св'јету,
До десница једна, јединита,
А то ј' ова. (Отиде с пратњом.)

Ото. Разгњевљена оде.

Ритигер. Л'јепа ли је и у самом гњеву,
Љепша него што је ипак себи
Ја представљах у сновима својим,
Поноснија од богиње саме
Која доби завјет њен. Мој оче,
Шта овамо дођох? Боље да је
Ни видио никада нијесам.

Богомил. Тек долазим к себи. Прости, краљу,
Јоште ми се у жилама старим
Крв смрзнула није.

Ритигер. Али ако може бит' још мјеста
Нади каквој, начином оваким
Ми нећемо ни до чега доћи.

Богомил. Прости, молим, зан'јела ме јарост;
А планути морала је силно
И у теби.

Ритигер. Само туга, оче,
Дубока ме туга обузела,
Јер најљепшу моју наду видим
К'о звијезду на западу крајњем
Кад све бљеђа трепти, па уњ тоне.

Богомил. Ал' утонут неће; ја ћу опет
Довући је на сред јасна неба,
Да потпуном ту сјајношћу плане.
Старосте ћу позвати у помоћ,
И сву шљахту, ако нужно буде.
Ванда мора попустити.

Ритигер. Али....

Богомила. Попустиће; ослони се на ме.
Пристала је на рок од три дана,
И љупко те позвала у замак,
Гдје склоништа није јоште дала
Никаквому иностранцу. Така
Изванредност без значења није.
Пођи тамо са свом пратњом твојом;
А до мало ето ме за вама.

Ритигер. Поуздањем твојим моје дижеш,
Па на ново покушаћу срећу;
Ал' не дуже него за три дана.

(Одлазе. Пада завјеса.)

ЧИН ДРУГИ.

ПОЈАВА I.

Дворница окићена оклопима, штитовима и свакојаким оружјем.
Улазе: Богомил и Млада.

Богомил. Овдје ваљда разговор нам неће
Прекидати нико. Збори, Млада.
Млада. Већ се три дни навршују како
У замку нам гостују Тевтонци,
И ја видим да сваки дан Ванда
Ведријим их предусрета лицем,
И љупкијим гласом с њима збори.
Богомил. Је ли да је тако? није ми се
Причинило дакле.
Млада. Љубопитно
О дјелима њиног краља слуша,
Распитује за тевтонску земљу,
Какви су јој стари обичаји,
Који су јој на гласу јунаци,
Колика је војничка јој снага;
Па пошто их саслуша до воље,
И љубазно отпусти од себе,
Занесе се дубоко у мисли.

Рок је данас пресудному њеном
Одговору, па с' надајмо добром.

Богомил. Да би, д'јете, богови те чули!
Ну не знаш ли ништа извјесније
Да ми кажеш о намјери њеној,
Па да твојом и ја дахнем надом?

Млада. О намјери њеној? не рече ли
Да ће само у пуном је в'јећу
Изјавити, а све дотле да се
Не усуди нико жив о истој
Запитат' је? тим је она ријеч
Зауздала на свачијим уст'ма.

Богомил. Није мени? ја ј' упитах, ипак.

Млада. Па?

Богомил. Нијема окрену ми леђа.
Ванда, видим, сасвим заборавља
Да сам главни Лесима свећеник;
Ну бога ми чијем храму служим,
Само ако постиди м' и данас,
Дати ћу јој тако осјетити
Моћ овога достојанства мога,
Да ће га ће се сјећати до гроба.
Тако ћеш јој рећи.

Млада. Нећу, оче;
Њу пријетња само раздражује,
Као што је
И опасност стављена у изглед
Изазива да упорством већим
Пркоси јој; види ли на против
Да слободну штујемо јој вољу,
Стишаће се, те ће ј' у тишини
Разум лакше дужности привести.

Већ је, мислим, на тај пут и стала,
Јер ни једном још човјеку није
Тако радо Ванда приступала
К'о што видим да приступа сада
Гиздавому посланику, који
Повео је р'јеч краљеву први.

Богомил. Зар Ерману?

Млада. Њему.

Богомил. Збиља, Млада?

Млада Поносито држање а љупко
Тог витеза дојста дивна, свака
Р'јеч његова, миг му сваки, у њој
Изазивљу необичну пажњу,
И да није Ванда то....

Богомил. Изреци.

Млада. Мислила бих.... више него пажњу.

Богомил. Онда љубав?

Млада. Или тако нешто
Што на љубав нашу душу склања.
Ну тврдоћу знајући јој срца
Волим мислит' да по посланику
Само краља одсутнога мјери.

Богомил. Што извијаш мисао ти праву
Хитрим р'јеч'ма? искрено говори:
Је ли сама Ерманова личност
Њој угодна?.... лукаво се см'јешиш!

Млада. Кад би тако и краљева била
Њен би отпор, мислим, ласно пао.

Богомил. (Отиде на страну.)
(Гле случаја! приклања се њему,
Не знајући да је то краљ лицем!
Ну кад Ерман задоби јој срце,

Краљ би мог'о изгубит' јој руку
Ак' остане непознат и даље.
Заплео се сам у своју мрежу!
Ваља му је одмах раскинути.
Ал' ако се Млада преварила?
Кад бих краља открио, а Ванда
Одбила га ипак?) — Јеси л', Млада,
Увјерена о том што ми рече?
Да се н'јеси преварила?

Млада. Оче,
Тешко да се у стварима таким
Ја преварим.

Богомил. Да си оштроумна
То знам добро. Дакле по твом уму
Ванда дојста Ерману је склона?

Млада. И с тога би пресудније могла
Краљевског му одбит господара,
Окром ако ти начином вјештим
Не окренеш ц'јелу ствар.

Богомил. То исто
И ја мислим.

Млада. Да, она би могла
С поклонима и р'јечима празним
Отправити краљу посланике,
А Ермана себи задржати.

Богомил. Не, то неће.

Млада. Баш се тог ја бојим,
Па ти гледај тому да доскочиш.

[Богом]ил. Почуј, Млада; ми смо много ближе
Своме смјеру него што и мислиш.
Дај ми руку. Ти оштрином р'јетком
Знаш у свачј'у проницати душу,

Па ћеш знати
Да очуваш и свачију тајну.
Ево ћу ти једну повјерити
Много важну, а ма и опасну,
Чула си ме, и опасну.

Млада. Збори.

Богомил. Знаш ли ко је тај посланик красни
Што с' Ерманом зове?

Млада. Ко је, оче?

Богомил. Краљ Ритигер главом.

Млада. Краљ!

Богомил. То име
Да нијеси више изустила
Пред никијем, ван пред једном Вандом,
И то само ако с' уздаш тврдо
Да смјер нећеш промашити. Тад јој
Тајну одај ка' од твоје стране.
Тим ће с' она прије одлучити
На одсудни корак. А видиш ли
Да извјесна успјеха ту нема,
Онда шути, Богов'ма те кунем,
Шути, Млада, ка' тврда стијена,
Да се не би у средини нашој
Краљ нашао двогубо постиђен.
Јеси ли ме добро разумјела?....
Изумљена гледаш ме! Знај, Млада,
Ако тајну лакоумно издаш
Пред бога ће Световида пасти
Једна жртва, а то глава твоја.

(Отиде.)

ПОЈАВА II.

Млада сама.

Шта сам чула! Ерман! На срце ми
Та в'јест паде као бритко гвожђе.
Па он дакле ни за што се друго
Није мени са осмјехом њежним
Иласкавим р'јеч'ма обраћао
Него да би тим могао лакше
О краљици штогод разабрати?
А ја мишљах.... ја надама слатким
Већ с' одавах!.... Несмислена Млада!
Завидљиви црни бог, он један
Овако ме засл'јепити мог'о
Да проведе страшну игру са мном.
Али ево њиме се и кунем
Да никада краљичину руку
Тај краљ неће скопчати са својом.
Старац пр'јети ако тајну одам!
О небој се, старче, одати је
Ни у каквом случају ја нећу,
А најмање у ономе који
Ти баш желиш. У дно срца мога
Ја ту тајну нав'јек закопавам,
К'о и моју очајничку љубав.

(Ванда ступа на побочна врата, али опазивши Младу стаје.)

Ванда. Ту је она; јамачно га чека
У дворници овој удаљеној.
Сад бих могла у траг да им уђем.
За ова ћу сакрити се врата.

(Повлачи се натраг.)

лада. Ко то бјеше? Крај хаљине женске
На вратима притвореним видим.

Вандина је то хаљина; ено
Повукла је себи. Ипак она
Иза врата стоји. Шта то значи?
Досјећам се: на ме подазр'јева,
Па би хтјела да ми траг ухвати.
Кад би овог часа Ерман дош'о!
Радо бих јој к срцу одапела
Неколико отровних стријела.
На њу сада као и на њега
Смртно мрзим. — Од овуда чујем
Корачаје.... биће он. То волим.

ПОЈАВА III.

Ритигер улази. Млада, а за побочним вратима Ванда.

Млада. Гле!.... витеже, на те управ мишљах.
Али каквом необичном тугом
Застрто ти видим дично лице.
Ритигер. Красна Млада, мени ево сија
Дан последњи у овоме замку,
Гдје земаљске кћери надмећу се
Са ваздушним вилама у дражи,
Гдје чаробност потоцима тече
Из очију, а гласови слатко
На ружичним усницама звече,
Кан' од злата жице препредене
Кад их дира дјевојачка рука.
Па све ово кад оставит' морам
Како да ме не обузме туга?
Ванда. (Само што јој изреком не каже
Да њу једну све те дражи красе.)
Ритигер. Ну хоћеш ли да ми од радости

Око плане као сунце ово,
А ти слатком охрабри ме надом
Да ћу поћи носилац одавдје
Милих в'јести, па се скоро к вама
Повратити са сјајнијим друштвом.

Влада. (Да би опет састао се са њом,
Па ј' од мене ваљда и просио.)

Млада. Кад не могу ја и нећу да те
Још ласкавим надама соколим,
Па би, мислим, умјесније било
Да им с' и сам много не одајеш.

Ритигер. Кад ми тако збориш ваљда нешто
Ти већ знадеш.

Млада. Ништа, вјеруј, ништа,
Ну познајем изванредну сталност
Краљичиног духа. На висини
На коју је судба изнијела
Р'јешила се да остане нав'јек
Неприступна, људ'ма недостижна,
Као што је недостижна свакем
Сјајна звјезда на највишем небу.
И остаће, вјеруј. Видјети ћеш
Прије Вислу да је поткопала
И одн'јела ст'јену
Која виси над њом од в'јекова,
Него л' Вандин дјевојачки в'јенац,
Који би јој са поносна чела
Отргнула дрска мушка рука.

[Ри]тигер. Зар би чежња за тол' таштом славом
У ње могла истинита бити?
Зар да с' она с дивљим звјеринама
У њежноме осјећању равна?

Она толи мудра, тол' умилна?
То не могу никад вјеровати.
Али ако ти погодиш, Млада,
Ја мораћу цвиљети до смрти
Над судбином мога господара.

Млада. Над његовом, ил' управ над својом?

Ванда. (Шта то значи?!)

Млада. Зачуђен ме гледаш?

Ритигер. Јер не могу да разберем мис'о
У р'јечима твојим умотану.

Млада. К'о што н'јеси ни погледу мому,
О Ермане, мог'о да умакнеш.

Ритигер. Твом погледу!

Млада. Да, истину признај;
Није л' Ванда дивотно лијепа?

Ритигер. Јесте, створ је савршен, божанствен,
Каква није под небом још било.

Млада. И свачије не пл'јени ли срце?

Ритигер. Па?

Млада. У своме зар и сâм стријелу
Не односиш из очију њених?

Ванда. (О њем сумња, па га куша. Змијо!
Ну хвала ти; бар ћу тако моћи
И ја његов одговор да чујем.)

Млада. Тако ли је муком умукнуо
Мој тевтонски заљубљени витез?

Ритигер. Ти ме, Млада, доводиш у чудо.
Из чега си то извести могла?
Бих ли смио и мисао саму
Подигнути до жене, којој је
Мој господар руку нам'јенио?

Млада. Твој господар? Ха, ха! с њим на страну

Зар над срцем краљи господују?
Искрено ми сад признати мораш
Да лијепу Ванду обожаваш.

Ритигер. Ка' госпођу лешку, па и моју,
Ак' угодно буде боговима.
А ти ако доводиш ту сумњу
Из жалости моје са одласка,
Зар у овом бајном замку нема
И без Ванде таких љепотица
За којима мора на растанку
Растужит' се свако мушко срце?
Зар нијеси и ти дивно л'јепа?
Знам витеза кој' ће поћ' одавдје
А неће те заборавит' никад.

Млада. Вјешто л' знају ласкати Тевтонци!

Ванда. (Ступа срдито међу њих.)
К'о што знају и дјевојке лешке
Са странцима зборити без стида.

Млада. (Иде привидно покуњена на страну.)
(Планула је! љуби га без сумње.
Ха! ту љубав раскидох за свагда;
Тако барем обома се светим.)

Ванда. Ти, витеже, под Вандиним кровом
Заводећи ласкањем дворанке
Дрско газиш гостољубља закон.

Ритигер. Богови ме од тог сачували!
Само случај и уљудност, госпо....

Ванда. Што је можда уљудност међ' вама
Увр'једа је овде. Уклони се....
Што ме гледаш? уклони се, велим;
А до мало часа у вијећу
Мој коначни одговор ћеш чути.

Ритигер. Отићићу, али не отјеран,
Мојега ми бога Ирминсула,
Не отјеран тако стидно.... Али
Заносим се.... краљице, опрости.

Ванда. Ја не праштам тако што; одлази.

Ритигер. Небеса ми! то је и одвише.
Успавани мој се понос буди,
И тјера ме да осветим ово
Понижење, краљу Ритигеру
У мојему лицу нанесено.
Али онда све је прошло. (Бјежим,
Бјежим од ње.) (Одлази.)

Ванда. Дрхти сав од гњева! —
А ти слабо, лукаво створење,
Циљала си да нитима својим
Сплетеш срце овому тевтонцу?

Млада. Не, краљице, смјерала сам само
Да забуним таког продрзливца
Који смједе, ако и потајно,
Да те љуби.

Ванда. Не лажи ; ил' мислиш
Да од првог дана кад дођоше
Нијесам ти проникла у душу?
Одмад иди испред мојих очи.
(Отиде Млада.)
Ох! осјећам тежак бол. — А зашто
На њих плануx оволиким гњевом?
Чудно дојста! Да се баш и љубе
Би ли могло то тицат' се мене?
Ни најмање. — Ну из гњева мога
Да та Млада не би докучила....
Зар би могла лудо помислити

Да завидим њој понизног слугу,
Кад ми руку сам господар пружа?
(Покрива рукама лице.)
Стидна Ванда, ипак чудан немир
У твоју се душу уселио.
Да ли ово није љубав? љубав
Коју јавно презирах до сада?!
Не, не, није; кад би то бит' могло,
Растргла бих сама сели њедра
Да ишчупам из њих подло срце,
Па г' изгорим на пламену живом.
Ванда бијах, и остајем Ванда.
Нико неће на уснама мојим
Недостојан уздисај затећи,
Нити ће ме с тога окупити
Руг подмукли мојих дворкињица
И госпођа лешких. Ја презирем
Тог Ермана кан' и Ритигера,
И кукавне људе свеколике;
Јер ма како да мислима смјелим
Дух у њима буја, срце с' ипак
У мајушњим чуствима растапа;
Презирем их, и презираћу их
Док узживем. — Да, са срца сада
Камен свалих, и ведрином опет
Дух ми тихо плови. — Ко долази?
(Отварају се врата и улази Влатко.)

ПОЈАВА V.

Влатко и Ванда.

Ванда. Гдје си, Влатко? од чекања дуга
Нестрпљење обузело ме је.
Видим Лехе гдје пред мојим замком,
На кругове многе под'јељени,
Препиру се бурно међу собом.
Стоји тутањ њине вике као
Кад вјетрови у дубрави густој
С више страна слете се и хује.
Јеси ли их обишао, Влатко,
И свуд згодне посијао мисли?

Влатко. Налози су твоји извршени;
Ну, краљице, страх ме да те данас
Мучна борба не чека у в'јећу.
Сви староште ујаком су твојим
Добивени за мисао кобну
Да се приме понуде Тевтонца;
Премда опет Богор, у кога се
Сва угледа поносита младеж,
С Гостовитом вјеру ј' утврдио
Да, ма каква одлука ти била,
Браниће је мачем у десници.

Ванда. Ја бих била довољна и сама
Да с' одупрем старостам' и свима;
Али волим кад још уза — себе
Имам друштво тако племенито.
Сад отвори широм врата замка,
И зовни их на састанак трубом.

(Отиде Влатко.)

Врли Богор! као лав је храбар,
А потчињен свакој вољи мојој

К'о дијете. Шта ће сада моћи
Ти старосте?.... Не одричем, с њима
Опасна је борба, особито
Кад их таки руководи човјек
Као што је ујак мој.
(Звечи труба.)
Ја борбу
Ипак примам, и сада се кунем,
Не већ једној Дивани, но свима
Боговима силним,
Да док живем никакав се човјек
Неће мене руком дотакнути.
И заклетву ако погазила,
Световиде, бритким твојим мачем
Моје Лехе у биткама коси,
Прôво боже, прободи ми срце
Успјаним твојим гвожђем, гладом
Умори ме ти, богињо Живо! —
Сад, ујаче, дођи, и дођите
Ви, старосте, Леси свиколици,
Устаните јаросни на мене,
Ја вам нећу попустити. — Ето
Скупљају се. Са дјевама мојим
У средину њину вратићу се.
(Отиде)

ПОЈАВА VI.

Богор и Гостовит с младим племићима. Доцније Богомил са старостама.

Богор. Сложни старци, сложни ми; два стана
Са супротне двије тачке пошла!

Хоће ли се вешто мимоићи,
Ил' ударит' страшно међу собом?

Гостов. Живота ми! старосте ће данас
Мирно нам се уклонити с пута,
Или својом поквасит' га крвљу.

Богор. Гостовите без потребе крајње
Не притичи тако крајњој мјери;
А најгорем у случају треба
Да врховном свећенику главу
Поштедимо. Ма да је тај Ванди
Сад противан, смрт његову она
Никада нам не би опростила.

(Улази Богомил са старостама.)

Богомил. Заузмимо мјеста, и пошљимо
По краљицу. Ти јој, Влатко, јави
Да је Леси чекају у в'јећу.

(Старостама на по гласа.)

Пријатељи, договорисмо се:
Ја ћу радо нијемилом уста
Заклопити, да ми из њих не би
Излетиле раздражљиве р'јечи;
Али за то ви ћете свом снагом
Вашег ума и важношћу чина
Упети се да је савладате.

1. Старос. Готови смо на покушај сваки;
Ну нећемо, на ново велимо,
Да мачеви лешки умоче се
У крв лешку за ствар оваковy.

ПОЈАВА VII.

Пређашњи. Ванда у оквиру краљевском и пратњом дјевојачком.

Племићи. Слава Ванди!
Старосте. Краљици наш поклон!
Ванда. (Са престола.) Гласовити умом и искуством
Старјешине, и ви о племићи,
Поуздана лешке земље снаго,
Ја вам данас на договор дођох.
Краљ Ритигер, владалац тевтонски,
Преко својих посланика иште
У вас савез, а у мене руку.
Ја сам с мјеста руку му одрекла,
Ви р'јешите о савезу сада.
1. Староста. О краљице, кад ствар тако стоји,
Ту већ нема ништа да се р'јеши.
Рука твоја савезу је услов,
И једини поуздан му залог.
Одрекавши ону
Одрекла си уједно и овај.
Ванда. Ја на против дијелим то двоје,
Јер о себи може обстат' свако.
И то управ што их неопходно
Краљ скопчава, задаје ми сумњу
Је л' искрена намјера му с нама.
Ако њему савез лешки треба
Да силнији у свијету буде,
Примиће га и без моје руке;
Ну грамзи ли за влашћу над Лехом,
Савез му је тад изговор само,
А ја средство да брже и лакше
До цијели властољубне дође.

Ну богови тако ми помогли,
Ја чуварка лешке вам слободе
Нећу никад сл'јепо послужити
Као средство лешког подјармљења.

Племићи. Слава буди краљици тол' мудрој!

1. Староста. Ја опрезност први похваљујем,.
Ну не мислим да с' о јарму може
Говорити докле год је бистра
Св'јест у Леха, и десница јака.
Ко год сједне до тебе на престо,
Тај ће бити приморан да строго
Управља се по закону нашем.

Богор. То тевтонски владар не би знао,
А јамачно не би ни хтио.
У њих, круна надвишава закон,
У нас закон и над круном стоји;
Лешки владар, мeђ' равнима први
Приклања се општој вољи лако,
А тевтонски крутом као жељез
Самовољом све под ноге збија.

1. Староста. Небеса ми, Богоре, још крућа
Била воља краља Ритигера,
Омекшаће брзо међу нама,
Стопиће се к'о на ватри восак.
О том даље не трошимо р'јечи.
Властољубље није краљу мамац,
Но Вандина љепост и врлина,
Глас о кој'ма ширећи се бајно
По свијету допро ј' и до њега.
Сâм узорит, јунак сâм, он жели
Дрȳгу себи доличну у свему,
Да би њиним необичним сјајем

Свјет забљештен
Дивно се, и бојао их се.
Тим и нашој и његовој земљи
Нарасла би слава и безбједност.
Ја с другов'ма којим тако мислим,
Па сагнувши кољено пред тобом
Молим т' ево: не одбијај краља.
Ти си прва у Леха нам глава,
И прва нам добротворка буди.

Ванда. Поштовани старче, у срце ми
Твоје р'јечи благо ромињају
К'о пролетња кишица кад пада
На зелено класје поља наших.
Лехе моје више свега љубим,
Па за њину славу и безбједност
Даћу свагда тако лако живот
К'о цвијетак овај који теби
Ево пружам; али ја не могу....

Сви старос. (Пред њу долазе и сагињу кољено.)
О краљице, и ми сви до њега
На кољену теби понављамо
Исту молбу: не одбијај краља.

Ванда. Шта чините? О богови вишњи!
Устаните; стид ме да пред собом
Сједе главе погнуте вам гледам.
Устаните, молим, устаните.

(Устају.)

О мој оче, међу њиховима
Као да сам видјела и твоју!

Богомил. И јамачно дух је Краков сада
Нестрпљиво лебдио над тобом.

Гостовит. (Богору полако.) Краљицу су поколебат' знали.

Сада или ти одр'јешно збори,
Или ја ћу устати на дјело.

Богор. Уништен сам.... Још, још мируј, молим.

Ванда. Ал' и своју сада милу главу
Да мој отац подигне из гроба
И вашима овдје придружи је,
Вај! и то би узалудно било,
Јер боговске над свачијим стоје.
Ја се двапут боговима самим
Завјетовах, позвавши на себе
И на земљу гњев најљући њихов
Ако завјет вјероломно згазим.

1. Староста. Од завјета може те разр'јешит'
Наш свећеник, богова љубимац.
Је л ти, оче, та моћ озго дата?

Богомил. У мени је њихов дух, глас њихов
У устима мојим, а ја велим:
Сваки људски несмислени завјет
Пред њима је ништав, и они га
Опраштају људском слабоумљу.
Твој ће теби, краљице, тим прије
Што с' противи завјету ти пречем
И ранијем, који најсветије
Са њима те ка' и с нама веже,
А то завјет, да ћеш лешки народ
Усрећити. Народ сад од тебе
С правом срећу чека, а ова му
Поглавито у твом насљеднику.
Ма шта друго да ј' обрекла Ванда,
Краљица је опозвати дужна.

Ванда. Дужна!.... ув'јек та вам ријеч стоји
На уснама.... дужна! ну по чему,

Реците ми, ви мјерите мени
Ту краљевску дужност? јесте сп ми
Лешком круном увјенчали главу
Да м' извјетом дужности у свачем
Само ваше намећете вољу?

Богомил. Са највећим правом ув'јек иде
Упоредо и највећа дужност.

Ванда. Хо, већ доље с лажном образином,
Па да једном очи се у очи
Погледамо, да истина једном
Из душе нам на уста излети.
Моје право? а какво је, гдје је?
Је л' то што ме краљицом зовете?
Што преда-мном скромно клањајућ' се,
А у срцу смијућ' ми се холо
Играчком ме свагданом чините
Ваших страсти, па и самих ћуди?
Моје право! нема ли га већег
И последња дворкињица моја?
Свака од њих бар слободно може
Да особом својом располаже;
Ја једина, ја ни тим не могу.
О не, моје особе вам не дам....

Богор. Право имаш; у слободних Леха
Зар краљица да робиња буде?

Гостовит. Поносита крв Кракова сада
Из ње збори.

Влатко. Лехиња је права.

Ванда. (Старостама.) Ви, охоли људи, који вашу
Саревниво чувате слободу
И у в'јећу и на дому, свуда,
Ви морате и краљици вашој

Оставит' је бар у двору њеном.
Још дојако ја дирнула н'јесам
Ни у једно државно вам право,
Па поштујте и ви моје лично,
У свом двору нећу господара;
Нећу себе и све вас са собом
Да потчиним никојему странцу.

Богор. Достојне су владарке те р'јечи;
На њима ти Шљахта захваљује.

Гостовит. Воља твоја и наша је воља;
Странца нећеш, нећемо га ни ми.

Богомил. Ја не могу више да се држим.
О младежи лешка, ви је својим
Усклицима храбрите на отпор;
Надате се ваљда да уклонив
Сада странца, с временом би мог'о
Вандин избор на ког од вас пасти?
Варате се; она вам се јасно
Са последњим р'јечима одала.
Њу не држи свети неки завјет,
Ништоту му ја сам доказао,
Него холост неизмјерна којом
Никакове до себе не трпи
Мушке главе на врховној власти.
Хтјела би нас хитро заплашити
Властољубљем краљевим, а сама
Неизмјерно властољубива је.

Ванда. Свећениче, ко ти даде право
Да ме вр'јеђаш на престолу самом?

Влатко. И то Жљахта трпи!

Племићи. С њим на поље.

Ванда. Ако ми је и противник данас,
Свак се сјети бар да ми је ујак.
Гостовит. Нек одлази, или нека шути.
Племићи. Нећемо га никако.
Стојимир. Ван са њим,
Ил' заклона од нашега гњева
Неће наћи ни у храму своме.
Влатко. Продрзливац јоште не одлази!
Племићи. На поље га силом избацимо.
Ванда. Стишајте се; учинићу одмах
Крај препирци и јарости свакој.
О старосте, до сад ви над собом
Женску руку и не осјећасте,
Па сад какво бјеснило вас гони
Те би хтјели придружит' јој мушку?
И још какву! несмислени људи!
Краљ би с' овдје у средини вашој
Окружно Тевтонцима својим,
Да вас својој подвргава вољи.
Би ли сте му устали на отпор?
Он би ц'јелу довукао војску
Из Њемачке своје, да за свагда
Сатјера вас на ропску послушност.
Ет' од чега хоћах да вас спасем,
Ето мога властољубља, којим
Мој ме ујак а ваш тумач кори.
Али пошто рђаво се тако
Међу собом ми разум'јевамо,
Пошто силом хоћете и моју
И све наше земље потчињеност,
Ја вам радо лешку круну враћам,
И с престола Краковога слазим

Прије него што га окастите
Лешком крвљу пролитом у борби.
На коју вас све приправне видим.

(Слази са престола. Највећа узрујаност.)

Племићи. Не, не, Ванда.

Гостовит. (Хвата се за мач.) Смрт Старостам' прије.

Богор. Веледушна краљице, ту круну
С усхитом ти дадоше сви Леси,
А не само старосте, па сви ће
И бранит' је на св'јетлој ти глави
Докле храбра десница не клоне
Посљедњему међу њима.

Племићи. Сви смо
Сви готови на то.

Гостовит. И не само
Бранићемо очеву ти круну,
Но и твоју потпуну слободу;
Тако нама богови помогли!
Ко би хтио насиља ти каква
Учинити, збрисаћемо тога
К'о што брише олуј траг на п'јеску.

(Богор приступа Старостама и збори им.)

Стројимир. (Ванди.) Ако хоћеш да ужасан покољ
Уштедиш нам, живо молимо те:
Без одвлаке попни се на престо.

Ванда. А старосте говоре ли тако?
Ја поштујем и њихово право.

1. Староста. (На по гласа) Богомиле, разумно је сада
Попустити.

Богомил. (На по гласа) Гром у луду младеж!
Попустићу, ну с намјером тврдом

Да из ове борбе ја узађем
Поб'једилац ипак.

Стројимир. Ванда те је
Једном спасла, други пут већ неће;
То упамти и разборит буди.

Племићи. Свршавајмо наш данашњи пос'о.

Богор. Ја глас дижем у име све Шљахте,
И говорим:
Савезника примамо, ну краља
Који нам се намеће нипошто.
Одлука је општа. Ко с' противи?

Богомил. Ја.

Богор. Просто ти буди; по твом чину
Међу нама ти си сам безбједан;
Али ако још ко хоће да нам
Једногласје руши, нек се јави...
Отпорника нема; свршено је.

Племићи. Живјела нам краљица дијева!

Ванда. Тек ћу сада узаћи на престо
Да захвалим од свет срца шљахти.
Ја с поносом задржавам круну
Витезова тако племенитих.

Племићи. Слава кћери неумрлог Крака!

Ванда. Сад пустите преда-ме Тевтонце.

(Отиде Влатко.)

Богомил. Стој. Ја нећу да отпусту њином
Присуствујем; у данашњем дјелу,
Којим стари једногласја закон
Ви газите безобзирно, нећу
Ни најмањег удјела да имам.
Ну с овога одступајућ' мјеста
Проричем вам велику биједу,

Теби Ванда, вама, млади људи,
И свој земљи лешкој..... Б'једа! б'једа!
(Отиде.)

Млада. (И збила се б'једа! разгњевљени
Допустили Богови да Ванда
Главом плати ово безакоње!)

ПОЈАВА VIII.

Сви пређашњи. Влатко уводи тевтонце.

Ванда. Наприједа, часни посланици.
Однесите господару вашем
Мој и свију Леха срчан поздрав.
Десницу му савезничку они
Прихватају за обрану општу,
Да врагови наших краљевина
Чим с' укажу сатрвени буду.
А одговор на понуду личну
Мени учињену
Већ сте чули о доласку вашем.
Што вам онда, ја, господо, рекох
То се више не да преиначит',
Јер богови страховити стоје
Измеђ' мене и човјека сваког.
Сад можете одлазити. Пут вам
Срећан желим.

Ритигер. Без увјета првог
Не можемо пристати на други.
То, краљице, ја већ рекох; за то
Ил' укупно прими све, ил' одбиј'.

Ванда. Краљ Ритигер одвише високо
Ка' да мисли о савезу своме

Када нам га први предлажући
Уцјену му тако неопходну
Прописује. Душе ми, Тевтонци
Леси моји без савеза таког
Могу бити. Жалим, много жалим,
Ну пошто се другачије неда,
Ја одбити морам све. О томе
Ка' да није међу нама било
Ни говора.

Ритигер. Било га је, Ванда,
И биће га, до сад пријатељског
А крвавог од сад. Краљ Ритигер
Веледушан, добар, ну поносит,
Пред увредом к'о лав исправља се,
И свети се на увредитељу.
У његово име мач извлачим
Из корице усред овог в'јећа,
И Лесима јављам рат.

Богор. И ја га
За краљицу извлачим такође,
Да у првом сукобу одсјечем
Њиме главу охолом вам краљу,
Те смлаћену да му је заријем
У прашину пред Вандине ноге.

Ритигер. Дрзновени Богоре, сад можеш
Пред краљицом величат' се р'јеч'ма;
Ну Ритигер на дјелу те чека.
Сваку ријеч што си несмпслепо
Изустио сада, краљ ће ти је
Мачем натраг сузбити у грло,
Да се ондје загуши у крви.

Богор. Сам би одмах ту коб искусио

Да не стојиш под закриљем светим
Посланичког и гостинског права;
Али немој доводити даље
У искушај нашу трпјељивост,
Већ одлази.

Ритигер. Ја и н'јесам вичан
Да р'јечима празним борбу водим.
Посланство је моје довршено.
Збогом, л'јепа краљице. О Леси
До виђења. (Отиде с друговима.)

Гостовит. Чекамо вас радо,
Али да вас више никад натраг
Не пустимо. Ваша ће телеса
Храна бити орловима нашим.

Ванда. Спремимо се, храбри витезови,
Да рат овај славно издржимо.
И пошто га веледушно хтјесте
Предузети порад једне мене,
То ја лицем бићу вам на челу.
А стајаће поред мене јунак
Који вам је свима мио, Богор.
Етманом га краљевине наше
Проглашавам.

Богор. (Пред њом на кољена.) О краљице!

Сви. Ура!

(Пада завјеса.)

ЧИН ТРЕЋИ.

ПОЈАВА I.

(*Поље са шумом у даљини.*) Улазе Богор и Стројимир.

Богор. Стројимире, теби ове стране
Бјеху, мислим, кољевка, па знаћеш
Колико се простире та шума.

Стројимир. Како сунце сад на небу стоји
Оно би већ зашло, а ми јоште
Не бисмо јој краја ухватили.

Богор. Онда војска нека стане; овдје
Ноћићемо. То краљици јави.

Стројимир. Нестрпљива да сузбије Њемца
Захтјеваће да се напр'јед ступа.

Богор. Овдје ћемо ноћити, ја рекох.
Војска лешка предата је мени,
Па ми треба смотреност тим већа
Што је у њој Ванда, а још не знам
Докле нам је краљ у земљу продро.
По шумама нећу са њим боја.
То јој рецн, и додаћеш тому,
Да не мислим ни ступати даље

Све докле се не поврати натраг
С изасланом извидницом Војко.

(Одлази Стројимир.)

ПОЈАВА II.

Богор и Гостовит.

Гостовит. Боговима хвала! једном сама
Налазим те.

Богор. Збиља, пријатељу,
Откад у рат кренусмо ни једном
Да слободно разм'јенимо мисли.

Гостовит. Мој Богоре, већ у твојој руци
Штап етмански видим, а хоћу ли
Видјет' икад и краљевско жезло?

Богор. На њ не мислим; Вандина је рука
Најскупље ми и једино жезло
За које бих дао све на св'јету.

Гостовит. Највише је твојом одважношћу
Побједила она у вијећу,
Па ће и сад, ухвам, на бојишту?
Зар толике услуге да Ванда
Не награди као што се надаш?

Богор. А управо надам ли се чему?
О мој друже, то не могу рећи.
Ја тек сањам, тек сањати смијем,
Ну овај је санак мој тол сјајан
Тликом је успуњен милином,
Да и кад се не б' имао никад
Остварити, волио бих ипак
Сањати га до скончања мога.
Ил' бескрајном мојом оданошћу

Тронућу јој најпослије срце,
Ил' ћ' у тешким напорима живот
Сав истрошив, подлећи без тужбе,
И са санком угасит' се својим.

Гостовит. Зашто твоја сва кријепка својства
Меко срце да надвлада тако?
Зашто лава у биткама страшна
Пред Вандиним ногама да гледам
Ка' псетанце понизно гдје лежи?
О Богоре, пред њом исправи се
Са поносом витешког ти духа;
Њим ћеш прије угодит' јој, вјеруј.

Богор. Ова љубав коб је, коб је моја;
Хоће л' бити зла ил' добра, не знам,
Али ја сам сав у њеној власти.
И сâм често на себе се срдим,
Те поносом планути бих хтио.
Ну на муњу да ударим муњом?
То ми разум не да. Ил' овако
Могу јој се довити до срца,
Ил' никако.

Гостовит. Не, никада тако.
Ал' озбиљно може л' мислит' Ванда
Да дјевује довјек на престолу?
Сви би Леси на безумље тако
Најпослије устали.

Богор. Шта велиш!
Зар насиље да јој се учини?
Ја бих му се одупро, ја први.
Н'јесмо ли јој свечано слободу
Подјемчили ја, ти и сва Шљахта?

Гостовит. Само наспрам краља Ритигера.

Богор. Наспрам сваког потпуну слободу;
Па светог ми жртвеничког огња
Док ја дишем и уживаће је.
О том доста.

Гостовит. Ја ћ' у своје вр'јеме
И без тебе с' о том побринути,
Иначе би, видим, до вијека
Ти остао код празна ти санка.

Богор. Гостовите, како то сад збориш?
Ти си нешто наумио.

Гостовит. Ништа.

Богор. Ја се бојим више но ичега
Безграничног твога пријатељсгва,
И см'јеле ти предузимљивости.
Ој, не смећи ни за трепут с ума,
Мили друже, да би лако мог'о
И најмањим несмисленим дјелом
Вандину ми могућу наклоност
Отуђити нав'јек.

Гостовит. Тога ти се бојати не треба.
Она ћ' ипак твоја бити, да бих
Ја морао за те истргнут' је
И Перуну са̂мом из наручја.
Сад најпреча мисао нам буди
Да, побједив краља, коначно га
Њој и теби уклонимо с пута.

ПОЈАВА III.

Пређашњи. Ванда у бојном одијелу, а мало за њом Војко.

Ванда. Шта, Етмане? тако ли ће кратко
Данас бити наше путовање?
Богор. Ето, госпо, баш враћа се Војко.
То што питаш доста зависиће
Од вијести које нам он носи. —
Добро дош'о, врли војеводо!
Шта доносиш? видје ли Тевтонце?
Војко. Ова шума само и незнатан
За њом простор од краља нас д'јели.
Код воде се једне утврдио,
И охоло ту нас очекује.
Богор. Је ли војска замашна у њега?
Војко. Мало ако надмашава нашу.
Ванда. А у земљи да ли нам је много
Починио квара?
Војко. Што дочепа
Људе, стоку, храну, све односи,
А пламену предаје нам замке.
У поразном свом походу само
Твоја добра, о краљице, штеди.
Ванда. Моја само? гле Богоре! краљ је
И у рату још љубазан самном.
Богор. По упуству, ваљда, твог ујака.
Ванда. Шта то рече?
Богор. Кад је шума чиста
Треба да је одмах заузмемо.
Гостовите, Војко, ви крените
С мјеста војску, и са њом кроз шуму

У највећој ступајте тишини;
Па да сутра посве изненада
Осванемо пред Тевтонцем. Хајте.

ПОЈАВА IV.

Ванда и Богор.

Ванда. О Етмане, у мени си љуту
Побудио на ујака сумњу;
Или с краљем стоји још у свези?

Богор. Старац ласно од намјера својих
Не одступа.

Ванда. Ни од својих Ванда.

Богор. Још с' у нади твога брака с краљем
Све једнако њиха,
Па би могла од његове стране
Искусити нових покушаја.

Ванда. Ти ће пасти ка' и дојакошњи.
Од тога не презам; презам само
Да Световид у овоме рату
На молбу се свога свећеника
Не окрене против нас. Са бојем
Изгубит' бих могла и слободу.
Ал' и на тај приправна сам случај.
Ја бих прије њего холом краљу
Спустила се смрти у наручје.

Богор. Тад до Ванде пао би и Богор,
Који јој је живот посветио.
Али Ванда живјеће још дуго,
И блистати са престола Лехом,
А стајаће уз њу вазда Богор

Да се њеним врлинама диви,
И усхитно до смрти је служи.

Ванда. Дај ми руку, врли пријатељу,
Познајем те и захвална сам ти.
Тврду вјеру коју у те имам
Немој да ми уздрмаш у души,
Па.... награду своју наћи мора
Свака вјерност. — Похитајмо војсци.
(Отиде.)

Богор. Будан ли сам, или сањам? да л' јој
Добро схватих по р'јечима мисао?
Изненада погледом ме својим
Обасула ка' блијеском муње!
Тек су сада први пут небеса
Умилно се на ме осмјешила.
Свака вјерност награду ће наћи!
Сунце, мутно залазиш, ну росу
Вишње наде сипаш ми на душу.
Ова шума, ка' да ми је цв'јећем
На једанпут букнула, па звуц'ма
Надземаљским да се разлијеже!....
Срећо, вило небеска, за њоме
Однеси ме на крилима твојим.
(Отиде.)

ПОЈАВА V.

Шума на једној страни, поље на другој. Према шуми види се краљев шатор окружен стражама. Под шатором Ритигер и Ото.

Ритигер. Још ни трага тим Лесима! брзи
На језику а на дјелу троми,
Тако л' млако своју Ванду бране!

Ил' је стари успио свећеник
Да умјери ватреност им прву?
Ото. Не знам у њих шта је, али није
У нас добро.
Ритигер. Шта би могло бити?
Ото. Док бијасмо још на огњиштима
Оку војну осуђивали су
Конрад, Вигман, Екехард и Тагмон.
Ритигер. Знам, знам; па шта за то?
Ото. Сад не више
У потаји него јавно смију
Дизат' укор на те, да за жену
Крв тевтонску прол'еваш без славе.
Ти гласови шире се по војсци,
И бојим се да је не окуже.
Ритигер. Мачем ћу им ток пресјећи. Мрски
Издајице, и мекушци подли!
Вољели биваљда да се госте
Беспослени у замцима својим?
Рат за жену! а увреду стидну
Господару њином нанесену
Бешчасници ни у шта не држе?
Ту предњаче Вигман и Екехард,
То знам напр'јед; њих двојицу одмах
Дај свезати, па доведи амо.
Ото. Отпора се бојим, а тај би се
Сад најлакше раширострти мог'о
На читаву војску.
Ритигер. Б'јес у тебе!
Зло што сију не дам да проклија,
Него хоћу да г' у само̂ј клици
Подсијечем брже; разум'јеш ли?

Нужне мјере опрезности узми,
Па изврши налог.
(Отиде Ото, а долази Арнулд.)

ПОЈАВА VI.

Арнулд и Ритигер. Доцније Ото.

Ритигер. Шта ј' Арнулде?
Арнулд. Искрснуше на једанпут Леси
Из супротне шуме.
Ритигер. О већ једном!
Арнулд. Предводи их Богор, а уз њега
Краљица је са ујаком.
Ритигер. Она?
Арнулд. Да је видиш на бијелу коњу
Како јури низ редове лешке,
Да им храброст удвоји у срцу!
Гледају је наши с удивљењем,
И љепотом њеном запљењени
Тек што н'јесу пристали уз Лехе
Да ускликну дивној јунакињи.
Ритигер. Дојста и јест дивна. Камо срећа
Да јој идем у сватове с војском!
Срце ми је скршено, Арнулде;...
Ну на друго сад мислити треба.
Шта још имаш?
Арнулд. Господару....
Ритигер. Збори.
Арнулд. Свијет много прича о виловној
Њеној моћи над људ'ма и ствар'ма,
Па ту ако сада употреби
Свладаће нас, сунца м', и без боја.

Ритигер. Та моћ њена разбиће се, вјеруј,
О тврде нам штитове тевтонске.
(Улази Ото.)
Већ се враћаш, Ото. Шта ли сврши?

Ото. Ево ти их пред шатором оба.
Кад их амо спровођах кроз војску
Одасвуда подиз'о се мукли
Неповољства жагор.

Ритигер. Зањ не марим.

Ото. Тај једнако траје; чујеш ли га?

Арнулд. И све јачи бива.

Ритигер. Нек жагоре,
И престаће. Њих међу тим води
У твој шатор, и брижљиво чувај.
(Отиде Ото.)
Судићу им на бојишту сâмом,
Да примјером строге, смртне казне
У свој војсци утврдим покорност.

Арнулд. А ма жагор продро је у вику,
И та нам се нагло приближава.

Ритигер. Види шта је.

Арнулд. Мноштво је војника
Доруљало до шатора самог.
Страже им се опиру, ал' они,
Богова ми, продријеће силом.

Ритигер. Је ли можно? метеж!

Арнулд. О мој краљу,
Одмах твојим присуством га стишај.

Ритигер. Угуши га у њиховој крви,
Тако реци.

Арнулд. Строгошћу би само
Сад опасан разбуктио пламен.

1. Стража. (Пред шатором.) Недам напр'јед.
2. Стража. Даље.
1. Војник. Ми идемо
Нашем краљу с намјером поштеном.
Арнулд. (С врата.) Намјера вам може бит' поштена,
Али поштен није начин; тако
Не иде се краљу Ритигеру.
2. Стража. Натраг, велим.
1. Стража. Натраг, натраг, натраг.
1. Војник. Или ћете пустити нас мирно,
Или ћемо на вас јуришати.
Ритигер. (Показује се.)
Шта то бива? страже, уклон'те се;
Овој шатри допуштен је вазда
Мојим вјерним Тевтонцима приступ.
Војници. Слава краљу!
Ритигер. Ну довољно биће
Да вас само неколико уђе;
Ти ће мени доставити узрок
Необичног овог поступања.
(Иде унутра и за њим три војника.)
(Јарост једва држим.) Шта хоћете?
1. Војник. Господару, твоја вјерна војска
Жели знати јесу л' оковани
Твојом вољом војеводе нама
Најмилије Екехард и Вигман.
Ритигер. А да чијом? преко воље моје
Може л' иком у свој овој војсци
И влас с главе пасти?
1. Војник. Ми не знамо
Ни за какву њихову кривицу

Да их така постигне срамота.
Ако у чем згр'јешише, допусти
Да кривима судимо ми сами;
Ал' невине молимо да пустиш.

Ритигер. Нит' их пуштам, нит вам суда дајем;
Једини сам ја судија свима.

1. Војник. Господару, бешчашћем је њима
Нанесеним војска узрујана,
А таковим одговором неће
Стишати се. Бар кривицу откриј
Тих војвода,
Да бисмо је другарима својим
Саопштити могли.

Ритигер. Иза боја
Суд краљевски држаћу пред свима.
Онда ћете и кривицу њину
Сви дознати.

1. Војник. (Другарима.) Суд ће јаван бити,
Ц'јела ће му присуствоват' војска.
Шта мислите? није ли то доста?

2. Војник. А све дотле јесу ли безбједне
Њине главе?

Ритигер. Као год и ваше.

1. Војник. Вратимо се натраг и до суда
Савјетујмо свакому стрпљење.

Ритигер. Вратите се, и каж'те да жалим
Љуто жалим на Тевтонце моје,
Што толико не имају вјере
У правичност моју колико је
У њихову оданост ја имам;
Љуто жалим што пред самим бојем
Непоретком осрамотише се,

Те одонуд сада нам се смију,
И већ на наш пораз рачунају.
То кажите свима, и покајте
Удвојеном храброшћу свој иступ.
Сад идите.

2. Војник. (Одлазећи.) Н'јесам задовољан.

1. Војник. Нешто хтјесмо, не свршисмо ништа.

2. Војник. Без Вигмана и без Екехарда
Ја не идем у бој.

Остали. Ни ми дојста.

Ритигер. Шта на ово велиш? видје ли их!
Отидоше и не поздравив ме,
Међу собом нешто мрмљајући.

Арнулд. Да видимо како ће их сада
Дочекати вајска.

Ритигер. Ох Арнулде,
Од кад стадох први пут на клету
Ову земљу ударила је натраг
Срећа моја!
Да ли ће се стропоштати данас?

Арнулд. Примљени су мртвим муком; страх ме
Из тог мука да не рикне олуј
На једанпут.

Ритигер. Ти похитај тамо,
И смири их како знаш, а овдје
Трубачи ће знак напада дати.
Ваљда ћемо тако ток пресјећи
Свим могућим незгодама.

(Отиде Арнулд а дође Ото.)

Ото. Краљу,
Кроз војску нам готову на буну
Иде лешки врховни свећеник,

И вичући да јој мир доноси,
Стишава је.

Ритигер. Може ль то бити?

Ото. Сâм га видјех и чух.... а ево га.

ПОЈАВА VII.

Пређашњи и Богомил.

Ритигер. Ти сад овдје? Шта те води, оче,
У одсудном овоме тренутку?

Богомил. Жеља да се војскама нам храбрим
Крв уштеди.

Ритигер. То је сад већ касно.

Богомил. Мало р'јечи само. Леси никад
Не почињу боја а да прије
Не питају небо. И ја јутрос
Једној жртви утробу испитах,
Па и другој. Краљу Ритигере,
По знацима што у првој нађох
Богови ти н'јесу наклоњени:
Смрт те чека на бојишту овом.

Ритигер. Старче, или заплашит' ме мислиш
Боговима и жртвама твојим?
Тако л' слабо Ритигера познаш?
И сва страшна паклена божанства
Да сад јатом преда-ме излете,
Ударио бих на њих неустрашно.
Знак, знак, Ото, нек се боју даде.

Богомил. Још не сврших; најважније сада
Остаје ми да ти јавим; али
То слушати ти једини можеш.

Ритигер. Војеводо, пред шатором чекај.

Богомил. Друга моја жртва коб је твоју
Другачије означила, краљу,
Или боље, значај јој је прави
Допунила, разјаснила срећно.
Побједићеш но љубављу само,
А ни пошто бојем, и коб ова
Могу рећи већ се извршила.
Ритигер. Јеси л' амо дош'о да м' учиниш
Циљем ругу твоме? Свећениче,
То би било одвећ дрзновено.
Богомил. Ка' и мене, краљу, недостојно.
Ти још не знаш прави узрок с кога
Одбила је Ванда Ритигера:
Њеним очма допао се Ерман. —
Удивљен ме гледаш, ну тако је.
Ритигер. То никако вјероват' не могу.
Богомил. Ни сједини мојој.
Ритигер. Њој част, али....
Богомил. Вјеруј што ти рекох к'о што мораш
Вјеровати да пред тобом сада
Жив говорим. Ти познајеш Младу.
До краљице њу ставио бијах
Да јој прати сваку р'јеч, и саму
Да мисао хвата јој у лету.
Она ј' ушла у тајну јој срца.
Ритигер. К'о да сањам!
Богомил. А шта треба сада
Да истином плане сан? вас двоје
Да с' на челу војска састанете.
Ритигер. То предлажеш?
Богомил. На састанку томе
Продријеће као неким чаром

Из сијенке Ермапове Ванди
Краљ Ритигер, и тад више она
Неће моћи да г' одбије.

Ритигер. Мислиш?

Богомил. Ја рачунам на пун успјех чим је
Лед пробијен око срца њеног.

Ритигер. Она дакле не зна још да лицем
Ја сам био у њеноме замку?

Богомил. Не зна.

Ритигер. Онда не увиђам праву
Ни побуду, ни сврху за коју
Састанак би могла зажељети.

Богомил. Преко мене ипак ти га нуди.
Знајућ' да јој врло тешка пада
Ова војна њоме изазвана,
И да би је, кад би могла, радо
Отклонила, ја склоних је лако
Да покуша веледушним р'јеч'ма
Пробудити веледушност твоју.
Сам промисли каква ће је силна
Обузети на састанку радост
Кад у теби на једанпут буде
Свог Ермана угледала! Краљу,
Красну сам ти згоду удесио,
А како ћеш њом се користити
То најбоље знаћеш сâм. Двоумиш?

Ритигер. Ма да зебем, оче мој, у души,
Понуда је твоја за ме тако
Примамљива, вјероватан тако
Срећан успјех што ми предочаваш,
Да с' предајем и састанак примам.

Моји ће га посланици одмах
Са вашима удесити. — Ото.
Краљица ме на састанак зове.
Пођи одмах с часним свећеником
Да уредиш све што за то треба.
Похитај, мој оче. (Одлазе Ото и Богомил.)
Да ли добро чиним? Ох! и љубав
И нужда ме тјерају на ово.
Ето сада не већ кришом него
Откривено све на коцку мећем,
Све, част моју, моје круне важност,
И сâм живот можда; то све оде
Ак' останем постиђен и сада. —
С нестрпљења горим. Оружан сам;
На крај стана поћиһу, да ондје
Чекам конац њиних предговора,
Па јој одмах изађем на сусрет.

ПОЈАВА VIII.

Простор између двије сојске. Улазе с једне стране Ото и Арнулд, а с друге Богор и 1. Староста.

1. Староста. Зли Богови који најрадије
Купају се у човјечјој крви
На покољ нас амо доведоше.
Крв не волећ' милосрдна Ванда
Краља вашег на састанак зове,
Је да л' би га на мирније мисли
Окренула личним договором.
Арнулд. Част Ванди́ној племенитој мисли!

Усрдно јој долази на сусрет
Краљ Ритигер.

Вогор. А ми овдје сада
Ухватимо међу собом вјеру
За безбједност краљевских им лица.

Арнулд. Ево рука, а пружите ваше.
Ако тиња у тевтонској души
И најмања мисао издајства,
Ово небо што нас сада слуша
Срушило се све на војску нашу.

Вогор. А телеса лешка била храна
Гавранима на бојишту овом,
И по овој шуми неспокојно
Лутале им на вијеке душе
Ако данас уздубу невјорством
Окаљали према вама образ.

Арнулд. Тако вама и нама се збило!

Вогор. Тако с' било! и ми прихватамо.

1. Староста. Сада мјесто и састанка начин
Да с' одреди.

Ото. Ово исто мјесто
Ја предлажем на ком ми стојимо,
И на ком смо вјеру утврдили.

1. Староста. Пристајемо.

Ото. Чим ми одступимо
Њих ће двоје изаћи на сусрет
Једно другом сами, без оружја;
На шест крока стајаће за њима
Оружани њини војеводе,
А за овим одмах обје војске,
У ред ратни постављене.

1. Староста. Све је
Уречено; нек с' изврши тачно.

(Враћају се натраг. Војске ступају до кулиса, а једни и други војсковође стају им на чело. Трубе звече; излази Ванда с лијеве а Ритигер с десне стране као што им и војске стоје. Иду до сред позорнице; она носи подигнуту, а он спуштену челенку.)

ПОЈАВА IX.

Ванда и Ритигер. 1. Староста, Богор, Арнулд, Тогман и Конрад.

Ритигер. Поздрављам те, о краљице лешка,
Желећ' да ти на свјежему лицу
Цв'јет љепоте никад не увене.
Ванда. Здраво, краљу; искрено бих хтјела
И ја теби жељети да никад
Мач у руци не буде ти сломљен;
Али си га на ме неправедно
Потргао данас, па ту жељу
На уснама морам угушити.
Ритигер. Нијесмо ли амо за то дошли
Да што блажим одахнемо чуством?
Л'јепа Ванда укротит' би знала
Кан' овчицу и најдивљег вепра.
Ванда. (Какав ли је ово глас што слушам?
Чини ми се да је још некада
Звечао ми слатко у ушима!)
Знаћеш и сâм, краљу Ритигере,
Да ми благе свеђ бијаху мисли;
Савезом си Лехе понудио,
Ја с Лесима усрдно га примих;
И мене си понудио руком,
Не примих је, истина, ну тому

Узрок стоји нада мном и тобом.
Охолошћу бујала нијесам
Да би мог'о увријеђен бити;
Жељела сам само да испуним
Учињени небесима завјет.
Али ево ти ми не допушташ
Ни ту жељу невину и свету,
Но уш'о си у земљу ми мирну
Да је мачем и огњем пустошиш,
Не би ли ме силом подвргао
Вољи твојој.

Ритигер. Не, не подвргао.

Ванда. Другачије није.

Тогман. (Конраду.) Право вели.

Конрад. К'о богиња изгледа и збори.

Ванда. То је дјело неправедно, мрско,
Недостојно и твог веледушја,
О ком слушах причати толико,
И врлине Тевтонаца твојих.

Тогман. Богова ти зар и ми то исто
Не вељасмо?

Конрад. То сва војска вели.

Ванда. Диг'о си се с јунацима овим;
А на кога? на ме, мирну жену?
И с каквом си дигао их сврхом?
Да јуначки помогну ти моју
Освојити дјевојачку руку!

Конрад. Живота ми! стидим се пред њоме.

Ванда. Зар храбрости њиној не могаше
Доличнијег пронаћи задатка?

Тогман. Ох! букнућу.

Конрад. Чуј у војсци жагор.

Ритигер. А задатка може ли бит' љепшег
До војштити за љепоту, коју
Да добијем сатро бих све круне
Што сијају на пространом св'јету?

Ванда. И подлегав тој слабости срца,
Ти не жалиш да крв скупоцјену
Пролијеваш витезова твојих?!

Ритигер. А нећу ли са њином и своју
Прол'јевати?

Ванда. Другачије, краљу,
Ја појимам владалачку дужност:
Ја врх свега на свијету марим
За крв Леха мојих, и ни пошто
Допустити нећу да због мене
И капљица те им крви падне.

1. Староста. О достојна да краљујеш нама!

Богор. Теутонци узрујали су се!

Ванда. Ако нећеш, краљу Ритигере,
Да одступиш од намјере своје,
Онда чуј ме:
Ова распра тиче се нас самих,
Па ј' и сами мачем расправимо.

Леси. Са њим двобој!

Тевтонци. О срамоте наше!

Тагман. У мом лицу, велэдушна Ванда,
Сви Тевтонци клањају се теби.

Богор. Ми двобоја такога не дамо.

Конрад. Не дамо га ни ми.

Тевтонци. Не, ни пошто.

Арнулд. А краљ би ли и дигао руку
На такову жену, за коју би

Тешко било пресудити је ли:
Лицем љепша, или духом већа?

Ритигер. Ја бих прије сâм у своје груди
Мач сјурио.

Ванда. Тад заставе твоје
Савиј мирно, и одлази натраг,
Да и даље народи нам храбри
Сложно живу један поред другог.

Тевтонци. Натраг, краљу, натраг.

Арнулд. (Пропао је.)

Ритигер. Ванда, Ванда, знајеш ли за милост?
Онда немој говорити даље;
Свака р'јеч ме твоја жешће боли
Него што би ударац твог мача.
Да се вратим? или не опажаш
Да би с' у гроб вратио без тебе?
Не гони ме тамо; ја тек сада
Сад живјети желим, и уз тебе
Живјет' само; а ту срећу да бих
Постигао све ћу покушати.
Да и горје до звијезда стојиш,
До њих бих се на пламену муње
Ја без страха сунуо, да тебе
Са небеса скинем,
Ма Богови разгњевљени одмах
С тобом доље суновратали ме.
Чудновата жено! истрже ми
Из очију сузе удивљења
И љубави очајане; ево
Не стидим се, гледај их гдје теку.
(Подиже челенку.)

Ванда. Ха!

Ритигер. Тај усклик је ли миц знак смрти
Ил' живота?

Ванда. Ерманово лице!
Је л' могуће?... Ерман, Ерман дојста!

Ритигер. Тај именом у твом замку бијах,
А овдје сам краљ Ритигер главом.

Тогман. Гле! краљица скамењена стоји!

Ванда. (О богови, казнисте ме страшно.)

Ритигер. Проговори, изреци ми судбу.

Ванда. (Шта ћу сада? камо ћу? Ох, не знам.
Овако ће узбуђеност моју
Свак спазити.... да челенку спустим.

Ритигер. О краљице, зашто да сакријеш
Том челенком узорито лице?
Нек љубављу оно сад засија
На Тевтонце и на Лехе наше,
Те сјајношћу својом озари им
Дан најљепши у животу њином,
Дан братинске вјечите им свезе.

Ванда. (Да поречем наједанпут сада
Што све до сад најживље заступах?
Да с' унизим и постидим тако
Пред објема војскама? то никад;
Смрт, сто пута волим смрт.) Ох, гдје сте,
Устаните на оружје, Леси,
Браните ме од човјека овог.

(Трчи к својој војсци и у њој ишчезава.)

Богор. На оружје за краљицу нашу!

(Комјешање. Звече трубе. Богомил излази вичући Лесима и Тевтонцима.)

ПОЈАВА X.

Сви горњи, Богомил.

Стан'те, стан'те.... Световиде силни,
Поноситост у души је њеној
Надјачала њежну љубав! — Краљу.
Ритигер. Натраг, худи свећениче, натраг
Док још можеш, о коварни старче,
Ја, Ритигер, изигран овако?
Богомил. Тај је изван себе. Идем Ванди;
Довести ћу лакше њу за руком. **(Отиде.)**
Ритигер. На оружје и ви, о Тевтонци,
Да растјерам ове мрске Лехе,
Да ухватим ту лукаву звијер
Што краљицом својом називају,
И све кости раздробим јој, смрвим
Копитама коња мог.... Шта видим!
Сви на земљу побацасте копља!
Шта то значи?
Тагман. Ми нећемо рата
С таком женом ни с народом њеним.
Ритигер. Бунтовниче!... Ах! ту немам мача.
Тагман. Твојим коњем згазит' би је хтио!
Већ је она погазила тебе,
И срамотом таком притиснула
Каквој није краљ ни један јоште
Подлегао. Сад заједно с тобом
Сви морамо с постиђеним лицем
Кућама се својим повратити.
(Према Тевтонцима.)
Слава Ванди! мир с Лесима вјечит?

Богор. Мир и савез! Тевтонцима слава!

(Кличући весело војници једни и други мијешају се и грле. Ритигер иде на страну, са њим Арнолд.)

Ритигер. Проломи се, небо, сипај доље
Твоју ватру, сажежи ме с њима?
О вјетрови, свом се силом вашом
Замахните, те збришите бјесно
И дубраву ову и проклете
Обје војске, да на лицу земље
Не остане данашњем издајству
Ни најмањег трага.

Арнулд. О мој краљу,
Укроти се, склони се под шатор.
Занесени тренутно Тевтонци
Вратиће се скоро себи. Хајд'мо.

Ритигер. Вандом презрен, остављен од својих,
Сам, Арнулде, сам остадох с тобом!
Гдје је сада моћни краљ Ритигер?
Ха! из очи сузе пробијају,
А још срце пукнуло ми није!
Куд да бјежим од срамоте своје?
Гдје је мјесто до ког' не допире
Људски поглед?... Мач је твој уз тебе,
Подај ми га, пријатељу мили.

Арнулд. Сада бих га теби из деснице
Истргао да ти г' у њој видим.

Ритигер. А зар мача под шатором немам? (Отрчи.)

Арнулд. Убиће се. (Хоће да одлази.)

Тагман. Стан' Арнулде, знаш ли
Гдје су Вигман и Екехард? казуј.

Арнулд. Ха цркнуо! не задржавај ме.

Тагман. Ка' помаман одјури за краљем!
Упитаћу Ота; ал' га нема.
Како било, избавити морам
Без одвлаке моје пријатеље. (Отиде.)

ПОЈАВА XI.

Траје весеље међу вијницима. Долазе Богомил и 1. Староста с Вандом.

Гостовит. Нут краљица с ујаком се враћа!
Да мислима није окренула?...

Богомил. (Каже краљици полугдасно.)
Тим начином без свог понижења
Угодићеш срцу, а и краљу
Постиђеном спасти достојанство,
Те незгоди свакој биће конац.

Ванда. Збуњена сам, у овоме стању
Не умијем собом управљати;
Но теби се предајем у руке.
Само част ми, част, ујаче, спаси.

1. Староста. Чујте, лешки и тевтонски људи,
Краљица се мири с краљем.

Сви. Ура!

Богомил. Пријатељи, овај срећни обрт
Није мог'о без воље богова
Догодит' се; на њему им хвала.

Ванда. А заједно сви ћемо га овдје
Прославити тродневним пиром.
(Показује се Ото.)
Краљ гдје вам је? за столом му мојим
Сваку почаст желим показати.

Ото. Краљ Ритигер већ пироват' неће
Ни за твојим ни за ич'јим столом.
Богомил. Шта то велиш?
Ото. Под шатором својим
Спустио се на мач, и жалосно
Окончао своју красну младост.
Ванда. Ох! не дали богови да буду
Истините грозне ти ријечи!
Ото. Увјери се својим оч'ма, ето
Вјерни Арнулд доводи га амо.
Ванда. Ах, ужасно!
Бегер. Из дубоке ране
Крв му лопти.
Ванда. О богови худи,
Кад наручја отворит' му хтједох
Ви ћете га тргнути од мене?
Богомил. Вај, злокобна дана!

ПОЈАВА XII.

Пређашњи, и Ритигер ослањајући се на Арнолда.

Ритигер. Ту Арнолде,
Ту станимо; на земљу ме спусти.
Ах!... кроз маглу као да њу видим.
Ванда. (Приступа му.)
Шта учини, о несрећни краљу?
Вај! зашто си тако понаглио?
Ритигер. Жртву хтједе, и ево ти жртве;
Пиј крв моју, немилосна Ванда.
Ванда. (Сагнув се к њему.)
Шта не могу да ј' откупим својом?

Ритигер. Бјежи; дођох амо издишући
Да прокунем тебе, Лехе твоје,
И те подле моје Теутонце.
Сви проклети! из крви вам моје
Мржња никла, на дјецу вам прешла;...
В'јековима бијесно се клали
Међу собом, док се не сатрли. (Издише.)

Богомил. Дух велики срдито му оде
Из тијела. Та му ваљда судба
У зв'јездама бјеше записана.
Устан' Ванда, пред свијетом овим
Тако ли се заборављаш? Устан'.

Ванда. (Уставши.) Ох, угледа грозна који никад
С мојих очи неће ишчезнути!...
Води м' одмах, ујаче, одавдје,
Води м' одмах. Ко су ови људи?
Ах, Тевтонци!... о створови јадни,
Тако л' свога издадосте краља?
Срамота вам и проклество!... Авај!
И срамоту и проклество с вама
Сâма дијелим; славног владаоца
Сви заједно на смрт потиснусмо.
Кајање вам на сумрачном лицу
Већ опажам; трајати ће моје
Све до гроба. — Одлазите сада,
А његово оставите т'јело
Да почива ту, у земљи мојој.
Само прије него што кренете
Сви сузама поквасите горким
Гроб му рани,
Најтужније пјесме отпјевајте,
Заглушите ово тврдо небо

Гласовима тако жалостивим
Да узмора проплакат' и са̂мо;
Па заједно са Лесима мојим
Подигните могилу јунаку.
Нек се пуста до облака пење.

(Одлази. Пада завјеса.)

ЧИН ЧЕТВРТИ.

ПОЈАВА I.

Могила Ритигерова усред шуме. — Ноћ је. —
Гостовит и Богомил.

Богомил. Пошто међу живима већ нема
Ритигера, њега заступио
Сада Богор или ма ко други,
Гостовите, то ми је све једно,
Само да се једном обезб'једи
Лешка земља од погибљи којом
Вандино јој дјевовање пр'јети.

Гостовит. Најближи је њеном' срцу Богор;
Ну могила, та жалости њене
Хранилица вјечна, док год стоји,
Стајатиће међу њима двома
Ка' голема планина од леда,
Преко које не даје се проћи.
Пасти мора, па да с' они зближе.

Богомил. Не бих хтио да костима мртвим
Нарушавам без узрока покој,
Ну буде ли истина што велиш,
Могила ће пасти,
Да не само Вандиној се тузи

Тим одузме храна, но да јој се
И од Шљахте сакрије срамота,
Која отуд па њу пада. Али
Јеси л' добро о том извијештен?

Гостовит. Све вијести теби саопштене
На најбољем извору поцрпох,
Па о њима ни мало не сумњај.

Богомил. А тај извор?

Гостовит. У наручју моме
Богор једном изл'јевајућ' тугу,
Ма да прави тајаше јој узрок,
Ипак ми га неопрезним р'јеч'ма
Назријети даде; а што јоште
Остајаше завито у магли,
То ми јутрос све проказа Млада.

Богомил. Млада? ув'јек та коварна д'јева!
Али она шта ту може знати,
Кад је одмах по краљевој смрти
Удаљева из Вандина замка?

Гостовит. Удаљена, па с тога и кивна,
Хватала је Ванди све трагове,
А могла их похватат' тим лакше
Што самртну знадијаше рану
Срца њеног са краљеве смрти.

Богомил, Каква рана? Ванда жали само
Што те смрти бјеше узрок; савјест,
А не срце, мир јој нарушава.

Гостовит. Свећениче, ни сâм не вјерујеш
Тим р'јечима које с' изустио.
Сад је доцкан тајати; што знадеш,
Све до краја познато ј' и мени.

Богомил. (Безбожница! све му је одала.)

Гостовит. Али ако не даш се од мене
Увјерити, онда почуј Младу;
Одмах ћу је преда-те довести.
Богомил, Шта! овдје је?
Гостовит. Тамо је у шуми
С мојом четом. Ето ме за тренут.

ПОЈАВА II.

Богомил сам.

Богомил. Да прогната Вандом, свети јој се,
То појимам, али не појимам
Злобу којом није хтјела Ванди
Да прокаже на вријеме краља.
Туна лежи нешто сакривено. —
Почињем се бојати те Младе:
Своје тајне зна чувати вјешто,
А туђима лако на траг стаје.
Дознала је најпр'је краљичине,
А сад овдје дознаје и наше.
Тим опасна постаје све више.

ПОЈАВА III.

Пређашњи. Гостовит и Млада.

Гостовит. Ево Младе, па је сâм испитај.
Богомил. Ох! пред собом злодух Вандин видим.
Млада. Мој је она.
Богомил. Ти си ласно могла
Да на вр'јеме растјераш јој маглу
У коју се краљ завио бјеше,

Па нијеси хтјела; у обмани
Њу остави, а превари мене.
Проклињем те. Сад што знаш говори;
Слободно јој слабост и стид открij.
Онда си јој, злочина дијево,
Мȗком твојим ископала јаму,
Сад говором у јаму је баци.

Млада. За тим чезнем. Њој, па и још неком,
До краја се морам осветити.

Богомил. Док не платиш све освете главом.
Збори.

Млада. Знај да ув'јек оне ноћи
Што свршава дан злокобни кад је
Краљ Ритигер себе мачем пробо
Ванда амо долази да плаче.
С њом је само Богор. Заклетвом је
На шутање њега приморала.
Ну да не би ни он проникнуо
У узроке тих похода ноћних,
Претворно се њему изговара
Да тим жели одужит' се души
Коју рано истисла ј' из т'јела.
Бездужница! кога је бијесно
Одбијала жива, сада мртва
Неутјешно, очајано жали;
Ну охола од свакога крије
Жалост своју.
Знам, не би се и Богору сȁмом
Ни толико била повјерила
Да по ноћном мраку а у страни
Удаљеној овако од замка
Пратиоца вјерна јој не треба.

Богомил. Гостовиту рекла си да јака
Ноћна стража на могили бдије.

Млада. Ту је Богор по налогу њеном
Намјестио, јер она се боји
Да Тевтонци не би обноћ дошли,
И краљево ископали т'јело.

Богомил. Па та стража гдје је? не видим је.

Млада. Уклања се онда само када
Краљица ће у походе доћи.

Богомил. И ноћас је дакле очекују?

Млада. Несумњиво, ван ако је не би
Изванредна препона у замку
Задржала.

Богомил. Онда ће ноћ ова
Објавити твојих доношења
Истинитост, или лажност мрску.
Изађе ли последња на видик,
Тешко теби!

Млада. Тога се не бојим.

Богомил. Ну од замка удаљена, како
Да ти дознаш за тајне у замку?

Млада. То је опет моја тајна, оче.
Кад мишљаше та краљица мудра
Да м' од себе нав'јек удаљила,
Њој сам ближе но икада била.

Богомил. Разумијем; несрећна је Ванда
Окружена са̂мим невјерама.
Још ми једно реци:
Ти спомену и освету другу;
Њом на кога циљаш?

Млада. То ме питаш?...

А шта бих ти тајала? ја циљам
На онога који овдје лежи.

Богомил. Зар на краља?!

Млада. Нањ, ма да је мртав.

Богомил. Такој мржњи који ли је узрок?

Млада. Претворнога тог Тевтонца љубљах,
Знаjте сада. ја га смртно љубљах.

Богомил. Ох! и сад ми све постаје јасно:
Тужна Ванда, о несрећни краљу,
Бјесте жртва његог љубомора!

Млада. Тај варалац док ласкавим р'јеч'ма
На сусрет ми свуд је излазио,
Тол' жестоко љубио је Ванду
Да се с ње убио.
Гостовите, твоју ријеч имам:
Чим могила буде раскопана
Његове ћеш поклонит' ми кости.

Гостовит. Али сада желим чути, на што?

Млада. На то да их побацам у Вислу,
Те поганом тому Теутонцу
Осветим се и живу и мртву.

Богомил. Гнушам те се, о паклена срдо.
Пријатељу, то ли јој обећа!

Гостовит. Ја, истина, пристадох на жељу
Да краљево поклоним јој т'јело,
Али онда не знадпјах да га
С том намјером безбожничком иште.

Млада. Ни ријечи даље, Гостовите,
Краљеве ћеш подати ми кости,
Ил' освету искусићеш моју
И ти, и тај старац,

Гостовит. Зар пријетиш?

Богомил. А шта би нам, несрећнице, могла?
Млада. Шта бих могла? не домишљате се?
Вам' обома највећа је жеља
Краљичино с Богором вјенчање;
Није л' тако?
Гостовит. Па?
Млада. Па онда, само
Да Краљици доставим на знање
Ко ј' и с каквим смјером
Могилу јој милу раскопао,
Богова ми! како је ја знајем,
Ваша жеља онога би часа
Развијана за навијек била.
Богомил. По несрећи тако је.
Гостовит. (Носи руку на мач.) Хо! сад ћу....
Млада. Не машај се мача тог узалуд,
Јер све да ме и убијеш овдје,
Пробио би кроз мртва ми уста
До краљице други глас, да ваше
Открије јој подмукло коварство.
Све предвидјех, па с' и на све спремих.
Богомил. И сада си, као свагда, хитро
Ти препрела своје клете нити.
Гостовите, попустит' јојваља,
Јер кад би нас краљици одала
Ко би њену јарост угасио,
И свладао отпор? Чуј ме, Млада:
Даћемо ти краљево тијело,
Али само под увјетом таким
Да рушење могиле разгласиш
Као дјело са̂мих Тевтонаца.
Млада. Увјет примам, и тим лакше могу

Да г' испуним што сте преобукли
Своје људе у тевтонско рухо.

Богомил. Сад отиди к њима, и чекај нас.

(Отиде Млада.)

Презајући да је од нас не би
Зло сустигло,
Јамачно је за тај случај неком'
Завјештала злу освету своју.

Гостовит. То ће бити момак у њу страсно
Заљубљени што је с њом, и свагда
Готов стоји на миг ока њеног.

Богомил. Пристала је на мој увјет, али
Не смијем се више поуздати
У р'јеч њену; краљево тијело
Даћемо јој да г' у Вислу баци,
Али тако, да за њиме буде
С њеним момком бачена и са̂ма.
Чуо си ме; та је жртва нужна.
С њом у воду нав'јек потонула
Наша тајна и сва лешка б'једа!
Склонимо се к твојима у шуму,
И чекајмо Ванду; па чим оде
Срушићемо могилу за часак. (Одлазе.)

ПОЈАВА IV.

Долази опрезно Лех.

Ко су они људи? код могиле
Шта у ово доба ноћи траже?
Да опасно штогод не смјерају?
Идем с мјеста да дружину ц'јелу
На скуп зовнем, и скријем у шуму.

Ет' обични топот двају коња
Одјекује у тишини ноћној;
Већ долази с непознатим другом
Мој господар. Чим се натраг врну
Могилу ћу стражом опколити.
(Одлази.)

ПОЈАВА V.

Ванда и Богор. (*Она носи цвијећа, а он судак са медовином.*)

Богор. Ми смо стигли рано. Гле, влашићи
Стопрва се на по неба сјају.
Ванда. Коњи су ти као вјетар брзи,
Па не сумњам да и натраг неће
Прије зоре вратит' нас у замак.
Богор. Ако хоћеш да уђемо тамо
Неспажени као и до сада,
Немој да се на могили дуго
Задржаваш, већ обредом кратким
Одужи се души покојника.
Ванда. О Богоре, а одужити се
Могу л' икад?... ипак бићу кратка.
Ево цв'јећа, гдје је медовина?
Све положи тамо до могиле,
Па одступи.
Богор. (Одлазећи.) (Ох! колико трпим!)
Ванда. Ево м' опет теби, Ритигере.
Како ти је, мили мој, ту доље?
Ох! шапни ми: да ли ти је тешка
Лешка земља на те наваљена?
Жељан ли си, мој витеже врли,
Твога сјајног оклопа и штита,

Твог оружја, и виловна коња?
Ах, проклета да сам што немило
Ток пресјеких слави твојих дана!
Дизао си међу јунацима
Поносито своју красну главу
Као висок из цвијећа љиљан,
А ја клетом покосих те руком;
Сијао си међу краљевима
Као јасна даница међ' овим
Зв'јездицама, које са мном цвиле,
А ја дивљим угасих те дахом.
Ох проклета, сто пута проклета!

Богор. (Изишав.) (Како тужно цв'јели! овај призор
Заноси ме жалошћу и гњевом.
Крај му буди.) О краљице, вр'јеме
Нагло лети; одлазити треба.

Ванда. (Не осврћући се.)
Јох вријеме! А зањ шта ја марим
Кад ми нити тугу вида, нити
Убија ме тугом? онда нека
Пусто лети; ја' ћу да га овдје
Вјековито проводим овако.

Богор. Чудно збориш! поврати се к себи.

Ванда. (Брзо се осврће.)
Шта изустих? несмислених р'јечи?
Је л', Богоре, сасвим несмислених?
То је можно;
Говорећи са његовим духом
Ја сам била сасвим занесена.

Богор. Одлазимо.

Ванда. Ево мене одмах;...

Ну причекај да довршим обред;
Још причекај.... ишчезни.

Богор. (Одлазећи вели за се.) Проклество!

Ванда Јест, с његовим занесена духом.
Тај се ув'јек око мене вије;
Осјећам га, слушам, скоро видим.
Лако му је дихање и слатко
Као мирис св'јеже љубичице,
А зујање жалосно к'о жамор
Ноћног вјетра, када продирући
Кроз дворнице мога замка јечи.
Је ли оно укор твој? Ох, прости,
Прости мени, смилуј ми се, мили!
Ево свјежа твому т'јелу цв'јећа
Ја просипам; к'о што ј' оно сада
Нек с' и т'јело твоје вазда свјеже,
Мирисаво под земљом одржи;
Ево слатку лијем медовину
Духу твому, нек се њом окр'јепи,
И ублажен дочека дух Вандин.
Ох! ја ћу ти скоро, скоро доћи,
Да се тамо сјединимо нав'јек.

(Међутим Богор се полагано к њој, која је клекнула, приближио.)

Богор. Трпљивости, од мене далеко.
О краљице б'једна, он је тебе
Умирући страшно проклињао,
А ти за њим сад тугујеш тако?

Ванда. (Скаче на ноге.)
Несрећниче, слушат' си ме смио?
Моју тајну дознати?... сад мораш
Погинути. (Вади нож.)

Богор. Ево прси, Ванда,

Тај нож оштри у њих ми засади;
Мање ће ме то бољети него
Р'јечи, које слушао сам овдје;
Удри, молим, па пошто ме будеш
Ударила целиваћу теби
Нож и руку; милосна ме убиј,
Па и пошто убила ме будеш
Љубићу те опет вјековито.

Ванда. Издајниче! не говори даље;
Мрзак си ми ти и р'јечи твоје.
Мрска ми је љубав, и сâма сам
Себи мрска. Хо! куда да бјежим?

Вогор. Са мном, са мном у наручје смрти.

Ванда. (По дужем муку.) О несрећне мене!
Краљ Ритигер мојом је кривицом
Погинуо; сад би и ти хтио;
Кашње ваљда хтјетиће и трећи,
И четврти, па тако без краја.
Вај, Богови страшни!
За то само створисте ли Ванду
Да ужасе око себе сије?
Не, не примам ту коб страховиту;
Знаћу јој се сâма уклонити
Ја, ја једна погинути морам.

Вогор. То не смијеш. о краљице моја;
Ти си понос, ти Лесима душа,
Твој је живот од потребе њима,
Па брижљиво и чуват' га мораш;
Мој је мени тегобан од давна;
Прекини га, тим ћеш м' избавити,
А и сâмим боговима вишњим
Угодно ћеш учинити дјело,

Јер очајан њих проклињем често.
Удри дакле.... Окрећеш од мене
Гњевно главу?... Онда ћу сâм ево...

Ванда. Стани.

Богор. На шта, на шта ми већ живот?

Ванда. Штедјети га мораш; ја то желим,
То захтјевам, то ти заповједам.
Ну пошто ми тајну срца дозна,
Треба одмах, и то за навијек,
Да с' уклониш из мојега замка.

Богор. Да с' уклоним! пресуду ми таку
Зар изричеш? Зашто да с' уклоним?

Ванда. Да бих могла живјети и сâма,
А не планут' стидом кад год твоји
Погледи се сукобе са мојим.

Богор. Да се нав'јек удаљим од тебе!
Авај! то су најстрашније р'јечи
Што сам чути мог'о; како су их
Уста твоја изговорит' могла?
Смрт ми кратиш, а од смрти сâме
На грђи ме живот осуђујеш!
Је ли, Ванда, искре сажаљења
У твом срцу?.... Ох! сва њежност моја,
Сва оданост, труди сви, све жртве,
Ни толико дирнуле те н'јесу
Да би могла трпјет' ме до себе!

Ванда. То не стоји. Разгњевно си ме,
Али за то не цијеним мање
Величину твоје оданости;
И на њој ћу захвална ти бити
Док год живем; о томе не сумњај.
Ал' је нужно да се растанемо.

Богор. То ми само, то никада више
Не изреци. Племенита Ванда,
Бојиш ли се да ћу ти још кадгод
О љубави мојој споменути?
Онда себи ишчупаћу језик,
Да никада више не узмогу
Р'јечима ти мрским досадити;
Зазиреш ли од погледа мога?
Онда ћу га нав'јек угасити,
Себи јасне ископавши очи.
Ал' у замку твоме остави ме,
Да бих истим могао ваздухом
Бар дисати којим и ти дишеш,
Да бих мог'о звук гласа ти чути,
Или твојих корака одјек,
Ил' и само топот коња твога.
Ја ћу бити још и тако срећан.
Ванда. (Свлађује ме својим очајањем!)
Богор. На кољену твој одговор чекам.
Не тјерај м' од себе ако нећеш
Да у крило смрти отјераш ме.
Ванда. Б'једна ли сам! б'једна ли сам!
Богор. Нећеш
Ни одвјета да ми даш!
Ванда. Ох! остан'.
Богор. Да останем! рече ли то дојста!
Ванда. Чуо си ме.
Богор. (Устаје.) О краљице моја!...
Како на то како да пронађем
Р'јечи сходних мојој захвалности?...
Већа радост глас ми угушује.
Ванда. Једини си дојако ми био

Друг поуздан, бићеш и одјако;
Ну, Богоре, нијем друг, то памти,
У жалости н'јемој. Моју тајну
Држатићеш у грудима твојим
Закопану нав'јек.

Богор. Биће, Ванда,
Ка' и овај што је под могилом.

Ванда. (Чује се вика.)
Чујеш л' ово? откуд на једанпут
У дубрави вика?

Богор. То ми звечи
Као борба оружаних људи!

Ванда. И јест борба. Да нијесу дошли
Теутонци?

Богор. О краљице, бјежмо
Да те не би сад затекли овдје;
Бјежмо, коње одмах усједнимо.

Ванда. Ја не бјежим; дођоше Тевтонци
Да краљево т'јело ми однесу;
Ја не бјежим, нек дивљаци дођу,
Краљицу ће на могили наћи.
Пред њима ћу као страшна сјенка
Исправит' се на могилском вису,
И ужасом све их поразити.

Богор. Теутонци можда и нијесу;
Кад би наши били?....

Ванда. Није можно.

Богор. Наши, велим, дошавши у сукоб
Са какове обичне им распре.
Онда овдје остајући, ти би
Своју тајну одала им са̂ма.

Ванда. Тевтонци су, то ми срце вели.

Богор. Па и били, стражари су моји
Доста јаки да с' одупру њима
Док у замак ја отпратим тебе.
А по томе с јачом ћу се четом
Вратит' амо, да их сатрем. Ходи
Све се више вика приближава....
Ено! неко продире из шуме,
Ходи, ходи, ходи. (Одвлачи је.)

ПОЈАВА VI.

Лех улази хитно с мачем у руци.

Лех. Разбојници!
Ја нијесам слутио на празно
Кад мал' прије неке од њих спазих
До могиле. Добро што на вр'јеме
Са дружином стигох.... А гдје ли је
Мој господар с другом? Да нијесу
Она тамо двојица у мраку
Што коњима хитно приступају?
Јамачно су они. Њина помоћ
Јако нам је нужна; стигнућу их.
(Отрчи.)

ПОЈАВА VII.

Богомил. Овај сукоб кому се не надах
Злокобан је. Како да се ноћас
На једанпут клете страже згрну?
Сад пред Вандом већ не могу себи
Заметнути трагове, но морам
Пред њу јавно с мојим дјелом стати.

Е па добро. У првом је маху
Збуњености идем да салетим....
Али овдје никога не видим!
Да се није од нас поплашила,
Па утекла?... Тако што о Ванди
Ни мислити није. Чим је пошла,
Натраг ће се вратити без сумње
Са коњицом што ј' у замку има.
Од ње бржи треба да будемо.
О повратку нек могилу нађе
Порушену. Таковим ће дјелом
Најревније управљати Млада.
(Враћа се у шуму.)

ПОЈАВА VIII.

Ванда, *изван себе вуче Леха* за руку; *за њима Богор.*

Ванда. Леси, велиш? све сами су Леси?
Лех. Борећи се бар викаху лешки.
Богор. И тевтонске оклопе сви носе?
Лех. Те ки спазих при свјетлости зв'језда.
Ванда. (Пустивши му руку иде на страну и удара се у чело.) (Ха, ужасна сјевнула ми мис'о!
Да издата н'јесам? Али ко је
Мог'о знати ван једини Богор?
На њега ли да посумњам? Страшно!...
Није можно. Ипак овдје видим
Да насиље устало је на ме,
А крије се за превару стидну!)
(Гласно.)
Лешка рука удара ме кришом
Испод штита тевтонскога! Авај!

Издата сам. (К њему трчи.) Богоре, од наших
На кога ти сумњаш?

Богор. Ма ко био,
Тако м' ових свјетлила на небу!
Тај зликовац већ гледат' их неће.
Нек остане Лех до тебе; ја ћу
Сам у шуму.

(Млада из шуме излази са више људи.)

Млада. Брже, људи, за мном.
Док стражаре наши сузбијају
Ми сравнимо могилу са земљом.

Ванда. То је Млада; познам је по гласу.

(Богор је шћепао Младу за мишицу.)

Млада. Ко си?... Богор! пропала сам сада.

Један њен пратилац.
Идем натраг да нашима јавим.

(Отрчи у шуму.)

Богор. Ти! ти, Млада?

Млада. Пусти ме. — О људи,
А шта сте се туна скаменили?
Од овог ме отргните.

Ванда. (Ступа напријед и вели људима.) Натраг;
Краљица је овдје да вас казни.

(Сви бјеже.)

Богор. Девојка си, ну при таком дјелу
Погинути мораш; ја се заклех.

Ванда. Стој, Богоре, мача твог не каљај;
Није моје освете достојна.
Вјерни Леху, предајем је теби;
До коња је наших там' одведи,
И брижљиво чувај. Сад у шуму.

ПОЈАВА IX.

Лех одвео је Младу. Ванда и Богор *упућују се к шуми, кад отуд излази хитно* Гостовит *с многима.*

Гостовит. Да ја видим тога продрзљивца
Који нам се опирати смије.
Ванда. Ах!
Богор. Гостовит.
Гостовит. Краљица и Богор!
Вратише се! (Сви су као скамењени.)
Ванда. (Богору.) Видиш ли ти овог?
Познајеш ли њега?... твој је другар,
Твој пријатељ, повјереник, више
Јоште више, брат је твој; ти гадно
Одаде ме њему, изневјерив
Сестринску ми у те поузданост.
Богор. Нека овдје на очи ме твоје
Земља прождре ако и помислих
Да те одам.
Ванда. По тајноме само
Твом упутку он се упустио
У овако богомрско дјело.
Богор. Ох!
Гостовит. То н'јесам; ја га један смислих
И предузех; кривац сам ја један.
Богор. О краљице моја, ни о чему
Не знадијах, ни о чему, вјеруј;
Тако мира дух мог оца наш'о.
Ванда. Безбожниче! црна издајице!
Да си проклет! одлази далеко.
Гостовит. Авај мени, шта учиних ноћас!
Ванда. Одлазите оба; нећу да вам
Никад више црних лица видим,

Јер гнушање само задају ми;
Одлазите, о јунаци дични,
О ви ноћни лупежи гробова,
Најдубље ће моје и свих Леха
Презирање пратити вас свуда. —
Без икога идем там' у шуму;
Краљица ће самом р'јечју својом
Разпршат' вам разбојничко друштво.
(Отиде.)

ПОЈАВА X.

Богор *за њом гледа, па упире страшно очи у Гостовита и диже мач.*

Богор. Ха! сада је на нас ред.
Гостовит. Шта смјераш?
Вај! шта смјераш, Богоре?
Богор. Ја смјерам
Да угасим јарост којом буктим
У крви ти мрској, да оперем
Њоме љагу којом си ми образ
Невјернички ноћас окаљао.
Брани себе, брани, ја нападам.
Гостовит. Вај, слијеп си! стани, чуј ме мало.
Богор. Ја нападам, рекох; себе брани,
Ил' погини као кукавица.
(Нањ навијеће. Гостовит одступа, ну вади мач.)
Гостовит. О богови, сад нас не гледајте.
Мој Богоре, на што ли ме ово
Примораваш?
Богор. (Не престајући од борбе.)
Издаде ме; умри.

Гостовит. (Бранећи се.)
Ја те љубљах као брата свога;
Одустани, тако ти небеса!

Богор. Сад у моћи црних сам богова.

Гостовит. Авај! ма да себе једва браним,
Раних т' ето; твоја крв већ тече.
О проклети мачу, грозим те се....
Даље нећу. Убиј ме; ја више
Не браним се; убиј кад то хоћеш.

(У исти мах кад је он мач спустио ударен је Богором.)

Богор. Држи. Ето, за рану ти рана.

Гостовит. Па овако? Ваљано си, брате,
Засјекао.

Богор. (Стаје за час) То још није ништа;
То је само шала. Мач, мач дижи.

Гостовит. Перуна ми громовитог! сада
И у мени јарост ускипљује.

Богор. То и хоћу.

Гостовит. Онда смрт ил' теби,
Или мени.

Богор. Смрт без опроштаја.

(Опет се бију с највећом јарошћу. У то долазе хитно са зубљама многи људи, а за њима Богомил и Ванда.)

Богомил. Шта то бива! Стан'те, несрећници.

Ванда. Ужасно се међу собом туку!
Већ су оба крвљу обливени!
О Богору да се не преварих?
Ах, не дајте даље, убиће се.

Богомил. Сви, сви амо, добри пријатељи,
Помозите да их раставимо.

(Растављају их.)

Гостовит. Богомиле, толико смо рана
Један другом' задали да скоро
И сâма ће смрт нас раставити.
(Прихваћају их четници.)
Један четн. Клонуше нам у наручје оба!
Богомил. (Ванди.) Ох! видиш ли шта си учинила?
Ванда. (Покрива лице.)
На ме с неба сва проклества пљуште!

(Пада завјеса.)

ЧИН ПЕТИ.

ПОЈАВА I.

Градина у замку; на дну се види узвишен брежуљак с каменитим жртвеником на сриједи. Улазе **Богомил** и **Влатко**, *кому мала арфа виси о рамену.*

Богомил. Љековите траве што ти дадох
Јеси ли им превио на ране?

Влатко. Јуче одмах. Њиховим су соком
Болови им доста уминули,
И животом заблистале очи.
Чим су могли ногом коракнути
Један другом' дршћућ' приступише,
Па плакаху дуго загрљени.
Шутала је на уснама ријеч,
Ал' узајмни погледи нијеми
Молили су за опроштај.

Богомил. Б'једни!
Страх ме да им последњи не бјеше
То загрљај; већ у њихов живот
Слабе наде ил' никакве немам.
Ако би се, Влатко, испунила
Моја црна слутња, ти ћеш кришом
Погрепсти им у замку тјелеса,
И затајит' њину смрт од Леха. —
Је ли Ванда к њима ишла?

Влатко. Није.
У кут се је најмрачнији замка
Уклонила, и ту сједи сама,
Удубљена у жалости својој,
Више слична каменому кипу
Него створу живом. Само што је
Наредила да с' у замак нико
Не пропусти, нити од нас когод
Да јој се приближи.

Богомил. Напрегнуто
Све око нас стоји, напрегнуто
Као снажном руком лук стегнути
Кад стријела с њега ће да слети!
Тамо Леси јако узрујани
Догађајем кобним на могили,
Њих двојица овдје на самрти,
А краљица до њих притиснута
Већим стидом, крајњом очајношћу.
Ах! великих несрећа се бојим;
Њима ваздух мирише ми као
Муњавином пред олујом. Влатко,
Је л' оружје свако уклоњено
Испод руку Вандиних?

Влатко. И јоште
Издат налог у читавом замку
Да за главу неда јој га нико,
Ако би га под извјетом каквим
Захтјевала. Ја пак носим арфу
Да покушам звуковима њеним
Ма колико разгалит' јој душу,
Ако ми се згода за то деси.

Богомил. Нут! погледај, није ли то она?

Влатко. С подвијеним рукама на прс'ма,
И с погледом упртим у земљу
Амо ступа.

Богомил. Спазила нас није.
На њу ћемо мотрити одатле.
(Одлазе.)

ПОЈАВА II.

Ванда. Када оно рањенике градом
Пронијеше, сакупљени Леси
Видјевши их, у глас закукаше,
Па пленуше на једанпут гњевом,
Одјурише к могили ка' олуј,
И могиле за тренутак неста!
Шта с краљевим би тијелом? не знам.
Сад срамота Вандина је јавна:
За њу знају све дијеве моје,
Сви дворани, старосте, сва шљахта;
Одавдје се по свој Лешкој шири,
Па и тамо преко лешких међа
Код народа теутонских, свуда,
Свуд се шири по пространом св'јету!
Ох! болове раскинута срца
Све издржах, срамоту не могу.
Како бих се ја попела сада
На тај престо, да племићи лешки
У ме упру поглед свој и виде
У очима мојим потуљеним
Понижење збуњене ми душе?
Никад, никад; крај је судби мојој.
Праведни сте, о Богови; ево

Плаћате ме ц'јеном, којом платих
И ја љубав јуначкому краљу!
Ја Тевтонце нањ узрујах, сад ми
Лехе моје ви отуђујете;
Свладан тугом и срамом он скончa,
Срам још већи, неизмјерна туга
Сад и мене на скончање гоне.
Ох! ужасно праведни сте. Хтједох
Да с' узвисим изнад свију жена,
Да погазим и законе вјечне
Свој природи од вас прописане,
Да вам муњу истргнем из рука
И бијесно на вас њом завојштим,
Па ме сасвим ево сатаристе;
Бациcте ме испод жена свију.
Ванда, некад предмет удивљења,
Циљ је сада свијетскому ругу.
Умријети морам.

(Чује се звек арфе.)

Откуд овај
Тихи ромон?! У срце ме дира....

(Сједа и покрива лице; изнутра пјева Влатко.)

Зашто клону, дивна ружо,
Под зрацима сунца врела?
Сунце пржи, ну пролази;
Ти ћеш с' опет дић' весела.

Опет ћеш нам сладак мирис
По ваздуху лешком лити;
Што је ружа свему цв'јећу,
То ћеш Лехом ти свеђ бити.

Ванда. Глас је ово вјерногa ми Влатка.
Не смијућ' ми приступити, куша

Из далека да м' утјеши пјесмом.
Зна да пјесма уз арфине звуке
Души ми је некад пријањала.
О лијепи негдашњи ми дани,
Ви пројосте нав'јек! — Ко долази?
Гле, Староста! каква је то дрзост?
(Скаче на ноге.)
Или више ни у овом замку
Воља моја поштоват' се неће?

ПОЈАВА III.

1. Староста и Ванда.

Ванда. Како си се усудио, старче,
У мој замак ући? одговори.
Н'јесам ли га затворила сваком'?
К' мени приступ свакому одрекла?

1. Староста Ако више ти не требаш Леха,
Тебе Леси још требају, Ванда.
Два тевтонска владаоца к нама
Изаслаше своје посланике,
Да краљице лешке просе руку.
Ти стигоше, и чекају да им
Врата замка дадеш отворити.
Владар кога будеш ти одбила
Одступиће испред другог мирно;
Ну буду ли оба одбијени,
Угвавише тврдо међу собом
Да се дигну са силама сложним,
Те освете на народу лешком
И увреду њима учињену,
И смрт кобног краља Ритигера.

Ванда. Безочности јоште нечувене!
Безочности с каквом може само
Истаћи се сурови Тевтонац!
И ви бисте хтјели да преда-се
Посланике таких људи пустим?
Тјерајте их испред мога замка,
Тјерајте их кроз сву лешку земљу,
И срамотно преко лешких међа
Баците их као пашчад. То је
Мој одговор владарима њиним.

1. Староста. Ваљда нећеш да подигнеш листом
Све тевтонске краљеве на Лехе.

Ванда. Леси ув'јек знадоше да бране
И част своју и престола углед;
Па, старосто, знаће то и сада.

1. Староста. Али ...

Ванда. Нећу ништа већ да чујем,

1. Староста. Морам ипак говорити....

Ванда. Само
Једну ријеч још о томе додај,
Једну само, па не била Ванда
Ако с тобом горе не поступим
Него што бих с њима. С мјеста иди.

(Отиде Староста.)

Ох! завјере подле, против мене
Удешене холошћу тевтонском!
Понижени судбом Ритигера
Ти краљеви сложише се кивно
Да помогну један другом' Ванду
Ма којему од њих подвргнути!...
Сва од гњева на ту мис'о дрхтим.
О безумни, ниски Теутонци,

Трг вам стидни ја бих мачем својим
Растргнула да га углависте
За последњу моју дворкињицу,
А камо ли кад се усудисте
Урећи га за краљицу лешку.
Б'једа на ме! ја сам крива свему:
Једног њиног љубила сам; ту је
Ту је моја голема кривица. —
Чујем Лехе гдје јаросно вичу!
Ха! то на њих вичу; нека виде
Ти поганци да с краљицом својом
Гњев дијеле сва господа лешка.

ПОЈАВА IV.

Ванна. Долази Влатко.

Ванда. Шта је, Влатко?.,. Слободно приступи.
Влатко Староста је са зидина замка
Твој одговор јавио Тевтонцем.
Они, чим га чуше, залете се
На коњима до врата од замка,
Ту пободе свакп своју стр'јелу,
Па одјури. Сви за њима Леси
Загрмјеше урнебесним криком.
Рат је тиме објављен и примљен.
Ванда. Рат и хоћу. Некадашња храброст
У мени се опет буди, опет
Шири ми се у грудима срце.
Рат, рат хоћу.
Мрзјела сам свагда на Тевтонце,
Један само бијаше ме с њима
За тренутах примирио, али

Тог нестаде, па сад ми је опет
Старој мржњи поље отворено,
И ова ћ' оборит' уништити
Што год нађе у свом б'јесном току.

ПОЈАВА V.

Пређашњи. Староста.

Ванда. Зашто туга на твојему лицу
Кад сви Леси усхићено кличу?
1. Староста. Ванда, Ванда! она вика што си
Сад слушала не бијаше вика
Усхићења, но јарости крајње;
А на те је Леси подигоше.
Ванда. На ме? дојста?.. Чујеш ли га, Влатко!
1. Староста Ја понављам: на те, Ванда, лицем.
Ванда. То ј' одвише.
Влатко. У з'о час по мене!
Да с' у хитњи н'јесам преварио?
Ванда. Преварио? како?... неће бити;
Не, мој Влатко, то не може бити.
1. Староста. Јадна Ванда! ти си помишљала
Да стрпљењу лешком нема краја;
Али оно већ је дотрајало,
Крај је ту.
Ванда. Ох!... Ја сам изван себе....
Па од мене шта ти Леси хоће?
1. Староста. Кад преда-се пустила нијеси
Теутонце, да њих саме пустиш.
Ванда. Њих? то нећу.., сад ни њих, нит' иког.
1. Староста. Заклињем те пепелом твог оца,
Буди мудра у овом тренутку;

Ти ћеш само таком упорношћу
Размахати букнулу им јарост,
А та, кћери, мом' искуству вјеруј,
Та сва ждере као б'јесан пламен.

Ванда. Ну шта хоће?... већ знам; никад, никад,

1. Староста. Морам дакле да ти све изјавим;
Два три часка још пред собом имаш;
Па ми једва и та оставише
Само да ти њихов захтјев јавим,
И вратим се.

Ванда. А тај захтјев ако
Не уважим? очиног ми замка
Ако њима не отворим врата?

1. Староста. Они ће их тада проломити.

Ванда. Хоћу то да видим.

1. Староста. Преклињем те
Немој даље да окл'еваш... Ето!
Ону трубу чујеш; то ме натраг
Нестрпљиво зову. Ох! попусти.

Влатко. Послушај га, о краљице моја.

Ванда. Ја пред силом могу пасти, никад
Попустити.

1. Староста. И пастићеш, Ванда,
Ну ничијом но кривицом својом.
Ја, друг старији витешког ти оца,
Све покушах да те спасем, али
Ти се спасти не даш. Збогом остан'.
Мјесто моје од сад је у шљахти.

Влатко. Стани, молим.

1. Староста. На што?

Влатко. Опет труба!
А првој се многе одзивају!..

1. Староста. Знак напада!... сада свршено је.

Војко. (Хитно долазећи.)
На замак се Леси устрмише,
На челу им видјех Младу.

Ванда. Младу?!

Војко. У забуни оној код могиле
Утекла је; сад пакленим б'јесом
Распаљује духове на јуриш.
Свећеник је тамо одјурио;
Али с каквом намјером, то не знам
Шта да радим?!

Ванда. Питаш ме? пред Младом
Пред ма киме зар ја да уступим?...
Влатко, и ти дај трубама бојним
Одмах гласа. Ни часа не губи.
А ти, храбри Војко, најхитније
Прикупи ми сву у замку чељад:
Мушко, женско, племиће и слуге,
Што год у њем живе; оружај их,
И пред собом на зидине тјерај,
Па одбијај с њима очајано
Од мог замка те валове лешке;
Одбрани га, ил' краљицу своју
Под његове развале затрпај.
Ет' и мене док се наоружам.
(Сви пођоше сем Староста.)

ПОЈАВА VI.

Староста, па Богомил.

Староста. Слијепа си, али и достојна
Свачијега удивљења, д'јево!

Жао ми је што и ја уз друге
Против тебе морам сад да станем,
Али Лешка прећа је од сваког.

Богомил. (Хитно) Нема Ванде... Ту си, пријатељу!
Ја Лесима са зидина виках,
Ал' ме више не слушају. Брже
Са мном ходи; бар несрећи крајњој
Нас двојица станимо на супрот.

Староста. Већ је касно.

Богомил. Није јоште; ходи.

Староста. Бој ј' отпочет...

Богомил. (Одвлачи га.) Са мном ипак, са мном.

ПОЈАВА VII.

Богор и Гостовит, *лако наоружани ступају тромим кораком држећи се под руком, а сабљама се подупирући.*

Гостовит. Још ноге су троме, још нам слабо
Све тијело. (Стају.)

Богор. Ну јако је срце;
Даље, даље. (Опет иду.)

Гостовит. Ах, да није ранâ!

Богор. Да ми једне није, само једне,
Не бих друге, мним, ни осјећао;
Али она једна!

Гостовит. Рана срца!

Богор. (Стаје.) Та, та боли... а мене тим жешће
Што двојаки гризе ми је отров:
С Ванде један, а са тебе други.

Гостовит. Опет та мисао!... Ну на пољу
Ти лупежи не шале се; почуј,

Ка' помамни нападају. Врже,
Још нам мало остаје до врата.

(Ванда наоружана улази са стране, па опазивши њих двојицу стаје.)

Ванда. Ах!

Гостовит. Краљица!

Ванда. Свак устаје на ме!
И ви дакле? нека буде, хајте;
Барем сасвим ви имате право.

Богор. (Сам приступа Ванди, па ослањајући се на мач пред њом савија десно кољено.)
Ја ти једном, о краљице, рекох
Да мој живот сав ти је нам'јењен;
И сад ево са смртничког одра
Устао сам с пријатељем мојим
Да последњим мог живота чином
Оних р'јечи истипу освештам.
За награду не иштем ти друго
Него да ми допустиш још једном
Да краљевску целујем ти руку.

(Ванда крајње тронута пружа му руку, коју пољубив, Богор би хтио да устане, али нема снаге.)

Изнемогох... пријане, помози
Да устанем. (Ванда га подиже.) Како!
Ти, краљице моја, ти баш сама!
Тиха суза тече ти низ образ!
Ох! хвала ти на њој; моме срцу
Та је суза к'о боговски мелем.
Сад храбрији идем к нашој шљахти;
Или ћу их одвратити, или
Више нећеш видјети ме никад.

Гостовит. Пријан ми је, госпо, опростио,
Да ли м' и ти прашташ?

Ванда. Гостовите,
О Богоре! душе племените,
Можете ли ви простити мени?
Гостовит. Ха ужасне праске! чини ми се
Да су врата замка оборили.
Богор. То ћ' и бити; одлетимо тамо.
(Отиду.)

ПОЈАВА VIII.

Ванда пошла је, *па видећи Влатка, који к њој трчи, стаје.*

Ванда. Шта би, Влатко?
Влатко. Све пропало, госпо,
Све пропало: оборише врата;
Наше страже одасвуда бјеже;
Гледај.
Ванда. Амо, људи, к мени амо;
Тек сад овдје љута боја биће.
(Вади мач.)
Влатко. Не слушају... Ето свећеника.
Ванда. Ти пред мојим нападач'ма први?
Богомил. Чедо, чедо моје, да т' одбраним,
Или први погинем до тебе.
Сви те б'једну оставише. Авај!
И Староста прешао је к њима.
Још их нема! гдје су разбојници?
Војко. (Улазећи.) На једанпут зауставише се
Пред Богором и његовим другом.
Влатко. (Пошав мало напријед.)
Одавдје их видим; Богор збори;
Радосно му они усклпкују...
Ну гледајте ону худу Младу!

Пред њега се помамно истакла.
Ох! живио, дични Гостовите!
Са земљом је мртву саставио.

Богомил. Вјечна правда над њом ј' извршена.

Влатко Који с' оно племић устрмио
Да ј' освети?... Паде, и он паде,
Ну сада се на ново сви листом
Узрујаше!... ни јуначки Војко,
Ни сâм Богор, ни Гостовит више
Не могу им да одоље.

Ванда. Авај!

Војко. Сâм Староста предводи их амо.

Ванда. Ој облаци, спустите се с неба
Милостиви и овијте Ванду,
Да јој Леси сад не виде лица!
Сакрићу га у наручја твоја,
Мој ујаче. (На груди му наслања главу.)

ПОЈАВА IX.

Пређашњи. Долази Староста са Шљахтом.

Староста. Саслушај ме, о Кракова кћери;
Мојим гласом сви ти Леси зборе.
Твој је отац са собом на престо
Донио нам благослов богова,
Ти донијe клетву. У земљи нам
Њежну љубав обраћаш у мржњу:
Друг немило вјерна друга коље,
Брат јаростан устаје на брата,
Сва помамом обузета Лешка
Већ у пропаст срће. Па све кад би
Ту и хтјела да се заустави,

Ти јој не даш; неразбором својим
Ти довлачиш једнога за другим
Иностране владаоце амо,
Да пошто је сву коначно сатру,
У гропаст је баце.

Ванда. (Исправља се.) Ја довлачим!?
Ох! чујеш ли ово, вјечна правдо?

Староста. Така с тобом би Лесима прошлост,
Па им пр'јети и будућност така.
А откуда та голема б'једа?
Што слијепо хоћеш да пркосиш
Боговима као и људима.
Са првима охоло се равнаш,
Друге мислиш да презират' можеш;
А ево ти и једни и други
Сад најживље осјећати дају
Сву немоћност и безумност твоју.

Ванда. (Исправља се.)
Стани, чух те доста, даље нећу.
Шта од мене захтјевају Леси?

Староста. Захтјевају б'једи крај, а тако
Да изабереш без одвлаке себи
Једног дру̑га, било међу њима,
Било међу владарима страним.
Дру̑га дакле по свом срцу бирај,
И узвиси до себе на престо,
Или са̂ма са престола слази.

Богомил. Одвише је, Старосто, нрпјека
И опора твоја р'јеч.

Староста. Р'јеч лешка.
Ти, краљице, на њу одговори.

Ванда. То ћу одмах. Кћи Кракова хоћу

На престолу оца мог да умрем.
Боговима, ви велите, скривих,
И завадих међу собом Лехе;
Кад је тако, онда најприје ћу
Да богове поублажим жртвом
Коју ћу им одмах принијети,
Па ћу за тим и синове лешке
Помирити избором, за којим
Живо чезне сад и моја душа.
Чусте, Леси; јесте л' задовољни?
Староста. Клањам ти се за њих све.
Шљахта. Да живе
И довјека краљује нам Ванда!
Богомил. О небеса, благословите је!
Ванда. Мој жртвеник окитите цв'јећем;
Свети пламен нек на њему букне.
Ја са жртвом вратићу се скоро.
(Одлази.)

ПОЈАВА X.

Пређашњи окром Ванде и Војка.

Богор. (Полако.) Пријатељу, није ли сан ово?
Гостовит. Сна је твога, Богоре, свршетак.
Богор. Ну какак ће тај по мене бити?
Гостовит. То до мало видјећемо. (Стрепим,
Оних њених последњих ријечи,
Чине ми се нешто тајанствене.)
Староста. Кориш ли ме и сад, Богомиле?
Богомил. Сада видим да си погодио.
(Сви племићи грле се и ускликују.)
Ја жртвеник рукама ћу својим

Окитити; донесите цв'јећа.
А међутим ви, господо моја,
Одајте се највећем весељу;
Нека тутњи како јоште није
Овај замак пјесмама и свирком,
Нек се момци хватају у коло,
И пир нам се величајан спреми,
Јер узимље Ванда себи друга,
А Лесима даје краља.

Сви. Ура!

(Влатко удара у арфу, а око њега купе се пјевачи. Из окола племићи хватају се у коло.)

Збор. Млади Љељо, ој,
Данас дан је твој.

Влатко. (Сам.) Звијезда се с неба окинула,
Падајући ваздухом планула.

Збор. Није зв'језда, не,
Л'јепа Ванда је.

Влатко. За њом гледећ' сва небеса жале;
Дружице јој сјајем малаксале.

Збор. Нек не жале, не,
Љељо см'јеши се.

Влатко. Камо ли ће сад звијезда пасти?
Гдје год пала, нов ће св'јет процвасти.

Збор. Да, св'јет нови, да:
Красна дјечица.

Влатко. Ој, у скут нам падни, зв'јездо мила,
Ма својим нас огњем и спржила!

Збор. Ванда, спржи га,
Ал' не љуби га.

(Растављају коло смијући се. Док су они пјевали и играли Богомил је на вису окитио жртвеник цвијећем, на њему распалио пламен, па дигао к небу руке као да се Боговима моли.)

Староста. Свак умукни. Краљица у пратњи
Витезова и дјевица својих
Долази нам. Слободан јој пролаз
Отворите к вису жртвеничком.
Влатко. Дјевичном је хаљином бијелом
Огрнула т'јело, а цвијећем
Поноситу главу окитила.
Лијепа је дојста к'о богиња.
Богор. (Ох, како ми срце сада лупа!)
Гостовит. (Ужасно је бл'једа, али тиха.
Ипак нека намјера јој кобна
Проспјава из очију тмастих.
Вај! Богору не проричем добра.)

ПОЈАВА XI.

Пређашњи; Ванда. Пред њом иде мушка пратња, по двојица упоредо са Војком на челу; за тим пратња женска, која испред краљице баца цвијеће; за тим једна дјевица која носи на јастуку нож и голубицу, а до ње племић на јастуку круну и жезло; последња је Ванда. Свирка свира. Кад је пратња дошла до степеница мушки стају на једну страну, а женске на другу. Ванда даје знак свирци да стане, па говори.

Ванда. Вас двојица положите горје
На жртвеник круну ми и жезло,
Те знакове достојанства мога;
Намјестите до њих и везаног
Тог голуба са свећеним ножем,
Па сиђите одмах. О дворкиње,
Мени до сад другарице миле,
Приступите, да се као д'јеве
Најпотоње загрлимо овдје,

На подножју жртвсника мога.
(Грли их редом.)
Остављам вас, и све разр'јешавам
Од заклетве којом
За вјечно вас дјевовање везах.
Слободне сте сасвим. Али лешко
Своје срце затворите странцу.
То памтите, па бићете срећне. —
О дворани, захвална сам вама
На ревносној досадањој служби.
Али мога Богора не видим.

Војко. Ено њега с Гостовитом тамо
У гомили.

Ванда. (Попевши на први степен.)
Пријатељу вјерни,
Каквом равна не имах на св'јету,
У свечаном овоме тренутку
Пред ц'јелом ти шљахтом захваљујем.
Име твоје и дичног ти друга
Урезано у мом срцу носим.
(Иде уз степенице.)

Богор. О Богови, шта све ово значи?
Опрашта се к'а на смрт да иде!

Староста. И доиста умире к'о д'јева,
Да оживе као жена.

Гостовит. Биће,
Ну ја ипак стрепим.

Ванда. (На вису.) Свећениче
Убојитог Бога Световида,
Обред данас сав припада мени.
Пошто њиме хоћу да ублажим
Увр'јеђену Богињу дјеву,

Мушка глава не смије да стоји
Поред мене. И ти, молим, сиђи.

Богомил. (Меће на жртвеник нож и голуба што јој их је био поднио.) Поштујем ти ту побожну мис'о,
И одступам. Сврши обред сама.

(Хоће да сиђе, али га Ванда задржава.)

Ванда. Мој ујаче, дај ми твоју руку.
Строг си био, ну правичан са мном,
А ја често теби непокорна;
Хоћеш ли ми у овоме часу
Да опростиш?

Богомил. Ванда! кћери моја!

Ванда. Онда к твојим притисни ме груд'ма.
Ох, хвала ти!... Сад отићи можеш.

(Он силази, она се окреће жртвенику, узима голуба и диже га к небу. Најтиша свирка свира.)

Ој Дивано чиста, невину-ти
Голубицу кољем, и с њом теби
Мој приносим најпосљедњи поклон.

(Коље је и баца на пламен.)

Буди Ванди милостива! с димом
Ове жртве нек с' и душа моја
К теби дигне уз просторе неба;...
Ох, чиста је ка' и пламен овај.

(Скида вијенац и натиче га на лијеву руку; меће круну на главу, па узима жезло, које држи спуштено. Окреће се к народу и ступа до степеница. У тај мах музика јако засвира, Леси викну Ура! па настаје најдубљи мук. Ванда као занесена гледа у даљину, па сама собом говори.)

Китна поља моје домовине,
Земљо лешка, л'јепа ли си, мому
Мила ли си срцу!
Ох! осјећам сада да бих радо
Још живјела на грудима твојим;

Али морам ево да т' оставим,
Јер не можеш мирна бит' и срећна
Другачије него смрћу мојом.
Занесена за туђинцем једним
Ја велику мисао уништих,
Па се морам уништит' и сȃма.
Још те сада с овог виса гледам
И поздрављам, па већ никад нећу.
Збогом остан', на вијеке збогом.

Староста. Шта ли духом занесеним збори?

Богомил. Ванда, Леси чекају да падне
Са усана твојих срећно име
Мужа твога и њинога краља.

Ванда. Ја одабрах по њиховој жељи,
Ал' уједно и по вољи мојој.
Збогом, Леси! мој вијенац вама,
С њим и срце остављам вам моје;
(Баца народу вијенац.)
А постеља мени женидбена,
Вјечна мени постеља нек буде
Хладна Висла.

(Диже жезло у вис, трчи за жртвеник и скаче у Вислу. Диже се из народа крик; Богомил и Староста трче уз степенице вичући.)

Богомил. Ванда, Ванда, Ванда!

(Богор дошав до пола степеница пада до Гостовита, говорећи.)

Богор. Скочила ј' у р'јеку!

Староста. (Одозго.) И р'јека је
Своју воду склопила над њоме.

Гостовит. Јох! к'о што је своја мрачна крила
И смрт ево над Богором мојим.

(Пада завјеса.)

ЈАН ХУС

—

ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА.

1880.

ОСОБЉЕ.

Јан Хус.

Јероним прашки, његов ученик.

Мих. Хлумски | | ческа властела. и пратиоци Хусови.
Дубски
Вацлав

Лудмила Вацлавова заручница.

Стев. Палеч | | попови чески, и гониоци Хусови.
Михај. Судни

Броњи кардинал и предсједник сабора.

Забарела кардинал и потпредсједник.

Орсиније | | кардинали.
Даљак
Бернандин

Поџо папин тајник.

Дидак богослов и генерал фрањевачког реда.

Вида гостионичарка у Косници.

Три бискупа.

Два грађанина.

Цар Жигмунд.

Градски начелник Коснице.

ЧИН ПРВИ.

ПОЈАВА I.

Соба на горњем спрату Видинога стана. Улазе Бернандин и Орсиније.

Бернардин. Сврших пос'о са проклетим жидом.
Орсиније. Са Ароном?
Бернардин. Са демоном, реци.
Још не познах у том мрском соју
Ни тврђега, ни лукавијега.
Јуда боље продао је Христа
Фаризејма но што сам ја њему
Опростнице за њемачке земље.
Орсиније. Неће бити; мудрог Бернардина
Да превари жид ма који? Чудо!
Па колику добио си своту?
Бернардин. Стопедесет тисућ' златних шкуда.
Орсиније. А ван тога колико за тебе?
Бернардин. Само дваест тисућа.
Орсиније. То само!
И нијеси ништа више мог'о
Ишчупати од лупежа оног?
Бернардин. Ни једнога шкуда.

Орсиније. Бернардино,
Пази доуро, упитаћу жида;
Он истину затајит' ми неће.
Бернардин. Двaест тисућ', рекох и понављам.
Орсиније. Буди; онда ту је десет мојих.
Бернардин. Пет за сада, драги Орсиније,
А остало добити ћеш кашње.
Орсиније. Мени одмах сав мој дио треба.
Бернардин. Већа нужда стеже ме од тебе:
Француз Даљак на коцкању синоћ
Однијe ми, не знам да ли срећом
Ил' преваром, пет тисућа равно;
Данас му их морам положити.
Орсиније. И пошто их положиш. још теби
Пет остаје.
Бернардин. А треба ми десет
Да подмирим потребе ми хитне.
Орсиније. Или каквог накита се новог
Зажељела л'јепа Катарина?
Бернардин. Скромнија је од Јудите твоје.
Орсиније. Сав мој дио хоћу, разум'јеш ли?
Ил' иначе....
Бернардин. Све ћеш разгласити!
Ти какав си, то би и могао.
Орсиније. Познајеш ме.
Бернардин. Али, пријатељу....
Орсиније. Не проспај у в'јетар ријечи.
Бернардин. Одричеш ми тако малу љубав?
Орсиније. Сав мој дио, велим опет, хоћу.
Бернардин. Ево ти га, однио те ђаво?
И од самог Арона си гори.
Мјенице су ове повучене

На напуљску благајницу; свака
Гласи, видиш, за тисућу шкуда.

Орсиније. (Броји.) Десет их је равно,
И одмах се могу наплатити.
У реду смо. Не љути се на ме;
Ти бар лако помоћи се можеш
Са сродником твојим, светим оцем;
Он од своје замашите своте
Одвојиће колико ти треба.

Бернардин. Идем к њему; ал' у овом часу
Кад се љуља на столици папској,
Неће хтјети ништа жртвовати.

Орсиније. Ако жели тијару на глави
Да одржи, цијелу му своту
Жртвовати треба; то му реци.
(Бернардин одлази.)
Од мене је овај неваљалац
Половину барем затајио. —
Ова крупна басна са Исусом
Доноси ми ипак л'јеп добитак.
Да Хус дозна и за овај! он би
Истог часа на ме загрмио
На све четир' стране св'јета. Човјек
Незгодан је тај Хус; ал' ћемо га
Научити памети.... Шта ј' ово?
Неки жагор у предсобју; брже
Скријмо злато, па отвор'мо врата.

ПОЈАВА II.

Стожерници: Дађак, Забарела, Попо, Броњи, Дидак, на Михаило Судни и Палеч чески богослови. Орсиније.

Орсиније. Добро јутро вашим височанствима,
А да сте нам и ви добро дошли,
Божјег слова мудри испитачи.
Посједајте. Каква за ме почаст
Да дочекам у мом скромном стану
Све што црква најсв'јетлијег' има!

Забарела. На срдачном дочеку ти хвала
Од нас свију, мудри стожерниче.
Кад ј' овако црква ниско пала,
Кому прије но висости твојој
Да дођемо?

Орсиније. Да, христову цркву
Ваља дићи на ону висину
На коју је бјеше поставио
Божанствени њен оснивач. Али
Слабоуман, грешан, ко ја, човјек
У великом дјелу том шта може?

Забарела. Скромност људ'ма само диже ц'јену,
А ми твоју добро познајемо,
Па дођосмо да те упитамо;
Докле мислиш да иде задатак
Овог опћег сабора црквеног,
На који се ево састадосмо
Са свих страна хришћанског свијета?

Орсиније. Тај задатак много обухвата,
И помоћу само божјег духа
Моћићемо да га извршимо.
Црква једна, а у њој три папе!

Јединство јој повратити треба,
Све збацивши, да с' изабере један.

Забарела. То је прво, и неће бит' тешко.

Орсиније. А друго је да с' изл'јечи црква
И у глави и у удовима,
Те да опет задобије важност
Пред којом се св'јет клањаше некад.

Забарела. И ту лежи сва тешкоћа, оче.

Палеч. Да с' изл'јечи? па то и Хус вели!
Молим твоју висост да домашај
Своје мисли разјасни нам боље.

Орсиније. (С овим ваља да сам на опрезу.)
Хус, колико науку му дознах,
Смјело иде стазом неизвјесном
Слободнога св'јетског умовања;
А с превратом граничи та стаза.
Ја за умом само божјим идем,
Како се је овај у почетку
Објавио светим оцевима,
Па у цркви вјечну сталност хоћу.

Палеч. Сад увуђам разлику: Хус људском'
Погрешному уму
Подвргава Исусову цркву,
Ти ум цркви, једној непогрешној;
Сагласни смо онда савршено.

Судии. За то Хусов паук, који тако
Дрзновено Вишњега вријеђа,
Ишчупати ваља до кор'јена,
Сатрти му корјен сâм, да клица
Више никад не никне из њега.

Дидак. Хуса ћемо скупа саслушати.
Ја међутим, не одав се ко сам,

Већ сам са њим био, и којешта
Разабрао из његових р'јечи;
Па тврдити могу да тај човјек
Не задире у црквене догме.
Судни. Ништа мање но присуство божје
Не признаје у причешћу светом.
Дидак. То пресудно одбија од себе.
Судни. То с његовим списима на руци
Доказаћу. Би ли ја иначе
Оног дана кад је амо стиг'о
Приковао био
На црквеним врат'ма изјављење
Да ј' отпадник Христов? Као таког
Није ли га и столица света
Анатемом давно жигосала?
Поцо. Тај жиг јутрос скинуо је с њега
Свети отац, и овластио га
Да обреде свећеничког чина
Све обавља слободно и јавно.
Палеч. Је ли можно то што велиш, оче?
Судни. Да л' ушима својим да вјерујем?
Поцо. Ја вам рекох.
Судни. А ја на то велим:
Јован папа помео је умом.
Поцо. Јован папа неће да се мрази
Са Жигмундом, који царским писмом
И долазак и одлазак Хусу
Обезб'једио је.
Судни. Шта то опет чујемо: Зар Жигмунд?
Глава светог њемачкога царства,
И краљ римски! Мој ум стаје. Када
И духовни и свјетовни главар,

Који вјеру највише су дужни
Заклањати, оног заклањају
Што нам вјеру јавно поткопава,
Тад о цркви морам очајати.

Попо. Сāмој цркви потребна је, мислим,
Њина слога више сад но икад.

Брођи. Оче Судни, у ревности твојој
Мало си се сада пребацио:
Христова је црква установа
Божанствена, па немају о њој
Синови јој никад очајати.
Она гдјекад и страдати може,
Ну не може никад угинути;
Узвишена, кр'јепка, вјечна стоји
Као што је и вјечни јој Творац.
А свог творца да достојна буде
Мора бити правична пр'је свега.
Ми о Хусу слушали смо много,
Ал' извјесно још не знамо ништа.
Ви тужите њега, он вас тужи;
Лако да се с обадвије стране
У пристрасност мало загазило.
Међу вама пресудиће сабор;
А пресуди тог судије већег,
Који стоји над царем и папом,
Сви ћемо се смјерно поклонити.

Судни. Ми побожност Брођијеву знамо
И ц'јенимо, али претпоставку
О пристрашћу каквом и најмањем
Одбијамо пресудно од себе.
Испитасмо хладно и савјесно
Све Хусове поступке и списе,

Па нађосмо да су окаљани
С четрдесет и четири блудње,
Од којих је скоро свака раскол.

Дидак. Не знам шта да мислим; ја приступих
Са најгрђим увјерењем к њему,
А од њега с најбољим одступих.
Велик умом и науком велик,
Скроман ипак, тих и благ за чудо,
Истина му продире из гласа,
А светиња из особе ц'јеле.
Никако ми памет не доноси
Да онаки човјек може бити
Худ расколник.

Судни. Ти га видје, оче,
У Косници, гдје за живот стрепи;
Па нијеси распознати мог'о
Куријака у јагњећој кожи.
Ну да си га видио у Прагу,
И слушао у Бетлемској цркви,
Кад називље антихристом папу,
И вјерно му жигоше свећенство,
Кад црквеној забрани уз пркос
Узносећи Виклефове блудње
Истином их вјечном проглашава,
Кад двор краљев задахнује мржњом,
Мирне Чехе подиже на Њемце,
И побуном сав град заражава.
Онда, оче, ти би први рек'о:
Тај је човјек упућени демон,
Худ ка' и он, хитар и опасан.

Даљак. Све ако је тако, онда дојста

У цијелом христијанству нема
Опаснијег човјека од њега.

Орсиније. Ја то исто велим.

Дидак. Судни ме је
Уплашио, не стидим се рећи;
Ипак нећу да пренаглим судом
О човјеку тако разглашеном.

Забарела. Он ако се са Виклефом слаже
Осуђен је већ у моме духу.

(Чује се жагор.)

Броњи. Чујете ли на улици вику?

Орсиније. (С прозора.) Гле! куљају из овога дома
Косничани, живо међу собом
Препирућ' се... О Хусу је говор.

Палеч. Хус станује на доњему поду
Овог дома, код удове Виде;
Ти јамачно долазе од њега.

ПОЈАВА III.

Бернардин и пређашњи.

Бернардин. Једва прођох кроз ту гнусну руљу.
Док, господо, ви в'јећате овдје,
Хус под вама копа јаз, у који
Страх ме да се не сурвате са мном.

Забарела. Шта би, оче?

Бернардин. Чувши да је цркви
Повраћен у крило, пук је одмах
Знатижељно к њему покрвио.
И он божју одслужи му службу,
А демонско изговори слово.

Сад свјетина јако узрујана
Предаје нас све из реда паклу.

Забарела. То почиње доста зло.

Бернардин. И све ће
Горе њи. Неки Косничанин
Простр'јелив ме усијаним оком,
Викну за мном из гомиле оне:
И овај је један од онаких
Што срамоте Христа.

Палеч. Хусове су
То обичне о свећенству р'јечи.

Поцо. Дотле ваљда не иде му смјелост.

Судни. Почујте ме, оци: чим је њсму
Р'јеч слободна дата, та свјетина
Која само за сада нас грди,
Скоро ће нас и каменовати.
Хис је човјек који је над њоме
Моћ чудесну свагда показао.
Враг огрнут плаштом побожности
Вјешто лије кроз медене усне
Жуч из срца, ка' с јабуке змија
Што је прву обманула жену.
Он страстима пука најпр'је ласка,
Док сву пажњу на се не привуче,
Па истином тада лаж одјенув,
Окупи га вихаром ријечи,
Забуни га, занесе га, свлада.
У Прагу је и свој Ческој био
Краљ духовни од Ваццлава јачи;
Име му се са науком лажном
Разнијело по Моравској земљи,
Продрло је и у сâму Пољску,

Па допире већ и до Хрватске.
Путовање његово из Прага
До Коснице шта је друго било
Него сјајан побједнички поход?
Кроз градове и кроз села народ
Јурио је за њим, да̀рове му
Приносио, молио га за р'јеч.
Н'јесу ли му са̂ми Косничани
Гомилама на сусрет изишли,
Још радије но и глави цркве?
Па када је тако моћан био
Под бременом папске анатеме,
Како ли му неће моћ нарасти
Сад пошто је то велико бреме
Са леђа му свалио са̂м папа?
Пустите га мало још овако,
Па, к'о што је Праг бунио на нас,
Косницу ће на вас побунити,
Растјераће васељенски сабор,
И бациће у несрећу свијет.

Даљак. Што год више о том Хусу слушам,
Постаје ми несносан све више.

Забарела. Не држим га за толико моћна;
Ну свакако опасан је много.
Слободу му треба ускратити
Метнувши га до суда у затвор.
Хајд'мо за то с мјеста светом' оцу.

Поџо. Он ће вам се противити, оче.

Забарела. Поџо, збиља мислиш ли?

Поџо. Не сумњам.

Забарела. А ја велим: Балтазар је Коца
Био гусар прије него папа;

Па ако га ми сад оставимо
Могао би гусар опет бити.
То сви знамо, а он понајбоље.
Хајд'мо к њему сви овако скупа.
(Одлазе сви ван Палеча и Судног.)

ПОЈАВА IV.

Судни и Палеч.

Судни. Ту остани, нека иду сами.
Успјети ће без нас много лакше.
Палеч. Право велиш: нас би укорио
Пристрасношћу папа; њих не може.
Кад си знао вјешто да упутиш
Нашом стазом моћног Забарелу,
О побједи ја не сумњам више.
Судни. А пресудно је ли тај упућен?
Мој Палечу, треба да проучиш
Ове људе боље, па озана
Тако брзо пјевати ми нећеш.
И са̂м видиш, Јан Хус овдје стоји
Много чвршће него што мишљасмо;
Уз њега су цар и папа; с папом
И тајник му Поџо видно држи,
А Дидака и Броња си чуо.
Та два мужа умна и побожна
Више к њему нагињу но к нама.
Бернардину развратном' и мучком'
Орсинију не вјерујем ништа;
Ови хитри стожерници сада
Љуљају се и тамо и амо,
Да пристану куд претегне вага.

Од њих свију највише се уздам
У Даљака. Тај је властољубив;
И он сања препорођај цркве,
Ну изведен друкч'је, и њим самим;
А Хусова гласовитост ту га
У засјенак баца, па на њега
Тајно мрзи, и гледаће да га
Себи с пута уклони ма како.
Ипак пуној побједи не смјемо
Надати се, то упамти добро,
Док год Хуса не остави Жигмунд.
У очима мојим већ је пао
Са столице Јован дваест-трећи,
Цар остаје само, и сав ће се
Око њега сабор окретати.
Таки ти је сад положај овдје.

Палеч. Цар је духа поносна, ну слаба,
А до круне римске много држи,
Па се мора и на стожернике
Освртати.

Судни. То и хоће, али
Тек донекле; а баш царски понос
Ако му се закачи о писмо
Хусу дато, он, знај, браниће га
С упорношћу таком,
Да би могли скршит' се о исту
Сви напори твојих стожерника.

ПОЈАВА V.

Пређашњи. Вида *гледа с врата по соби.*

Вида. Зар ту нема часног Орсинија?
Палеч. Мало прије изиш'о је с друштвом;
А на што га, добра Видо, тражиш?
Вида. Хтјела сам му зборити о Хусу.
Палеч. Ил' његово слушала си слово?
Вида. Јесам.
Палеч. Је ли добро бесједио?
Вида. К'о свет човјек што је.
Палеч. Чувај га се,
Малоумна жено, расколник је.
Вида. Расколници ви сте и сви који
Именом га таким називају.
Није ли га и са́м свети отац
За невина јутрос прогласио?
Палеч. Али сабор спалиће га.
Вида. Сабор?
Зар Хус спаљен? тим би само више
Он човјеку-Богу наличио;
Он на небу с њим би уживао,
А вјечни би прогутао пламен
Ваше црне душе. (Одлази.)
Судии. Јеси л' чуо?
Палеч. Та демоном сва је заражена.
Судии. Хајд'мо сада да дознамо шта је
Урађено код светога оца. (Одлазе.)

ПОЈАВА VI.

Стан Хусов. — Улазе Хус, Хлумски, Дубски и Вацлав.

Дубски. Већ јамачно на цара и папу
Гњевно вичу наши противници
Што т' узео први у заштиту,
А други ти вољно повратио
Све обреде свећеничког чина.
Тим признаше оба пред хришћанством
Да си био злих клевета жртва.
А још више викаће кад чују
Да ти ови добри Косничани
Свето сло̀во с побожношћу прате.

Хлумски. (Хусу.) То је за њих пораз; ну баш с тога
Сада ће се живље упињати
Код кнезова и отаца цркве
Да т' осуде кашње на сабору.
За то, мислим, дражит' их не ваља,
Нит' икаква повода им дати
За какова нова окривљења.
Него Јане, ти се умјерено
Разр'јешењем папиним послужи,
Од јавне се уздржавајући
По црквама службе, а надасве
Од бесједе пред сабраним пуком.

Хус. Добри Хлуме, не у цркви, него
У свом стану служио сам јутрос,
И служићу док год овдје будем.
А што велиш да бесједу сасвим
Изоставим, то не могу, Хлуме;
Бесједа ће служби сљедовати,
Па се збило са мном што год хоће.

Хлуиски. Али, Јане....
Хус. Заман не говори.
Поучење нука о истини
То је прва, најсветија дужност,
Испред које нећу одступити
Са бојаза од душмана мојих.
Ја сам надом у Бога испуњен,
И од јутрос уживам у души
Радост какву давно не осјетих;
Па забацив најпречу ми дужност
Како да се добром' Богу мому
Незахвалан покажем? Са́м реци.
Хлуиски. Не знам шта бих на то примјетио;
О мој оче, нек те Вишњи чува.

ПОЈАВА VII.

Исти. *Отварају се врата и на њих ступа* Лудмила *у мушком ритерском одјелу.*

Вацлав. Неки витез с челенком на лицу!
(Лудмила потрчи к Хусу и загрли му кољена.)
Хлуиски. Пријатељ си, видим, а познајем
По окруту да си нам и земљак;
Али ко си? слободно се откриј.
Хус. Пустите га; кољена ми грли,
И у себи плаче. О витеже,
Како си ми покренуо срце.
(Лудмила уставши погледа на около.)
Лудмила. Овдје сви су наши.... Учитељу,
О мој добри учитељу, ја сам.
(Открива се и љуби му руку.)
Хус. Ти, Лудмило!

Вацлав. (То сам и слутио.)
Хус. Шта си дошла, о Лудмило добра?
Лудмила. По свој Ческој гласови се худи
Разнијеше да си већ затворен,
И ужасну да смрт очекујеш.
Ја у Прагу остати не могох,
Него дођох с једним пратиоцем.
Хус. Је ли т' отац пустио?.... ти шутиш!
Одговори. Сада видим шта је:
Ил' му н'јеси за пут ни јавила,
Или си се на пут отиснула
Против воље његове.
Лудмила. Зар није
Рекао нам спаситељ свијета:
Оставићеш и оца и матер,
И поћићеш за мном?
Дубски. Ти, дјевојко,
Врлине си христијанске узор!
Вацлав. (Још на мене и не осврће се!)
Хус. О небески оче, колико ти
Захваљујем што ми ту моћ даде
Да задахнем дотле твојим духом
Чиста срца.
Лудмила. Сад је ред на тебе,
Мој Вацлаве, десницу ми пружи;
Ти ми ово нећеш замјерити;
Је л' да нећеш? ко истину љуби,
Истинито љубиће и тебе.
Вацлав. Што се мене тиче, ја се само
Радовати твом' доласку могу;
Ну бринем се за старог ти оца;

Не видећ' те, и не знајућ' гдје си
Смртан ће га немир обузети.

Лудмила. Н'јесам хтјела молити за допуст,
Предвиђајућ' да га не би дао;
Али сам му све јавила с пута.

Вацлав. Онда си нам добро дошла. (Морам
Њој и свима сакрити злу сумњу
Што ме мучи.)

Лудмила. (Хусу.) Ако се не варам,
Ти си овдје слободан, мој оче.

Хус. Као што сам и у Прагу био.
Светим оцем очишћен од клетве
Служим божју службу, и његово
У Косници проповједам слово.

Лудмила. Ох, како се радујем тој в'јести!
Несрећници плаше нас у Прагу
Свакојаким лажима, те народ
Не избија из Бетлемске цркве,
Молећи се за те. Али духом
Не клонуше вјерни пријатељи;
А Јакубек одговорно је
На св[illegible] лажи јавно причешћујућ'
У Бетлему под обојим видом.

Хус. Буди хвала на небес'ма Богу!

Хлум. Јакубек је несмислен; тим дјелом
Може само сад шкодити Јану.

Хус. Ну науци чистој користиће,
Уводећ' је, Хлуме мој, у живот.
Тим ми личну и нанио штету
Ја усклицем: нек је благословен!
Сада нову, несавладну крепост

У свом духу осјећам. О д'јево,
Ти си ми је донијела; хвала.

Хлум. А шта ради Јероним?

Хус. Баш хтједох
Да упитам; мој Јероним врли
Је л' у Прагу?

Лудмила. Бити ће вам скоро
У Косници; тако ми се барем
На растанку тајно повјерио.

Хлум. То не желим.

Хус. Тога се ја плашим.
Драги Хлуме, од моје му стране
Одмах пиши да не иде амо.
Тај стуб чврсти пречишћене вјере
Сад највише Пражанима треба.
Ја сам овдје довољан за сваког
Који хоће да истину чује.
Ако мене каква б'једа снађе,
Нек он барем остане, да брани
И доврши свето предузеће.

Дубски. Умукнимо, долази нам св'јета.

ПОЈАВА VIII.

Пређашњи. Улазе бискупи тридентијски, аузбуршки и баденски, па Коснички градски начелник.

Хлум. Шта ће ови?

Градонач. Је си ли ти прашки
Проповједник?

Хус. Таких има више!
Али ако Хуса тражиш, тај сам.

Хулм. А ти, молим, витеже, ти ко си?

Градонач. Управник сам косничкога града,
И долазим са оцима овим
По налогу црквеног главара
Да отпратим Јана Хуса к њему
На разговор.
Хлум. Да га ти отпратиш?
Ти баш лицем?! витеже, извини,
Али то ми не изгледа чисто:
Свећеник је папа, Хус свећеник,
Духовници оба; ти, представник
Св'јетске власти, шта ћеш међу њима?
1. Бискуп. А не видиш и нас поред њега?
Нас, духовне власти заступнике?
Хлумски. Да сте сами, не бих зло мислио;
Ну то управ што је овај с вама
Побуђује моју подазривост.
Власт духовна не притиче св'јетској
Него само у случају једном:
Кад је неког свога осудила.
2. Бискуп. Хус никако ни саслушам није,
Па како би већ осуђен био?
Ту основа твојој сумњи нема.
Хлумски. Да г' и нема, на што сада празни
Тај разговор са јединим папом?
Хус. Ја саслушан желим бити, оче,
У сабору пуном, и ту само
Науку ћу своју изложити.
С тим условом дош'о сам из Ческе.
3. Бискуп. Скромни слуга цркве, глави њеној
Ти услове немаш да постављаш;
Послух само дугујеш јој, Хусе,
Јер си јој се заклео на послух.

Хус. То ј' истина, поштовани оче.

Дубски. (Хлумскому полако.)
(Хитро ј' овај задрмао жицом
Најњежнијом у Јановој души.
Утвора је; станимо му на пут.)

1. Бискуп. И ти, Јане, са витезом овим
Бојаз д'јелиш, видим, дијелиш га
Управ онда када свети отац
Скинувши ти с главе анатему
Показа ти ријетку наклоност.
Наш долазак, који тумачите
Тако криво, није друго ништа
До те исте наклоности сљедство.
Сабор има да ти наук чује
И о њему суди; ну тај судац
Строг је ув'јек, учитељу Јане;
Па с очинском ако за те бригом
Позива те унапријед папа
Да савјетом упути те својим,
И злу можда уштеди ти судбу,
Прије ваља да захвалиш њему
Но да га се бојиш.

Хус. О мој оче,
Ја се бојим јединога Бога
И гријеха: за то с' ево клањам
Намјеснику божјему на земљи,
И одлазим к њему.

Хлумски. Стани, Јане.
Ја глас озго слушам гдје ми вели
Да овима не повјераваш се.
Знаш Знојамског, Палеча и Судног,
Који најпр'је бијаху уз тебе,

Па химбено изневјерише те,
И под тобом сад копају јаму.
Зар ће ови од њих бољи бити?
О том сумњам;
Ал' опасну да около тебе
Мрежу вију, то на жалост видим;
Па те с тога не пуштам одавдје.

Градонач. Ну ти ко си што га од дужности
Одговараш, и намећеш њему
Своју вољу тако насилнички?

Хлумски. Ја сам чески витез, Јован Хлумски,
С витезима овим што видите
Одговоран Вацлаву свом' краљу
И цијелому народу нам ческом'
За безбједност земљака им светог.
За то њима част и савјест своју
Ја заложих, па Творца ми мога,
Част и савјест одржаћу чисте.

Градонач. А и ја ћу, бесмртне ми душе!
Папин налог тачно извршити.
Имам за то силу, и ако се
Јошке њом не служим, то припиши
И чедности трпљивих отаца
Које вр'јеђаш, и живој ми жељи
Да Косницу данас не саблазним;
Али немој кушати нас даље.

Хлумски. Кад о сили збориш позивам те
Да се вољи онога покориш
Од ког силу имаш. Ево писма
Римског краља и њемачког цара;
Под његовим закриљем Хус стоји;
А докле год он не стигне амо,

Под назором искључиво нашим.
Слободан је у Косницу дош'о,
Слободан ће у њој бит', и натраг
Слободан се опет повратити.
Ко погазит' смије царско писмо
Тај нек ступи напр'јед; ја га чекам.

Хус. Ој, молим те, умјери се, Хлуме.

З. Бискуп. И ћесар је божји помазаник,
Па буди му свака почаст; али
Над краљима и царима свима
Папа стоји; зар то не знаш, кнеже?

Градонач. И у име његово, Јан Хусе,
Још ти једном, најпотоње велим:
Ходи с нама к престолу му светом',
Или си му одрек'о послушност.

Хлумски. Ја над царем не признајем никог,
И мач царски, који ми је дао
Да заштитим Хуса, ево дижем
Над његовом главом.

Дубски. Дижемо га
И ми са њим.

Лудмила. Мач, Ваплаве, тргни.

(Сви прекрштају мачеве над Хусом.)

Хус. Крај тој худој распри. Ја с' исправљам
У крепчини моје тврде вјере
Да слободно располижим собом.
Ничија ми заштита не треба,
Осим божје; послухом ћу прије
Заслужит' је него непослухом.
Идем дакле старјешини мому
С поуздањем у његову правду.

Хлумски. Јане, са́м ћеш срнути у пропаст?!

Дубски. То нећемо допустити.

Лудмила. Авај!

Хус. Хлумски, браћо, учитељ вам бијах,
А ви мени добри ученици;
Ја најбоље своју дужност схватам,
И тврдо се р'јеших да је вршим,
Ма и смрти пошао на сусрет.
У овоме мом тренутку горком
Ох ви барем поштујте ми вољу.
(Хлумски баца мач, за њим и други.)
Часни оци, сад ево ме с вама.

ПОЈАВА IX.

Пређашњи. Вида са два грађанина.

Хус. Збогом, Видо. Ну шта видим? плачеш!
Успокој се, идем да се вратим.
Ти би хт'јела нешто да ми кажеш
А од плача не можеш!... Мој Боже!
На добро ми таки плач не слути.
(Један грађанин иза Виде.)

Грађанин. Ја ћу за њу да ти речем, оче;
Ту остани; сва је заузета
Војницима улица, а стоје
Пред Видиним домом Палеч, Судни,
И још други худи ти земљаци,
Чекајућ' те с видним нестрпљењем.

Хус. Преварен сам дакле! Сад ми мрежа
Са очију пада; преварен сам!
Спаситељу, видиш ли ти ово?
И ви храму посвећене слуге
Преваристе слугу, брата свога!...

Ох! не мене, себе превáристе.
Б'једни људи, ја одавдје идем
Ка' што оде из маслинског врта
По пољупцу Јудиноме Христос;
Ну с вама се не бих зам'јенио. (Одлази.)

Лудмила. Иде на смрт!

Хлумски. Бачена је коцка.
Ја учиних што сам мог'о, али
Мој задатак није још довршен.
Идем за њим папи. (Одлази.)

Дубски. Ја ћу с тобом.
А ти брже, Вацлаве, саопшти
Шта се збива пријатељ'ма нашим;
Нек готови стоје да и силом
Ак' устреба, Јана избавимо. (Одлази.)

Вацлав. То ће бити моја брига. — Ти ћеш,
О Лудмила, ту остати с Видом,
Да те наши не би опазили. (Одлази.)

(Лудмила се баца Види у наручје, а завјеса пада.)

ЧИН ДРУГИ.

ПОЈАВА I.

Видин стан. Улазе Вида и Вацлав.

Вацлав. Пропао је наш Хус, то ја видим.
Најприје га из папина двора
Одведоше под војничком стражом
У дом неки свећенички; отуд
У самостан, гдје у нездрав затвор
Бацише га ко' злочинца каквог.
Ту сад лежи од врућице љуте.
Папин љекар, ако га и отме
Из чељусти неумолне смрти,
Неће моћи
Испод мача таких противника.
Хус по мени, пропао је, велим.
Вида. Ја сам чула да му је љекаром
Већ врућица срећно угашена;
А од стр'јела худих противника
Цар ће својим заклонит' га штитом.
Вацлав. Колико га до сад заклонио?
Пр'је три дана уш'о ј' у Косницу,
И ту своју царску власт већ врши;
Али за то сужња Хуса сунце

Још не види. Одважни је Хлумски
Кр'јепак просвјед јавно уложио
На насиље које му се чини,
Ну на тај се нико не осврће;
Ми Косницу сву смо заглушили
И молбама и пријетњам' гњевним,
Па свак нам се смије. Ја по Бога
Оваке се улоге већ стидим,
И намишљам да с' у Ческу вратим.

Вида. Прости, кнеже, што ћу примјетити,
Одвећ брзо клонуо си духом.

Вацлав. Јер већ видим да смо преварени,
Остављени без потпоре сваке.

Вида. Ја на против још с' у цара надам.

Вацлав. И ту наду скоро ћеш забацит'.

Вида. Ти се можеш вратити у Ческу;
Ну Лудмила?

Вацлав. Она? или мислиш...

Вида. Лудмила ће остати, то мислим.

Вацлав. Али ти би, добра Видо, могла
На повратак да је наговориш.
Кад би мени ту велику љубав
Указала, ја бих ти се на њу
Одазвао с пуном захвалношћу.

Вида. У то, кнеже, нећу да улазим,
А тим мање што знам да би она
Растала се прије са животом
Но са Хусом, својим учитељем,
Докле год му погибија грози.

Вацлав. Да, за њим се чудно занијела,
Више него и приличи д'јеви.
Налазиш ли и ти?

Вида. Ја ни пошто;
Светих жена уз Христа је било;
Сипаху му мирисе на главу,
А власима ноге отираху.
Вацлав. Ваљда нећеш за божјега сина
Узимати Хуса самртника;
Он је грешан као и ми човјек.
Вида. Ну најмање од нас свију грешан,
А највише сличан божјем' сину;
И дух овог ако је у ком,
У њему је дојста.
Вацлав. То ја не знам;
Али велим: Лудмили би ипак
Промислити требало да сада
Већ не теку Христова времена.
Сад је свијет опак, одвећ опак,
Па на сваку подазр'јева склоност
Женске главе ка' мушкој ма којој.
Вида. Ван нас двоје и другова твојих,
Свак њу овдје за витеза држи,
На не може таком' подазрењу
Бити мјеста, окром ако сáми
Хотимице на побожност чисту
Не бацимо какву адску сумњу.
Вацлав. То не, али што Косница не зна
Дознатиће прије ил' послије,
Па то ћ' и њој шкодити и Хусу.
Вида. (Ако тајно овај не ревнује
Ја нијесам здрава мозга жена.)
Ето Хлума и Лудмиле. Лица
Весела су. Остављам вас саме. (Одлази.)

ПОЈАВА II.

Ваплав, Хлумски и Лудмила.

Хлумски. Знај, Ваплаве, и радуј се с нама:
На патничкој постељи не лежи
Наш Хус више; устао је јучер,
И већ свјежим ваздухом се кр'јепи.

Ваплав. За то ваљда да гојнија буде
Злом' Палечу и Судному жртва.

Хлумски. Небој их се докле је 'мач оштар
У царева, и ријеч им важна.

Ваплав. Вријеме би било да за важност
Своје р'јечи Жигмунд мач извуче;
Али видим да га у мачнику
Још смотрено држи.

Хлумски. Никад, момче,
Не хитају крунисане главе;
Ал' изводе за то пресудније
Свако дјело које намислише.

Лудмила. И Хусово избављење данас
Известиће Жигмунд. Ти, Ваплаве,
Осм'јеваш се; и ти, Хлуме, као
Не вјерујеш; ипак што вам рекох,
Поуздано обојици тврдим.

Ваплав. Откуда ти тако поуздање?

Лудмила. Судба Јана коснула се живо
Царичина срца, па је она
Свога мужа јако окупила
Да сузбије холост стожерничку,
И владарску своју част одржи
Враћајући Јана на слободу.

Тврдо јој је Жигмунд обећао
Да ће данас испунит' јој жељу.

Хлумски. О дјевојко, да би те Бог чуо!
Али збиља откуд то да дознаш?

Лудмила. Више нећу ништа да вам кријем.
Упућена нашом добром Видом,
Царицу сам молила за приступ,
Не ка' жена, но ка' чески витез,
И она ми приступ допустила.

Хлумски. То, бога ми, добра мис'о бјеше!
Добра мис'о! Па? настави даље.

Лудмила. На ноге јој падох, и за Јана
Плачним гласом прошење изустих.
Слушала ме помњиво до краја,
Па мучећи дуго разгледала.
Ја свим т'јелом дрхтах као кривац
Кад пресуду своју очекује.
Она најзад десницу ми пружи,
Придигне ме, и рече ми благо:
Промислићу, мој витеже млади,
Могу ли ти, као што сам жељна,
Услишити молбу. Дођи сутра.

Хлумски. (За себе.) Ту познајем Барбару.

Лудмила. Ја једва
Дан сутрашњи дочеках, и одох.
Примила ме посве милостиво,
Не већ сада пред дворкињам' својим
Него сама,
И да сједнем до ње принуди ме.
Онда рече: њежна срца витез
Срцу си се њежном' обратио,
И преварен нећеш бит' у нади.

Ја ћу силом ил' хитрином Хуса
Избавити; али за то треба
Да се ув'јек близу мене нађеш,
Готов сваки налог мој да вршиш;
А друкчије то се неће моћи
Но да ступиш у дворане моје.

Вацлав. А ти?

Лудмила. На тај изненадни предлог
Ја се збуних; али шта ми друго
Остијаше него да пристанем?

Вацлав. И дворанин царичин си сада?

Лудмила. Сутра ће ме у ту част увести.

Вацлав. Част? ох какву? у срамоту, реци.
Ја то нећу никад допустити.
Познајеш ли ти Барбару? знаш ли
Зашто те је својим дворанином
Учинила тако милостиво?
Та блудница круном заклоњена
Мислила је да си мушка глава,
Па те....

Хлумски. Даље, Вацлаве, на р'јечи.
Тајанствени путови су божји,
Па праведник кроз грешника често
Спасен бива. Могао би лако
Кроз Барбару и наш Јан да буде.
Она јурећ' за сијенком блуда,
Да је стигне, удариће снажно
На препоне ма какове биле,
Дрзновено предузеће оно
Што никада не би Жигмунд смио.
Лудмила је, и незнајућ, боље
Погодила него ми.

Лудмила. О Боже!
Шта разбирам из ријечи ваших!
Хлумски. Не смућуј се, д'јево; чист пролази
Зрак сунчани и кроз мутну маглу.
Царица је тим оклопом мушким
Преварена, па и даље треба
Да остане у преварп својој.
Добро пази да јој не растјераш
Чар, којим се са́ма обавила;
Приступа јој себи недај, али
Давај маха свим надама њеним
Докле год нам Хуса не избави.
Лудмила. Али онда, Хлумс?
Хлумски. Пашће оклоп,
А д'јева се јавити, па онда
Нек Барбара свог витеза тражи.
Ми нећемо требоват'је више.
(Улази Дубски.)
Шта уљезе тако хитно, Дубски?
Дубски. Као да се на одсудан корак
Жигмунд једном р'јешио, те данас
Збор велики у свом двору држи.
Нањ смо и ми без одвлаке звани.
Хлумски. Ето, то је прва посљедица
Царичине заузимљивости.
Похитајмо сви тројица тамо.

(Одлазе.)

ПОЈАВА III.

Лудмила сама.

Лудмила. Хлумскога је Вацлав послушао
И отиш'о, али на ме бацив
Гњеван поглед. А зар нема право?
Немам ли се да стидим и са́ма
Тако ниске са Барбаром игре?
Њом бих лако проиграти могла
Вацлавову племениту љубав,
И чистоту мог значаја. Авај!
Д'јево неба, у помоћ ми дођи. —
Залуд, залуд тражим згодан начин
Да с' извучем срећно из тјеснаца
У који сам ушла, те Вацлава
Не увр'једим, а изведем своје.
Баш не могу никаква да смислим.
Ма шта било, нећу да оставим
У рукама худих злочинаца
Узвишеног за истину борца.
Не рече ли мало прије Хлумски:
Да су божји пути тајанствени,
Те праведник често кроз грешника
Спасен бива? Па с такога пута
Из ма каквих обзира да сврнем?
Не, то нећу ни по какву ц'јену.
Чиста ми је намјера и света,
Па нек би ме презрио и Вацлав
И св'јет читав, хоћу да ј' изведем.
Они цару отидоше; идем
Ја царици. — Вај! све ово за те,
О мој добри Јане, све за тебе.

(Упути се да изађе; улази Вида.)

ПОЈАВА IV.

Лудмила, Вида, па Јероним.

Вида. Неки странац за Хлумскога пита;
Мислим да је земљак ваш.

Лудмила. Нек уђе. —
Вјечни Боже, кога видим!

Јероним. (Брзо јој приступив.) Мучи.
Ко је ова жена?

Лудмила. Не плаши се
Добре Виде, у чијем смо стану.

Јероним. Ово Вида? Слушао сам, сестро,
Још у Прагу за те: побожна си,
И са Јаном нашим добросрдна;
Ја те благосиљам. —
Сад, молим те, остави нас саме.

(Отиде Вида.)

Лудмила. Јерониме! каковим сам страхом
Испуњена гледајућ' те овдје!
Зар Хлумово не стиже ти писмо?

Јероним (Потресеним гласом.)
Стиже, ипак дођох. Кад у Прагу
Ти нијеси могла да останеш,
О Лудмила, како бих ја ост'о?
Како мога духовнога оца
Оставио у невољи сама?
Јан несрећни! (Отире сузе.)
Од када је затворен ја лијем
Горке сузе по вас дан за њиме,
Па не могу ни сад их задржат'...
Запао је у печину лавску!
Сви проклети да на вијек буду
Који су га у њу увалили!

Али ево у Косници мене
Да пред ц'јелим сабором га браним.
Ја који га познајем до краја,
Ја то могу боље него ико.
Браниħу га неодољном силом
Што се црпе само из истине,
Големим ħу поразити стидом
Све његове подле противнике,
И сасвим га одбранити, или
С њим заједно вишњем' Богу поħи.

Лудмила. О велике душе! свијет овај
Тијесан је за вас; само јасни
Приличе вам простори без краја,
По којима божји дух обл'јеħе.

Јероним. Гдје је Хлумски?

Лудмила. Позван је код цара,
Који хоħе да се из затвора
Јан изведе данас.

Јероним. Сад то хоħе!
Ако му је и искрена воља,
Већ у његов не вјерујем успјех;
Сад је касно.

Лудмила. Вараш се, мој оче,

Јероним. Што год било, Хлумскому ħеш реħи,
Да се за ме не побоји када
На црквеним вратима прочита
Приковано мојом руком писмо,
Да сам главом у Косницу дош'о,
И ту Хусов испит очекујем.
Није вам се бојати да дотле
Судни ħе ме пронаħи, и силом
Спријечити у намјери мојој.

А сад збогом. Уклањам се брже
Да ме когод не затече овдје. (Одлази.)

Лудмила. Неустрашљив и племенит човјек!
И оваке поред оних худих
Родила је једна иста земља?
Судни! Палеч! ха, имена клета!
Предана сте гнушању в'јекова.
Заборавих на царицу. Идем. (Одлази.)

ПОЈАВА V.

Царева дворница. Улазе Брови, Забарела, Орсиније, Дањак и више других стожерника, па Судни и Палеч.

Забарела. Шта нас зове тако хитно Жигмунд?

Орсиније. Знам да јутрос састао се с папом,
И од њега гњеван отишао.

Дањак. Да због Хуса није? па сад хоће
Да почасти и нас гњевом својим.

Судни. По овима што долазе мислим
Да је твоја висост погодила.

Дањак. Витезови чески! извјесно је
Да нас с њима овдје двобој чека;
И цар хоће да му присуствује.

Орсиније. Реци боље: цар ће за њих бити.

Дањак. И ни мало помоћи им неће;
Цркваваља да одржи своје.

ПОЈАВА VI.

Пређашњи. Улазе Хлумски, Дубски и Вацлав. Мало за њима Жигмунд.

Хлумски. (Оцима.) Наш вам поклон.
Брољи. И наш поздрав вама.
(**Дворанин с врата виче: Цар. Улази Жигмунд, сједа, и даје свима знак да сједну.**)

Цар. Мило ми је што висости више
Овдје видим; ал' немило што се
Ја краљ римски и њемачки ћесар,
Одан цркви и угледу њеном,
Морам на вас кнезове црквене
Пожалити чим овамо стигох.
Забарела. С ког узрока, милостиви царе!
Цар. Узрок вам је, да и не питате,
Ваљда познат; а ево г' у кратко.
У Ческој се изврготе распре,
Па и свађе крваве о вјери;
А саблазно сви народи гледе
На столици Петровој три папе,
Подигнуте раздором отаца.
С тих случаја јоште невиђених
Стубови се цркве климатаху,
Те пропасти она нагињаше.
Ја настадох живо да је спасем,
И успједох, не без веље муке,
Да се скупи у Косници нашој
Васељенски сабор.
Нађ и Хуса позвах, да изложи
Јавно наук што га пропов'једа,
Па овому да с' испита вр'једност,
И одобри, или да с' одбаци.

Он послуша, али под увјетом
Да слободна потпуно му буде
У Косници личност, слободна му
У сабору косничкоме ријеч,
Па слободан и повратак натраг.
Све то њему ја подјемчих писмом.
Да би јемство изгледало тврђе,
Три означих ческа властелина
Да над њиме данонoћно бдију.
На тај начин закрилих га сјенком
Величпне и части ми царске.
Ну с тим Хусом шта се сада збива?
Ви, господо, прије но и стигох
Самовласно бацисте г' у затвор:
Тим и писмо моје поц'јепасте,
Част ми личну окаљасте јавно,
Па и светих моје круне права
Коснусте се дрзновеном руком.
Шта ће сада на то Ческа рећи?
Шта ће рећи Њемачка, св'јет читав?
Ко ће смјети више у р'јеч моју
Да с' поузда? ко власт да ми штује?
Мислите ли, о господо, збиља
Да ћу на то ја гледати мирно,
Да допустит' тако што ја могу?

Даљак. Узвишени, богољубни царе,
Ту незгоду ми сви увиђамо,
И од срца сви жалимо на њу;
Али главу савити смо дужни,
Пред одлуком црквеног главара.

Цар. С папом хоћеш да се изговориш?
То висости твојој не допуштам.

Јутрос ми је признао са́м папа
Да је налог издао о Хусу
Под притиском својих стожерника.
Више стожерника. Под притиском?
Цар. Под притиском, велим,
А надасве, Даљаче, под твојим,
И ревносног оца Бернардина.
Бернардин. То је папа рек'о?!
Цар. Би ли хтио
Утјерати у лаж светог оца,
Ил' и само за час посумњати
О истини царске ми ријечи?
Хлумски. То не може када би и хтио:
И мени је и другов'ма мојим
Свети отац признао то исто
Пред цијелим збором стожерничким.
Он једини међу свима, царе,
Жалио је искрено и живо
Што с' онако поступа са Хусом;
Ну од ових ништа не могавши,
Опрао је, к'о пред Жид'ма Пилат,
Своје руке од мрскога дјела.
Забарела. Боље мјери своје р'јечи, кнеже.
Даљак. Лаж никому нећу да припишем,
Ну притиском ако папа зове
Искрен савјет својих стожерника,
Папа с' онда у велике вара.
Хлумски. Чусте; Христов намјесник се вара!
И стожерник овај на сва уста
Разглашава Хуса расколником!
Даљак. К'о што тврдим да је Хус расколник,
Тврдим и то, да сад код три папе

Ни једнога истинитог нема;
Па с' и Јован мог'о преварити.
Цар. О господо, код очита дјела
Р'јечима се празним не играјмо.
Ја слободу обезб'једих Хусу,
У тавницу ви га затвористе.
Могао бих дати да тамници
Проломе се врата, али с вама
Хоћу више обзира да имам
Но што са мном ви га имадосте,
Па остављам да вратите сáми
На слободу мог заштићеника.
Палеч. Слободу је, царе, уживао;
Али њом се хитро послужио
Да и овдје, ка' оно у Прагу,
Заражава са олтара народ
Својом сл'јепом мржњом на свећенство.
Дубски. Ти, Палечу, бесједиш о мржњи!
А може ли жешће бит' од оне
Којом кипиш сáм на Хуса? Овај
О љубави и истини слови,
Да, Палечу, о љубави само
И истини ничим не смућеној;
А побожни народ ако свуда
Црну сјенку опажа што отуд
На те пада и све теби сличне,
Зар Хус крив је? криви сте ви сàми.
Што је, царе, светиња ти р'јечи
У Косници дрско повр'јеђена,
Што си тако понижен пред св'јетом,
С тог највише овога окриви
И Суднога са опаким друштвом

Што ј' из Прага с њима догмилило.
Они само на то наведоше
Све остале поштоване оце

Палеч. Ми!

Орсиније. Витеже, то одбити морам.
За ником се оци не поводе,
Но једино за дужношћу својом,
Коју њина налаже им савјест.

Цар. Сад на чисто барем излазимо;
Савјест ваша, сâми признајете.
Стјерала је у тамницу Хуса,
А не папа. Нећу
Да ту савјест вашу испитујем,
Ну слободна хоћу Хуса одмах.

Орсиније. Молимо ти ипак величанство
Да побуде најприје нам чујеш.
Та, да твоју увр'једимо личпост
Далеко је од отаца била,
Знамо пошту која иде круни;
Знамо свезу престола свијетских
Са црквеним, и то све цијенећ'
Сви чувамо брижљиво и мудро.
Ну чувари прије свега цркве.
Њој смо дужни прије него иком'
Да бришљивост своју поклонимо.
Хусови су списи испитани,
И трагови Виклифових блудња
Очито су нађени у њима.
А црквом је Виклиф већ осуђен;
Па ни Хусу, нит' икому живом'
Допустит' се не могаше, царе,
Да слободно исти наук шири,

И пркоси васељенској цркви.
Отуд за нас неуклона нужда
Да г' од св'јета за сад одстранимо.
Ну чим буде на окупу сабор
Он слободан преда-њ ступитиће,
И саслушан бити. За то тврдо
Сви јемчимо твому величанству;
А тим биће и твом' обећању
Указана сва дужносна почаст.

Цар. Твоја висост кад говори тако
Није добро схватила што рекох:
Хусу, док се бави у Косници
Слободу сам пуну обрекао.

Орсиније. Али, царе, тек слободу лица,
А никако јавне проповједи.

Цар. Ту је њему папа под'јелио.

Орсиније. Па са̂м папа и одузео је.
Шта можемо ми сад против тога
Највишега наређења?

Цар. Дојста?
Реци боље, шта ви не можете?
То бар мени причати не треба.
Ну и да је тако како бисте
Ствар представит' хтјели, шта му само
Одузели проповјед нијесте,
А слободу личну оставили?
Тек би онда била поштована
Важност круни као год и цркви;
Тек би онда, гостодо, ви били
Показали дјелом да доиста
Свеза њина на срцу вам лежи.

Ето на што жалим,
И што хоћу да с' исправи часно.

Судни. То на жалост сада је већ доцкан.

Цар. Шта булазниш, учитељу Судни?
Посљедњи је ово згодан тренут
Да са чашћу мојом, а без вашег
Понижења погрешка се збрише.

Судни. Чим је блудњу црква увидјела,
А блудника у рукама има,
Не смије га више испустити
Док с' од блудње он са́м не очисти.
То је закон, величанство.

Цар. Закон?
А који је закон то што вама
Власт над мојим подаником даје?
Хус грађанин њемачког је царства,
Мој поданик дахле;
Па ко може против воље моје
Да на-њ метне законито руку?

Судни. Нико други до једина црква.

Цар. Како м' овај на гњев изазива!

Судни. Од тога ме Вишњи сачувао;
Ну заклети тумач и бранилац
Црквенога непромашног права
И са́мима царевима морам
Да истину о том праву кажем.
Хус када се св'јета одрекао
Да Христовој посвети се цркви,
Отпао је и од св'јетске власти.
Сад над њиме свећеником само
Власт црквена искључиво има
Своје право; ти никаква, царе;

А кад би га и имао, црква
Може ти га свакад одузети.

Цар. Шта то рече, дрзновени попе?
Пр'јетиш власти од Бога ми датој?
Заборављаш, човјечулче, ко сам,
Те ми тако говорити смијеш?

Палеч. Дођосмо ли на увреду амо?

Судни. Нек вријеђа, али нек ме чује:
Знаћеш, царе, да и много више
Попови су с владарима смјели.

Цар. (Устајући.) Гром у тебе!

Брońи. Р'јеч заустави, Судни.

Судни. Хтједох, оче, да га опоменем;
Зар вријеме тому не бијаше?

Цар. Бјеж' одавдје.

Брońи. Стишај се, мој царе.

Цар. (Судному.)
Бјеж' одавдје, велим, док нијесам
На се сасвим још заборавио.

Брońи. Уклони се.

Даљак. (Сав од гњева дрхтим.)

Судни. Ја одлазим, ну јамачно нећу
Никада ти ово заборавит',
О Жигмунде. (Одлази.)

Цар. Гле несносне хуље?
И пред собом да оваке трпим?
Шта! Палечу, ти остаде? иди,
И ти одмах иди, и већ никад
Вас двојицу оч'ма да не видим.
(Одлази Палеч.)

Даљак. Ну, по Бога, већ и ја да речем...

Брољи. У ревности својој свећеничкој
Мало су се пребацили; али...
Цар. Крај овому свему. Ја вас питам:
Хоћете ли Хуса отпустити?
Забарела. Да ти царској угодимо вољи
Њега ћемо пренијет' у затвор
Много лакши, и свакому тамо
Допустити приступ. Изгледаће
Да је сасвим на слободу враћен.
Цар. То ми није још довољно; хоћу
Да с опрости од затвора свакога,
Те га сутра сва Косница види.
Дальак. Речено је твому величанству
Да ту црква нама руке веже.
Цар. Је ли тако? онда нећу силом
Да на цркву налијећем; али
Ни царски ми понос не допушта
Да останем дуже међу вама.
Ја остављам Косницу још ноћас.
Брољи. Ти остављаш Косницу и сабор!
Орсиније. Хо! то нећеш, то не можеш, царе.
Цар. Предвидјевши ваше опирање
Све сам дао за пут припремити,
И одлазим, како рекох, ноћас.
Царица ће сљедоват' ми сутра.
С вама дакле, поштовани оци,
Сад с' опраштам. Будите ми здраво.
Ви равнајте сабором без мене,
А на своју одговорност. Збогом. (Отиде.)
Забарела. Шта би ово!
Орсиније. Ко би икад био
Надао се тому од Жигмунда!

Брођи. Ја голему несрећу за цркву
У одласку ћесаровом видим.
Даљак. То не ваља допустити; за њим
Похитајмо да га задржимо.
(Одлазе, а Чеси остају.)

ПОЈАВА VI.

Хлумски, Дубски, Вацлав. Улази хитно Лудмила.

Лудмила. Брзо за мном, Вацлаве, а овдје
Ви чекајте; вратићу се одмах.
(Отиде с Вацлавом.)
Дубски. Куд га води? шта та хитња значи?
Хлумски. Нешто јесте,... ну шта може бити
Чему би се обрадоват' могли?
Ето Жигмунд сву је истрошио
Снагу своју у р'јечима гњевним,
А нема је да приступи д'јелу,
И провали тамницу на силу.
Не смије се ка' одважан владар
Са свећенством ухватит' у коштац,
Нег' оставља и сабор и Хуса!
Сад је овај пропао без наде.
Дубски. Ето брзо враћају се оци;
Рекао бих да успјели н'јесу.

ПОЈАВА VII.

Враћају се пређашњи оци. Чеси се склањају на страну.

Орсиније. Не хтједе нас више ни примити,
А камо ли чути.

Даљак. Напрасан је
И тврдоглав у једнакој мјери.

Броњи. Требало је да сте попустили.

Даљак. Зар и преко правила црквених?
Кад онако у присуству нашем
Он поступа с мудрацима цркве,
Да ми њему млохаво и стидно
Попустимо? онда би нас сасвим
Под ћесарске своје ноге збио.

Забарела. Право вели племенити Даљак.
Крунисаним тим главама холим,
Кад год хоће да надвисе нашу
Моћ духовну, положити треба
Миран, али чврст и сталан отпор.

Орсиније. С тим се слажем; ну шта ћемо сада?
Какве су нам прилике, без цара
Сабора се успјешна не даје.

Бернардин. Свакојако потребно је нешто
Да чинимо: ну шта управ? не знам.

Броњи. Ја предлажем да се без одвлаке
Сви позову оци на састанак,
Те и њино мишљење се чује.
Онда ћемо одлуку дон'јети.

Орсиније. Добар предлог.

Бернардин. На-њ сви пристајемо.

Броњи. Онда свим оцима
Заказаћу сједницу у цркви

(Разилазе се.)

Даљак. (Одлазећи.) Тај Хус много задаје нам бриге.

ПОЈАВА VIII.

Хлумски, Дубски, па Лудмила.

Дубски. На муке су оци ударили.
Хлумски. Ми на веће, Дубски мој, на веће.
Лудмила. (Улази.) Што сте брижно главе оборили?
Дигните их, добри витезови,
Весело их дигнуте, и чујте.
Јесмо л' сами?
Дубски. Сви одоше; збори.
Лудмила. Царица је у тајности знала
Преко вјерна себи духовника
Све спремити за Хусово бјегство.
Дубски. Шта! за бјегство?
Лудмила. Хитро угошћене
Страже нашег мученика биће
Погружене у сну најдубљему;
Док поткупљен његов чувар златом
Спровешће га тајним ходницима
Из подрума мрачких самостана.
Оба ће се прерушит' у окрут
Коњаничке ћесареве пратње,
Па улици Павловој на углу
Причекаће
Док им Вацлав, кога за то послах,
Не приспије са коњима добрим,
И на мјесто одведе их, куда
Цар ће с пратњом проћи.
Пом'јешани с овом, а у густом
Мраку ноћи и забуни опћој
Изићи ће из Коснице срећно.
Тада Вацлав вратиће се натраг,

Ми к нашему похитајмо стану,
Да га спремни ондје дочекамо
Када по нас дође.

Дубски. Чу ли, Хлуме?!

Хлумски. Зна ли Жигмунд за то?

Лудмила. Зна, ну хоће
Да се свему невјешт показује.
Кад далеко будемо од града
Он ће својим путем окренути,
А ми нашим, весело са Јаном
У Ческу нам л'јепу домовину.

Дубски. Појимаш ли цара? хитрину је
Употр'јебит' волио но силу.
За то само дјело нека Вишњи
Све опрости Барбари гријехе.

Хлумски. Ствар је вјешто удешена; само
Ти, Господе, помилуј нас сада,
Да успјехом буде ув'јенчана.
Наша вр'једна Лудмило! ми теби,
Једној теби за све дугујемо;
Анђео си спасилац ти Хусу.
Дај ми руку; љубим те у чело
К'о што би те, да је ту, са́м отац
Од радости пољубио. Хајд'мо.

Дубски. Сва кликнуће захвална ти Ческа.

ЧИН ТРЕЋИ.

ПОЈАВА I.

Хлумски сједи замишљен код стола, Вацлав по соби шета. На једанпут отварају се врата и улази Жигмунд.

Цар. Кад никако нема вас код мене,
Ја долазим к вама.

Хлумски. Моћни царе,
Така почаст!

Цар. Моћни! о мој кнеже,
Ил' не видиш? попови се ови
Моћу мојом играју по вољи.

Хлумски. Склонише те на повратак амо.

Цар. Да, склонише! праву ријеч кажи,
Принудише. Руља стожерника
К'а грактавих гавранова јато
Отпсну се за мном, и стиже ме.
Знај, без тебе, царе, рекоше ми,
Неће бити ни сабора; оци
Р'јешили су да се сви разиђу.
Већ Христова лађа б'једно тоне,
А овим ће сасвим потонути.
Ти једини, царе, крив ћеш бити
Непрегледним несрећама што ће

Отуд снаћи свијет хришћански.
То рекоше поштовани оци,
И додаше много још којешта.
Размислих се, узети не могох
Ту огромну на се одговорност,
Те окренух коња и вратих се.

Хлумски. А тим прије што оному путу
Већ бијаше цијел промашена.

Цар. Шта би хтио да тим кажеш, кнеже?

Хлумски. У пратњи ти царској Јана Хуса
Не бијаше.

Цар. Хус у пратњи мојој!?

Хлумски. О мој царе, дознах све, и ево
Савијајућ' кољено пред тобом
Захвалан ти у име Ческе
Руку љубим. Ма да је издајством
Осујећен покушај ти часни,
Он остаје зарезан за свагда
У срцима нашим.

Цар. Све дознасте!
Говоримо онда отворено.
Јест, хтио сам избавит' га, али
То не ваља за сад да зна Ческа,
Ни Косница, ни ма ко на св'јету.
Чу ли, Хлуме?

Хлумски. И дознати неће,
Залажем ти витешку ми ријеч.

Цар. А јеси ли мог'о издајици
У трагући?

Хлумски. Још никако.

Цар. Чудно!
Трагају га моји тајни људи;

Хо, тај ће ми, кад пронађен буде,
Мрско дјело скупо исплатити.
Дознах да су били посумњали
На ме оци. Не марим за сумњу,
Ал' извјесно нећу да дознаду
То по мене незгодно би било,
Зло̏ по Хуса. да не може горе:
Окрутније с њим би поступали,
И још жешће на пропаст му ишли.
За то само да бих им из главе
Ћа и сумњу избио о себи,
Пристао сам био да у замак
Готлибенски премјесте га одмах,
И строжије на-њ пазити даду.
Ту је чујем много претрпио;
Ну снисходност моја поврати им
Повјерење, те постигох кашње
Да га смјесте у стан фрањевачки,
Гдје ведрије сад проводи дане.

Хлумски. Несрећника вијају ко' Жиди
Од Калифе до Понција Христа.

Цар. И у мениври крв, али шта ћу?
Околности цркве и свијета
Сад су таке да трпјети морам.
Хус ће данас први пут пред сабор
Бит' изведен. Дај му овај папир;
На њему су исписане блудње
Са којих га оци окривљују.
Нек их брзо како зна проучи,
Да приправан на одбрану дође.
Потпора му моја у сабору
Изостати неће, то ј' извјесно;

Ну највише зависи му судба
Од самога њега. Бићеш чуо
Да су јучер оци једногласно
Жигосали љутом анатемом
Виклифову науку, већ једном
Од столице свете жигосану.
Тај чин јавно обављен у очи
Хусовога саслушања миг је,
Миг значајан, опомена Хусу.
За то нека и обазрив буде
И попустљив, а попустљив, кнеже,
Више свега. То му с моје стране
Препоручи, и остани збогом. (Одлази.)

Хлуски. (Пратећи га.)
Чим испратим твоје величанство
Идем к њему.

ПОЈАВА II.

Вацлав сам.

Вацлав. Оде. Ох! одишем.
Из његова разговора видим
Да ме није одао тај Палеч;
Р'јеч ми часно држи. — Ах, нечасно,
Црно дојста ја учиних дјело;
Стидим га се, а осјећам ипак
Да бих мог'о учинит' га опет.
Залуду ме разум утишава,
Кад је демон у грудима мојим
Размахао свој паклени пламен.
Па и разум учи ли ме добро

Када мени представља у виду
Занесења невина то чудно
Лудмилино бригање за Јана?
Д'јеца нек то вјерују, ја нећу.
Шта све није она учинила
Ил' за њега до сад покушала!
Па када јој све на празно пађе,
Очајана пала је и сама
У самртну болест! Од те сада
Предиже се једва.... Поред Хуса
Шта је Вацлав у очима њеним?
Црвак, а он полубог; он предмет
Дивљења јој, љубави и бриге,
А ја тому згодап само застор
Пред свијетом. Гушим се од гњева.
Осветих се њему; на њу сада
Ред долази... да, и на њу, на њу.
Али за то стрпљења ми треба;
Нећу дат' јој да на мени спази
Знак каквога неповољства. Ето
Амо иде са том мрском Видом.

ПОЈАВА III.

Вацлав. Лудмила долази ослањајући се на Виду.

Лудмила. Ту је Вацлав!
Вацлав. О Лудмило моја,
Очевидно већ се опорављаш.
Лудмила. Можда т'јелом, ну моја је душа
Неизљечним болом заражена. (Сједа.)
Ах! не могу ни за тренут с ума

Да злокобни онај случај сметнем.
Све је било за б'јег удешено
Тако вјешто, тако непромашно,
Кад злогласни Судни из ненада
С људ'ма дође, и све осујети.
Кад сам хтјела да избавим Јана,
Стровалих га у још дубљу јаму?

Вида. Издаде вас неко; али ко је?

Лудмила. Ко год био, тај навијек проклет!
Нигдје вјерна не нашао друга,
Црна савјест до смрти га гризла,
Па скончао к'о невјерни Јуда!

Вацлав. На чувара Јановога сумњам.

Вида. Не. тај није; јер иначе не би
У затвору тврдио сад стално
Пред судијом да ни било није
Каковога покушаја б'јега.

Вацлав. А подмукли царичин духовник?

Лудмила. Нû тај, ни тај; царици је одан,
И одавно њом искушан слуга.

Вацлав. Онда не знам на кога да мислим.

Лудмила. Морао је прислушкиват' неко
Договоре моје са царицом.

Вацлав. Тог злиповца пронађем ли икад,
Кунем ти се да живјети неће.

Лудмила. Ох! остави Богу да га казни. —
Ту до мене, пријатељу, сједни.
Дај ми руку;... хладна је и дрхти;
Туробно ти, болно видим лице;
Авај! нашег доброг учитеља,
Нашег умног Јана да ли нав'јек

Изгубисмо? Вацлаве, шта велиш?...
Вај! ти шутиш. (Плаче.)

Вацлав. Утјеши се, цар је
Мало прије био ту и рек'о
Да му судба од самога њега
Сва зависи, да попустљив буде
К'о Јероним, па ће бит' и спасен.

Лудмила. К'о Јероним?! попустљив! не схватам.

Вацлав. Или не знам да је он пронађен,
И уплашен судбом што га чека
Опозвао свечано свој наук.

Лудмила. Јероним је опозвао?... иди,
Не варај ме.

Вацлав. Нек т' увјери Вида.

Лудмила. Видо?... спушташ очи.... о мој Боже!...
Али нећу да вјерујем лицу
Док истину не чујем т' из уста.

Вида. Хтједох да те в'јешћу том поштедим.

Лудмила. Шта! и морам дакле вјеровати?
Јероним је себе порекао!
Порекао Хуса! и сам, самцит
Сад остаје овај на бранику!
Је ли можно, вишњега вам Бога?...
Ох, ох! то је да ум смућен стане.
Ја бих била прије вјеровала
Да ће земља из стожера својих
Искочити, и по просторима
Безкрајнога неба залутати.
Чеси моји, шта ћете ви рећи?
Вашег сунца лијепа се зрака
Угасила. Јероним!... вај мени!
Ово ми је други смртни удар.
(Извраћа се на наслоњачу)

Вида. Она зрака није с' угасила,
Но за тренут у мрак утонула,
Да заблиста за тим што сјајнија.
Чим се врати Јероним у Ческу,
Ја не сумњам да тај неће гњевно
Све збацити са рамена својих
Што му ј' овдје силом наметнуто.

Вацлав. Таке мисли сад су неумјесне
И опасне; по памети мојој
Разумно би и Хус учинио
Да том стазом пође.

Лудмила. (Скаче на ноге.) Хус?.. Хо, прије
Нека умре, нека прије умре.

Вацлав. Ну Лудмило, у заносу своме
Претјерујеш.

Лудмила. Вај! за његов живот
Свој бих дала; али прије него
Да се својој науци тол' чистој,
И прошлости славној изневјери
Хус нек умре; то и опет велим.

Вацлав. Ја на против волим да слободна
Још га видим.

Лудмила. И осрамоћена?
И сву Ческу њиме саблажњену?
Не, Вацлаве, то видјети нећеш.
Он ће само као побједилац
Вратити се свому ческом' стаду,
Ил' умр'јети к'о мученик овдје.
Ти велики Хусов дух не знајеш:
Колико год благ је, и кр'јепак је.
Са висине оне Јан не може
На ту низост ни за час да сиђе.

Ено, б'јег му спремили бијасмо,
Па, да други и не спр'јечише га,
Био би га са́м он спријечио.
Више му је до науке своје,
Да ј' оправда свечано пред св'јетом,
Но до главе. Познајем га добро.

Вацлав. (За се.) Какав усхит, а о мени какво
Ниско мњење! и још она тврди
Да ме љуби!

Лудмила. Пријатељу мили,
Пођи, молим, одмах до сабора
Да ми јавиш шта се са њим збива.

ПОЈАВА IV.

Вида. Лудмила се опет спушта у наслоњачу и мисли.

Вида. Шкодиће ти потреси тол' јаки.

Лудмила. Клонула сам дојста. Ох, кад бих се
Бар вратила на толику снагу
Да отићи под оклопом могу
До царице.

Вида. Шта би у ње више?

Лудмила. Барбара ми свеђ остаје котва
За коју се прихватити могу.
Болујући смислила сам нешто
Што се без ње не даје извести.

Вида. Опет какав покушај за Хуса?

Лудмила. Ако видим да му неизбјежна
Смрт предстоји.

Вида. Али све залуду
Кад са́м неће да се да бијегу.

Лудмила. На б'јег више и не мислим.

Вида. Него?
Лудмила. На отмицу.
Вида. То на исто пада;
Одбиће је к'о и б'јег.
Лудмила. Он неће
За њу знати, а ни осјетит' је,
Па ни моћи да јој с' успротиви.
Вида. Какав начин за то си пронашла?
Лудмила. Необичан, може бит' и гр'јешан;
Бог нек ми га прости, али сам се
Њањ пресудно ноћас одлучила.
Вида. Онда криј га од мене и сваког.
Лудмила. То и хоћу до последњег часа;
А тад неко требаће м' у помоћ.
Вида. Ево мене, а ником' се другом'
Не пов'јери.
Лудмила. Зар ни Хлуму, Дубском',
Ни Вацлаву мому?
Вида. Ником', ником'.
Лудмила. Би ли на њих ти сумњала, жено?
Би ли смјела сумњати? о моји
Племенити другови, зар тако
Да с' о вама и помислит' може!
Вида. Прво ми је несрећно искуство
Порушило вјеру у свакога,
Те сад презам скоро и од себе.
Лудмила. Не, не, Видо, од демона само
Та мисао могла ти је доћи;
Он те куша: на опрезу буди. —
Дај ми руку до собице моје,
Да с' одморим мало на постељи.
Вида (За се.) Може бити да посумњах криво

На Вацлава. О томе јој више
Ни за главу нећу споменути.

Лудмила. (Одлазећи.)
Је л' царица слала јутрос кога
Да упита за ме?

Вида. Још никога.

Лудмила. Кад дворанин дође, не пуштај га
К'о ни до сад к мени, но реци му
Да све боље јачам, и дан чекам
Нестрпљиво кад ћу у двор поћи.
(Одлази.)

ПОЈАВА V.

Саборна црква. Царев престо на дну; према њему предсједников сто, на коме стоје Хусови списи, неколико акта и једно звонце. Десно од стола сједи Попо. С једне и с друге стране цркве поређани су на столицама стожерници и доктори црквени, Јероним вири иза једног удаљеног стуба. Иза престола и предсједникова стола виде се страже, а пред њима Хлумски, Дубски и Вацлав. — Жигмунд, Брољи, Орсиније, Забарела, Даљак, Бернардин, Попо, Дидак, Судни, Палеч и још многи. Сви су на својим мјестима.

Брољи. Данас сабор има да изврши
Врло тешку задаћу, а та је
Да саслуша ческог учитеља,
И науку његову оц'јени.
Наука му, ма да није сасвим
Од заблуда чиста, он је ипак
Чисте душе и савјести човјек,
А живота тако непорочна
Да, ван умних заблуда, ја желим
Само слуга онаких олтару.

С тога молим сабор да настане
Блажином га цркви повратити,
Да ш њим буде тако веледушан
Као што ће и правичан бити. —
Кнеже Хлумски, сад уведи Хуса.

Цар. Ја висости твојој захваљујем
На таковој препоруци, молећ'
За то исто све штоване оце.

(**Хлумски уводи Хуса, који се клања цару, па свима на около.**)

Дальак. (Умна лица, а држања скромна!)

Хлумски. Ја изводим пред косничкп сабор
Јана Хуса, учитеља вјере.
Пред њим стоји заштитник му ћесар,
А за њиме сва властела ческа.
Ова писмом једним просвједује
Против тога како се са Хусом
Поступало до сад, ну нада се
Од сабора да ће њему дати
Р'јеч слободну, и њу оц'јенити
Христијанском пуном савјесношћу.
Ево писма; свакому на углед
Постављам га на сто пресједников.

Дальак. Шта ће просвјед те господе овдје?
Хоће ваљда да притисак праве
Њим на сабор.

Хлумски. Ја га примих, па ми
Бјеше дужност да га и изручим.

Судни. И охрабриш тиме пријатеља.

Хлумски. Хус из себе само храброст црпе.

Брољи. Часни кнеже, тој властели пиши
Да сабору предсједава Брољи,
А управља оцима дух свети,

Па за њину савјесност да могу
Бит' спокојни. — Учитељу Хусе,
Сад приступи предсједничком столу,
И загледај у ту рпу списа.
Јесу л' твоји?

Хус. Признајем да јесу.

Броњи. Духовним су судијама били
До два пута издати на преглед,
И судије нађоше у њима
Да одступаш од учења цркве.
Признајеш ли и то?

Хус. Да одступам
То признајем, али да и гр'јешим
Признатићу кад увјерен будем.

Орсиније. Код опћега увјерења цркве
Шта би могло вриједити твоје?
Само црква Вишњега је одјек;
Ти си самац и погрешљив човјек.

Хус. Тој истини ја се први клањам.
Али сваки отац,
На чију је главу потекао
Мир посвећен члан је божје цркве,
Па и сваког вриједно је чути.

Броњи. И то стоји: не даје се т'јела
Без удова, а уд сваки т'јелу
Чини своју услугу.

Хус. По томе
Да би сабор овај проникнуо
У најдубљу унутрашњост моју,
Те побуде и смјер ми дознавши
Могао ме судит' поуздано,
Молим да ме саслуша с добротом.

Брољи. Риjеч имаш слободну, говори.
Хус. У младости раној и некиној
Кад Христово проучавах слово,
И отаца првих свете књиге,
Дахнух духом божjим, и к њему се
Подигавши замолих га топло
Да на путу истине ме чува.
А кад за тим сврнух на св'jет очи,
И погледах по господњем врту
Ја се згрозих, и као да Христа
Слушах с виса небеског гдjе виче:
Цркве моjе више не познаjем.
Брољи. (За се.) Вај! тако jе.
Дањак. Шта говори оваj?!
Судни. Шта говори? оно исто што jе
И у Ческоj говорио свагда.
Брољи. Р'jеч му дату нико не прекидаj.
Хус. Ја од божjих слуга најпосљедњи,
Ну првима у дужности раван,
Тада зачех мисао да сjаjем
Светиње се црква преодене,
Да наука њена поврати се
На чисти jоj првобитни извор,
Те потече отуда по земљи
Бистра р'jека истине, а са њом
Дух завjеха што спасава људство.
Дубски. (Полако Хлуму.)
Гле за оним стубом Јеронима
Како плаче!
Хлумски. (Полако Дубскому.) Усхићен jе р'jеч'ма
Учитеља свога, стиди га се,
А можда се б'jедник већ и каjе.

Хус. За вршење светог тог задатка
Ја слаб бијах; ну другова нађох,
Умних, кр'јепких, побожних другова,
А пук чески готов да нас слуша.
(Јероним дубоко зајекнув сруши се на тле.)
Броњи. Какав ли је јаук то?
Дубски. Јероним
На тле пȁде кан' ударен пушком.
Броњи. Позлило му! Страже, притеците
Там' у помоћ. — Настави, Јан Хусе.
Хус. Можда народ обућавајући
Нехотице гдјегод и погр'јеших;
То стоји ли? онда молим сабор
Да м' обучи, и упути боље.
Што̍ је боље пригрлићу свагда.
Броњи. Похвално си мислио, а да ли
И радио похвално у свему,
То ће сабор извидјети. Читај,
Оче Поџо, сваку редом тачку
Из оптужбе дигнуте на Хуса;
А ти, Јане, изјасни с' о свакој.
Поџо. (Чита.) Хус, столици светој непослушан,
Хотио је ових прошлих дана
Од црквеног сабора да бјежи.
Хус. Ја хотио? чујте, па судите:
Не приморан, већ од своје воље
Амо дођох да себе и Ческу
Пред сабором оперем од љага
Људском злобом на нас наметнутих.
До тога ми није мање стало
Но што стоји до спаса ми вјечног.
Па још прије него и постигох

Таку цијел да побјегнем? Зашто?
То одбија најпростији разум.

Палеч. У затвору већ си наслутио
Своју судбу, па ужаспут њоме
Хтио си јој измаћи бијегом.

Хус. Ти, који ме познајеш, то велиш?
Од божанског Назарећанина
Ја научих, не да бјежим, него
Судби својој да на сусрет идем.

Даљак. (Домишљат је дојста, ну несносан.)

Хус. Чух, истина, да патњама мојим
Неко дирнут избавит' ме хтједе;
Ну да ништа о том не знадијах,
И позиву на б'јег да ни за шта
Не бих био сљедовао, ја се
На то кунем мојом савјесношћу.

Даљак. А може ли ослонит' се сабор
На савјесност једног расколника?

Судни. (За се.) Прву му је одапео стр'јелу.

Броњи. (Даљаку.) Твоја висост заборавља да је
Хус оптужен к'о расколник, али
Као такав није још осуђен.
Ова тачка не спада у догму,
Него гола тужба је; па пошто
Ослоњена није
На потпору ни свједока каквих,
Ни разума проста, сама пада.
Је ли тако и отаца мњење?

Већина. Пада.

Броњи. Читај, оче, другу тачку.

Попо. Јан Хус учи да свећеник, био

Он и папа, престаје тај бити
Чим сагр'јеши смртно.

Броњи. То тврдиш ли?

Хус. Не престаје чином, него духом.

Даљак. А том мишљу да ли обухваташ
И краљеве?

Хус. Сваког, чија глава
Светим миром бива помазана.

Даљак. Тим и мирске и црквене власти
Поткопаваш сл'јепо. Мисли таке
Опасне су по спокојство св'јета;
Дужност ти је да их опозовеш.

Цар. Учитељу Хусе, сви смо смртни,
За то сви и гр'јешни. Зар ти н'јеси?

Хус. Не искључих себе. Ко м' увјери
Да светиња тих чинова гр'јехом
Не пропада, признаћу да блудим.

Броњи. Шта на ово ви велите, оци?

Дубски. (Халуму на по гласа.)
Зан'јемише! Јап их све збуњује.

Броњи. Ти чинови доиста су свети,
А светиња уз гр'јех не опстаје.
Незгодна је, признајем, та мис'о,
Ну по себи здрава, темељита;
Па отпада и та друга тачка.

Даљак. Ти га, Броњи, заступаш!

Броњи. Не њега,
Но истину; ту ко порећ' смије?

Палеч. Шта је ово, Судни? зло почесмо.

Попо. (Чита.) Хус жигоше опростнице гр'јеха
Називљућ' их богомрским тргом,
И пук буни да их не купује.

Хус. Ја никада бунио нијесам,
Али јесам свуд учио народ
Да гријеси пред истиним Богом
Не могу се искупити златом,
Но кајањем и чишћењем срца.

Судии. То и стоји; али ако црква
За божанске ц'јели потребује
И земнога блага, зар влашћу јој
Што ј' од Бога има не може га
Потражити у синова својих?

Хус. Може на ц'јел таку, ну не може
Таким путем, ни у тако име.

Дањак. Би ли хтио да си више уман
Него што је ц'јелокупна црква?

Хус. Кад не прашта злочине за злато
Ни власт свјетска, како би духовна?
Тим нећете гријех ишчупати,
Него више укорјенити га.

Дањак. Ти прикриваш разлозима хитрим
Само твоју непокорност цркви.

Хус. За хитрину не знам, нит' је требам,
А додаћу разлозима примјер:
Наш Спаситељ, упитан о новцу,
Рекао је, да се божје Богу,
А царево цару да; па кад је
Опазио грамзиве трговце
Гдје скрњаве храм Јеховим тргом,
Бичем их је гњеван протјерао.

Броњи. (За се.) Ах мој Хусе, зашто у то дирну?
(Узрујаност међу оцима.)

Забарела. Трговцима назива нас овај!

Бернардин. И хтио би као Христос Жиде
Гонити нас ван из храма бичем!
Орсиније. Зар и сјенка сличности постоји
Међу нама и Жидима оним?
Дањак. Не његовим разлозима, него
Нечувеној смјелости се чудим.
Судни. Дош'о ј' амо да све божје слуге
Осрамоти и омрази св'јету,
Као што је и нас там' у Ческој.
Безбожник је.
Хус. Молим ове оце,...
Брoњи. Ну господо, стишајте се мало.
Хлумски. (Судному.) Како сте се силно узрујали
Кад се лепте Петрове дотакло?
Хус. Почујте ме, понизно вас молим.
Палеч. Не слушамо више издајника.
Хлумски. (Палечу.) О издајства часни мрзноче,
Некад си се слагао са Хусом.
Палеч. Па и био с њим на кривом путу;
Отуд сврнух; што с' и он не тргне?
Дањак. Добро рече, и хвалим те за то.
Хус. (Диже руке к небу)
О мој Боже. да ли овдје влада
Твој дух свети мира и љубави?
Бернардин. Погледајте, каква луцемјерност?
Хус. Стожерниче, жалим те с те р'јечи.
Хлумски. Познајеш ли овог, Јане? то је
Бернардино, најгори у цркви
Развратности демон.
Бернардин. Р'јеч ти моја,
Демон вама и бити ћу овдје.
Хус. Онда, оче, нек ти Бог опрости.

Цар. Часни Броњи, молим твоју висост
Да крај једном овој бури буде.
Броњи. (Звони.) О господо, позивљем вас на ред.
Ред, ред, велим.
Цар. Ко год не послуша,
Тог из цркве даћу удалити.
(Тишина се враћа.)
Броњи. Сад говори, учитељу Хусе.
Хус. Претрпљеном у затвору патњом
Већ ми т'јело бјеше ослабило,
Сад и душа малакшава од вике
И од грдња што се на ме сипљу.
Па и нашто да говорим даље?
Над'о сам се у оваком скупу
Да ћу више хришћанске доброте,
Или барем човјечности наћи. (Изнемогао.
Прихвати ме за тренутак, Хлуме.
Броњи. Одмори се... столицу му дајте. —
Имао бих и ја, учитељу,
Да о тачки потргнутој зборим,
И то много, премного да зборим;
Али шутим; па и тебе молим
Да забациш о њој сваки наук.
Хус. Како бих га радо забацио
Да заблуду увиђам у њему;
Али, оче Броњи, те не видим,
А на савјест своју
Пећу, нити могу да ударим;
Никад нећу похулити Бога
Признајући пред хришћанским св'јетом
Да је милост његова за новце.
Дањак. Тај све гледа са најхуђе стране,

И намјере најсветије цркве
Поизврће.
Судии. Р'јеч му одузмимо.
Хлумски. Побиј му је, мудри ботослове,
А не вичи као бјесомучан.
Брољи. Опет свађа! На ред опомињем.
Бернардин. Са́м га не знаш, или хећеш, Брољи.
Цар. Твоја висост пристојнија буди.
Орсиније. Глас подижем против данашњега
Поступања. Како то да оци
Већ дубоко о Хусовим блудњам'
Увјерени, о њима се ипак
У препирку са њим упуштају?
Што светога духа надахнућем
Већ сабори пређи утврдише,
То пред овим да се зар на ново
Сад претреса, можда и обара?
Тиме бисмо сви признали дјелом
Да ил' онда није било, или
Сада нема над сабором Духа.
Ја то нећу, а говорим вама:
Неосјетно ступате са Хусом
На земљиште раскола и сами.
Тим сте св'јету безпримјерна саблаз.
Даљак. Опомена ова долази нам
Са небеса кроз његова уста.
Бернардин. Нек се одмах р'јеч одузме Хусу.
Хус. Ријеч ми је царем подјемчена,
И од оца предсједника дата.
Бернардин. Теби нећу ни да одговарам,
Него питам сабор; је л' укупна
Божја црква јоште непогрјешна?

Ако јесте, к'о што нема сумње,
Чим је цркви Хусов раскол јасан,
Ова може цара разр'јешити
Од датога обећања; дато
Расколнику, оно не вриједи.

Судии. То никако порећи се не да.

Многи. Цара дојста дата р'јеч не веже.

Даљак. А пред нама Брољев допуст пада.

Бернардин. Кад је тако сваки даљи претрес
Увр'једа би био цркви светој,
За то нек се прекине, а само
Читају се тачке оптужења,
Да их просто чује Хус и призна,
Или их се одрече свечано.
Прима ли се овај предлог?

Многи. Прима.

Броњи. Сам не могу ништа; ну пред свима
Изјављујем по савјести чистој
Да се мени то не види правда.

Хус. Сад ми пада сва потпора св'јетска,
Али божја ипак остаје ми.
Ја вам морам казати на ново,
Да што писах порећи не могу
Док о бољем не будем поучен.

Цар. Јане, Јане, пропастићеш тако.

Хус. Бог нека ме сачува од гр'јеха,
А друге се пропасти не бојим.

Броњи. Врши своје, поштовани Поџо.

Поџо. (Чита.) Хус је рек'о у Бетлемској цркви
Да до душе Виклифове жели
Својој мјеста. Кад ј' осуђен Виклиф,
Тад и Хус је; оба расколници.

Брońи. Је л' истина, Јане, да си некад
О Виклифу то рекао?

Хус. Јесам,
И моје ми неумрле душе
Рекао сам што сам осјећао,
Што дубоко осјећам и сада;
Јер ма да му признати не могу
Сву науку, из ње ипак вије
Дух такови, така за истином
И за божјом славом чиста жеља,
Да га сматрам ка' човјека света.

Гласови. Грозно, грозно!

Судни. Чули сте га! њему
Свет је Виклиф, тај свој цркви проклет!

Даљак. Сваку мјеру тим је преврши0.

Судни. И пропао.

Гласови. Судимо му одмах.

Судни. Пресуда је готова, и само
Да с' прочита сада у сабору.

Броńи. О готовој пресуди ти збориш?

Судни. Ту је она, оче предсједниче,
На твом столу.

Вроńи. Ту пресуда? како!

Судни. (Трчи к столу.)
Ево ти је; нек је чита Поџо.

Броńи. Без мог знања, кришом написана,
Па м' и кришом овдје подметнута!

Хлумски. Ви је онда мучки зготовисте
Прије него што сте га и чули!
То л' је правда ваша? цркве правда?
О будући сви в'јекови, вама

На оцјену страшну ја остављам
Ову худу пресуду, и бјежим
Од оваких судија сав згрожен
(Одлази а другари за њим.)

Хус. А судије вјечног милосрђу
Ја предајем своју прâву душу.

Броњи. Цар-Жигмунде, јеси ли за ово
Ти што знао?

Цар. По Бога, ја ништа.

Броњи. Онда ц'јепам овај спис, и скидам
Са сабора грдну једну љагу. —
Сједница је данас распуштена.

(Он и цар силазе са столова и говоре међу собом. Сви почињу разилазити се.)

Цар. То је добро учињено, Броњи.

Дидак. Оваком' се случају не надах.

Поцо. А с пресудом што сте ухитрили?

Даљак. Ту су криви Судни и Бернардин.

Забарела. Ја не трпим нити жалим Хуса;
Ну поступак Броњев одобравам.

(Сви одлазе. Цар са Броњијем приступа Хусу и вели му)

Цар. Још времена остаје ти, Јане,
Да се боље размислиш. Ја ријеч
Одржах ти колико год могох,
Ну не могу раскол да закрилим;
А на жалост у списима твојим
Оци су га нашли. Немој тако
Да упоран будеш, но попусти,
И милости њиховој се предај.
Они ће ти из обзира на ме
И краљевског брата ми у Ческој
Наложити лакше покајање.

Што год више ти касннио будеш
Са опрезним попуштањем, то ћеш
У све већу падати кривицу.
За то опет препоручујем ти
Да на милост посве им се предаш,
И што прије. Збогом. (одлази).

Хус. Хвала, царе.

Брони. Мудро те је посавјетовао.

Хус. О мој оче, а је ли и добро?

Брони. Свакојако послушај га; молим,
Преклињем те. послушај га; тим ћеш
Свима бреме свалити са срца. (Одлази).

Хус. А на моју навалити душу!

Судни. (Палечу на страни).
Што ту стојиш ка' укопан? жалиш
Да је игра данас изгубљена;
Још је дана. Ходи.

Палеч. Пријатељу,
Ја сам збуњен, и гочово тронут.
Видје ли га? колика мирноћа!
Каква сталност! каква величина!

Судни. Онда брже к њему се поврати.

Палеч. То ни пошто; ну жалим га ипак.
(Одлазе оба).

Јероним. (дотрчав пада пред Хуса)
Јане, Јане, достојан нијесам
Ни прашину твојих светих стопа
Да пољубим.

Хус. О мој Јерониме,
Како си ми раскинуо срце!

Јероним. Прокуни ме; у последњем часу
Зан'јеках те као Петар Христа;
Прокуни ме, Јане.

Хус. Нека буде
Благословен сваки покајиник. (Одлази).

(Јероним са челом на тлима јеца, а завјеса пада).

ЧИН ЧЕТВРТИ.

ПОЈАВА I.

Хусова соба с вратима на десној и лијевој страни. Сто са потребним стварима за писање; наслоњача, клечаоница на дну са великим распећем о зиду више ње. Хус клечи и моли. Полагано улазе Броњи и Поџо.

Броњи. Удубљен је сасвим у молитви;
Пустимо га да доврши тихо.

Поџо. Какав човјек!

Броњи. Каквих бјаше само
За времена првих Христијанства.
Пред сабор је три пут излазио
Свеђ оставши као Либан сталан.
Хоћеш ли ми вјеровати, Поџо,
Још се тако пред никим на св'јету
Не осјетих као пред њим мален.
Да г' од неких одвратимо мисли,
То највећа услуга би била
Што се може цркви учинити.
Сва три папе збачена су срећно,
Тим јединство њој је повраћено;
Нек уништен још и раскол буде,
Оваки јој човјек придобивен,

И свећенство у ред дотјерано;
Па би овај наш коснички сабор
Био пуним успјехом ув'јенчан.

Поцо. Од нас свију ти највише имаш
Над њим моћи; сад је употр'јеби.
Ет' устаје.

Хус. (Опазивши их.) Кога видим овдје!
Оце које ја највише штујем!
Извините, чекали сте на ме.

Броњи. Бог је пречи, за право ти дајем;
И за то ћу ево да т' загрлим.

Хус. Добри Броњи!... Ох! сви да су таки!...
Не замјери, препуно је срце;
Горких чаша у сабору испих.

Броњи, Плачеш!... и ја, Хусе, и ја плачем,
Па и Поцо.... сви плачемо, видиш;
Ох! зашто се не бисм' изравнали?

Хус. Или за то дођосте?... то жалим.
Ја и вама и другима рекох
Како мислим. Сад је на сабору
Да оц'јени. Ах! на жалост, могу
Већ унапр'јед оц'јену му знати.

Броњи. Ипак сабор још нас једном шаље
Не би ли те могли умекшати
И с мислима више погодљивим
Новратити к њему.
Видиш, Јане, исти оци који
У жестини препирања гњевно
Нал'јетаху на те, н'јесу ипак
Тако страсни, тако несавјесни
Као што си мог'о помислити.
Власт да казне имају. а неће

До крајности да је употр'јебе,
Но молбама обл'јећу те. Зашто?
Виде да си умом погр'јешио,
А остао срца сасвим чиста;
Твому знању диве се, и сви су
Сви тронути р'јетким устрпљењем,
Преданошћу и кроткошћу твојом.
Мудри Дидак до зв'језда те диже,
Забарела и Орсиније умни,
Духом много блажим сада дишу,
И у самог Палеча се мржња
Угасила; он, врлином твојом
Сасвим свладан, трчи свуд и моли
С оч'ма сузним да поштеђен будеш.

Хус. Палеч моли?... Боже свемогући,
Залутале који просвјетљујеш,
Пека ти је безконачна хвала
Кад допусти да ја то доживем.

Броњи. Сва по христу браћа у мом лицу
Сва десницу пружају ти жељно;
Не одбиј је, заклињем те Богом.

Хус. Још ми реци: како мој најжешћи
Непријатељ, Сулни, сада збори?

Броњи. Он је сасвим зан'јемио, али
Уздисајем кадкад бол издаје.

Хус. Сад ћу, Броњи, лакше умријети.

Попо. Вај! не мисли на смрт, него браћи
Што си тако дивно поб'једио
У наручје дођи; дођи, Јане,
Нама свима, да свјетлило цркви
И свећенству њеном' слава будеш.

Хус. Брига коју водите о мени

Потреса ми срце; на њој свима,
А нада-све вама, захваљујем.
И да знате увјерити разум
Као што сте срцем завладали,
Дошао бих овог часа с вама.
Ал' овако, добри оци моји,
Не, овако никако не могу.

Попо. Ох! попусти донекле у главном,
Да ти сабор барем смрт уштеди.

Хус. А у чему? свуд провала грдна
Измеђ' мене и сабора зија.
Ја слободу за човјека хоћу,
Да разумом што му Вишњи даде
Проучава у христовом духу
И отаца светих чистим трагом
Божје слово, те да ревно, строго
Изводи га у животу земском;
Ви од њега сл'јеп хоћете послух
Свим' саборским одлукама, велећ'
Да сте светим надахнути духом.

Попо. Би ли, Јане, сумњао о томе?

Хус. Не да сумњам, нег' одричем чисто.
Саборима и оцима првим
Дубоко се клањам; ну познији...

Брођи. Шта застаде? слободно с' изрази;
Браћа смо ти овдје, не судије.

Хус. Што нијесам јавно на сабору
Исказати хотио, да не би
Саблазнио свијет христијански,
То ћу овдје сада вама двома,
Добри оци, без затеге рећи.
Ви христове сјећате се р'јечи:

Царство моје иij' од овог св'јета.
А сабори кашњи потражише
Цркви царство баш на св'јету овом.
Бискупу су римскому издигли
Престо над свим престолима земље,
Те он с њега охоло под ноге
Сад савија крунисане главе;
Вас назива кнезовима цркве,
Док се Христос понизно бијаше
Рибарима скромним окружио.
На планину демоном изнесен
Презрио је Христос сва земаљска
Отуда му показана блага,
И сиротан са спротним свето
Проживио под небеским сводом;
А заступник његов се на земљи
Благом гуши; покривен је свилом
И бисером и камењем драгим,
У златним се кочијама вози,
У раскошним дворовима живе,
За сто сједа сребром натрпани
И јелима скупоцјеним. То је
Све из уста сиромашном' пуку
Ишчупано, а у божје име!
Код кнезова његових црквених
Исту саблаз видим; свуд охолост,
Свуда раскош, свуд путеност гр'јешна
Зам'јенише Христову понизност,
Сиромашност, и духовност чисту.
Оче Броњи, оче Попо, је ли
Светим духом и то надахнуто?
Па нека бих на све то и очи

Затворио, ну столица света,
Или коју светом бар зовемо,
Од Папа је самих попрскана
Људском крвљу, и отровом смртним,
А живинским блудом окаљана.
За Папима идућ' и свећенство
Олтаре је Богу посвећене
Поплавило свим грјесима св'јета.
Је л' истина ово, или није?...
Како видим, муком умукосте.
Али тада, рецпте ми, како
Да саблажњен, згрожен не устанем,
И загрмив из дубине душе,
Да не зграбим с обадвије руке
Бич Христови, и не станем гњевно
Све гонити из његова храма
Те демоне што га пако тлаче?

Броњи. Утишај се, Хусе. Ја ти нећу
Зан'јекати те истине горке,
Ма да си их нешто увећао,
И у неким не држиш рачуна
О времену, које сада правда
Што је некад за осуду било.
Ну помисли да се од једанпут
Сви пороци што срамоте цркву,
И на које са́м с гнушањем гледам,
Ишчупати не дају, не, Јане;
А црква је ипак луд'ма нужна;
Па свећенство, вјеруј, и овако
Као што је, припоси им добра.

Хус. Никаквога правог добра, Броњи,
Извини ме што ти протурјечим;

То свећенство, каково је сада,
Само цркву ка' пропасти води.
Ову треба из темеља самог
Исправити, каљаве јој слуге
Очистити од порока гнусних,
Па тим читав препородит' свијет.
А како се то велико дјело
Остварити даје? зар шутањем?
Не доиста, него живим словом
Од кога је црква и постала.
Ну кад за то ја отворих уста,
Ви помамом распаљени сви се
Подигосте да их заклопите,
Па ми сада пр'јетите и главом!
Ја сам хтио да на ону тачку
Гдје је Христос бјеше поставио
Цркву вратим; ви хоћете да је
Прикујете за ону, на коју
Нечисти је дотјераше људи.
Прости; тебе, и овог ми брата,
И још неке,
Не узимљем у то јадно коло.
Ну с другима кад овако стоји
Је ли можно да се с њима сложим?
Никад, никад, по сто пута никад.
Него ако мисле они да се
Коров чупа из господње њиве,
У истини кажем вам да они
Сви морају приступити мени,
А ни пошто њима ја.

Брођи. Сав сабор
Једном' теби не можѐ, мој Јане.

Поџо. Он ће хтјети, ма по коју ц'јену
Да одржи своје; а кад здраво
Све размислиш, на то ј' и приморан.
Хус. Што вам рекох кажите им ипак.
Поџо. Али то је твоја смрт.
Хус. Ја радо
За истину на сусрет јој идем.
Поџо. И сва нада пропада нам дакле?
Брођи. (Плачно.) Јане Хусе, ах! зашто те познах?
До смрти ћу жалити за тобом.
Хус. Брођи! Поџо!... Хоћете л' и мени
Да на очи сузе натјерате?...
Часна браћо, не будимо слаби.
Знам да више никада се нећу
С вама наћи овако на само;
Допустите онда да се овдје
Опростимо у љубави божјој.
(Грле се.)
Оштре р'јечи што вам мало прије
У живљему заносу изустих,
Добри оци, не замјерите ми,
И за моју молите се душу.
(С погнутом главом иде на страну, а они плачући одлазе.)

ПОЈАВА II.

Хус. Не бих више желио оваких
Искушења; сва ми осјећања
Разиграју, и разбукте мисли,
А сад треба и срцем и духом
Да тих, кр'јепак непрестано будем. —
(Сједа на наслоњачу и мисли.)

Како се је у сједници задњој
Разгњевио Жигмунд, што до краја
Вјеран остах назорима својим!
Чисто изван себе оцима је
Повикнуо да м' у огањ баце.
Јадни царе, то ће и без тебе,
Ну чудно си кратковидан када
Не опажаш моју ц'јел, да тебе,
Све краљеве и народе св'јета
Ослободим од насиља римског.
Ох! тако је к'о што вели писмо:
Својима је дош'о, а своји га
Не примише.

ПОЈАВА III.

Хус; улазе Хлумски, Дубски и Лудмила.

Хус. Гле Хлумскога, Дубског,
И Лудмиле! добро сте ми дошли,
Мили моји. Шта ви доносите?
Хлумски. И тако си, Јане, тих, па скоро
И весео!
Хус. Зашто не бих био?
Мирна ми је савјест, а вас видим.
Ну да и ви не дођосте амо
С препоруком каквом?
Хлумски. Цар нас шиље.
Хус. Цар? на мене већ се ублажио?
Хлумски. Ш њим бијасмо кад му донијеше
На потврду пресуду ти смртну.
Хус. Како гласи пресуда отаца?..
Ну кажите.

Хлумски. Смрт огњену, Јане,
Хус. Нека божја испуни се воља.
Бар то сада знам извјесно, па се
Спремит' могу на свој пут у вјечност.
Је л' шта рек'о на пресуду Жигмунд?
Хлумски. Он очима мутним лист прелети,
Замисли се очигледно тронут,
Па уздахнув пружи руку к перу.
Ја му руку зграбих и повиках:
Не, Жигмунде, јер пламеном кобним
Хусове ћеш гломаче сву Ческу
Запалити краљевину твоју,
И стопити у пожару грдном
Круну, чији баштиник си прави.
На те р'јечи стаде, погледа ме,
Преко чела десницу повуче,
Па изусти: Хлуме, ја сам прави
И сабора бранилац, па ко је
Реци, ко је пречи, Хус ил' сабор?
Ческа круна, или опћа црква?
Ипак још ћу ево покушати
Да то двоје сложим; још једанпут
И последњи. С друговима твојим
Пођи Хусу, и закуни њега
Свим што земља најдражега има,
И што има небо најсветијег
Да на крајњу не гони ме строгост.
Потврду ћу пресуде задржат'
Док се вратиш. — Ми дођосмо, Јане,
Ми, који те љубимо толико,
И с царем те ево заклињемо:
Нађи какав измиђења начин,

А лишити немој нас и Ческу
Твоје миле особе и светог
Слова твога; немој тако грозно
Да за свагда све нас уцвијелиш.
Ако можда, прости што ћу рећи,
Још те држи лажни стид од св'јета,
Ти си, Јане, уман и одважан,
Па учини спасоносни корак.
Св'јет који те већ познаје, са̂м ће
Усклкнути твому избављењу.

Хус. Свршио си, мислим. А ти сада,
Драги Дубски, шта имаш да кажеш?

Дубски. Ја ономе што је Хлумски рек'о
Додатићу скромно само једно.
Учитељу Јане,
Велики си почео задатак;
Ну почео, довршио н'јеси.
Ако главу овдје упропастиш,
И науку упропастио си.
Без тебе ће духови у Ческој
Сви клонути ка' без росе цв'јеће,
А устаће смјело противници,
И свуда ти животворно слово
Избрисаће до последњег трага.
То, мој Јане, не допусти, него
Под насиљем савиј овдје главу,
Па у Прагу слободан је дигни,
И прогласи на ново што сада
Морао си угрожен опозват'.
Видјетићеш онда гдје мачеви
Хиљадама из корица ческих
Излијећу у одбрану твоју,

Те наука твоја поб'једиће.
То ја велим.

Хус. А ти, кћери драга?...
Ти кроз сузе гледаш ме, и мучиш!
Појимам те. Ови пријатељи
О мом т'јелу воде бригу, ти ми
Т'јело жалећ', брпнеш се за душу.
И одиста много си ме више
Ти тронула него њих двојица. —
Ето сам вас редом саслушао,
А сад мирно почујте ви мене,
Јер чути ме нећете већ никад.

Хлумски. Ах! не, Јан, ми на кољенима
И са смртним у прсима болом
Молимо те, сачувај се Ческој.

Хус. О мој Боже! муке овог часа
Теже су ми и од саме смрти.
Ах! и ја сам човјек; штедите ме. —
Да, човјек сам, рекох, па к'о такав
Кад подлежим неизбјежној смрти,
Зашто да ме жалите толико
Што ћу овој раније подлећи?
То није ли по сто пута боље
Но душевној да подлегнеш нав'јек?
А душевну ви ми свјетујете.
Тому од вас чудити се морам.
Како да се ја, истине борац,
И за тренут преваром окаљам?
И за тренут да се изневјерим
Чистој мојој савјести, мом Богу?
Не, немојте ни по коју ц'јену
То од мене захтјевати, браћо.

Тек бих онда ја узрока правог
Људском' стиду имао, тек онда
Зањуњати мог'о бих у вјери
О науци мојој Чехе, свијет,
И уништит' што сам започео.
Небојте се да ће погинути
Наука ми са мном; ја вам велим,
Добра браћо, у истину неће,
Ка' ни сјеме бачено у земљу:
На-њ нападне снијег, лед га стегне,
Рекао би, пропало је сасвим;
Али оно испод сн'јега клија,
Лед пробија, расте, сазријева,
И човјеку здраву храну даје.
Биће тако и са словом мојим,
Јер га узех из Христових уста.
Што ја почех докончаће други,
Те уз пркос свима незгодама
Истина ће засијати св'јету. —
Ви ћете се вратити у Ческу...

Хлумски. Вај, без тебе!

Хус. Али с духом мојим.
Пољубите десницу за мене
Мому краљу и краљици доброј,
Која ме је штитила онако;
Поздравите миле пријатеље,
И побожни народ мој. Нек' живе
Свак у божјем страху, нек' науку
Коју причах памти и сљедује;
Од заразне њемштине нек' чува
Језик Богом дати му, и њиме

Бога слави у храмима својим;
Нек' стојећи уз свог краља буде
Свој господар у отаџби својој.
Ти си, Дубски, мач ми споменуо;
Ја убојним не војевах мачем
Него благом, животворном р'јечју.
Вјера Христа није вјера мржње,
Ни насиља. мој побожни Дубски,
Но љубави и слободе људске.
Ох, не дајте да наука моја
Икад буде крвљу заливена,
Мој окаљан спомен. То вас молим,
То сав народ на самрти молим.
У то име благосиљам Ческу,
А иначе плакаћу над њоме
И на небу. — Сад пођите, браћо.
Ви за мене доста поднијесте,
Многе бриге и трудове многе;
Бог их добри вама исплатио
Овдје миром, а спасењем тамо.

Хлумски. (Друговима.)
Прије бисмо сву исцрпли воду
Из језера Косничкога него
Жељи нашој овог обратили.
Хајд'мо, Дубски, о Лудмило, хајд'мо;
Још оваког није породила
Мати наша, добра ческа земља,
Нити ће га икад породити.
Збогом, Јане; кад на небу будеш
Моли за нас. (Љубе му сви руку.)

Хус. То вам то приличи,

Сад сте Чеси, сад сам и ја крепчи;
Достојно си растављамо. Збогом.
(Они одлазе, а Хус баца се у наслоњачу и покрива рукама лице.)

ПОЈАВА IV

Лудмила се након мало враћа, полако му приступа, и мeће руку на раме.)

Хус. Ха, Лудмило? ти си?
Лудмила. Авај! плачеш.
Хус. С вама сам се растао. — Ну шта ћеш?
Лудмила. Једну молбу, последњу, мој Јане.
Од тебе се желим раставити
Са причешћем светим.
Хус. Добра душо!
Али овдје немам што ми треба
За тај свети обред.
Лудмила. Ја ћу кришом
Мало кашње донијети путир,
Хљеб и вино.
Хус. Онда од свег срца.
Лудмила. Али ћеш се за твој пут у вјечност
Причешћењем и ти окр'јепити.
Хус. Ах, љубав је твоја домишљата
К'о и света; не знам како бих ти
На понуди такој захвалио.
Ја те чекам.
Лудмила. (Одлазећи.) (Спасти ћу га ипак.)

ПОЈАВА V.

Хус сам.

Тврдо сам се држао пред њима;
Ал' одавдје чим се удаљине
Сузе што ми кипљаху у срцу,
Грунуше на очи,
А Лудмила дође, и спази их.
Ништа за то. Најтеже је прошло.
Ну када би са молбама сличним
Опет когод дошао ми амо?...
Да пресјечем свакој нади трачак
Сабору ћу одмах изјавити
Мој последњи одговор у писму.
(Сједа за сто, пише, па устаје.)
Его своју пресуду са́м писах. —
Тешко ипак пада умријети....
Малодушју зар да сад подлегнем?
О Исусе, и ти са́м у врту
Молио си оца да те мине
Горка чаша, ако је могуће;
Али си је ипак сву до капи
Испразнио; па ћу и ја своју.

— - - - —

ПОЈАВА VI.

Улазе два свећеника с градским начелником.

Градонач. Јане Хусе, два дни ти је сабор
Оставио да му одговориш;
Та истичу са вечером овим;
Ја с оцима по одговор дођох.
Хус. Ево ти га готова, мој кнеже.

Градонач (Чита гласно.)
„Што год рекох, порећи не могу;
„Што написах, више не избрисах."
Сасвим јасно. Сад можете, оци,
Пресуду му и ви прочитати.

Један свећеник. (Чита.)
„Јан Хус, који науком је лажном
Хтио свету поткопати цркву,
И упорством демонским до краја
У гријеху је своме устрајао,
Косничким је сабором осуђен
На смрт огњем. У огњу ће са њим
У његови списи погинути.
Сутра ће се пресуда извршит'.

Хус. Спалићете тијело и папир,
Ну нећете душу, ни мисао. —
(Оци одлазе.)
Ето, Јане, све је крају дошло.
Склонићу се у ложницу моју
Да проведем иза бурна дана
Ноћ посљедњу у молитви тихој.
(Одлази.)

ПОЈАВА VII.

Улазе Лудмила и Вида. Прва поставља на сто путир, два стакленцета и хљеб; па привири у другу собу.

Лудмила. Моли. Видо, дознај сад сву тајну:
Већ ти рекох да отмицу смислих.
Видиш овај напитак у стаклу?
Тај успава човјека к'о мртва;
Царица ме тако увјерила.

Ево ја га мијешам са вином
Што донијех Јану за причешће.
Мој ће Вацлав њега успавана
Пренијети с људима у скрињи
До кочија твојих на улицу,
Да г' изнесе из Коснице кришом.

Вида. Али ако у преносу томе
Опази нас когод, или хтједну
На изласку из Коснице страже
Прегледат' ми кочију?

Лудмила. Не бој се;
Царица је на све промислила,
И налоге свуд издала сходне.
Сад се врати кочијам', и чекај.
(Опет иде на Хусова врата.)

Вида. (За се.) На Вацлава због издајства првог
Јако сумњам, а она га опет
И у овај умјешала пос'о!
Кочијама нећу још да идем,
Већ овдје ћу мотрити на њега.
(Одлази.)

ПОЈАВА VIII.

Лудмила и Хус.

Лудмила. (С врата.)
Оче, дођох. (Хус улази.) Ено све на столу.

Хус. Што год треба доиста је овдје.
Сада клекни и скрушено чекај
Докле свету ја обавим тајну.

Лудмила. (За себе.) Хљебом ћу се само причестити'
А на путир тек прислонив усне
Све ћу вино оставити њему.

Хус. Отајство је свето довршено. —
Сад по Христу сестро, посљедњу ћу
Ја вечеру благовати с тобом.
Ну реци ми прије, је ли чиста
Душа твоја да причешће узмеш?

Лудмила. Оче, згр'јеших мрзећи на твоје
Противнике, згр'јеших и хитрином
Да т' избавим из њихових рука.

Хус. Шта! ти оно бјеше која хтједе
Из затвора да ме ослободиш?

Лудмила. Ја, мој оче.

Хус. Кајеш ли се?.. Шутиш?
Кајеш ли се, питам?

Лудмила. Да бар успјех!
Ну свакако кајати се морам.

Хус. На изјаву таку гр'јех ти праштам,
И с богом те у причешћу дружим.
(Причешћује њу, па себе.)
Недостојни слуга твој, мој Боже,
На доброти т' овој захваљује. —
Сад устани, Лудмила, па сједмо
На разговор кратак. Кћери моја,
Немој никад мрзјети на људе,
Но једино на злочине њине;
Јер сви људи синови су Богу,
Теби дакле браћа; злочин само
Пакла ј' измет.

Лудмила. Зло ти је, мој оче!

Хус. Нешто ми се смућује у груд'ма...
Шта је ово?... Сада опет магла
На очи ми пада, и тешко их
Притискује. Чудно!... Ал' ће проћи..

Шта ти оно вељах? а да.. немој, д'јете,
Притицати никада хитрини
Па ма зашто било,
Већ очувај невино и чисто
Твоје срце; Бог таково љуби.

Лудмила. (За се.) Већ напитак у велике ради,
Једва збори... Клоњава му глава.

Хус. Ув'јек буди готова умр'јети
За истину;.. једна та спасава.

(Клоне у наслоњачи.)

Лудмила. (Устаје.) Заспао је. — Гле, како је тихо
Ово лице! каквом с'ја добротом?
О блажена, скупоцјена главо,
Нек' те спасем, па ме и проклео.
На посао. (С врата.) Вацлаве.

Грађанин. Уз ступње
Мало прије хитно ј' отишао;
А за њиме Вида.

Лудмила. Како! Вида?
Толико се овдје задржала!
А он каква има горје посла
У тренутку овом?... Не разум'јем;
Ту требаше да је непрестано.
Шта да радим? пролази вријеме...
О мој Боже, ако закаснимо!...
Добри људи, ја ћу вам у послу
Припомоћи; унесите скрињу.

(Људи уносе дугачак сандук.)

ПОЈАВА IX.

Лудмила, Вида, Вацлав, мало за тим град. начелник са стражама.

Вида. Ах Лудмило, издане смо опет.
Лудмила. Издане смо! исдане, ти велиш!
Ко нас изда? Знаш л' извјесно, Видо?
Казуј ако нећеш да полудим.
Вида. Ко те прије издао и сад је;
Ево ти га гдје улази.
Лудмила. Вацлав!
Вацлав. (Хитно улазећи.)
Пропадосмо; дознаше за тајну.
Папске страже овдје сакривене
На једанпут запремише ходник
И сва врата од ћелија. Мене
Опазивши за мном појурише.
Ту су; ходи, овим ћу ти мачем
Прокрчити кроз њих пут... Ох ходи.
Лудмила. (Посрћући хвата се за Виду.)
Срце ми се у прсима ц'јепа!
(Улази град. начелник са стражама.)
Вида. О невјеро црна, ти нас ода.
Вацлав. Ја одадох? Шта то велиш, жено!
Вида. На ново ти, о демоне, велим:
Ти нас пређе, па и сада ода,
А из клетог твога љубомора
На човјека светог.
Лудмила. Љубомора!
Љубомора! је л' за Бога можно!
Вацлав. (Види.) Змијо љута, к'о сатана лажеш.
Вида. Зар ја лажем? Очима те видјех
Кад си хитно испред ове собе

Отрчао уз велике ступње
На спрат горњи, ходником јурио,
Па у ћел'ји једној ишчезнуо.
Мало за тим с овим војницима
Изиш'о си, и овамо трком
Претходио њима. Ја, ја видјех.

Вацлав. Држи за лаж, гнусна наложнице.
(Удара је мачем.)

Вида. Рањена сам.

Градонач. Мач узмите овом',
И све троје заједно с тим људ'ма
Одведите у грађански затвор.

Лудмила. (Вацлаву.)
Најподлији од створова људских,
О најхуђи од демона свију,
Продао си божјег праведника,
Посрамио другове и ц'јели
Народ чески, а убио мене.
Бог т' убио! пак'о прогутао!
Бјеж' одавдје да се не згрожавам
Кад се с душом растављам... Ах! тамо
Тамо, Видо, до Јанових нога
Одведи ме да издахнем. — Јане,
Добри Јане, суђено не бјеше!...
Кад све дознаш простићеш ми, ухвам.
(Пада.)

Вида. Ох! ох! крв јој пљуснула на уста!...
Клокотима извире!... вај мени!..
Ето се је изврнула мртва.
Од жалости пукло у њој срце.

Вацлав. Тешко мени!

Вида. Бјежи, несрећниче,

Душа њена и у рај летећи
Још те грозно куне.

Лудмила. Ах, Лудмила!

Градонач. Овај случај жалостан је дојста.
Њих у затвор; а ја идем цару,
Да му јавим све што се је збило.

(Пада завјеса.)

ЧИН ПЕТИ.

ПОЈАВА I.

Велељепна унутрашњост храма. На вел. олтару завршује службу Забарела. Неки Оци у орнату клече на ступњама олтара, а други у обичном одијелу дужем цркве, поређани с једне и друге стране. Лијево од олтара стоји Броњи на престолу, а десно је престо царев. Мало ниже лијево бесједница, а десно према њој малко узвишено подножје, на коме је сто црном свилом покривен, а на њему црквена одежда и путир. Јероним стоји иза једног стуба не далеко од подножја. -- Забарела целива олтар, диже к небу руке, па обрнув се народу вели

Сада, вјерни, одлазите; служба
Вишњему је Богу одслужена.

Благосиља народ. Одмах засвирају оргуље. Забарела са Оцима у одежди иде с олтара и ишчезава, а други Оци скупљају се у кругове и разговарају. Броњи замишљен ступа напр'јед, а за њим Град. Начелник. Оргуље престају.

Градонач. Јављам твојој висости да јутрос
Витезови чески погребоше
Њину д'јеву свечанoшћу, коју
Забранио бијах. Силом бих им
Био на пут стао, ну тронута
Жалостивим оним догађајем
Сва Косница слегла се на погреб;

Па нереда каквог бојећи се
Одустадох од намјере своје.
Брońи. Разумно си поступио. Шта је
Са Вацлавом?
Градонач. У језеру лежи.
Брońи. У језеру! ил' га уњ ко баци?
Градонач. Чим га зором на слободу пустих,
Он у своме крајњем очајању
Што невиност дјевојчину бјеше
У последњем часу увидио,
На језеро одјурив, у-њ скочи.
Брońи. Да утопи свој стид, бол и грижу.
Ах! издајство, ма каково било,
И не рађа другачијим плодом.
Већ колико жртава, мој кнеже!
Градонач. А највећа тек ће сада доћи.
Брońи. Је ли амо Хус доведен?
Градонач. Ту је.
Брońи. Б'једник! биће тешко издржао
В'јест о тужној Лудмилиној смрти.
Градонач. Њом поражен, ништа не рекавши,
Дуго, дуго ронио је сузе;
Па се оте жалости и стиша
На једанпут. Од оног тренутка
Миран, скоро ведар, рекао бих
Да пркоси неустрашљив смрти.
Брońи. И умр'јеће, вјеруј, као Катон.
Градонач. Не знам шта ћу са несрећном Видом.
Та код бола душе заборавља
На бол ране, и једнако тужи
За Лудмилом својом и за Хусом.
Брońи. Да, за њега одушевљена је.

Ал' душе ми, о мало што није
Тај занио и самога мене;
Па за Виду онда какво чудо?
Иначе је добра, богољубна.
Пријатељу драги, на моју је
Одговорност из затвора пусти.

Градонач. Тај ћу налог радо извршити.
(Броњи се удаљује. Приступају Даљак и Орсиније.)

Орсиније. Броњи још се као нада да ће
Спасти Хуса.

Даљак. Којим путем?

Орсиније. Вели
Да гломача поганско је средство,
Којим само саблазност и гроза
У св'јету се могу побудити;
А у овој прилици тим прије
Што с пресудом одвећ пренаглисмо
Над човеком испитаним мало,
А ни мало саслушаним.

Даљак. Броњи
То говори!

Орсиније. И уз њега многи
Богослови: Поцо, Дидак, Карпи,
И сам Жигмунд слушају га радо;
А жестоки Судни и друг Палеч
Од звјерова постадоше овце;
Па богами и Косница ц'јела
Истим духом дише.

Даљак. И Косница?...
Од Коснице ја не презам много;
Ну ти Оци... па и они шта би
Сада могли? касно сјетише се

Да свог Хуса у заштиту узму.
Добро ипак што дознадох за то;
Бесједом ћу мојом у сабору
Заклопити свима уста тако
Да ни даха неће им се чути.
(Приступа им Град. Начелник.)
В'јест о казни расколника Хуса,
Како чујем, кнеже начелниче,
Већини је косничкога пука
Тамну маглу на лице навукла.
Је л' немира бојати се данас?

Градонач. Сумњам, али за сваки сам случај
Сву убојну приправио снагу.

Даљак. Све предузми мјере опрезности,
И не смећи једног часа с ума
Да сабору за ред одговараш.

Градонач. (Љуто.) Ја једини за све одговоран?
Па ћа и за грозу, којом ваше
То ужасно спаљивање људи
Испуњава овај добри народ?
Дојста чудно!

Даљак. Ја ти рекох.

Градонач. Само
Од Бронија ја налоге примам.

Даљак. А од мене, драги кнеже, дознај
Да је врло мало растојања
Од столице градског начелника
До гломаче. То упамти. Збогом.
(Одлази са Орсинијем.)

Градонач. Тај несносни Француз што у Хусу
Супарника види, а Бога-ми
Ни до паса дораст'о му није,

Завиди му сада и смрт саму.
Б'једна црква, на кога си спала!

Глас. Ћесар и краљ римски.

Брољи. Часни оци,
Сваки своје нек заузме мјесто.
(За се.) Ево часа за ме најгрђега.

ПОЈАВА II.

Опет у цркви свирају оргуље, и чују се на пољу звона. Цар улази и пење се на престо, а Даљак на говорницу. Оргуље престају.

Брољи. Већ на своје недостојне главе
Призвали смо преко божје службе
Светог Духа. Он над нама лебди.
Приступимо у његово име
Нашем мучном послу. — Кнеже Хлумски,
Ту одежду дај одн'јети Хусу,
И свечано њоме огрнута
Доведи га у средину нашу. —
(Одлази Хлумски.)
Часни оци, као што видите,
Овдје данас пуним сјајем блиста
И црквене и свјетовне моћи
Величанство; пред њим свак се мора
Поклонити с послухом и поштом.
За то сваком' од вас забрањујем
Да с' истакне и најмањом р'јечју
За све вр'јеме што устраје обред.

ıумски уводи Хуса у одежди. Овај поклонив се цару и Брољију, па свима на около, клекне до подножја, и стане молити се Богу.)

Броњи. (Даљаку.) Твоја висост може отпочети.

Даљак. (Са говорнице.)

Св'јетли царе, богољубни Оци,
Одлазећи с откупљене земље
Христос, на њој баштину је своју
Оставио вама на чување.
Дош'о Арје и паклено сјеме
Пуном шаком по њој посијао;
Дош'о Виклиф, и као вук гладан
Улетио у христово стадо,
Те узео вијати бијесно
Мирне овце по господњој њиви.
Прије њега и послије њега,
Заражени истим б'јесом, многи
На клето се дјело усудише.
Урликањем њиним узријани,
Народи се к'о валови морски
Већ подижу у безбожју своме,
И престоле потресају царске,
Па пружају и на Петров руку.
Најбјеснији међу њима бјеху
Јан Хус, који ту пред вама клечи,
И Јероним, друг му и ученик.
Ну посљедњи, гријех свој признавши,
Јавно га је барем покајао,
Док Хус оста упоран у гр'јеху
Као у злу окорјели демон,
Те још Богу пркоси и цркви.
Бог, кад многи анђели се бјеху
На-њ подигли у холости својој,
Громом их је бацио с небеса
У пучине пакла огњенога.

Гром црквени и ви уручивши,
Срушисте га на Хусову главу;
Ну прожети грешним милосрђем
Неки овдје, ако чух истину,
Хотјели би да ваш гром одврате,
Те притичу, да би то постигли,
Тумачењу кривом светих књига.
Оци цркве, останите стални
За спас њезин при р'јешењу своме,
Стални као и Хус у свом гр'јеху.
Није ли вам пресуда потекла
Из Павлових уста што рекоше:
Нек се грешно уништи тијело?
Ви то исто рекосте за свецем.
И одиста није никад било
Ни тијела грешнијег од овог,
Ни пресуде светије од ваше.
А да о том не може бит' сумње,
Ево ћу вам о Хусовој злоћи
А правици вашој изнијети
Задњи, али најјаснији доказ:
Тај понизни по изгледу човјек
Охолошћу злих анђела буја,
Па хтјевши се упоредит' с Богом,
Говораше пред свјетином простом
Да он стоји ка' четврто лице
Уз Тројицу божанствену. (Жагор.)

Хус. (Устаје хитно.) Боже!
Вјечни Боже! шта ја ово слушам!

Брођи. Не говори.

Хус. Вјечни Боже, да ли
За клевету ти громова немаш?

Бернардин. Предсједниче, замукни и њега,
Или ћемо сви гракнути овдје
Колико год доноси нам грло.

Брољи. Сад је ријеч сваком' одузета,
Па и теби, Јане. — На саборске
Достојанство подсјетит' сам дужан
И његову висост Бернардина.

Хус. Да на ово мучим? да оваку
На се примим хулу против Бога?
Морате ми ријеч допустити.
С овог св'јета нећу да отидем
Натоварен тим бременом грозним
Што га на ме наваљују људи
Без савјести, без вјере, без Бога.

Поцо. (За се.) Мирно јагње постало је лавом?
(Највећа узрујаност)

Цар. Ред се овдје не да другачије
Одржати него силом. Страже,
Јана Хуса на мук приморајте;
Сведите га са подножја оног.

(Војници своде Хуса са подножја; овај их се отреса, па плачући спушта се подножју на ступње)

Хлумски. Ти ли, царе, рече то? ти, који
Доведе га амо вјероломно,
И овима предаде к'о Јуда
Јеврејима Христа?... Ха, црвениш!
Богме, и то добро је од тебе.
Учитељу Јане,
Окани се говора; сва Ческа
Која памти што си је учио
Просвједиће против грдне лажи

Јероним (Трчи на подножје.)
Али ево мене. Нек учини
СвојеЧеска, ја ћу овдје моје.
Гласови. Зар Јероним!
Јероним. Јест, Јероним лицем.
Хус. Не, мој брате, помоћи ми нећеш,
А б'једно ћеш упропастит' себе.
Јероним Ударите на ме анатемом,
Ударите огњем, мачем, чим год
Најволите, ну чујте ме прије.
Бернардин. Шта шутимо?
Подо. Овај нас је својом
Срчаношћу довео у чудо.
Дидак. Часни Даљак изнио је нову
Пред нас тужбу; та с' објаснит' мора.
Броньи. То ј' и право. Јерониме, збори.
Јероним. Ти нам рече, оче предсједниче,
Да су овдје цркве и свијета
Сакупљена сва свјетлила, дакле
Сви врхунци чина и мудрости,
И поштења и правице људске.
Па каква се овдје правда врши?
Човјека сте овог окована
Дуго вр'јеме држали у мраку,
У заразном смраду нечистоте,
У оскуди и биједи свакој;
Па тијелом сасвим изнурена
И клонула духом, извели га
Да се брани од клевета љутих,
Што могаху измислити само
Припознати његови крвници.
Примисте им све доносе журно,

Не дадосте њему ни одбрану,
Па му сада ни ријеч не дате!
Шта се друго отуд дај' извести
Но да сте га напр'јед осудили?
Ипак онај с бјеседнице виче
Да пресуде светије од ваше
Није било. нити ће је бити!
А ја њему одвикујем: то је
Ругати се и Богу и правди.

Даљак. Нек престане.

Брођи. Кад доврши.

Даљак. Онда
Ја одавдје слазим. (Долази доље.)

Јероним. Часни Оци,
Знате сами, ну ипак ћу рећи
Да се није још на земљи човјек
Појавио с вишим врлинама,
А нањ да се црна завист људска
Није дигла да г' унизи, сатре.
Великани човјечанства сви су
За живота много претрпјели,
Ил' платили и животом самим.
Тако Јосип, Јаковљев љубимац,
Браћом својом из зависти продан,
А с прељубства Путифару тужен,
Чамио је у тавници невин.
И велики Мојсије свој народ
Извео је из дуга сужанства,
Донио му са Синаја закон
Самим божјим прстом исписани;
Па тај народ на-њ викаше често
Да је лажа, упропастник његов.

Од страшнога Голијата Давид
Саулову војску ј' избавио,
Па приморан често би да бјежи
Испред мача истог тог Саула.
Исајило, Данијел и свети
Сви пророци како су ти прошли?
Као божји хулиоци, као
Немирњаци свјетски злобно бјеху
Сви тужени и сви осуђени.
Јан креститељ истину је главом
Исплатио, а збор свећенички
Стјепана је засуо камењем.
Апостоли сви побјени бише,
А ни броја мучеником нема.
Ну шта би вам друге наводио?
Са́м Бог-човјек сишао је с неба
Да откупи тужно човјечанство,
Па га људи на крст приковаше
К'о злочинца међу злочинцима!
Сад ј' и онај с бесједнице вама
Подвикнуо: разапните Хуса;
Али ја вам, часни Оци, велим:
Тиме бисте ви додали само
Једног више броју мученика.

Бернардин. (Броњију.) Хоће л' једном бити крај?
Броњи. Ја видим
Да сав сабор пажљиво га слуша.
Дидак. Јер говори к'о витија прави.
[Бе]рнардин. По мени је ово саблаз.
Јероним. Оче,
Истина је. — С оне бесједнице
Павлове су р'јечи наведене

Да с уништит' мора грешно т'јело.
А тијелом је ли Хус згр'јешио?
Ха, тако ми светог овог храма!
У светињи живљења пред Хусом
Многи овдје отац ишчезава
К'о мрак ноћи пред свјетлилом сунца.
(Узрујаност.)

Даљак. Предсједниче, докле ћемо 'вако?
Орсиније. Ако т'јелом није згријешио,
Јамачно је згријешио духом.
Јероним. Онда духом и казните њега.
Даљак. Куд извијаш?
Јероним. Зар духовна није
Сва наука христова? ви, оци,
Зар нијесте чисто духовници?
Онда вам је и од Христа дужност,
Не тјелеса људска да ужасно
Спаљујете, него милосрдно
Да духове исправљате постом,
Или другом покором ма каквом,
А у крајњем случају и самим
Одлучењем од Христове цркве.
Власт духовна ту престати мора.
Даљак. Дакле Павла у заблуду тјераш?
Јероним. Шта! нијеси дубље проучио
Ти, стожерник, дух Павлових р'јечи.
Кад би свако т'јело што гријеши
Спаљивати ваљало, мој оче,
Морао би ти најприје огањ
Овом' храму, па читавом' св'јету
Да подметнеш. Није могла бити

То Павлова мисао, јер онда,
Исуса ми, светац не би био.

Дањак. Расколник си дрски.

Јероним. Ја знам да се
Два велика цркве богослова,
Аугустин и Јероним свети,
Истражујуђ' истину о вјери
Не слагаху; али за то н'јесу
Један другом' раскол пребацили,
Ниједан им сабор није списе,
А њих мање, бацио у пламен:
Није свијет на њих повикнуо,
Као ти на Хуса, да престоле
И Христову цркву поткопаше.

Дањак. Са онаким свецима ти равнаш
Твога Хуса?

Јероним. Њега? чуј: ја Хуса
Бар над тобом издижем толико
У обзиру светиње и знања
Колико год над земљом је небо
Издигнуто. (Жагор.)

Дидак. (Поџу полугласно.) Поражен је Француз.

Поџо. (Тако исто.) Сујети је његовој нанесен
Грозан удар.

Орсиније. Ког је овај сабор
На највећу осудио казну,
Тај ће сада пред сабором самим
Слављен бити? Р'јечи што ј' о Хусу
Изустио овај дрски човјек
Поруга су крвава не само
Једном' оцу него свима скупа.

Јероним. Ја оцима часним не ругам се

Јер би крајње то безумље било;
Ја не славим Хуса, него молим
Да, ако се отпустити неће,
Страшна му се бар ублажи казна.

Орсиније. Пресуда се м'јењати не може,
Иначе би сабор изгубио
Свети значај што г' од Бога има.

Даљак. Ко б' и једно словце од пресуде
Откинути смио?

Бернардин. Нек погине
Од живога огња ко у цркву
И у свијет огањ б'јесно баца.

Дидак. Нећу да сам одвећ строг, ну велим:
Треба блудњу укинут' у цркви;
Али како? то је тек питање,
О ком' ваља зрело размислити.
Ја налазим да светињи цркве
И сабора боље одговара....

Гласови. Казнити га пламеном, то треба.

Даљак. Да проклети примјер што га даде
Већ не нађе посљедовалаца.

Броњи. С Дидаком се у мишљењу слажем.
Нека блудње проглашене буду,
Ну духовна примјењена казна.

Гласови. Тако, тако.

Већина. Не, нећемо тако,
Већ пресуда да с' изврши тачно.

Броњи. Јане Хусе, кротки, мирни Јане,
Молимо подај цркви мира
Сву науку опозивајући,
Кад већ видиш
Да не можеш са њом продријети.

Хус. Није можно да шта опозовем
Кад поучен не бих ни у чему.
Орсиније. Ет' обична његова упорства;
Докле ћемо повлађиват' му га?
(Вика са свију страна.)
Даљак. Свему овом крив је један Броњи
Што препирци мах слободан даје.
Бернардин. Предсједниче, свршавај.
Гласови. На обред.
Јероним. Ја опажам међу вама раздор,
Па се чудим, и питати смијем
Како то да буде, ако светим
Сви једнако прожети сте духом,
Који једном надахњује мишљу?
Ту јамачно Дух с многима није.
Даљак. И Јероним блудњама се старим
Повратио...
Бернардин. Да се и он спали.
Гласови. Обојица. На обред, на обред.
Јероним. (Хусу.) Не успједох, Јане, да те спасем;
Али ће ме тек сад ови чути.
Хус. Бога ради, пријатељу, стани.
Јероним, Чух о мени да се р'јеч повела;
На то кратак одговор ми биће.
Јест, доиста ја сам заблудио,
Ну знате ли, часни оци, када?
Кад дубоко испод овог падши,
Његовом' се слову изневјерих.
За тренутак порад тљена т'јела
Заборавих на вјечну ми душу;
Ал' његова овдје показана
Величина вратила ме к себи.

Орсиније. То ј' ужасно што слушамо данас.
Јероним. Он је опет дух ми подигао
До висине своје, као што ми
И ум некад бјеше просвјетлио;
Па уз њега чвршће сада стојим
Но икада прије.
Дањак. Безбожниче!
Бернардин. Чекам да те с њим на стрyбу видим.
Јероним. Мекушац си, нећеш ни то смјети. —
Ви нећете с нама уништити
Свете мисли које поспјасмо,
К'о што н'јесу ни поганци могли
У р'јекама праведничке крви
Угушити истину на земљи.
И како је баш из оне крви
Још бујнија истина поникла,
Поникнуће знајте исто тако
Из пепела нашег.
Гласови. С њим на поље.
Орсиније. Ил' напоље ми сви, ил' тај демон.
Брони. Јерониме, стани.
Јероним. Јоште само...
Гласови. Ван из овог храма.
Јероним. Јоште само
Једну ријеч...
Гласови. Ван, ван.
Јероним. Ох! све ћу вас
Надвикати својим гласом. Знајте:
Са истином из пепела нашег
Поникнуће и мноштво осветника,
Осветника божјих али страшних,

Који ће вас срвати у пак'о.
(Ужасна вика.)
Сада сврших. Збогом, мили Јане;
Скоро ћу ти сљедоват на струбу,
Па ћемо се на небес'ма наћи
Пред судијом који свима суди.

Хус. Јерониме, достојан си твога
Великога имењака. Збогом.

Јероним. (Војницима.) Сад и мене водите у затвор.
(Одлази.)

Орсиније. Није л' могло без овога бити?
Том' обреду једном приступимо.

Цар. Позлило је, видим, оцу Броњу.

Броњи. Глава ми се смутила, тијелом
Сав уздрхтах. Оче Забарела,
Заступи ме у дужности данас.
(Одлази међу двојицом, а Забарела сједа на његово мјесто.)

Цар. (Ох! и мени смућена је душа.)

Попо. Он не може да обреду тужном'
Присуствује, па се уклонио.
(Ох! како бих и ја са њим радо.)

Орсиније. Добар, али слаба духа човјек.

Забарела. Донесите црне воштанице,
И раздајте оцима; на свакој
Нека букне посвећени пламен. —
(Раздају свијеће.)
Сад с' исправи на подножју, Хусе,
Са путиром светим у рукама.
Нек отпочну одређени оци
Расвећења и проклества обред.

Даљак. (Стаје пред Хуса.)
Посвећен си свећеником био
По уредби Мелкиседековој;

Ал' у врту господа нам Христа
Израст'о си ка' отровна биљка,
Па те сада из тог врта чупа
Света црква, о на огањ баца.
Ну најприје са тијела твога
Скинут' мора све знакове своје.
Ти си свети оскрвнио путир,
Дижем ти га из сатанских рука.
(Одузима му путир и меће га на сто.)
Биће стопљен, пречишћен у огњу.

Сви оци. Проклет!

Хус. Сад ме, Боже, не остави!

Орсиније. Одеждом си овом прикривао
Издајничке као Јуда мисли;
Њом си цркву срамотио, вјерне
Слуге њене паклу предавао,
Па је црква с леђа твојих скида,
Да каљаву уништи је огњем.
(Скида му одежду. Одступа.)

Сви оци. Проклет! проклет!

Хус. О господи, на мене се смилуј
По великом милосрђу твоме.

Бернардин. Недостојан свети мир на глави
Носио си твојој; ја га бришем.
(Повуче му убрусац преко главе.)
А што си се с врагом целивао,
За то ћу ти на грешничко лице
Ударити заушницу цркве.
Овај убрус биће спаљен с тобом.
(Пошто га је ударио ћушком меће на сто убрус.)

Сви оци. Проклет, проклет! на сву вјечност
проклет!

Хус. И доброте твоје величином
Прости свима, а најприје мени.
(На једанпут сви гасе свијеће.)

Забарела. У овом су храму угашене
Све свијеће, тако је и за те
Угашена свака божја милост.

Хус. Не хули је, човјече, јер она
Краја нема.

Забарела. Проклета, и сасвим
Од господње цркве одлучена
Дајемо ти свјетској власти т'јело,
А пакленој душу. Сад је, царе,
Твој потпуно.

Цар. Божји помазаник
Расколника примити не могу;
Него теби, кнеже начелниче,
Предајем га, да сабора овог
Даш пресуду над њим извршити.
О мој Боже, прости ако гр'јешим.

(Град. Начелник одводи Хуса међу стражама. Овај дошавши на сред цркве диже к небу руке и вели.)

Хус. Из дубина теби, Боже, вапим;
Oј услиши мој самртни вапај! (Отиде.)

ПОЈАВА III.

Сви пређашњи.

Цар. Преданост ме ова удивљава!
Шта велите, оци?

Поцо. Није мања
Од осталих његових врлина.

Дидак Штета, штета да у огњу сконча
Таки човјек.

Цар. Спасти бих га хтио.
Можда ће се на угледу самом
Грозне смрти још тргнути. Иди
Палатине, за њима што брже,
И пришапни кнезу начелнику
Да пред струбом од моје му стране
Још понуди за кајање милост. —
Збогом, оци. Овакову дужност
Не бих хтио вршити већ никад.
(Одлази.)

Хлумски. О Жигмунде, том дужношћу твојом
Згрозио си земљу и небеса.
(Одлазе.)

Дубски. Као што је и косннчки сабор
Са пресудом својом богомрском
Римској цркви разљуљао темељ.
(Одлази.)

Бернардин. Да казнимо ове продрзљивце.

Забарела. Кад их Жигмунд трпи, и ми ћемо.
Сједница је данас распуштена.
(Разилазе се сви.)

Орсиније. Бернардине, ја сам љубопитан
Да тог Хуса и на струбу видим.
Дођи са мном.

Бернардин. Имам пречег посла.
(Одлази.)

Орсиније. Онда ријеч Јеронима стоји:
Мекушац си: нећеш ни то смјети.
(Одлази.)

ПОЈАВА IV.

Пољана на којој је гломача, али се ова не види. Народ долази; чује се лупање добоша.

1. Грађан. Још не видјех никад расколника,
А ни како с' умире од огња.

2. Грађан. Слушао сам тог б'једника слово
У Видином стану, и крста ми
Волио бих видјети у огњу
Те попове што га осудише
Него њега.

1 Грађан. И од других слушах
Гдје га хвале.

2. Грађан. То је чист, свет човјек,
А откад су они амо дошли,
Косницу су свим гр'јесима смртним
Заразили.

1. Грађан. То додуше стоји.

(Долазе Хлумски и Дубски.)

Хлумски Ено клета мјеста гдје велику
Своју душу Јан ће испустити.

Дубски. Овдје, Хлуме, станимо, па да му
Најпотоње пољубимо руку.

Хлумски. То би њега сувише потресло,
Бар му једну уштедимо муку.
Он ногама још по земљи крочи,
Али духом сасвим је на небу;
Гр'јех би био сводит' га одонуд.
И да не би никако нас више
Ни спазио, скријмо се за народ.

[Д]олазе добошари, па војска, а за њом више Отаца. Град. На[чел]ник сљедује им с мачем у руци, а за њим џелат с два по[моћ]ника, који носе упаљене буктиње. За њима Хус са прекр-

штеним рукама па прсима, па народ. Војска стаје, и раствар се у два реда, кроз која ступа напријед џелат с његовима. Они се склањају уз народ.)

Градонач. Ено твоје гломаче, Јан Хусе;
Сад изгледа тиха, нешкодљива;
Ну кад букне на њој и узбјесни
Живи пламен, ужасна ће бити.
Ја ти пред њом од цареве стране
Нудим милост, али под условом
Да заблуду признаш.

Хус. Добри брате,
Гломачи се оној ја радујем;
На њој мојим патњама земаљским
Биће конац, и њен ће ми пламен
К небесима пут осв'јетлит. Хајд'мо
(Иде даље.)

2. Грађан. Јеси ли га чуо?

1. Грађан. Ја сам с' ево
Од велика чуда скаменио.

Орсиније. И истраја до посљедњег часа!

Поџо. Од народа овога се стидим;
Вратимо се. Ох жалосни Хусе!
(Одлазе.)

1. Грађан. Опростив се с чуварима својим
Клекнуо је на земљу, и моли!...
Мати божја! Чујеш ли га, брате?
Узлазећи на гломачу поје
Пјесму свету! зар спаљују таког!

2. Грађан. За колац га џелат привезао;
Изгледа ми
К'о везани за стуб наш Спаситељ.

1. Грађан. Ах! пламен је букнуо под њиме,

И за час га свега обузео.
Ја не могу да тај ужас гледам.
(Одлази.)

2. Грађан. А он може да га сноси! Боже,
Крај учини мукама тол' грозним.

(Дубски вуче напријед Хлумскога, који је покрио рукама очи.)

Дубски. Гледај, Хлуме, како му је тихо
У пламену лице! у небо је
Очи упро, и једнако поје!

Хлумски. Ну појање малаксава сасвим;
Ту је конац. — Збогом, о мој Јане!
Живио си налик Христу, њему
Сада налик и умиреш. Збогом.

Дубски. Учитељу, с тобом с' и ја праштам.
Вјечити нам ти остајеш узор
Свих врлина људских.

2. Грађан. Димом му је
И пламеном глас угушен; само
Што још мало са уснама миче...
Глава клону.... срушило се т'јело!

(Хлумски и Дубски падају ница на земљу. На једанпут сину велика свјетлост, а збор анђела запјева озго.)

Збор. Слава Богу на небес'ма! слава!

(Пада завјеса.)

ДЈЕЛА
МАТИЈЕ БАНА.

ПРВИ ДИО:

ПЈЕСНИШТВО

КЊИГА VII.

МАРОЈИЦА КАБОГА
ГРАЂАНСКА ДРАМА У 5 ЧИНОВА 1879 ГОД.

КНЕЗ НИКОЛА ЗРИЊСКИ
ВОЈНИЧКА ДРАМА У 5 ЧИНОВА 1888.

У БЕОГРАДУ
КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
1892.

ДЈЕЛА

МАТИЈЕ БАНА.

ПРВИ ДИО:

ПЈЕСНИШТВО.

У БЕОГРАДУ

КРАЉЕВСКА-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1892.

КЊИГА VII.

I.

МАРОЈИЦА КАБОГА

ГРАЂАНСКА ДРАМА У 5 ЧИНОВА

1879 год.

II.

КНЕЗ НИКОЛА ЗРИЊСКИ

ВОЈНИЧКА ДРАМА У 5 ЧИНОВА

1888.

Младоме Ристићу
добром ученику

П. Тодоровић [illegible]

ИЗДАЛА НА СВИЈЕТ

СРПСКА КРАЉ. АКАДЕМИЈА.

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

у Маројица Ђабози:

Стр.	68,	стих	1 (оздо)	мјесто	Земњиште, читај: земљиште.
»	79,	»	10	»	његову ту милост, читај: његову су милост.
»	87,	»	1	»	урођено, читај: уређено.
»	88,	»	14	»	ствар со, читај: ствар се.
»	90,	»	2	»	ал' у нуту, читај: ал' у путу.
»	91,	»	17	»	надклази, читај: надилази.
»	93,	»	10	»	који, читај: које.
»	99,	»	7 (оздо)	»	пре,јетс, читај: пр'јете.
»	103,	»	5 (оздо)	»	племициту, читај: племениту.
»	104,	»	3 (оздо)	»	племенуту, читај: племениту.
»	108,	»	15	»	претворности читај: претворности.
»	116,	»	10	»	сав свој живот, читај: сав твој живот.
»	117,	»	8	»	ка сусрет, читај; на сусрет.

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

у Кнез Никола Зрињскому.

Стр.	125,	стих	1 (оздо)	мјесто	на вримјеме, читај: на врпјемеа
»	133,	»	14	«	Казајућ нам, читај : Казујућ нам
»	135,	»	13	»	Вијиславе, читај: Војиславе.
»	136,	»	16	»	наше, читај: паше.
»	161,	»	10	»	поступату читај: поступати.
»	173,	»	8	»	жена ми, читај: жена ми је.
»	178.	»	11	»	тутајућ читај: гутајућ
»	180,	»	7 (оздо)	»	најпочаснијега читај: најпоганијега.
»	186,	»	11 (оздо)	»	ја полазих читај: ја (поразих)
»	18[illegible],	»	1 (оздо)	»	То је тај несретник, читај: Ко је тај несрећник.
»	205,	»	3 (оздо)	»	нвјзад читај: најзад,
»	207,	»	11	»	имате зи читај: имате ли;
»	213,	»	5	»	биће лудо, читај: биће чудо.
»	213,	»	10	»	пролама читај: пролома.
»	217,	»	9	»	ипирао читај: упирао.
»	220,	»	1	»	Ји, читај: Ја
»	223,	»	7	»	Ватра нас се читај: Ватра нам се.

У поговору

Страна 236, редак 4		место	трвељем читај трвењм
» »	9 (оздо)	»	очињске читај очинске

ОСОБЉЕ ХРИШЋАНСКО:

у Маројица Кабози

Кнез дубровачки.

Влађ Буннћ, стари властелин.

Ђоно. Влађев син.

Маре Влађева кћи.

Шишко Кабога, стари властелин,

Млађа властела:

- Маројица Кабога, Шишков синовац.
- Ђуро Буча,
- Гучетић,
- Ђорђић,
- Пуцић,
- Замања,
- Николица Буннћ,
- Гундулић,
- Бобалић,
- Боздар,

Примић, стари властелин.

Говоре мало ријечи:

- Један дубровачки лађар,
- Један љекар.
- Двије слушкиње Маројичине.
- Четири грађанке дубровачке,
- Петнаест грађана дубровачких,

Више властеле, кнежеви Здури, пук.

Особље турско:

Кара-Мустафа велики везир у Цариград

Азис-бег, његов доглавник.

Изасланик босанског везира у Травнику.

Збива се у Дубровнику и Цариграду од 1667 до 1683.

ЧИН I.

ПОЈАВА ПРВА.

Соба у Влађевој кући застрта свилом, с породичним ликовима на около. Намјештај рококо. Маројица хорача замишљен. *Улазе на врата са стране* Ђоно и Гучетић.

Ђоно. Маројица, ту си!
Маројица. Како видим,
Гучетић ме врли претекао.
Гучетић. Важним послом дошао сам рано.
Ђоно. Ти ми нешто немиран изгледаш,
Бл'једилом је застрто ти лице.
Маројица. Знаш какво ме горко искушење
Данас чека пред в'јећем и пуком,
Па лако ћеш појмити мој немир.
До пред саму зору н'јесам оком
Ни тренуо. Долазећи амо
Прођох испред кнежевога двора,
И ту видјех да се пук већ скупља
Гучетић. Свак изгледа знатижељно исход
Твоје распре са стрицем ти Шишком;
Ну немиран што би за то био?

Већ пројоше пет година како
Малољетство прекорачио си,
Па никачва разлога стриц нема
Да т' иметак очин задржава.

Ђоно. Тај иметак којим, сви то знамо,
Баш савјесно није управљао;
Данас ти га мора повратити.

Маројица. Пет година васпље му трпљах,
Ну сад, твоју кад испросих сестру,
Хоћу да ми мој иметак преда.
Он ми га је доста оштетио;
То му просто, никаква рачуна
О том нећу тражити од њега,
Али тврдо у себи одлучих
Да постанем једном свој господар.

Гучетић. С њим не буди тако великодушан,
Он ц'јенити великодушје не зна:
Већ од њега тачан рачун иштн.

Маројица. Гучетићу, знао ил' не знао,
На крв своју нећу да ударим,
И застидим ћа у гробу оца
Што ме таком' стрицу повјерио.

Гучетић. Племенит је доиста тај обзир,
И ја ти га поштујем; ну Бунић,
Твој заступник, хоће ли се дати
Њим обуздат' пред кнежевим судом?

Маројица. Ја му живо то на ерце метнух.

Гучетић. Ти метнуо, ал' он има као
Твој заступник и дужности своје;
А сви знамо да Никола Бунић,
Не прескаче никад преко тога.

Ђоно. Чујете ли уз степене грају?
То ће бити наши весељаци.
Барем ће нам растјерат суморност.
(Отвара врата на сриједи).

ПОЈАВА ДРУГА.

Пређашњи. Ђорђић *пред вратима у ходнику.*

Ђорђић Гле, гле! Ђоно, да какав анђелак
У кућу вам није улетио?
Ја једнога видјех сад гдје прхну
Испред мене.
Ђоно. То јамачно бјеше
Траг у твојим оч'ма заостали
Од ноћашњег каквог слатког санка.
Ђорђић. Гучетићу, Маројица, здраво.
(улази).
Знаш ли, Ђоно?
Да проводим сваку ноћ ка' ову
Што је прошла, и светом' бих Петру
Преврнуо столицу у рају;
А упитај ове часне људе
Који за мном долазе.
Ђоно. Смијешно!
Погледајте: гурају дебељка
Испред себе уз степене као
Уз брежуљак бачву, а см'јешећ' се
Он се њима спустио на руке.
(Улазе: Бобалић, Бучa, Пуцић и Замања).
Бобалић. Ха! овако износе на Олимп
Моћног Зевса малени богићи.
Добро јутро, Ђоно.

Друга тројица. Добро јутро.
Буча. Гле! овдје је Гучетић с Кабогом.
Бобалић. Потпуно је онда свето тројство,
А међ' нама, грешницима худим.
Замања. Ми те, Маро, тражисмо на дому.
Бобалић. Већ нећемо никад учинити
Таку глупост, јер сад дознајемо
Да из златног Влађевога дворца
Маројица више не избија
К'о ни моја тетица из цркве.
Ђорђић. То никако замјерит' му нећу,
Јер, идући сад пред вама, спазих
У ходнику благо, што га крије
Тол' брижљиво од нас стари Влађо.
Ђоно. Моју сестру?
Ђорђић. И да сам Кабога,
Код све моје утврђене вјере
У честитост вашу припознату,
Ја бих као онај пас троглави
Што стражари на вратима пакла
Пред вас стао, и урлик'о тако
Да бисте без душе
Сви бјежали од овога дома.
Маројица. Са тим шалу прекините, молим.
Бобалић. Тад, Ђорђићу, реци нам без шале,
Је ли она доиста лијепа
Колико се вели?
Ђорђић. Зар сестра му?
Није така ни најљепша д'јева
Рафајловом кистом исписана;
Поред тога, поносна се види
Као круну да на глави носи.

Пудић. Збиља јуче њу је Маројица
Прстенов'о; порад честитања
Мало прије пшли смо му кући,
А сад овдје то заборављамо!
Сви. Срећно, срећно! (рукују се са њим).
Маројица. Пријатељи, хвала.
Буча. Је л' свечаност била по старинском
Обичају нашем?
Ђоно. Код мог оца
Да ли може другачије бити?
Ђорђић. Нећемо вам на њој завидјети;
Ми смо јучер у великом друштву
Дан провели на Локруму дивно.
Ђоно. Испричај нам, молим те, све редом.
Ђорђић. Наш дебељко при доручку поче
Пецкати вас заједљивим смихом,
Али грубо насједе са Бучом.
Да ти их је само било чути:
Зујали су стиховима као
Двије золе кад се љуто бију.
Вобалић. Да; а Ђорђић и Замања нежни
Пјеваху нам из почетка складно;
Али, пошто наквасише грла
Малвасијом, тол' рапавим гласом,
Да су, мислим, из Локрумске шуме
Све зечеве нагнали у море.
Ђорђић. Ну биволе јамачно нијесмо.
Замања. Вобалићу, како т' ово звечи?
Вобалић. Знаш да зајам вазда одужујем:
Зар јакому биволу је тешко
На розима зеца издигнути?
Ђорђић. Кад би само могао га стићи.
Али, молим, пусти да довршим.

Ил' не видиш? Ђоно с нестрпљења
Да све чује испада из коже.
У арфу нам Пуцић ударише,
Којом ако не би као Орфеј
Повукао за собом стијене,
Би јамачно све у нашем граду
Кресозубе баке чумпрелице.

Пуцић. Језичино, не ваља ти шала:
Ко је икад чумпрелица старих
И видио?

Ђорђић. Онда би све ружне.

Ђоно. Одмах готов к'о запета пушка!

Ђорђић. Играли смо по шумици б'јесно
К'о сатири козоноги.

Пуцић. Ђоно,
У Ђорђића козија је била
Ђа и глава.

(Бобалић показује прстима рогове на глави. Сви у смијех).

Ђоно. Одврати му брже.

Ђорђић. Ваљда н' јесам био Пуцићеву
Натакао на врат. Најпослије
На чупке смо сјели, па рибали.

Бобалић. Сад допусти да ја то испричам.
Из мора је Буча извукао
Тол' огромна зубаца, да мислим
У њему се смјестити могаше
И спавати спокојно ка' оно
У китовој утроби Јон пророк.
Ну пред вечер, кад стигосмо у град,
Чудовиште ово смаза само
За вечером ту ужасну рибу.

Буча. Лаж, лаж, Ђоно; ти знаш Бобалић
Чим сједосмо за сто, он плитицу

Са зубацем преда се повуче,
Одсијече му главу, па је метну
На мој тањир, а остало узе
Сам макљати. И зубатац ц'јели
Пред њиме би био ишчезнуо,
Да Замања плитицу му вјешто
Не извуче, те је неколико
Залогаја допало и нама.

Ђорђић. Са огромном овом трбушином
Бобалић би прождро и Дубровник.

Бобалић. Бар би онда мој мршави Ђорђић
По цр'јевима мојим гмижукаћ
Као црвак, да исклизи најзад
Од онуда . . .

Сви. (*у велик смијех*).
Ха, ха.

Замања. Насађен си
Како ваља, Ђорђићу, то признај.
Па од тешка ударца кад више
Ни језиком не можеш да мрднеш,
Наставићу ја причање, које
Занимљиво постаје тек сада.
По вечери сви одосмо градом,
Играјући и попјевајући.
Пуцићу се на један пут свиди
Да у једној улици полупа
Три прозора. Ја се злим примјером
Занијети дадох, те полупах
Само један.

Пуцић. Пет, пет, Ђоно.

Замања Онда
У рачуну преварио сам се.

Орило се разбијено стакло
На нас доље с топлим благословом
Искочилих из постеље људи,
И женица које у кошуљи
Крјештале су иза њиних леђа.
Замакосмо у улицу другу.
Ту гвоздене на вратима алке
Играти нам под рукама почну,
Да милина слушати бијаше.
Чумпрелице са прозора горњих
Питале су танкпм гласом: ко је?
Па по нашем грохотном смијеху
Сјетивши се шта је,
Просипаху на госпоства наша
Грдње таким маслом зачињене
Да бисмо им били утјерали
Све у грло зубе.
Да нам само бјаху на домаку.

Ђорђић. Ху! дивљега човјека! на против
Ја и Пуцић, кад би биле л'јепе,
Уста би им љупцем заклопили.

Замања. На поклон ти. — Сад најљепше иде.
Кад стигосмо тако куцајући
До последњег у улици дома,
Ту јуначка једна чумпрелица,
Мјеште сухих грдња, почасти нас
Са прозора с ромијенчом воде.
Ова Бучи изли се на главу. (*смијех*).
Помислите шта би са његовим
Новим плаштом од модре кадифе! (*смијех*
Сиромашак! све до једног свеца
Скидајући побожно с небеса,

Оде својој властеоској кући
Кан' из пуча извучена кока.
А ми тужно сви га пропратисмо
С утјехама што их изумљаше
Плодна глава доброг Бобалића

Ђоно (*смијући се*)
Домишљам се какове су биле.

Занања. Враћајућ' се улицом пријеком
Посве мирно, спазимо пред собом
Два госпара, испред којих слуга
Носио је свјећњак. У мраку се
Прибижимо њима на прстима;
Бјаху Примић и стриц Маројичин.
Чувши Ђорђић шта говори овај
О синовцу своме, брецуља му
На нос скочи, скочи он на слугу,
Те и слуга и разб'јени свјећњак
По плочишту откотрљаше се.
У мах исти Пуцић
Двије пести еркуласке ували
Стрицу међу леђа, а Примићу
Ја натучем све до носа клобук,
Да нас не би познао. Тад старци
Подигоше вику и штапове;
Прозори се почну отварати,
А ми брже којекуда бјежи
Све до кућа својих. — На тај начин
Дан велики славно завршисмо.
Еј, шта велиш сада?

Ђоно. Ту је, богме,
И сувише махнитости било.
А о Мару шта стриц говораше?

Ђорђић. Ако данас понови то исто
Пред вијећем и сабраним пуком,
Нек' у граду Маро поћ не чека;
Јер с тојагом скочиће на њега
Сви мужеви, да га као кугу
Изван градских зидина изјуре.

Maројица. Тако ли ме црта? о безбожник!...
Сад оружје видим
Којим смјера да војује на ме.

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Пређашњи. *Ступају на велика врата* **Влаћ** *који се подштапа* и **Климо**.

Влађ. Ти су лицем били. Ха, шта велиш?

Климо. Сумњам. Ну гле овдје красна друштва.!

Влађ. Та господа дођоше ли теби
У походе?

Ђоно. А да кому, оче!

Влађ. С њима више нећеш друговати.

Пуцић. Племенити господине, немој
Да замјериш ако питам зашто.

Влађ. За то што сте лакоумни, дрски,
Преко сваке мјере разуздани.

Чуча. То јест млади, хотјели сте рећи;
А младост је лакост.

Ђорђић. Сем у нашег
Бобалића, кога тромим чини
Разуздани трбух.

Бобалић. А Ђорђићу
Да метнете свјећу иза леђа,
Сва бисте му могли усред дана
Пребројити ребра;
Па му за то, господине, треба
И простити лакост младалачку.
Влађ. Нећу ваших тих несланих шала.
Зар појављење сабласти по граду
Само су вам младалачка лакост?
Ил' мислите да се за њих не зна?
Стид вас било! таки понизују
Властеоско име.
То вам велим. А сад одлазите;
Пред таквма мој је дом затворен.
Запања. Зашто да сте тако строги с нама?
И ви сте се у младости ваљда
Одавали шали и весељу.
Бобалић. О хо, Буча, слуш'о сам ту скоро
И о Влађу покрупнијих прича.
Влађ. *(дижући нањ штап).*
Безобразна гомило од меса!
Климо. Стани.
Ђоно. Боље, удари по мени.
(сви пет весељака одлазе кроз врата која су на страни.)
Влађ. Јеси ли их чуо?!
Климо. Дјеца, Влађо.
Влађ. Дрзновена, неваљала дјеца.
Климо. Која ипак видећи те гњевна
Склонише се смјерно испред тебе,
Ма да си их грубо предусрео.
Влађ. То јест, али . . .

Климо. Грубо, одвећ грубо.
Влађ. Не љути ме и ти сад.
Климо. Зар може
Љутити се мој Влађ на истину?
Влађ. Ну реци ми . . . Нек их бијес носи!
Климо. Властела су ипак, и то првих
Од домова наших,
Влађ. *(мало блажи.)*
То су дојста.
Климо. Ти ми рече да ј' изнио Примић
Те о њима приче; ја Примићу
Не вјерујем; одваше је страстан,
А и присан пријатељ са Шишком;
Претјерује у свачему; ваљда
У ово би био помјешао
И Кабогу, да га није синоћ
На прстену знао.
Влађ. Још шапућу у оближној соби.
Иди, Ђоно, испрати их л'јепо. —
Ето Видиш, Климо, још не могу
Да укротим урођену плахост.
Ал'и они безочни су били. —
Гучетићу, поздрављам те радо;
Ти не бјеше ноћас међу њима,
То знам и хвалим те. Маројица,
Не одлази никуд; када видиш
Да ј' отишо Климо, јави ми се.
(Маројица одлази)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Влађ и Климо.

Влађ. Дјеца, рече! свaки од њих броји

Осамнаест ил' двадесет љета.

Климо. Још десетак, па ће сви ти бити
И озбиљни и паметни људи.

Влађ. Не вјерујем: онаки са никад
Не враћају.

Климо. Вратиће се, Влађо.

Влађ. Младеж наша са разузданости
Изишла је на глас у свијету.
То је по нас стидно. Ох, гдје су нам
Некадашња честита времена!

Климо. Ја ту кривим наш гајења начин:
Држимо их све док не одрасту
У највећој стези; сваки нагон,
Сваки полет срца сузбијамо
А међутим разигравамо им
Живу машту пјесничком врелином.
Ту својстава људских развијање
Измјерене нема равнотеже
Чим се отму испод наших рука,
Као тице из кајпе утекле
Одлијећу и загњурају се
У наш овај мирисави ваздух,
Те цврућу и жељно га пију
Док се п'јесу њиме заситили.
Задовољни онда спуштају се
На гранчицу коју прву нађу.

Влађ. Да с' одморе, па на ново прхну.
О мој Климо, не знам да л' мудрујеш,
Или сада просто пјесникујеш,
Ну све ово да не ваља видим.
Богаство нам донијело раскош,

А знаш добро да је од раскоша
Рим, свијета свемоћни господар,
Тужно пао. Неће ли тим прије
Наш Дубровник, мален и слабашан? —
Ну на друго да пређемо. Данас
Расправља се парница мог зета,
Бар зове се тако. Знаш колико
До имена своје куће држим,
И до среће једине ми кћери;
А како сам чуо, стриц му Шишко
Намјерава да г' оцрни јавно
Замашње му мане износећи.
Ја му много не вјерујем: али
Довољна ја и сумња пред свијетом
Да одбијем зета жигосана.
Ти са Шишком у завади и' јеси,
Па те молим да до њега пођеш,
И од таког одвратиш га смјера.
По самога њега и грешно би
И срамотно било да синовца.
Код кога је оца зам'јенио,
Унесрећи, да окаља са њим
И честити сав дом Кабожићев.
Маројица, нидим, зажмуриће
На његове све злоупотребе,
А он нек му изручи имање,
И достојно са њим растави се

Климо. Ти говориш ка' племенит човјек,
Ал' је Шишко упоран и пријек,
А његова грамзивост за благом
Развила се до жестоке страсти.
Маројчини уз то противници

Стављају му побједу у изглед.
Само ако уздржи се чврсто
Пред вјећем. Није лак задатак
Свладати га; покушаћу ипак.

Влаћ. На томе ти хвала. За тобом ћу
Послати му одмах и синовца;
Па настани вјешто да их зближиш.

(отидо Климо, а улази Маројица.)

ПОЈАВА ПЕТА.

Влаћ и Маројица.

Маројица Вријеме се суду приближава;
Прије него тамо пођем молим
Твој благослов да ми удијелиш.

Влаћ. Дајем ти га к'о будућем' зету;
Али, памти, тај ми још нијеси,
Нити ћеш ми бити ако данас
Не вратиш се са в'јећева суда
Необрукан, чист од сваке љаге.

Маројица Чиме бих се обрукати мог'о?
Тражим своје, то је све.

Влаћ. Ну своје
Да задржи, стриц на тебе може
Набацати свакојаких љага.
Народ нешто злобан је, а нешто
Лаковјеран, па све љаге јавно
Изнесене, ма и лажне биле,
Свеђ у њему остављају сумњу.
Ја ни таке трпјети не могу;
С тебе сјенка и на ме би пала.

А Влађ није ни сјенчицам' вичан.
Маројица Ако смјера да ме оклевета
Могу ли му заклопити уста?
Влађ. То свакако мораш.
Маројица Бранићу се,
Његових ћу свих навода јасно
Доказати лажност . . .
Влађ. То никада
Нећеш моћи у довољној мјери.
Шта ти реков? траг остаје ув'јек,
А нећу га. Не не, ни његових
Нећу тужба, ни правдања твојих;
Ту је сабласт готова, а ову,
Хоћу да отклониш.
За то пођи овог часа стрицу,
У њега ћеш и Градића наћи
Са намјером да ти припомогне;
Ма и пола имања му дао
Одврати га од сабласти сваке.
Ако би се ова догодила
Ти већ никад нећеш прекорачит
Праг мог дома. Чуо си ме. Збогом *(одлази*
Маројица У какову сметњу изненада
Доводи ме овај строги старац!
Знам коварну намјеру мог стрица,
Знам његово гвоздено упорство,
Па још сада кад је на ме киван
Са тражбине моје.
Даје ли се тај ма чим ублажит?

(Мара ступа унутра кроз врата са стране.)

ПОЈАВА ШЕСТА

Пређашњи а Мара

Мара. Маројица.
Маројица Ти си!
Мара. Све сам чула.
Маројица На пријетњу очеву шта велиш?
Мара. Би ли за то ти клонуо духом?
Маројица Маре моја, како да не клонем?
Вај! хоћеш ми моја већ и бити!
Мара. Ја ћу бити ил' Маројичина,
Ил' ничија. Свагда ријеч држим,
А на ову сада се и кунем.
Маројица Ох, хвала ти. Ако стриц бездушни
Окаља ми образ, и за свеђ ме
Тебе лиши, живога ми Бога!
Тешко њему, тешко.
Мара. А шта би му?
Маројица Шта бих? не знам, ну осјећам да бих
За све био подобан.
Мара Мој Боже!
Тим р'јечима и начином којим
Изусти их доиста ме плашиш.
Маројица Буди мирна. Идем к њему, Маре,
За једну те милост молим.
Мара. Милост?
Па говори.
Маројица. Да пољубац један
Зам'јенимо молим међу собом,
Јер ће божји благослов на мене
Излити се са пољупцем твојим.
Ти црвениш? *(приступи јој и пољубе се).*

Мара. Благослов те божји
И пратио !
Мароjица. Ово нам је први,
Можда и последњи; ну до смрти
Утјешљив ће мој пратилац бити. (*одлази*).
Мара. Каква слутња! Када га пољубих
Стегло ми се срце. — Ах, мој отац!
Хоће сунце чист' од сваке љаге!
С њим је таки, таки с нама свима.
Клањам му се, судит' га не смијем,
Ал' осјечам да ме само сунце
Маројчино огријати може.
Ако ми га он угаси данас,
Гдје ће друго њему слично наћи?
Ко с Кабогом једначит' се може
У висини духа? О мој оче.
Душа као твоја не требаше
Да на грешну земљу с неба слази. —
Кад бих могла пред двор кнежев поћи,
Да ток пратим те парнице кобне!
Послатићу тамо наше слуге,
Да ми њене јављају мијене.
(*одлази*).

ПОЈАВА СЕДМА.

(*Пољана пред кнежевим двором; на њој много је народа. Двор при земљи има сводове сведене на високим стубовима. Више т… сводова диже се горњи спрат са високим готским прозори… подијељеним по сриједи танким стубом. Испод сводова, од … ликих стубова до дворског зида, дугачак је ходник, а уз … камене су лијепо урезане сједиљке, пресјечене по сриједи ве… ким вратима, која су за сад затворена. Сједиљке лијево …*

врата празне су јер одређене за кнеза и маловјећнике, а десно од врата заузета су старијом властелом; млађи пак стоје дуж цијелог ходника на ногама. — Десно, подаље од дворца, види се саборна црква, у коју воде степенице. Већ су на сједаљкама Влађ, Прижић. *Климо, и још* неки *старији, а стоје пред њима на ногама:* Ђоно Бунић, Бучa, Гучетић, Ђорђић, Замања, Пуцић, Бобалић и други. *Сви се полако разговарају.*)

Бобалић. Кад видимо да долази Шишко,
Са звиждањем сви га дочекајмо.
Гучетић. То не ваља, но у р'јеч му одмах
Улетимо чим клеветат' почне
Маројицу.
Буча. То ће боље бити.
Бунић. Није нужно ни једно ни друго.
Јасно бо је Маројчино право,
Никакве га клевете не могу
Оборити. Поштујмо и старост,
И светињу суда.
Ђорђић. А гледајте!
Стриц долази праћен од синовца!
Шта то значи?
Бунић. Маројица шћаше
Да покуша једном још са стрицем
Прије суда измирење; можда
Успио је.
Бобалић. Сто му врага! не бих
То желио.
Ђорђић. Ни ја.
Бунић. Зашто?
Ђорђић. Онда
Суд би био без занимљивости.

(*Долазе Шишко, који се смјести на сједаљци, Маројица приступи Бунићу и говори му полако*).

Маројица. Као да сам стрица ублажио.
Бунић. Мислиш?
Маројица. Так' изгледа. Само р'јечи
Ти опрезно бирај, Николица,
Буди са њим што год више можеш
Благ и штедљив, да га не раздражиш.
Бунић. Добро, штеђећу га, ма да није
У оваквој парници то лако.

звони звоно; отварају се велика врата, из којих излази један Здур и виче:)

Здур. Кнез долази с малим в'јећницима.

ПОЈАВА ОСМА

(*излазе најприје* 6 Здурова *у црвеним хаљинама, па* 7 маловјећника *у римској този и са власуљом на глави, па* кнез *тако исто одјевен. Њих осморица заузимљу своја мјеста на празним лијевим сједиљкама, а Здурови стају између народа и властеле. Три пут клецне звоно.*

Први Здур. Суд почиње. Пуче, слушај мирно.
Кнез. Парничари нека пред нас ступе
С породичним својим именима.
Маројица. Маројица Кабога се зовем.
Шишко. А ја Шишко истог презимена;
Стриц сам њему, мени он синовац;
Дубровачка властелина оба.
Кнез. Имате ли сваки заступника?
Шишко. Тај не треба мени: знам законе,
Знам и право моје, па ћу знати
И да браним ово по онима.
Маројица. Заступа ме Николица Бунић.

Бунић. То не бива по потреби, него
По чедности његовој спрам стрица,
С којим неће да препирку води.

Кнез. Пред вијеће шта вас је довело?

Бунић. Маројица још је у дјетињству
Изгубио родитеља, који
Завјештајем одреди му стрица
Да управља његовим имањем,
Док дијете не постане човјек.
Сад човјека видите пред собом,
Којему је двaест и пет љета.
По годинам' закон му је давно
Очевину досудио, па је
Он, молећи, од свог стрица тражи,
А не иште никаква рачуна
О управи вођеној до сада,
Но имутак у садашњем стању.

Кнез. И поступком тако племенитим
Стриц јамачно тронут неће хтјети
Да одбије синовчеву молбу.

Шишко. Морам ипак одбити је, кнеже.

Маројица. Не за Бога, стриче мој, не тако.

Шишко. Ријеч немаш поред заступника,
Сем ако си упитан.

Бунић. То стоји.

Шишко. Јасно гласи завјештај братовљев
Да имања сину му не предам
Докле год се не бих увјерио
Да ће знати њим руковат' мудро.
Те мудрости у њега не видим:
Па имање задржавајући
Вршим вољу потоњу мог брата.

Бунић. С пунољетством завјештај је пао,
С овим воља очина и твоја.
Наш је закон о имаовини
Строг и јасан, па је не оставља
Изложену нич'јој самовољи.
Шишко. Том ријечју мене не дохваташ.
Бунић. А тврдити не би ли се могло
Све до саме Маројчине смрти
Да сазрио није за управу?
Куда би нас то одвело, питам.
Па завјештај таки, све и да би
Пред законом вриједити мог'о,
Питам је ли о Маројичевој
Незрелости сумња основана?
Гућетић. Та је сумња плод пакости само.
Кнез. Ко то сада упада у ријеч?
Ђорђић. Шишко стидно лаже.
Кнез. Мук; господо,
Да вас не дам одтјерат' одавје.
Бунић. Да такова сумња падне, кнеже,
Довољно је погледат' на часно
И озбиљно Маројчино лице,
А помислит' уз то да тврђењем
Незрелости лако би се дала
И себичност каква прикривати.
Шишко. Николица, зашто каљаш уста
Ријечима тако недостојним?
Бунић. Ово ми је само претпоставка
Наведена ка' могући случај;
С тога ј' одмах од вас и одбијам.
У случају нашем само се је
Међу часним стрицем и синовцем

Излегао неки неспоразум:
Па вас молим да тај пресјечете,
И закону да' се поклоните.

Шишко. Како видим ти о мом синовцу
По његовој спољашњости судиш.
А ја познам скровну унутрашњост;
Не гони ме да с' ње скинем застор,
Јер би онда мораð да признаш
Сву умјесност мога поступања.

Бунић. Господине, још остаје само
Да на вашу позовем се савјест.

Шишко. Мени савјест управ и налаже
Да с' одупрем твому захтјевању.

Бунић. (Однио ми све ријечи вјетар.)
Кнеже, в'јеће, до сад слушали сте
Гдје говорим штедљиво и благо,
Јер то бјеше воља Маројчина;
Али сада зборићу онако
Како моја налаже ми дужност.
Од стрица му захтјевам не само
Неокрњен очим сав имутак,
Но и потпун, најтачнији рачун
Од свега му њиме руковања.
Он ми мора признати то право.

(пљескање у народу и млађој властели).

Шишко. Нити ти га признајем, нит' могу
С тобом сићи на таково поље,
А да овог не обрукам јавно

Маројица. Мене стриче, да обрукаш?

Шишко. Тебе.

Маројица. Ох; дан ми се смркава пред оч'ма.

Буннћ. Злокобну си ријеч изустио,
Испред које не можемо више
Ни ја ни ти тр̓гнути се натраг.
Позивам те да изнесеш одмах
Дјело којим обрукат' га можеш.
Шишко. Не гони ме тамо, јер, вјерс ми,
Тим рђаву услугу му чиниш.
Вунић. Гоним т'' ипак, а тим прије што га
С том претворном штедљивошћу твојом
У све већу заваљујеш сумњу.
И тако ми Спаситеља Христа!
На питање одговорнћеш ми,
Или ћу ти викнути пред в'јећем
И свим пуком да демонски лажеш.
Шишко. За дјела му питаш? рачун иштеш?
Зар о оним силним трошковима
Кбје тајно плаћат' морао сам
Да му скријем развратност од св'јета?
Маројица. Бјеж' од мене, трпљивости врла,
Разбукти се, о бијесни гњеве,
Ма земља ме одмах прогутала!
Бунић. Стој. — Његову развратност да скријеш?
Несрећниче, да заситиш, реци,
Твоју гнуспу грабљивост, од које
Још не видје наш град ужасније.
Кога пљачкаш, тога ти и каљаш.
Шишко. Зар каљати овај се још даје?
Расипљивост, прљав блуд, пијанство,
Незнабоштво, све сабласти људске,
Сви су смртни грјехови у њему,
А под видом чедности и части.
(*Узрујаност*).

Маројица. Ти ли, стриче, о мени то велиш?!
Шишко. Још и грђе имам да наведем.
Он његује, кнеже, пријатељство
Са босанским младим спахијама,
Које често на љетњаку части;
Ја зазирем под тим пријатељством...
Кнез. Шта?
Шишко. Издају домовине наше.
Маројица. Боже, Д'јево-мати, о блажених
Свих духова небројене чете,
Небо, земљо, јазови паклени,
Њега чусте, сад гледајте мене.
(*носи руку на мач*).
Кнез. Маројицо!
Бунић. Ти се заборављаш!
Маројица. Право имаш; ну питај ме како
Слушајућ' га да и не полудим.
Бунић. Он ће своје опозвати р'јечи
Изушћене у заносу гњева.
Кнез. Големе су све те тужбе, Шишко,
Треба да их опозовеш, или
Доказима ваљаним ојачаш.
Вуча. То из гласа сви вичемо.
Гучетић. Немаш
Шта доказат', но порецн просто.
Глас из пука
Госпар Шишко збуњен је!
Други глас.
Он лаже.
Кнез. (*пуку*).
Хоћете ли да се обуздате?

Климо. То се више не да; огорченост
На све стране до вршка је дошла.

Мајорица О мој стриче, брате оца мога,
Преда т' ево на кољена падам,
И свевидним заклињем те Богом,
Заклињем те срећом дјеце твоје
И спасењем неумрле душе,
Ох порецп те ужасне тврдње,
Којима ме тако немилосно
Сад убијаш, порецп пх, стриче.
(*остаје пред њим клечећи.*)

Ђорђић Пореци пх, буди једном поштен.

Шишко. Да за љубав једног неваљалца
И његова не бољега друштва
Ја поречем истину? то никад.

Маројица (скаче на ноге и пробија га мачем.)
Зар истину? с таком Богу иди.

Сви Хо!

Кнез. Ужасно!

Глас. (*из пука.*) Тако му и треба.

Шишко. Убио ме... убио ме;... помоћ!

Маројица Бог ј' истинит, па нека ти суди.

Лунић. Што пренагли, тужни Маројица,
Кад извјесна побједа бијаше?

Маројица Овај ми је очино имање
Опљачкао, и то му опростих;
Ну кад хтједе и част да ми отме,
То не могох за сав св'јет да простим.

Влаћ. Још се није овако злочинство
На овоме мјесту догодило,

Ја одступам са грозом у души. *(отиде)*

Кнез Мач, јадниче, предај

Бућа. Маројица.

Што изумљен стојиш? бјеж' у цркву.

Примић. Разбојника ваља објесити.

Кнез. Ено бјежи! брже за њим, Здури.

Ђорђић. Не дајмо га, пријатељи. Стан'те.

(Са извађеним мачевима задржавају здуре.)

Кнез Закону се с оружаном руком
Противите? сви сте бунтовници.

Гучетић Он већ стоји под заштитом храма:
Сад не смије уњ дирнути нико.

Кнез. Глад одонуд отјератиће га;
Дотле, Здури, нањ пазите будно;
За њега сте в'јећу одговорни.

(слази са једилке и приступа Пашку)

Тај биједник је ли у животу?

Примић. Он издише.

Климо. Прекиданим р'јечма
Моли Бога да му гр'јех опрости.

Кнез. Суд омашћен крвљу! о мој Климо,
Грозно дјело, ну и велик примјер.

улази са Маловјећницима у двор Маројица са црквених врата.)

Маројицу Гдје си, Ђоно? је ли ту твој отац?

Ђоно. Отишо је.

Маројица С тобом с' онда праштам.
Ја ћу овдје умријет' од глади;
Волим и то него на срамотним
Вјешалима да испустим душу.

Ђоно. Властелин си, па за тако дјело,

Ма да грозно, не подлежиш смрти,
Ну затвору само

Маројица Николица,
Је ли тако ?,ти си уман правник,
Па ме тачно о том обавјести.

Бунић. Тако закон у истину гласи;
А закон се поштовати мора.
Спђи дакле.

Маројица Предајем се онда.
Ево мача,... и сам га се грозим;
Пролио сам њиме крв што кључа
И у моме срцу: ву са части,
То сви знате, једино са части.
Требало је да сам њим и себе
Одмах пробо; али гр'јех учиних,
Па покором морам покајат га.
Драги Ђоно, ако се не грозиш
Загрљаја црног убојице,
Прићи к мени. Р'јетки пријатељу,
Несуђени мој дјевере, збогом.
У тренутку страшне несвјестице
Да част спасем, падох у злочинство.
То је зла коб моја. Оца твога
Молим да ми прости, а сестре ти.
Твоје чисте, племените сестре
Већ достојан никако нијесам.
Од ријечи што ми зада јутрос
При растанку кад овамо иђах.
Сад је мојим дјелом разрјешена.
Извини ме код ње, ако можеш,
И у њеној жалости је тјеши.

Николица, хвала ти на труду
И љубави; ја сву твоју мудрост
Осујетих из пренаглености.
О мој Буча, Гучетићу врсни,
Да с' и с вама загрлим још једном.
Не плачите... зла коб, зла коб моја.
Сви остали добри пријатељи,
Останите збогом. Ја пропадох,
И полазим у тамницу своју.

Ђоно. Ну чамити нећеш у њој дуго.

Маројица (*окренув се сукобљава се са стричевим тијелом које односе.*)

Грозна вида! о несрећни стриче,
Прости м' ипак. Вај, похлепа твоја
До чега је оба нас довела!

(*Одлази међу Здурима.*)

ЧИН II.

ПОЈАВА ПРВА.

(Тамница под кнежевих двором прилично намјештена. Јутро је Маројица сједи и чита ,библију, коју затворивши мисли, па вели:)

Маројица О библијо! доиста си књига
Божанствена. Ето већ се пета
Навршује година од како
Из тебе ми тече мелем, који
Срце блажећ' кријепи ми душу.
И никако твој небеским брутак
Да пресуши!... Бол жестоки што је
Из почетка бјеснио у мени
Стишао се; још остаје жалост,
Али тиха те живјети могу.
Па је и то добро. Једном добру
Још се надах, али те једине
Задње наде треба да с' одречем.
Сви ме људи сви заборавише,
И сам Ђопо! Кад ме у подземњи
Овај затвор жива затрпаше
Као да су над лешином мртвом

На све вјеке гроб запечатили.
И мој Ђоно! али она није.
Не јамачно није она. Ипак
Ко би знао? можда већ ј' удата,
Већ и мати... А што не би била?
Ко би мого жалити убицу?
Бог је један милостив: он мени
Сваког јутра ово сунце шиље
Да веселим поздрави ме зраком,
Тичицу ми на прозорић шиље
Да умилну отпјева ми пјесму.
То су моји сад пријани сами.
(*Устаје и иде к прозору.*)
С бијелим даном свак устаје на рад:
Далеко ми брујање из града
Ђа допире довдје, а по мору
Веслајући пјевају морнари.
Ено с пуним једрима у луку
Брод улази. Ох! вама је широк
Свјет отворен; идете по њему,
И радите, и веселите се;
А ја овдје чамим!.. Вај! и ја сам
Био за рад створен, огромну сам
У свом духу осјећао снагу
За дјелање, огромно и чуство
Да обузмем њиме свијет читав,
Па непознат, шта више са жигом
Убојице окончаћу овдје!
(*покрива рукама лице.*)

ПОЈАВА ДРУГА.

(*отварају се врата, на која ступа Ђоно.*)

Ђено и пређашњи.

Ђоно. Маројица.
Маројица. Овај глас!
Ђоно. О мили,
О несрећни Маројица!
Маројица Ђоно!
Ђоно. Најпослије грлим те!
Маројица Ох, каква
За ме радост неочекивана!
Дрхтиш; сједмо, овдје сједмо, Ђоно;
Толика је узбуђеност моја
Да подамном малаксаше ноге.
Одавно се, драги пријатељу,
Од оваких потреса одучих.
Ох! све мишљах да сам заборављен.
Ђоно. Ја да тебе заборавим? не бих
Да и вјечност живем. Сва сам средства
Покушао да до тебе допрем,
Молбе злато, обећања, пр'јетње,
Ал' узалуд; у чувара клетог
Бјеше срце од камена тврђе.
Маројица Не, мој Ђоно, срце, него савјест
Заклели га бијаху на крсту
Да пуштати неће к мени никог.
Ничије ми доносити гласе,
Нити кому моје односити,
Да ће бити посве нијем са мном.
То ми једном сам плачући каза,
И од оног часа ја нијесам

С њим ни једне замјенио р'јечи.
Ну од мало дана други га је
Заступио, видим

Ђоно. Онај ј' умро.

Маројица Бог његовј смилов'о се души!

Ђоно. И новому имам да захвалим
Што сам овдје. Како чујем, с тобом
Мало в'јеће окрутно је било.

Маројица Само строго. Дадоше ми, видиш,
Све потребно покућанство, књига
Свакојаких, и библију ову;
А оскудна не остављају ме
Ни хаљином пристојном, ни храмом.
Држе м' ипак као властелина,
И хвала им.

Ђоно. Да слушаху мене
И вјерне ти многе пријатеље
Били би те пустили већ давно.
Али да се час слободе твоје
Приближио, то је већ извјесно.
Осудно је ми сви захтјевамо,
И старија властела не могу
Јоште дуго одољевати нам.

Маројица А сад, Ђоно, шта би ми слобода?
Мени тако грозно жигосаном?

Ђоно. Да ти не би требала за друго
Но да Мари бол ублажиш...

Маројица Авај!
Н'јесам чисто смио да т'упитам;
Шта је са њом? шта ли с кућом вашом?

Ђоно. Од кобнога оног дана сва нам
У жалости кућа погружена.
И самога чврстог оца често
С мутним оч'ма затеках у соби;
Мајци никад није озарио
Зрак радости лице, а кад сав је
Извор суза Мари пресушио,
У нијемо дала с' очајање.
Просили је многи, све одбила.
Отац љутит даде је одвести
У самостан; послушна там' оде.
Ну када је за тим навалио
Да пострижe косу, и коначно
У ред ступи мирних колудрица,
Одупре се тако крепком вољом
Да побједи и самога оца.
Напокон је мајка измолила
Да се дому врати. Ту је сада,
Свеђ нијема, свеђ к'о смрт блиједа.
Несрећница за тебе не пита;
Али кад год сукоби се са мном
Загледа ме тако испитљивим
И дубоке чежње пуним оч'ма
Да ја, ништа не знајућ' јој рећи,
Брзо своје окренем од њених,
И пропиштим у дрбини срца.

Маројица Ох, какву сам ојадио душу!
Какво ли сам изгубио благо
Осјећања и племенитости!
С оним једним ударцем сву сруших
Срећу своју, па и њену срећу!

Тишина, па се чује тутањ продужени. Згледају се, па) скачу на ноге.)

Ђоно. Шта је ово?

Маројица Јекталье подземно.

Ђоно. К'о хиљаде топова да грме!

Маројица То предходи често земљотресу.

Ђоно. Бог нека нас чува! .. Ох, ох! земља
Гле, одскаче под ногама нашим!
Ја посрћем

Маројица Ја такође;... амо,
Ухват'мо се један за другога,
Тим бићемо на ногама чвршћи.

(чује се рушањ.)

Ђоно. Ужас! шта би ово?

Маројица Рекао бих
Да је пао кнежев двор.

Ђоно. Двор пао
Над главама нашим! свод ће с' овај
Под огромним бременом проломит;
Остаћемо овдје затрпани!

Маројица Предајмо бож'јем милосрђу.

растављају се.)

Ђоно. Ах, ах! опет!

Маројица Ако се не варам
То се столна сад срушила црква.

Ђоно. Црква и двор кнежев! кад падају
Таке зграде. авај! са нашима
Шта ће бити?

Маројица И једнако земља
Поскакује силно као да ће
Њедра јој се распрштати.

Ђоно. Страшно!
Чуј домова удаљених рушањ!
Сви се редом једни за другима
Строваљују с буком страховитом.

Маројица (*клекне.*)
Сав град пада; смилуј нам се, Боже.

Ђоно. Родитељи моји, моја сестра!
Маројица, наша добра Маре!

Маројица (*устаје брзо*)
Не да ли се изићи одавдје?

Ђоно. Засута су камењем та врата.
Овај прозор? дебелим је гвожђем
Испрекрштан, а под њиме море.
Гле! ужаснут народ наваљује
На чунове! а многи се ено
И у море бацају, па плове!

Маројица (*виче.*)
Амо, људи, да нас избавите.

Ђоно. Обузети ужасом не чују.

Маројица Прије ће нас моћи да опазе
Ако бјелу кошуљу кроз прозор
Истакнемо, и њом узвијамо.

Ђоно. Добро си се домислио;... ето.

Маројица Један чунак већ пут амо весла.

Ђоно (*виче.*) Пријатељи, тако душу спасли,
Спасите нас одавдје.

Лађар. (*с поља.*)
Ну како?

Маројица Ту имаш ли што гвоздено?

Лађар. Имам

Маљ замашан.

Маројица Смрви њиме оквир
Од камена што решетку држи.

Лађар. То је брзо учињено.

Ђоно. Буди
Небу хвала на помоћи овој!

Лађар. Ето; сада скочите у чунак.

Маројица Ти најприје, а ја ћу за тобом.

(*ускачу*)

ПОЈАВА ТРЕЋА.

(*неке куће сасвим а неке у пола срушене; само једна стоји читава. Бјеже грађани обојега пола, изговарајући у бјежању неколико ријечи.*)

1. Грађан. Све пропало, авај! ни камена
На камену неће остат овдје.

(*одлази*)

Грађан. 2. Биће срећа
Ако живи изнесемо главе. (*бјежи.*)

Грађан. 3. Бог нас шиба страховитим бичем (*одлази.*)

Младић. (*вуће за руку бабу.*)
Брже, мајко.

Баба. Драго дјете, даље
Ја не могу; остави ме овдје;
Спасавај се; сам ћеш боље моћи.

Младић. Сиротана без оца и мајке
Ти си мене брижно одгајила,
А ја тебе у страхоти овој
Да оставим?... Обгрли ме чврсто,
Дигнућу те у наручја.

(*односи је.*) (*Муж и жена; ова стаје.*)

Жена. Гле! гдје ми је сестра? тужне мене!
Остала је; вратимо се по њу.

Муж. Не за Бога, једва избјегосмо.

Жена. Ох, пусти ме; сестра, сестра, сестра!
(*враћа се, он за њом.*)

Грађан. 4. Стан'те људи, дом се онај љуља.

Грађан. 5. Ти превиђаш у големом страху.

Грађан. 4. Срушиће се, не видиш? ја идем
Другом страном.

Грађан 5. Одјуриште за њим
Безобзирно: ја ћу баш овуда
Да бих прије стигао до луке. (*одлази*)

Мати. (*носи мртво дијете.*)
Није мртво моје мило чедо,
Није мртво, шта бунцате, људи?
(*Муж јој долази на сусрет.*)

Муж. Ах Цвијета!... шта? крвав је!.. мртав!
Пропаде ми, мој анђелче л'јепи!
Дај га мени.

Мати. Не дам, нека спава.
Видје ли ми мужа? знаш ли гдје је?

Муж. Шта! или ме не познајеш више?

Мати. Ти мој Иван! видје ли ми гдјегод
Мог Ивана доброг? то ми реци.
Шутиш као да си од камена.
Зар ти дјеце немаш? Проклет био!
Потражићу мог Ивана сама;
Он ће наше сачувати д'јете (*отрчи.*)

Муж. Куку мени! памет ј' изгубила.

Створитељу свјета, зар и ово?

(*Трчи за њом. —餐Маројица води за руку Марину матер, а Ђоно оца и сестру.*)

Маројица Небу хвала кад могосмо живе
Ископат вас испод развалина.

Ђоно. Срећа што се склонисте на вр'јеме
Под свод онај, те с' камење није
Вас дотакло.

Маре. Ну под оним сводом
Били бисмо скапали од страха
И од глади, да ви не дођосте.

Маројица Нек вас Ђоно испрати до Плоча,
Па у вашу склоните се Жупу.
Збогом, Маре. (*даје јој руку.*)

Ђоно. Зар ти нећеш с нама?

Маројица Мене овдје друга дужност држи.

Влађ И смио си узети ту руку?
Истргни је из његове, Маре.

Маре. Тако ли му захваљујеш, оче?
Нама свима спасио је живот
Са највећом опасношћу свога.

Маројица Племенита дјевојко, тим само
Грађанску сам испунио дужност,
Човјечанству нешто с' одужио,
А свом срцу, Маре, понајвише,
Па ми за то не дугује нико.
Срећно пошљи.

Маре. Збогом, Маројица:
Ти знаш ништа је не заборављам.

Ђоно. Ту ме чекај, ево ме за трепут,
Само док их из града изведем. (**одлази**)

Маројица Отидоше... Како ме је тужно
Добра мати погледала!... Маре!
Знам да ништа ти не заборављаш,
Ти задату ријеч свето држиш;
Ну твој отац! каквом ли је љутном
Њену руку тргнуо из моје!...
Ово боли, ово живо боли. —
Хо, сад ли ћу мислити на себе
Код безкрајне ове опште б'једе?
Вај пропала домовино моја!
Закопани хиљадама људи
Под развалам твојим леже; тужни
Гласови им кроз њих пробијају.
Ох! јецање људи што издишу,
Рањеника јаук, вика живих,
Дјеце вриска и матера лелек,
Све то пара као ножем срце.
Кому прије да у помоћ идем?

(*неки долазе, он им вели*)

Стан'те добри људи, кад сте Богом
Поштеђени избављајте браћу.
Видите ли тамо ону жену?
Десна рука пребјена јој виси,
А ван себе камење лијевом
Раскопава, и плачући љуто
Неког свога дозивље; у помоћ
Притецимо тужној очајници.
Нут, устаде, па овамо трчи.

Жена. О по Богу браћо, амо брже,
Ја немогу сама. Читаво је
Училиште живе дјеце ондје

Затрпано, пиштање пи чујте;
Чујте, авај, малога ми брата
Тужни гласак; амо, амо, амо.

Иду за њом. Пролазе други грађани.)

Грађан. 6. Тај Басељи задржава народ
Голим мачем; утекох му једва.

Грађан 7. Прави демон, ничег се не боји.
Само да се Плоча докопамо.

(*они одлазе а враћа се Маројица.*)

Маројица Там' оставих доста помагача.
А куда ћу сада?

Ђоно. (*враћа се.*)

Маројица Ето брзо вратих се. Мој отац
Није хтио да у Жупу иде,
Но с властелом неком склонио се
У тврђаву ревелинску.

Маројица Ондје?
Добра мис'о: тврђава је чврста
Ка' у ст'јени да је усјечена.
Они тамо од сваке су коби
Заштићени, а ипак у граду.
То и волим. — Сад ме чуј, мој Ђоно.
Ми овако бавећи се само
С појединим јадним случајима
Опште после губимо из вида.
За Дубровник ја предвиђам других
Још несрећа, нових погибија,
Које могу и сутра наступит.
Престала је трешња; она срећом
Срушила нам није старе зиде
Које пашу сав град на около.

Ти осташе чврсти Сада треба
Прије свега задржати народ
Да из града сав се не разбјегне,
Те г' остави без одбране сваке.
За то пођи трком ка истоку,
И затвори тамо градска врата.
Ја ћу она западу. Брже.

(*Огиде Ђоно. Маројица окречув се види пред собом неку властелу, који чуше посљедње му речи.*)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Исти. Гучетић, Буча, Гундулић и Бездар.

Гучетић. Ти који си што издајеш палог
Тако мудар?

Маројица Гучетићу! Буча!

Гучетић. Очи моје да ли варају ме!
Маројица, ти ли си то главом?

Маројица Ја, избављен из тамнице чудом,
Да помогнем овом б'једном граду.
Клањам вам се, господо. Ну сада
Није р'јечма но дјелању вр'јеме.
Ја полазим да тај пос'о свршим,
Па ћу одмах повратит' се к вама.
Ви међутим прибирајте овдје
И храбрите заплашени народ. (*одлази*)

Боздар. Идем са њим. (*одлази*).

Гундулић. Труд залудан само,
Дубровник је пропао за свагда;
Други Сатури он је своју дјецу
Прогутао. Ах! гдје су нам сада

Велељепни двори, у којима
И краљеви могаху становат'?
Гдје богатства брижно донесена
Са истока и запада св'јета?
Гдје властела разглашена с ума,
И јунаштва, и врлина свију?
Гдје нам срећно, весело грађанство?
Све ишчезну за два три тренутка,
И камењем сад засуто стоји.
Сад Дубровник ништа друго није
До крвава, страховита рака,
Изнад које ми што остадсмо
Прол'јевамо сузе очајања,
К'о проналим над Сионом некад
Синови му б'једни.

(*Сви плачу, напокон отреса се Бућа*).

Бућа. О господо,
Одољимо својој вељој тузи.
Шта нам рече храбри Маројица?
Није р'јеч'ма но дјелању вр'јеме.
С крепким духом он је изишао
Из тамнице, а ми ћемо бити
У слободи малодушност свикли?
То, Бога ми, није ни умјесно,
Ни достојно тол' виђених људи.
Ето њега и Боздара с пуком.

Маројица. За мном, браћо. — Шта то овдје видим!
Ви губите најскупље вријеме
У плакању к'о нејака дјеца!
Ја, Бога ми, другом с' од вас надах.
За отаџбом плачете? Зар прва
Несрећа је ово што је спашла?

Морска се је из дубина вода
Подизала и потапала је,
Ратови су дугим годинама
Земљиште јој ц'јело пустошили,
Гутала јој пучина дријеви,
И пожари благо, а ужасна
Куга често пук јој половила,
Па Губровник је л' пропао за то?
Све несреће он је надјачао
Одважношћу умних му синова.
Рећићете да данашњој б'једи
Још никада није било равне;
Онда већи и срцем и духом
Треба да сте од отаца својих.
Пале су вам камените зграде;
Зар нијесте подигли их сами?
Зар у њима и њиховом благу
Дубровник је? не не, врсна браћо,
У духу је он синова својих,
У њиховом духу, и ту сав је.
Док год једног остаје ал' правог
Дубровачког сина
Још Дубровник дични није пао.
Овдје већ смо неки на окупу,
А има их још у Ревелину;
Састан'мо се и одлучном вољом
Сви викнимо да устати мора,
Па Дубровник као нови феникс
Устати ће из пепела свога.

Гучетић. Ти би диг'о и мртве из гроба.
Тврда вјера и одважност твоја
Сва прелази у нас, и челичним

Твојим духом сви се оружамо.

Маројица. На посао дакле. (*људима*) Ви сте, браћо,
Заклели се мени на послушност.

Грађанин. И чекамо ваше заповјести.

Маројица. Задаће су многе и све хитне.
Најпреча је да се ископају
Јадне жртве испод рушевина;
Ту на себе ти, Боздару, прими
С Гучетићем; узмите у помоћ
Ове људе које вам доведох,
И све друге који још наиђу.
Погребите мртве тјелесине,
Од заразе да се сачувамо,
А смјестите рањене и болне
По зградама које је зла судба
Поштеђела. — Свима треба хране,
Нек настане Гундулић да одмах
Све прораде градске хљебарнице,
Па крух да се на све стране разда.
Похитајте. (*долази Ђоно*) Сврши ли ти, Ђоно?

Ђоно. Над вратима затвореним Плоча
Бдију браћа светог Доминика.

Мариница. Сад заљуљај то в'јећево звоно
И господу који на глас његов
Долазили буду, сву упути
У Ревелни на састанак општи.
Тамо ћемо о мјерама даљим
Сви заједно промислити. Хајдмо.

Одлазе; звоно клеца).

ПОЈАВА ПЕТА

(Унутрашњи простори Ревелина. Неке властеоске жене са дјецом стоје на дну, међу њима Маре с матером. Ту су сприједа Влађ. Климо, Примић, Замања, Пуцић, Николица Бунић, и још тројица).

Примић. О Пуцићу, жив си!
Пуцић. Ну родбина
Сва пропала
Примић. Као год и моја.
Николица, имаш ли ти каквих
Губитака да за њима жалиш?
Бунић. Имам само један, тај, Примићу,
Највећи је.
Примић. Боже мој! а који?
Бунић. Ох! губитак наше домовине;
И да не чух од Влађеве жене
Како се ј' у општој клонулости
Појавио величанствен, храбар
Наш мученик давни, Маројица,
Морао бих о њој очајати.
Примић. Тај доиста једнако се велик
У дјелима злим и добрим јавља.
Бунић. Ја, Примићу, само знам за добра.
(Улазе Маројица, Ђорђић и Бучa).
Маројица. Николица драги! *(грли га)*
Бунић. Ох! у тузи
Што ми срце стеже сија м' ипак
Зрак радости у твом загрљају.
Маројица. Камо срећа да сам у затвору
Све до смрти трулио, и овој
Грдној б'једи да нијесам дужан
Што те овдје сад слободан грлим.

Бунић. Бог нам посла страховиту казну,
А зна зашто. Прионимо послу.
Климо. Над кнезом се двор срушио кад је
Излазио да у цркву пође,
Те погибе с маловјећницима
Који су га пратили.
Влађ. Бог дао
Душама им покој!
Климо. Овдје кнеза
Ваља неко да заступи. Влађа
Ја предлажем као најстаријег.
Бунић. Нек изволи ступит' нам на чело.

(Сви се постављају у два реда, међу која стаје Влађ у зачељу. Улазе Ђоно Гундулић и Басељић, па стају уз друге).

Влађ. Ако сада вама предсједавам,
То дугујем Маројици, који
Веледушно испод рушевина
Избави ме са женом и кћерју.
Признајући ту услугу јавно,
Усрдно му на њој захваљујем
Као човјек, муж и отац.
Бунић. С тобом
И ми њему сви смо обвезани.
Влађ. Али као вијећник примјећавам
Да од десет дугих вијекова
Како стоји дубровачко в'јеће
Још никада није
Убојица сједио у њему;
Па захтјевам да с' уклони одмах.
Мара. *(полугласно).*
Ах! већ то је сувише, мој оче.

Бобалић. Сви од чуда занијемили смо!

Маројица. Овај строги ну велики старац
Има право. Сви, господо, овдје
Сви до једног ви сте чисте руке;
Моја само окрвављена је,
Па се с тога и уклонит' морам.
Идем у град к'о грађанин прости
Да помогнем народу и даље,
Те, ако је можно, да несрећну
Ову руку очистим од љаге
Услугама, ил' животом самим.

(окреће се да пође. Мара пада у несвијест. Буча стаје пред Маројицу).

Буча. Маројица, ми те не пуштамо.

Гундулић. Ту остани, већ си ј' очистио,
Ако ј' икад окаљана била.

Влађ. Тад се ја уклањам.

Бунић. То ни теби
Не дајемо. Племенити старче,
У ужасним овим тренутима
Врши своју властелинску дужност.

Влађ. Николица!

Бунић. Да, ниједан племић
Уклонит' се не може одовле
А да своју не огр'јеши душу
О отаџбу. — Озбиљно ли држиш
Да је много скривио Кабога?
Убио је, велиш. Кога? оног
Који б'јеше част убио њему.
Да ли ц'јениш твоју част ти мање
Него твоје то трулежно т'јело?

Не, Бога ми! кад бих ти то рек'о,
Знам да бих те смртно увр'једио.

Влаћ. Николица, убиство ли правдаш?

Бунић. То ни пошто; али, признаћеш ми,
Убиства има
Пред којима људска памет стаје,
Питајући бојажљиво савјест
Да л' их доиста може осудити.
Да, тако је, племенити Влаћо.
Дешава се по гдјекад у св'јету
Узвишених, јаких душа, које
Дају злату послједњу цијену.
Особама р'јетким тога кова
Све разграби до пјенеза задњег,
Презриво ће окренути главу;
Али њима у част само дирни,
Оне тада као од додира
Муњавнога силно одскакују,
И налик на трјес из облака
Бацају се на те страховито.
Такова је, видиш,
И у нашег Маројице душа;
Па ако је кад убиства било
За опроштај, његово је доиста.

Влаћ. Опасно је тако разлагање;
Нећу да те слушам; шути, молим.

Бунић. Нећеш де ме слушаш, јер осјећаш
И сам што сам рек'о, ал' упоран....

Пуцић. Тако исто и ми свиколици
О Кабози мислимо, о Влаћо,
И молимо сви из једног гласа
Да очинску десницу му пружиш;

Штужиће ш је властелину, какав
Сад највише домовини треба.
Не, не може одбити га твоја
Родољубна душа.

Баселић. Одавно су
Позната нам начела ти строга;
Клањамо се твојим врлинама,
Али сада највећу од тебе
Изгледамо, а то, да повратиш
Дубровнику човјека, ког сам је
Промисао божји избавио,
Да звијезда спасења нам буде.

Влађ. Ох!

Гундулић, Погледај у гомили оној
Кћер и жену твоју: прва лежи
У несв'јести, до не друга цвили.
Па и Ђоно, син достојан тебѐ,
Припада ти ево кољенима;
И ми ћемо са њим без затеге:
Сва властела што је преживјела
Град пропали прадједова наших
Сагиње се пред тобом и моли
Да у овој несрећи големој
Не лишиш нас највр'еднијег друга,
Него да га загрљив ка' отац,
С њим охрабриш и нас и све твоје.

Клино. Драги Влађо, шта би више хтио?
На лицу ти, видим, строгост духа
Добротом је срца умекшана.
Приступи му, Маројица; худа
Пратећи те од дјетињства срећа
Лишила те оца и матере,

Сад обоје налазиш. Ту клекни,
И целуј му поштовану руку

Влаћ. (*уздрхталим гласом*). Маројица!

Маројица. Q мој господине!

Влаћ. Устај, ходи у наручје моје;
Строг сам, али хладна ст'јена н'јесам.
(*загрли га*).

Гундулић. Врли Влаћо, то ти доликује.

Влаћ. У злокобном једноме тренутку
Плах одвише за себе си био,
Буди сада за отацбу нашу
Чврст и смишљен у једнакој мјери,
Па ти праштам, и све заборављам.

Буниħ. Сви смо теби захвални на томе.

Маројица Сад се родих други пут на земљи.
Нензмјерна хвала ти, мој оче;
Настојаћу да достојан будем
И доброте твоје, и љубави
Све господе ове.

(*Ђоно отрчи матери и сестри, која се к себи повраћа,*)

Влаћ. Потрошисмо
И сувише времена на себе;
Ствари општој сада прионимо.
Најприје нам предузети треба
Најхитније мјере.

Воздар. Те у граду
Маројицом већ су изведепе.
Затварањем свију градских врата
Бјежање је пука задржано;

Зањ се хљебац пече; брижљиво се
Живи вуку испод развалима,
И одводе у склоништа згодна,
А мртваци покопавају се.
Што још хитна остаје нам посла,
То најбоље Кабога ће рећи.

Маројица Има овдје старијих од мене
И искуством богатијих људи.

Басељић. Сви ту почаст теби уступамо.

Маројица Волио бих, о господо моја,
Да с' изабере привремена влада,
Па једино наредбама њеним
Да послушан буде свак.

Басељић. За сутра
Нек остане тај посао; данас
Ти доврши што си започео.

Маројица Сви мисле ли тако?

Сви. Сви до једног.

Маројица Вољи с' општој онда покоравам.
О господо, познати су вама
Зли сусједи наши.

Пуцић. Кобни Турци.

Маројица Охрабрени више сад но икад
Магновеном нашом безмоћношћу,
И богатим намамљени пл'јеном,
Могли би нам на град насрнути.
Истина је да је он затворен,
И високе зидине му јаке
Поуздано да нас заклањају,
Ну је мало међу зидинама
За одбрану народа, па треба

Јоште ноћас из најближих села
Довести га у довољном броју,
И оружјем снабдјети што бољим.
За то докле неки од нас буду
По селима таким послом зашли,
Други овдје нека ископају
Затрпану трусом оружницу.
Пуцић. Ја ћу поћи по Жупљане моје.
Босељић. Бргађане узимљем на себе.
Заманња. С Р'јечанима овдје сам до зоре.
Влађ. То за сада довољно ће бити,
А да бисмо до оружја дошли
Бриниуће се Гедалдић и Бунић.
Бунић. Одмах ћемо тому приступити
Узимајућ' грађане у помоћ.
Маројица И новац је од потребе пр'јеке,
За то нек се поред оружнице
И државна благајница копа.
Влађ. Твоја мис'о, буд'и дјело твоје.
Маројица Ту Боздара захтјевам до себе
Са Ђорђићем, Примићем и Бучом.
Буча. Имаћеш нас, часни Маројица
Маројица То су за сад најпрече нам мјере;
О другима зборићемо сутра.
Влађ. Једну ипак имам још да додам:
Ваљда н'јесу сви Бандури наши
Под камењем; нек се одмах траже,
Да чувају једни ред у граду,
А на градским зидинама други
Да с братствима самостанским бдију.
Бенеса ће с њима управљати,

А ја биђу свуда — Распуштам вас.
Али стан'те, ето Гучетића.

ПОЈАВА ШЕСТА

Пређашњи. Гучетић.

Влађ, Ти се једва на ногама држиш!
Шта је? збори.
Гучетић. Нова б'једа, Влађо.
Неки. Нова!
Примић. За̑р их може јоште бити?
Гучетић. букнуо је' пожар, страшан пожар
Примић. То ј'ужасно!
Влађ. Али гдје, и откуд?
Гучетић. На мјестима многим сухе греде
Од кровова на огњишта пале;
Па бијесни пламени сад хучно
Кроз развале пробијају.
Сви. Боже!
Гучетић. Злато, сребро од жестине силне
Растопљено млазовима тече.
Сам то видјех. До мало ће бити
Сав Дубровник море огња жива.
Примић. Иза распа пожар! свршено је.
Маројица Не, Примићу малодушни, није.
Из града нас отјерати неће
Ни сам пак'о да с' изврне на нас.
Море стоји до града, у граду
Кладенци су водом обилати;
Ми ужасни живаљ свладаћемо,
Те град спасти и људима слабим

И природи маћјеси уз пркос.

Влађ. Да с' угаси пожар, то ће бити
Прва моја и Ђонина брига.
А ви други, сваки на свој пос'о.

(*Разилазе се. Маројица приступа старој Влађиници и љуби јој руку, а Мари своју пружа.*)

Маројица Утјеши се и охрабри, мајко;
Ко је моћан као Бог?... о Маре...

Маре. И милостив реци.

Маројица До виђења.

(*пада завјеса*)

ЧИН III.

ПОЈАВА ПРВА

(Соба у Влађиној кући са двоје врата; кроз једна улази Климо, а кроз друга Мара.)

Климо. Госпо моја, кад је вашу кућу
Изненада походила жалост
Ја у Стону на љетњаку бијах.
За в'јест худу чуо сам тек синоћ,
И једва сам зору дочекао
Да похитам у град, и пом'јешам
Са вашима моје љуте сузе.

Мара. Захваљујем, најврснији друже
Оца мога и умрле мајке;
С губитка је њеног сатрвено
Наше срце, а знам да ј' и твоје.

Климо. Вај! ријетка жена то бијаше.
Ти нам једна, племенита Маре,
Ти мајчина узорита слика,
Њен губитак можеш накнадити.

Мара. Ох, и сјенка кад бих јој ја била!

Климо. Је ли тужни Влађ устао?

Мара. Рано

Изиш'о је да с' прошета градом;
Надам му сваки час. Међутим
Сједмо мало.

Климо. Хвала. А реци ми
Да ли има са бојишта вијести?

Мара. Још никаквих Кабога не посла.

Климо. Рат је овај за Дубровник кобан:
Што је наших поштеђела трешња
То ће војна дуго отегнута
Истр'јебити.
Тек Турчина клетог одбијемо
И дахнемо душом, а ево га
Гдје из нова пљачка, пали, с'јече.
Кад ће једном крај овоме бити?

Мара. Кад везиру платимо што иште.

Климо. Ха! он иште неправедно блага
На товаре; сем тога, и других
Неумјесних захтјева ту има;
Ни на једно ни на друго, Маре,
Ми пристати никад не можемо.

Мара. Неко звони... то ће бити отац.

(Обоје устају Мара отвара врата, а Климо остаје за њима)

ПОЈАВА ДРУГА.

Пређашњи. Влађ ступа на врата

Влађ. Ти си данас одвише блиједа;
Плакала си, познам ти на лицу.

Мара. Није чудо, оче мој.

Влађ. У кући
Нећу плача, јеси ли ме чула?

Растјерао.

Мара. Оче!

Влаћ. Ја се чудим
Малом' в'јећу што то прије мене
С пандурима није учинило.

Климо. Није ваљда хтјело; пук ј' уплашен,
Па немирно чека шта ће чути.

Влаћ. Зашто се је, оскудан к'о што је,
Отргнуо од радова својих?
Зар он има да с' о рату брине?
Тај пук, Климо, од времена неког
Почео се мјешат' у послове
Који га се ни мало не тичу.
О свачему мудрује, све хоће
Да потанко дозна, ћа нагаћа
И одлуке великог вијећа:
Докле ћемо трпјети ту дрзост?

Мара. Али, драги оче, свак у војсци
Има неког за којега стрепи.

Влаћ. А хоће ли помоћи му тиме
Што дангуби на штету све куће?
Ја те, Маре, не разум'јем.

Климо. Влаћо,
Не буди ти криво, ну за право
Мари дајем,

Влаћ. Зар ти, Климо?!

Климо. Почуј:
Пук је овај већ поднио много,
Понајприје земљотрес и расап,
Па ужасан пожар, па насрте
Учестане дивљих чета турских,

Па сад ево прави рат. У свима
Тим несрећам' губитке је страшне
Претрпио, и једнако трпи
У имању своме, и животу
Драгоцјеном својих најмилијих.
Он све сноси дивном мужевношћу,
Па да сада ми будемо са њим
Одвећ сторги?

Влађ. Ето, сви сте таки:
Мека срца, а разума кратка;
С вама мора да пропадне сасвим
Наш Дубровник; ту друкчије није.

Климо. Он међутим поносно се диже.

Влађ. (*уставши*).
Шта се диже? колико се диже?
Ове куће погледај: до старих
Што осташе како изгледају?
К'о рибара наших мали чамци
До трокатних големих бродова.
Ето шта сте знали, ништа боље.

Климо. У жалости својој сувише си
Неправичан, врли пријатељу,
Ја ти на њу све одбијам радо. (*устаје*)
Ове куће, које ти се виде
Тол' презриве, душе ми, нијесу
Ни малене, ни незнатне тако!
А у њих се, ако и лагано,
Опет враћа стара обилатост.

Влађ. Та је прошла нав'јек; нећу вашим
Обманама да сам себе варам.

Климо. Будућности не вјеруј, ну прошлост
Гледао си очима, па мораш
Признати јој ванредну цијену,
А будућност по њој погађати.
Дубровчани не клонуше духом
Под ударцем страховите коби,
Нег' одважно исправивши главу
У коштац се са њом ухватише.
Двобој страшан био је, ал' њиним
Побједом се сврши.

Влађ. То не видим.

Климо. Треба л' да те сада опоменем
На све што су они починили?
Док Кабога са земљишта нашег
Сузбијаше дивље грабежнике,
Николица Бунић
Умио је дирљивом ријечју
Умекшати вођу млетачкога,
Који дошав да заузме наше
Развалине, сузам' их је својим
Поквасио, па са бродовима
Одједрио мирно пут Млетака.
Лећели су наши посланици
По владарским свима дворовима,
Измоливши заштиту и помоћ.
Братства наша, цркве, појединци,
Ма да бјеше то све пострадало,
Међу собом утркиваху се
У давању блага, а далеке
Населбине сипаху г' у њедра
Разореној мајци домовини.

Свак је своју дужност учинио
Било златом, р'јечју, или пером.
Кроз то народ свуда растркани
Вратио се па огњишта своја,
И почео дизат' пх на ново.
Храмови нам свети пропојаше,
Прорадише старе ткаонице,
А бродови по морима свима
Опет стијег Влахов пронијеше;
Те народи који већ мишљаху
Да тај бјеше нав'јек потонуо,
Сад видећ' га диве се и хвале
Дубровачку крепост и окретност.

(*Влађ који се за ово вријеме шетао, сад стаје и вели:*)

Влађ. Да вас сада видим са босанским
Худим пашом, и од њега хуђим
У стамболу великим везиром,
Како ће те знати да пливате.

Клико. Та опасност сад највише пр'јети,
Ал' нмамо у Вишњега вјеру
Да и она биће савладапа.

Маре. (*иде на прозор.*)
Што весело кличе пук?... гле, трчи
Гомилама кнежевому двору;
Тамо чујем и јак топот коња.

Клило. А нуто нам Ђона!

ПОЈАВА ТРЕЋА

Пређашњи. Ђоно *у оклопу.* (*Иде к оцу и љуби му руку*

Влађ. Шта доносиш?

Ђоно. Драги оче, благослови сина
Којему је Бог побједу дао

Влађ. Њему слава, а част теби, д'јете.

Ђоно. Клањам ти се, часни господине;..
Сестро драга..

Мара. А Кабога гдје је?

Ђоно. Свратио се за тренут код кнеза
Да о боју извјештај поднесе,
Па ето га одмах. Јуче, Маре,
Твој Кабога би дојиста диван:
Сву је сатро османлијску војску.

Климо. Сву је сатро!

Влађ. Биће што и мање.

Ђоно. Што поб'јено није, то ће сутра
Заробљено овамо нам стићи.
Ал' остављам њему
Да крваву опише вам битку,
А међутим идем
Да са себе овај оклоп скинем.

Мара. Хоћу и ја да по дјецу пођем,
Нека чују из очиних уста
Како ваља за отаџбу своју
Пркосити неустрашно смрти.

Климо. (*иде на прозор*).
Опет усклик!.. Он долази. — Влађо,
Да погледаш мало са прозора.
Каква руља стисла с' око њега!
Гле! људи му руке и мач љубе,
Па ет' за њим и у двор ти срћу.
Бисмо л' и ми на сусрет му пошли?

Влађ. Пошто нам се побједилац враћа
Хајд' ту почаст да му учинимо.
(*Одлазе; чују се велики усклици.*)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Мара. (*води двоје дјеце; за њом* Ђоно *у грађанском одјелу.*)

Мара. Брже, моја дјецо, оцу своме
Да витешку пољубите руку.

(*Маројица држи у руци кацигу, и дошав међу Влађом и Климом до врата, осврће се, па вели пуку*).

Маројица. Доста, браћо. вратите се натраг,
Па не овдје мени, но у храму
Захвалите милостивом' Богу,
Који хтједе да нам још једанпут
Да побједу. — Маре, дјецо драга!
Ваљда н'јеси стрепила за мене?

Мара. Молила сам, Маројицо.

Маројица. Дојста
Твоја ми је молба и помогла,
Када са три тисуће савладах
Пуних десет тако, да ни једног
Већ турчина у Конављу нема.

Климо. Зар толико бјеше их се слегло?

Маројица. Видећ' таку неједнакост снаге
Прибјег'о сам, господо, хитрини.
Бошњацима дадох код Шљпјешнца
Кратак отпор, па као да бјежим
Узмицати узех.
Осмјељени, и већ не сумњајућ'
О побједи својој, они су ме

С дивљом виком гонили без реда.
Када зађох за један брежуљак,
Брже згодан улучих тренутак,
Те одвојих Ђона и Замању
С пола људства да, пошавши напр'јед,
Сакрију се десно и лијево
У долину једну, у коју сам
Противника хтио да намамим.
То нам срећно испаде за руком.
Тада лице Турцима окренух,
И на борбу покажем се готов.
Они сташе, и видећи да се
Ноћ већ ухватила
Не хтједоше за гору коб своју
Да се у бој пусте. Преко ноћи
Ја још више Конављана сабрах,
И намјестих њима иза леђа.
Они тако, и не знајућ', бјеху
Са свих страна у долини оној
К'о у склопу каквом затворени.
Чекао сам с поуздањем зору.
Чим јој први зарудјеше зраци
Непријатељ жесток бој отвори.
Док с' у ср'једи ја опирах крепко,
Ђоно махом искочи па десном
И Замања на лијевом крилу,
А у исто вр'јеме и острагу
Окупе их живо Конављани.
Ту ужасан починисмо покољ.
Који мртви не падоше, ти су
Побацали напокон оружје,
И понизно молили за живот.

Тада дадох обуставит' сјечу.
Живо робље овамо сам одмах
Отправио копном преко Жупе,
А ја морем дођох, да се брже
Користимо срећним догађајем.

Климо. Чујте звоно зове нас у в'јеће.

Маројица. Пожитајте; ја ћу сљедоват' вам.

ПОЈАВА ПЕТА.

Дворница у вијећу. Нека властела заузме *мјеста; друга долазе; што среди стоје властела млађа. Улазе* Влађ Климо и Ђопо, *око кога неки се купе.* Гундулић приступа Влађу.)

Гундулић. Честитам ти, поштовани Влађо,
Твој зет ето новим ти је сјајем
Обасуо грб прастари.

Влађ. Сјајем!
Каквим, молим? ваљда што је срећно
Одбранио своју домовину?

Гундулић. Њу спасао други пут, то реци.

Влађ. О, случаје срећне не прецјењуј;
Тешко нама ако направимо
Од вршења дужности врлину.

Гундулић. А једнако ако не признамо
Извршеној дужности цијену.

Задур. (*с врата*)
Кнез долази

(*сваки иде на своје мјесто, и стајећи дочекује кнеза, који се пење на престо.*)

Кнез. Долазећи амо видио сам
Да Кабога пење се уз ступње.

Кад, господо, уђе
С достојном га чашћу дочекајмо:
(*он сједа, а сви за њим*).
К'о још нико он је задужио
Отаџбину, и њему смо дужни
Што сједимо овдје.

Гундулић. То се не да
Порицати, кнеже. — Ето њега.
(*Улази Кабога. Устају сви вијећници*).

Кнез. Захвално је Кабози вијеће.

Гундулић. Спасиоцу домовине слава!

Сви. Слава! слава!

Маројица. Господо!, .. Под земљу
Хотио бих сада да се скрпјем.

Кнез. Дигни главу и на мјесто своје
Са поносом сједи, јер душе ми
Имаш чиме да се и поносиш.
Па како си услугу нам једну
Учинио мачем на бојишту,
Тако сада и другу учини
Твојим умом у вијећу овом.

Маројица. Ако овдје не изгубим оно
Што велите да сам тамо стек'о.
(*Иде на своје мјесто*).

Кнез. Позната је свима веља свота
Што је од нас неправедно тражи
Тај Травнички усиони паша.
Ми тражбину одбијамо молбом,
А он шаље све то јаче чете
Да земљиште пустоше нам ратом,

И све више пр'јетњам' угрожава.
Знам да и сад његов изасланик
Пун је наде чек'о у Требињу
Сукоба нам последњега исход.
Сваког часа надат'нам се њему.
Хоће л' блажи, ил' кивнији доћи
Са пораза претрпљена, не знам,
Ал' ће доћи. С каквим ћемо, питам,
Одговором испратит' га натраг?

Пуцић Са каквим смо и до сада, кнеже.

Ђорђић. Има ли нам благајница злата?

Кнез. Колико га у њој некад бјаше
Сад празна је, или скоро празна.

Ђорђић. Одговора ето најбољега.

Влађ. Све и да је златом препуњена,
Требало би ипак викнути му:
Не дајемо ни минице ситне;
Иначе би створили ми сами
предњост, на коју би Турци
До в'јека се хитро позивали,
Те изворе наших доходака
Све сисали докле не пресуше.
Тим би већа допала нас штета
Него ј' ова што трпимо ратом;
Јер ова је само временита,
А она би вјековита била.

Паројица. Несносне су обадвије нама,
Па нам треба између — њих наћи
Излаз неки, а тај нам је можда
Сад могућан.

Кнез. Ти га дакле видиш?

Покажи га, вијеће те слуша.

Маројица Заробисмо три тисуће људи;
Међу њима има много ага
И спахија из првих домова.
За слободу њину морао би
Много блага издати нам паша.
Те прваке пошаљимо њему
Без откупа, па и ситно робље
Пошљимо му, али под увјетом,
Који напред ваља утврдити,
Да крвава ова распра легне.

Кнез. Тим згоднији долази нам предлог
Што толиког робља издржање
У скученим нашим приликама
Одвећ тешко вијећу би пало.

Гласови Усвајамо Маројичин предлог.

Здур. (*с врата*)
Нов посланик из Травника журно
Иште приступ.

Кнез. Не рекох ли вама? —
Уведи га, али без оружја.

ПОЈАВА ШЕСТА

Пређашњи. *Улази* Посланик *и стаје према Кнезу насред дворнице.*

Посланик. Дубровчани, говорим вам р'јеч'ма
Травничкога моћнога везира
Ал-алије, паше честитога;
А ријечи овако му гласе:
Хоћу да ми кроз тридесет дана

Све пошљете заисканe своте;
Тај посљедњи рок вам још остављам.
За то вр'јеме не пошљете ли их,
Сам ћу, знајте, по њих к вама доћи,
А на челу свих Бошњака који
Јашу коња, и мач бритки пашу.
До сад сам се само игр'о рата,
Ну сада ћу сву подићи силу
Да вас најзад научим послушност.
Сем тог, чујте и поруку другу,
А од сјајног свих царева цара,
Падишаха, пророкова сина,
Чије р'јечи слушају сви Турци
На кољен'ма, дрхтећи од страха.
Преко мене слуге недостојна
Он вам ово вели: хоћу да ми,
Ка' врховном' вашем господару,
Уступите земље све и права
Властелинских ваших породица,
Којима је траг утрла трешња;
Траг иначе утртићу вама,
Граду вашем' и држави ц'јелој.
Ја све рекох; ваш одговор чекам.
Кнез. Сии пророков, силни Мурат други.
Да му вјечна буде успомена!
Ствар иштући од нас неправедну,
Бјеше некад с таком истом пр'јетњом
Послао нам свога гласоношу.
Ми неправду преко својих људи
Доказасмо великом султану.
Веледушан колико год моћан,
Он задржи руку већ на наше

Подигнуту главе, и остави
Недирнута старинска нам права.
И сад ћемо тако. Послаћемо
Наше људе да са везирима
У Травнику и у Цариграду
Пријатељски сваки спор ријеше.

Посланик. Не смијете, да вам и то кажем,
Ни на коју страну пошиљати
Људе своје, јер оба везира
Заклеше се дином и пророком
Да ће жива натаћи на колац
Свакога вашег, који би се дрско
Усудио да преда-њих ступи
Без увјета напред испуњених.

Кнез. Злочинци се натичу на колац,
А не мирни носиоци мира
И правице међу народима.
Ми такове послаћемо њима
С тврдом вјером, да им ни влас неће
С главе пасти.

Посланик. И глава ће сама,
Вјеруј мени овог пута, кнеже.
Да се дином и пророком Турци
Не играју, то знаш ваљда добро;
То знаћете и ви свиколици. —
Поруке сам доставио. Збогом (*одлази*)

ПОЈАВА СЕДМА.

Пређашњи. Дубока тишина за мало.

Кнез. Је л' икада гром на кога пук'о
Из облака као на нас данас!

Пуцић. Благо, земље, па и сама права,
Све, све хоће лупежи да зграбе!
На што онда Дубровник на св'јету?

Ђорђић. То им дајмо, па смо га погребли,
Да никада више не ускрсне.

Влађ, То би се и збило чим би Турци
Засјели нам по праву у земљи
И у в'јећу. О мој Дубровниче!
Боље ти је да се часно браниш,
Ма разорен до темеља био.

Гучетић. Зар Падишах земље нам господар?
Откуд таку поцрпаше мудрост
У Стамболу?

Влађ. Поникла је сама
У злој глави Кара-мустафиној.
Тај велики везир, наш заклети
Непријатељ, већ одавно снује
Дубровнику пропаст; а сад на то
Подстичу га и завидни Млетци.

Замања. Бог вратио њима сваку пакост!
Дјеца њина толи неправедна
Мучила се као ми, и најзад
Од неправде своје погинула!

Гундулић. И посланик ни ријечце једне
Да изусти о поразу грдном
Што г' ономад Турци претрпјеше!

Бућа. Ил' зањ јоште дознао не бјеше,
Или га је муком мимоиш'о
Из холости њима урођене.

Маројица. То посљедне биће, и с тога је
Он јамачно у горчини својој

С пријетњама много претјерао.
Нама ипак треба без одгода
Отправити вјеште посланике
И у Травник, и у холи Стамбол.
А да бисмо
Њима живот боље заклонили
Од могуће сваке опасности,
М'јењам мис'о прије изражену
Да пустимо робље на слободу.
Сад на против мислим да га треба
Задржати док год буду тамо
Боравили посланици наши.
Три тисуће Османлија биће
Залог ваљда доста поуздани
За четири дубровачке главе.

Кнез. То би била мудра предохрана:
Али робље ни у ком случају
Ми поклати звјерски не можемо;
Могу они наше посланике,
Па и хоће.

Мароjица. Ма шта било, кнеже,
Посланици морају да иду ;
Бирајмо их.

(*опште шутање*).

Влађ. О властело дубровачка, страшан
Пред нама се провалио бездан ;
Хоћемо ли чекат' да нас прождре?
Рјешите се, и бирајмо журно.

Кнез. Вијеће је зап'јемило слутећ'
Да бирати посланике неће,
Но жалосне мученике.

Маројица. *устаје*).

Онда
Ти их, кнеже, сам изабрати мораш

Кнез. Маројицо, што си немилостив?
Којим срцем и савјешћу каквом
Да то чиним кад извјесно знадем
Да, ма кога изабрао, тога
У чељусти бјесном' тигру бацам.

Маројица. Хо! Дубровник нема већ синова!

(баца се очајно на своју столицу. Шутање траје. Кабога устаје).

Николицо.

Бунић. Пријатељу.

Маројица. Мучиш?

Бунић. Стидан гледам, и у муку чекам.

Маројица *(полети на сред дворнице, па виче према Бунићу:)*
Ја у стамбол, ти у Травник, Нико.

Бунић. Речено је.

Маројица. Дај овамо руку.

Бунић. (*иде к њему*).
Ево ти је, и хвала ти веља.

Маројица. Сад бирајмо сваки себи друга.

Гучетић. Ево мене ако сам достојан
Да униђем у то славно коло.

Буча. Ја такође за ту почаст молим.

Пуцић. Срећан бих се сматрао да с вама
И ја дођем.

Гласови. Сви велимо исто.

Ђоно. Ја, господо нећу ту да молим;
Шта би молба гдје ми право иде?
Све погибљи до сад д'јелио сам
С мојим зетом, хоћу сад и ову.

Маројица. Ову, Ђоно, нећеш.
Ђоно. Одбијаш ме!
Маројица. Одбијам те пресудно, а ево
Том' узрова. Од дома нам сваког
Довољна је, мним, по једна жртва.
Ти у нашем остани, да чуваш
Осем дјеце, наду будућности,
Једну жену и једнога старца.
Њих обоје челична су духа;
Али нежност пола,
Ка' и бреме старости, мој Ђоно,
Потребују брижна надгледања.
Кад ту бригу ти на себе узмеш,
Ја спокојан одлазим.
Ђорђић. Ваш примјер
Свакога је овдје веледушјем
Задахнуо; бирајте по вољи.
Маројица. Желим са мном племенитог Бучу.
Бучa. (*иде к њему и рукује се*).
Ја од тебе то и очекивах.
Бунић. А Гучетић мој ће другар бити.
Гучетић. (*иде к њему и грли га*).
И у смрти као у животу.
Маројица. Јест, са смрчу рачунат' нам валља.
За то с' овдје часно завјеримо
Да ћемо се њој подврћи прије
Но пристати на срамоту вјечну,
Да с' окрњи и најмање право
Отаџби нам светој
Бунић. Главу своју
Зањ ћу дати.
Гучетић. На то се ја кунем

Душом својом.
Бучa. Ја њезиним Творцем.
Маројица. Све заклетве ваше и моје су.
Чули сте нас, оци домовине. —
Ви плачете!
Кнез. При појаву вишњем
Који сада пред нама се збива,
Кад и онај тамо чврсти старац
Сузе брише, како би смо могли
Ми очима гледати вас сухим?
Како да се свима нама срце
У најључе не растопи сузе
Кад четири најбоља губимо?
Климо. (*иде Кабози*).
Маројицо, са бојишта на пут!
И пут таки!
Маројица. Није ли, мој Климо,
Добар сваки гдје је још изгледа
За спасење нашег Дубровника?
Влађ. (*приступа му и грли га*).
Благословен онај тренут кад ти
Као зету наручје отворих!
Бунић. Дубровник је нас родио, Влађо,
Па смо дужни, када год је нужно,
Вратити ти му тај живота поклон.
Влађ. Те ријечи достојне су тебе.
Ђоно, хајд'мо дјечици и Мари. (*одлазе*).
Маројица. Наш одлазак хитан је. Ноћ ова
Довољна је да с родбином својом
Проведемо, а сутрашња зора
Нека свима пут нам освијетли.

Збогом Нико, Гучетнћу збогом;
Ако више на св'јету се овом
Не видимо, горје ћемо, ухвам,
Састати се на времена вјечна.
(*рукују се и љубе. Вјећницима*)
О господо, укупно се с вама
Опраштамо, и на мудрост вашу
Ослањамо б'једну домовину.

Бунић. Само крепко, стално ви устрајте,
А заклетву нашу већ имате.

Кнез. И Рим стари на врхунцу својих
Свих врлина са људима таким
Био би се поносио. Збогом,
Славна брађо наша.

Све вијеће. Збогом, збогом

(*пада завјеса*).

— —•—

ЧИН III.

ПОЈАВА ПРВА

(Соба великог везира у Стамболу, по турски намјештена). Кара Мустафа сједи на дивану и пуши. Улази Азис-бег и дубоко се клања.

К. Мустафа. Азис беже, да ли обилазиш
Дубровачке посланике?

Азис. Често,
Али заман. Раставит' их даде
С надом да ћеш на захтјеве твоје
Бар једнога склонити; ал' оба,
Једно зборе остајућ' при старом.

К. Мустафа. Исто тако и другови њини
На Дунаву.

Азис. Онда су и они
Поштеђени?

К. Мустафа. Тако султан хоће.
Преко кога његову ту милост
Задобили, никако да дознам.
Еј, да мени то не веже руке,
Већ одавно ја бих готов био
С тим лакомим трговцима, који
Царство краду под извјетом неких
С цар-Орханом старих уговора.

Азис. Већ ти казах и казаћу опет
Да се неки рођак Маројичин
У стамболу бави. и једнако
Моли да га примиш. Рекао бих
Да на добро смјера, па његовој
И ја своју придружујем молбу.

К. Мустафа. Са тим си ми дубровачким псетом
Већ, Азисе. збиља додијао.
Пропусти га једном да га чујем;
Ну видјећеш
Неће бити бољи од осталих.

Азис. Јесте псето, ал' о врату носи
Златан ланац, па слушат' се даје. (*отиде*)

ПОЈАВА ДРУГА.

К. Мустафа. Да и тога видим. Алаха ми!
Стид ме мога великог везирства
Кад се крши о оваки ситнеж.
(*Одбаца чибук и скаче на ноге*).
Али Кара Мустафа не био,
Ако најзад не учиним што сам
Наумио с тим Дубровчанима:
Згњечићу их на њиховом леглу
Као прегршт црви, или барем
К'о прст голе њих ћу оставити,
Па с падишом куд пукло да пукло

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Исти. (*Улази*) Азис-бег са Ђопом.

Азис. Саслушај га, молим, милостиво.

К. Мустафа. Ко си?
Ђоно. Име ми је Ђоно Бунић;
Син сам старе властелинске куће,
А Кабози ђевер.
К. Мустафа. Њему ђевер?
Ђоно. Маројица и другар му Буча
Већ одавно у тамници чаме,
А без своје икакве кривице.
К. Мустафа. Шта! крив није ко се падишаху
Нечувеним противи упорством?
Ђоно. Милостив је велики падишах,
А признаће и господство твоје
Да дугује сваки човјек послух
Господару на чијој је служби.
Так' и они в'јећу дубровачком'.
Њему су се заклели на вјерност,
Па заклетку погазит' не могу.
Ефендијо, би ли ти сам милост
Поклонио невјерному слузи,
Или прије вјерног поштовао?
К. Мустафа. Султан Орхан бијаше се некад
Смиловао, те вам да' слободу
Трговања по његовом царству.
Ђоно. Ми платисмо за то, и плаћамо.
К. Мустафа. Орхан онда задовољио се
Са ситницом једном; али кашње
Како вам је четврти Мухамед
Одсјекао изријеком данак,
Од онога часа припало је
Падишаху врховно господство
И над самим дубровачким в'јећем.
То признати мора и Кабога,
Па падиши смјерно поклонит' се.

Ђоно. Како стоје та врховна права
Не знам, нити имам власт о томе
Да говорим; али нек их призна
Вашем сјајном девлету вијеће,
Признаће их одмах и Кабога.
К. Мустафа. Ти му ваљда донијe тај налог?
Ђоно. Ја донијех само теби откуп
За четири наша посланика.
К. Мустафа. Откуп за њих? а питање спорно
Да остане ондје гдје је, је ли?
Ђоно. Не, да они о питању самом —
Наставити могу преговоре
Са слободне ноге.
К. Мустафа. То већ иде.
Нешто лакши ка' да постајете,
И дима ми вријеме је било.
Још са никим не бих ја стрпјелив
Као с вама; ну стрпљење моје
Већ догнали бијасте до краја;
Па добро је што ми ту на сусрет
Излазите скромно, те сад могу
И ја с вама великодушан бити —
(сједи)
Прије свега услове ми кажи
Које нудиш за њим откуп.
Ђоно. Нудим
Све приходе њихових добара
Док су живи; ти годишње носе
Дваест истућ' перпера у злату.
То је поклон лично твом' господству,
Тајан поклон из руке у руку.
К. Мустафа. Не приходе, но имања сама,
И с овима сва скопчана права

Даћете ми за слободу њину.
Ђоно. Ефендијо, по закону нашем
Ми једино приходима својим
Располагат можемо до смрти;
А имања сама, та остају
Неуступно вј'ечито насљедство
Породица наших. Твом господству
Нудим поклон који могу дати.
К. Мустафа. Тај одбијам.
Ђоно. Онда у једанпут
Сто тисућа перпера да дамо.
К. Мустафа. За Мустафу великог везира
То до душе голема је свота!
Али кад би на ситницу таку
И пристати веледушно хтио,
Ко ми за њу јемчи?
Ђоно. Само в'јеће;
И оно ће новац положити
Преко мене до тридесет дана;
А све дотле остајем твој талац.
К. Мустафа. Покажи ми јемство вијећево.
Ђоно. Ево ти га.
К. Мустафа. (*Уставши, Азису*).
Прегледај га, беже.
Али како бива то? ти рече
Бег-Азису да си сам од себе
Дошао у Стамбол, а међутим
Ту и в'јеће видим помјешано!
Ђоно. Сам се на пут р'јеших; али да би
Ствар код тебе пуну вјеру нашла,
Ја замолих в'јеће да исплати
У једанпут за њих четворицу,

А подмири свој издатак њиним
Приходима.

Азис. (*враћајући писмо Ђону*).

Да коначно буде
Ствар у реду ваља да се сужњи
Својеручним писмом
На исплату обвежу вијећу.

Ђоно. Готова је ево и обвеза,
Само на њу њихов потпис треба;
А да бих их на тај приволио
Допусти нам да се састанемо.

К. Мустафа. Нека буде; али у затвору...
Не, то нећу, но преда-мном овдје.
Иди, беже, доведи их одмах.

(*Одлази Азис-бег*).

Уклони се там' у онај кутац,
Да те одмах не спазе чим дођу.
Пријатно ћу да их изненадим.
Само гледај да ваљано свршиш
Свој посао с њима, јер иначе
Заглавићеш.

Ђоно. (*Полазећи сам собом*).

Мрски насилниче,
Засућу ти златом растопљеним
Жедно грло, да се њим удавиш.

К. Мустафа. (*сам собом*).

Дубровчани хитри су к'о нико,
Ваља да сам опрезан са њима.
Сад изгледа да стегнути нуждом
Поступају искрено; ну ипак
Змија често крпје се под цв'јећем.

Не. за сваки случај нећу на ме,
Но на бега да исплата гласи.

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Пређашњи. Азис *уводи* Маројицу и Бучу.
Ђоно. *(за се).*
Како су се, авај, изм'јенили!
Крајње вр'јеме бијаше да дођем.
К. Мустафа. Посланици највећих краљева
Преда-мном се клањају дубоко;
А ви једва заклимасте главом!
Маројица. Као што си султанова сјенка
У држави, тако, ефендијо,
Буди њему сјенка и у правди,
Па ћу ти се радо с другом мојим
Све до црне земље поклонити.
К. Мустафа. Чујеш ли их, Ђоно? и ти молиш
Да излијем на оваке милост.
Ђоно. Маројица! Буча!
Буча. Кога видим!
Маројица. Зар ти овдје?!
Ђоно. Већ су два мјесеца
Како чекам овај срећни тренут.
(Хоће да га загрли, али га Кабога задржава руком).
Маројица. Два мјесеца?... Брижљивости твојој
Ја повјерих највеће ми благо
На свијету посл'је домовине,
А ти с једним изнемоглим старцем
Остави га, да овамо дођеш!
Ђоно. Вај! наш отац там' у божјем крилу
Већ ничије не требује његе.

Бућа и Мар. Шта! умро је?

Ђоно. И Клима Градића
Свог најдражег друга оставио
Да у нашем заступа га дому.

Бућа. Авај! и он оде!

Маројица. Требало би
Да онаки људи не умиру.

Ђоно. Ја оставих Мару са дјечицом
Добром Климу, и овамо дођох
Да отаџби повратим вас оба,
Па и оне што су на Дунаву.
Већ услове о том уговорих
Са свијетлим великим везиром.

Маројица. Шта! услове? том ме р'јечју плашиш;
Каквих других услова бит' може
Преко оних које ми дон'јесмо?

Ђоно. О овима није ријеч сада
Већ о вашем избављењу само.

Маројица. То је друго; ну и за то треба
Зар услова? преко сваког права
Зар нијесмо лишени слободе?
Ако нам се ова сада враћа,
Тим се само враћа поштовање
Погаженом' у нашему лицу
Свих народа праву. Правда мислим
Да никаквих услова не треба.

К. Мустафа. Луда главо, и још не увиђаш
Да падиша свакому на земљи
Својом сабљом право одмјерава?

Ђоно. (*испод гласа*). На твоје се сми луј, те опор и
Одговором не раздражи зв'јера.

Маројица. Па да чујем шта је уговорено.
Ђоно. Треба да се оба потпишете
На обвезу ову
Маројица. *(пошто је прочитао писмо, пружа га Бучи и вели)*;
Ето, Буча. Просијачки штап уручи са мном,
На зађимо с дјецом и женама
По улицам' дубровачким, тужно
Молећ' за њих кору црна хлеба,
Да нам не би скапали од глади. .
Волим овдје скапати ја један.
(Турц'ма рекох, да смо сиротиња,
А сад Ђоно отвара им очи!)
Буча. За отаџбу себе жртвовасмо,
А да бисмо сад избавили се
Да овако жртвујемо својад?
То би подла саможивост била.
Маројица. Вијеће је памет изгубило;
Откуд новац толики да изда?
Гдје ће да га нађе?
Ваљда јоште старе дане сања
Кад одасвуд пљушташе му злато?
Сад Дубровник ништа друго нема
До развала тужних и гробова.
Би ли смио да противно тврдиш?
Ђоно. (Разум'јем те племенити Маро)
(гласно.) Државна је благајница празна,
Не пијечем; али за ваш откуп
Сва властела од новаца својих
Подмириће потребиту своту.
Маројица. То је см'јешно. Ил' излишно штогод
Остало је тој властели б'једној

Да би сада могла за нас дати?
Камо срећа да је тако! онда
Наш град не би св'јетском милостињом
Подизао из развала главу,
И тисуће невољника не би
Још у њему живјеле без крова.
Ето на што мислити вам треба,
А не на наш откуп.
Па сем тога, чудит' вам се морам
Што и само отаџбено право
С нас четворо губите из вида.

Ђоно. То никако: дубровачко право,
Већ ти рекох, овдје ј' одвојено;
Ствар со само ваших лица тиче.

Маројица. Малоумност! Зар не увиђате
Да и лица наша
Под заклоном истог права стоје?
Окрњите л' ово с једног краја,
Осуће се вама све до другог:
Откупите сада отаџбене
Посланике, мораћете скоро
Откупљати и отаџбу саму.
Не мој Ђоно, како ствари стоје,
Или жртва ми морамо бити,
Ил' Дубровник; дати све, ил' ништа.
А на шта се при растанку в'јећу
Нас четворо заклесмо, то знадеш.

К. Мустафа. (*устаје*).
Пророка ми! слуш'о сам вас дуго,
Ал' и много што нијесам знао,
А знати ми треба, разабрао.
Ти, Кабога, хитрена си глава,

Ну то само не увиђаш да си
Тим начином упропастио се,
А Дубровник ипак не спасао.
Вас двојицу хоћу да затворим
У тамницу једну с кужницима;
Постеља ће тамо вама бити
Тврда земља, и хлеб сухи храна.
Ја међутим с Османлијам мојим
На Беч идем; тамо пошто будем
Христијанству забо нож у срце,
Ето мене на Дубровник дрски,
Да га збришем ко што брише море
Са стијене шачицу пијеска.

Маројица. Што не рече барем да се надаш
Побиједити уз небеску помоћ?
Еј Мустафо, у холости твојој
Већ пред собом видиш Беч оборен,
И до њега читаво хришћанство!
Пази добро да давнога цара
Персијскога не искусиш судбу.
Он се бјеше на малену Грчку
Подигао са толиком војском,
Да би ова коју на Беч водиш
Тек пртљаге носити јој могла;
Али на њу холо гледајући
Заборави, као и ти сада,
Да Вишњега у помоћ призове;
Па мораде испред шаке Грка
Да срамотно бјежи, величином
Свог пораза свијет удививши.

Бучa. И Мухамед други, онај силни
Стамбола освојач, бијаше се

Устрмио на Дубровник с војском.
Ал' у нуту пред њим на једанпут
Старац св'јетла лика искрснувши,
Подигнутим прстом запр'јети му,
Па ишчезну оног истог часа
У ваздуху као прамен магле.
То бијаше небесни угодник
Који штити наш град од в'јекова·
Ефендијо, знај то и упамти.

К. Мустафа. Азис беже, ту двојицу води
У тамницу баба-џафервову.
Од тамошњих свих окуженика
Ови су нам, вјеруј, незгоднији.
Ондје нека живу док узмогу,
Ну о хљебу и о води само.
Теби, Ђоно, ако ти се иде
Међу кужне, допуштам да видиш
Стан им нови, како би га мог'о
О повратку описати в'јећу,
И на вр'јеме њему навјестити
Мој долазак скори. До виђења (*одлази.*

Азис. Шта сте ово људи, учинили?

Маројица. Што бијасмо дужни. Сад нас води.

Ђоно. Ти ми, беже, до сад помагаше;
Сад овима бар олакшај судбу
Кад је више не можеш изм'јенит';
А за мало добитићеш много.

Азис. Лудо, валах, слободу су своју
Проиграли данас; али можда
Још све би се дало поправити.
Видјећемо. Пријатељ вам бијах
И остајем; то да знате. Хајд'мо.

(*Одлазе.*)

ПОЈАВА ПЕТА.

(Тамница бабо-џаферова: Преграђена је лијево решетком; у десном куту види се мрачна изба. Азис долази с лијеве стране и прегледа избу, па иде. Ступају на позорницу Маројица и Ђоно упоредно, а за њима Бућа. Овај се згрожен осврће често)

Маројица. Што враћањем босанскога робља
Успједосте да се Гучетићу
И Бунићу бар сачува живот,
А мир земљи већ се не наруши,
На томе вам могу честитати;
Осуђујем пресудно све друго.
Сад ми реци је ли смрт очину
Тужна Мара тешко поднијела?

Ђоно. Теже него што сам предвиђао;
Све су јој се ране срца њоме
Раствориле.

Маројица. Ох! худе је среће
Та изврсна жена, одвећ худе.
Ваља да се што скорије вратиш. —
Зашто очи тако узвјерене
Ви бацате оба на около?

Ђоно. Ја тамница' виђех, али ова
У страхоти сваку надилази.
Гледајући само на гомиле
Окужених кроз које смо прошли
Сва се кожа на човјеку јежи;
А ко јоште овај јаук слуша,
Псовке, клетве људи што умиру,
Ох ох, то је да полуди с мјеста.

Маројица. Већ трећину в'јека свог проведох
По тамницам' па их свикох; али
Буча свагда слободан је био
Ка' у небу широкоме тица;
Њега жалим.

Буча. И овако волим
Него да смо као до сад, Маро,
Растављени Када сам до тебе
Сву осјећам потребну ми снагу
Да подносим мушки сваку бј'еду.
Неће дуго трајати ни ова
Па слободни прхнућемо оба
И одавдје.

Маројица. (*грли га*).
Буча мој, у вјечност!
У свј'ет бољи, у скут Богу нашем!

(*Сви су јако тронути; настаје мук, па се враћа Азис бег*).

Азис. Ја издадох налог да будете
Снабдјевени свима потребама;
А најпреча битиће ми брига
Да тамницу ову замј'ените
Другом лакшом. Дотле вам ни овдје
Не пријети од кужних опасност.
Решетка вас јака и висока
Од њих д'јели; а у оној изби,
Коју одмах даћу освјетлити,
Моћиђете ноћ проводит' мирно.
Остављам ти, Ђоно, два стражара
Да т' изведу кад узхоћеш поћи. (*одлази.*)

ПОЈАВА ШЕСТА.

Маројица, Буча и Ђоно

Маројица. Добро си га, видим, потплатио.

Ђоно. А све па што? главно не постигох;
Како ћу се у Дубровник вратит'?...
Дух у вама жив је још и бадар;
Ну срце је, мислим, изумрло;
Барем су му везе раскинуте
Са срцима некад најмилијим.
Љуте сузе што из оних теку
Свакидашње жалбе и укоре
Који на вас у горчини шиљу,
Очајање црно што их стеже,
То све већ вас не трогава, на то
К'о да више и не помишљате.

Маројица. Нут'! чујем ли добро?

Буча. Вај! не дирај
У ту рану, не дирај, мој Ђоно;
Из ње болно крв најживља лопти.

Маројица. Мара жали! Мара мене кори!
Не рече ли тако?

Ђоно. А да ли јој
За то пуна узрока не дајеш?

Маројица. Она жали што сам свеколике
Одбацио понуде вијећа
Да избавим главу? она жали
Што дужности своје не погазих.
И Турцима отаџбу не продах
Да у њена наручја отрчиш?..,
Не, душе ми, то истина није,
И ти брукаш рођену ти сестру,

Ти клеветаш најдичнију жену
Што је икад имао Дубровник.
Да тугује, то вјероват' могу,
Да је свака већ оставља нада,
Може и то бити; али с мога
Поступања да на мене жали
Да ме љуто кори...
Не не, њена узвишена душа
Не може се тако поништити.

Ђоно. Ипак...

Маројица Како?

Ђоно. Жена је и мати

Маројица Потврђујеш дакле?

Ђоно. Потврђујем.

Маројица. Никада ти не чух лаж из уста,
Је ли можно да ми сада лажем?...
Авај шутиш!... Онда држат' морам
Да на мене Мара доиста жали!
А ја мишљах да ме она схвата,
Да у својој племенитој души
Узноси се жртвовањем мојим!
Ах! и то је био сам; ну мени
Сам тол' мио, сан једини којим
Болно ми се још тјешило срце!...
Сада умри, б'једни Маројицо;
И посљедњи зрак ти с' угасио.

(Иде мало на страну и покрива рукама лице).

Буча *(полако.)*
Што га, Ђоно, тако уцвијели?

Ђоно *(полако.)*
И мени се, вјеруј, кида срце,

Али ваљда још овако само
Склонити га могу да попусти.
Маринкица. Од кад сам се са њом раставио
Још не пролих суза, а из очи
На силу ми сада пробијају . . , .
Па не могу ипак да коначно
То вјерујем; то ми дух одбија
Ако си ме Ђоно обманио,
Не било ти просто
Ни на овом ни на оном св'јету!
Ђоно. Шта да речем? кад за Стамбол пођох
Надала се тврдо жалосница
Да ћу јој се с тобом повратити,
А када ме сад угледа сама
Жалиће што пристао н'јеси.
Маројица. Жалити ће? . . а ма то ти велиш.
То је просто нагађање твоје;
Јест, душе ми, просто нагађање
Жалити ће!
Кад јој тачно све разјасниш, неће.
Знам је боље него и ти Ђоно,
Ма да си јој брат рођени Чисто
Сад одишем. — О хо, домишљам се.
Ђоно, добро погледај м' у лице;
Да нијеси тим начином хтио
Уздрмат' ме у сталности мојој?
Јеси, то ти у очима читам;
Ну и праштам; жеља да ме спасеш
Нагнала те на то; окани се
За свакада таких покушаја.
Махнитост била помишљати
Да и нама могућно је главу,

И слободу Дубровнику спасти.
Мора проћи једно или друго.
Сматрајте нас дакле као мртве.

Ђоно. То још нећу док Азиса имам;
Тај на злато лаком је, а моћан
Код Мустафе, па ће га навести
Да вас опет прими.

Маројица. И да опет
Опако се исто растанемо.

Ђоно. Што нијесам пред везиром мог'о,
То ћу овдје сад вам разјаснити,
Да скривени мој циљ увидите.
Ја на пропаст Мустафину см'јерам,
Да постигнем и ваше и миле
Отаџбе нам избављење.

Буча. Како?

Ђоно. Ви обвезу потпишите, ја ћу
Предати му и в'јећево јемство.
Кислар — ага, ког сам задобио,
Мустафи је крвни непријатељ,
Па ће открит ову ствар Султану.
А на мито султан јако мрзи,
Те Мустафа, ако не добије
Кобни гајтан на дар, бар бити ће
Са везирског достојанства збачен.
Онда смо се спасли сви.

Буча. То стоји.
Мрежа ти је вјешто исплетена.
Шта ти велиш, пријатељу?

Маројица. Буча,
Јесте вјешто, ну поштено није.

Ђоно. И с Турцима тјераћеш поштење?!

Маројица. Ја са сваким.

Ђоно. Они зањ не знају.

Маројица. Па да на њих у том наличимо?
Ја то нећу. Ту је бесавјесна
И срамотна превара скривена;
Ја с' од таке до сад чист одржах,
Па ћу и до краја.

Ђоно. Маројица!
И по ц'јену отаџбеног спаса?

Маројица. Бог праведни отаџбу нам милу
Нека чува, а част своју, Ђоно,
Ми смо дужни да чувамо сами.

Ђоно. За Дубровник ја жртвујем и част.

Маројица. Ту не дајем, а дајем му живот.

Ђоно. Не, не стоји над отаџбом ништа,
И велика племенитост циља...

Маројица. Не искупља подлост таког средства.

Буча. Ох! мисао јест ти узвишена,
Ипак држим, драги Маројица...

Маројица. Не говори, Буча; ја сам таки.
За себе те у овом не вежем,
Нагоне ти моје не намећем;
Ти поступај по свијести својој.
Ну што мислим, допусти да речем:
Ако име хоћемо без љаге
Да за собом дјеци оставимо,
Ми немамо куда, но морамо
Жртва бити везирове мржње,
К'о што биће и он падишине
Ако буде под Бечем надбијен.
Ту једино за Дубровник видим

Спас извјестан колико и частан;
Друкчијега не личи нам хтјети.

Буча. Ђоно, кад се међу наше вратиш
Рећиће им од Бучине стране:
Ко се једном попео на крила
Јуначкому орлу, тај јуначки
С њим лећети под облаке мора,
Ма га тамо и спржила муња.
Чуо си ме. Сад одлази збогом,
Јер већ немаш зашто да останеш.
Само једно препоручићу ти:
Жену моју милостиво тјеши,
И примјером његове је храбри;
Нек достојна покаже се мужа
Који част је имао да умре
Са Кабогом.

Ђоно. О жалосна мене!
Маројица! Буча!

Маројица. Ја такође
Имао бих много да ти кажем,
Ну на мало р'јечи све ћу свести,
А да ћеш их в'јећу доставити
Заклети се мораш.

Ђоно. Вај! блаженом
Заклињем се душом оца нашег.

Маројица. Ту заклетву волим; највећа је,
Најсветија у очима мојим,
Јер онаки људи
К'о светиња човјечанству сјају.
Свој властели и народу реци
Да никакве већ не воде бриге

Ни о Бучи ни о Маројици,
Који знају да грађанип сваки
Мора општем посветити добру
Свој земаљски кратки живот, па га
И жртвоват' када је то нужно.
Грехота би неопростна била
Двоумити при таковој жртви.
Радујем се што је нама двома
Та у дио пала веља слава
Да умремо за отаџбу нашу.
Нек нам нико таку не завиди.
А и нико нека нас не жали;
Не тражимо од грађана својих
Нити суза, нити сажаљења,
Већ срдачних само сљедбеника.
Најбоље ће нашу успомену
Поштовати ако у животу
Не одступе никад од науке
Божанственог Назарећанина;
Ако као грађани достојни
Затворивши срне свим молбама,
Звим сузама наших породица,
С Турцима се никад не упусте
У погодбе Дубровнику штетне.
А ако би ови безбожници,
Како пре'јете, пањ напали мачем,
Нек с' одрéкну храбро свих добара,
Жена, дјеце, свачега на земљи.
Па нек бране своју домовину
До последње капи крви своје.
Срамота би вјековита била
Да и један само Дубровчанин
Своју славну отаџбу наџживе. —

То је, Ђоно, мој последњи поздрав,
И посљедња порука вијећу. —
А сад још се једном загрлимо:
Тај пољубац Мари мојој, ... дјеци
Овај други, ... а посљедни теби.
На њих пази, крепи ми их. Збогом.

Ђоно. Ах почекај ...

Маројица. Сад у избу, Буча;
Од овога бјежати нам треба.

(*Вуче Бучу к изби. Пада завјеса.*)

ЧИН V.

ПОЈАВА ПРВА.

(*Дворница великог вијећа*) Кнез. Пуцић. Гридулић. Замања, Ђорђић, Климо и друга властела.

Кнез. (*на престолу.*)

Турска сила прсла је под Бечем
Од ударца песнице словенске
Великога Ивана Собјеског.
Са Бечем је спасено Хришћанство,
Те остаје вјечни дужник Пољској.
Ну остаје, ма да је разбијен,
И Мустафа злокобни на власти,
А с њим сабља на главама нашим.
Беч не могав, Дубровник ће срушит'
Град нам је снабдјевен,
Свим што треба за одбрану дугу,
Па чим турске приближе се чете,
Међу своје зидове ће примит'
Пук са села и отока наших.
Што с' у граду смјестит' не узможе
То довољног склоништа ће наћи
На великим нашим бродовима,

И у земљи наша пограничној,
Коју моћни лав млетачки брани.
Куд год прође крволочни везир
Свуда празну пустињу ће наћи,
А на крају те пустиње само
Шаку људи који одлучише
Да се на смрт боре док узмогу,
А када им клоне моћ, да славно
С гњездом својим у ваздух одлете.
Овај мрачни на будућност изглед
Не могу вам ничим разгалити,
Но на против морам га још више
Замрачити најтужнијом вјешћу:
Док је једна словенска звијезда
На сјеверу дивно заблистала,
На југу се друга угасила:
Бунић ј' умро у тамници турској.

Сви. Умро Бунић!

Кнез. Ноћас ту в'јест добих.
Дуге патње оборише т'јело,
Али храбру не могоше душу
Ни на смртном часу: он издишућ'
Шапуташе свом' несрећном' другу:
Гучетићу, не дај Дубровника.

Пуцић. (*уставши*)
О велика Бунићева сјенко,
Клања ти се дубровачко в'јеће;
(*устају сви.*)
А теби ће током вијекова
Клањати се и све човјечанство
Док у њему буде људи који
Ц'јенит' знају грађанску врлину.

Градић. Ја предлажем да његовој жени
Мало в'јеће поће и најживљу
Све властеле изјави јој тугу;
Да шест дана, почевши од сутра,
У црно се обучемо рухо,
И подушја да се велељепна
По свим нашим храмовима држе.

Сви. Усвајамо.

Гундулић. То је све још је мало.
О господо, изванредна почаст
Враницама изванредним иде,
Да би примјер ка' и подстрек била
Потомцима нашим и најдаљим.
За то поред свега што рјешисте
Још предлажем да натписом једним
На мраморној плочи урезаним
У дворници великог вијећа
Бунићев се спомен овјекови.

Замања. Мисао је теб' и нас достојна.
Који народ пристојно не ц'јени
Људе умом и враином сјајне,
Нити их је заслужио, нити
Имаће их икад.
За то твоју племениту мисо
Прихватамо, дични Гундулићу.

Кнез. Је л'и одлука општа?

Ђорђић. Замања је
Говорио за све нас.

Сви. Тако је.

(Сједа кнез па сви, за њим).

Кнез. Ну, на жалост, још пред нама има

Мученика тако исто св'јетлих,
Чију судбу пратимо са стрепњом.
По Ђоновом писму из Стамбола
И Кабога на понуде наше
Глух потпуно, сунуо се духом
У облаке толико високо
Да ј' из вида земљу изгубио.
Са висине оне надчовјечне
Неће моћи нико да му сведе
Поноситу, непреклону душу
До његова жена. Глас њен само
Успио би можда да г' потресе,
И подсјети, да уз грађанина
Врлинама свима окићена
Он још може без слабости бити
И муж њежан и милостив отац.
Не усп'је ли она, Кабога се
Непремјено сурвао у пропаст,
И с њим биће наша домовина
Изгубила најврснијег сина.

Климо. Од зла тога Бог нас сачувао!

Кнез. Ево писма Ђонова, из кога
Сестра ће му моћи да увиди
Колико је потребно и хитно
Да код мужа наш посредник буде.
Садржај му већ је Климу познат,
Па он јој га најзгодније може
Да достави, и в'јећевој вољи
Да приволи племениту жену.

Климо. Те задаће примићу се тако
Да још неки пријатељи дома

Придруже се мени, јер ту биће
Тежег посла него што се мисли.
Ђорђић. Не бих реко, поштовани Климо,
Чим се тиче мужевљева спаса.
Климо. Заборављаш, Ђорђићу, да ј' она
Кћи Влађева а Маројичина
У крепчини мужу равна жена?
Пуцић. Има право Климо
Климо. Нека са мном
Дођу Пуцић, Гундулић и Ђорђић.
Пуцић. Готови смо.
Кнез. Сједницу одлажем
Док се ова господа не врате;
А међутим нек и Мало Вијеће
К удовици Бунићевој пође.
(*разилазе се*).

ПОЈАВА ДРУГА

(*Дворница у Маројичином дому*). *Маре сједи до прозора за малим столом.*)

Маре. Дан за даном, мјесец за мјесецом,
Ређају се и године ц'јеле,
А страшному овом' положају
Још никако да угледам краја.
И Ђоно је пошао у Стамбол,
Па узалуд; ни гласа, ни писма
Већ одавно од њега нам нема.
Ох! ма како да ме добри Климо
Свакојаким разлозима тјеши,
Ту је зло, ја видим, зло големо,
Кој' од мене брижљиво се крије.
Маројица, ако ти је душа

Одлеђела с ове тужне земље,
Зашто ми се барем не појавиш,
Иречеш ми твојим звучним гласом:
Амо, Маре, амо к мени хитај?
Ох! ни часа не бих почасила.
Шта говорим? а дјеца ми тужна!

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Иста улази Климо снужден.

Маре. (*Устаје*).
Ти си, Климо... Али шта је теби?
На лицу ти црну тугу видим!...
Ах! прст страшни видим коби моје!
Маре. Није твоје, него Бунићеве.
Маре. Преминуо?
Климо. Ту је виjест јутрос
Кнез јавио у пуном вијећу.
Маре. А Кабога?
Климо. Он је у животу,
Али таком да му пред очима
Коса смрти непрестано трепти:
Бацише га са другаром Турци
У тамницу гдје биjесни куга.
Маре. Куга, куга! вјечни Боже! онда,...
(*Клоне на наслоњачу*).
Климо. У крајњој је дојста опасности;
Ну не треба јоште да очајаш.
Маре. У тамници кужној! даје ли се
Ту још наде? он је до сад ваљда..

(*улазе Пуцић, Гундулић и Ђорђић; она их гледи упропашћене, па вели:*)

Што дођосте?... ви шутите!... ко вас
Амо шиље?

Гундулић. Госпођо, вијеће.

Маре. Ви сте онда гласоноше смрти!

Пуцић. Климо вам је већ казао чије.

Маре. Са Бучићем пропао је тужно
И Кабога, друкчје ви не бисте
Из вијећа мени долазили.

Гундулић. Вјеруј нама на р'јеч властеоску,
Маројица живе. Истина је
Да му грозно сваки час смрти пр'јети,
Али тако хоће он. Ти једна
Избавити' га можеш.

Маре. Ја могу?
Кажите ми онда шта да чиним.
Хоћете ли да га главом пођем
Замј'енити у тамници турској?
Хоћете ли да између њега
И кужника неустрашна станем,
Те их снажно дан и ноћ одбијам,
Да се не би њега дотакнули?
Готова сам, одлазим још данас.

Пуцић. Познајемо и твоју одважност,
И оданост к оцу дјеце твоје:
Ну од тебе то се не захтјева,
Него нешто мање, паче нешто
Посве лако.

Маре. Изреците једном.

Пуцић. Ти услове знајеш с којима је
Твога брата в'јеће отправило
Да избави Кабогу и Бучу.
На услове оне

Већ се био везир приклонио
А и Буча дочек'о их радо;
Ну прјеко их Маројица одби.
И Ђонови сви разлози, молбе,
Свакојаки напори ни мало
Не могоше поколебати га.
Чврст остаде у опору своме
Ка' клисура она на Данчама
Која б'јесне валове одбија.

Маре. Онда морам мислити да за то
Он разлога јаких имађаше.

Пуцић. Чини му се само да су таки:
У очајном нашем стању мисли
Да не може себе и Дубровник
Ни цјеном претворности спасти.

Маре. На претворност знам да мрзи; ипак..

Ђорђић. Претварат' се са Кара-Мустафом,
Са заклетим тим непријатељем
Християнства и отаџбе наше,
Ситница је така, да Кабога
Не б' имао на њу освртат' се.
Он у томе јако претјерује.

Маре. Извините, господо, што сумњам,
Ил' не могу да вас добро схватим.
Мој муж да би себе без обзира
Жртвовао прије него љагом
Окаљао име, то ј' извјесно;
Ну Дубровник да би за маленкост
Запустио, то је немогућност,
Коју морам одбити од њега.

Климо. Онда читај то Ђоново писмо.

Пуцић. (*полако друговима*).

Као смрт је пребл'једила!... ено,
Очи јој се сузам' наводнише!

Ђорђић. (*полако.*)

И ако је у годинам зрелим,
Сад изгледа величајно л'јепа.

Гундулић. (*полако*).

Ну колико трпи! љуту борбу
Срца с душом на лицу јој видиш.
Страх ме да смо заман амо дошли.

Ђорђић. (*полако*).

И Кабога за оваку жеву
Не забаца ни начела својих
Прекомјерну строгост!

Гундулић. (*полако*).

Мани га се,
Он је више него смртан човј'ек.

(*Мари клоне рука са писмом, па глава к прсима; једва иде до наслоњаче, у њу се спушта, и меће писмо на сто*).

Ђорђић. (*полако*)

Клонула је, побједа је наша.

Маре. Шта желите, господо, од мене?

Климо. Што сам Ђоно предлаже у писму.
Ти над мужем моћ највећу имаш.
Па пиши му одмах, закуни га
Љубавију твојом и дјечијом
Да с милоштом већом обазре се
И на себе и на вас, да мудро
Одступивши од строгости крајње,
Којој овдје доиста нема мјеста,
Спасе с вама Дубровник још једном.

То је, Маре, за што смо те дошли
Замолити од в'јечеве стране,

Маре. Ну господо, ја из писма видим
Да се овдје не ради о простом
Претварању, као што сте рекли:
Превара је овдје,
Издаја је спрам човјека једног,
Који ј' опак, истина, и само
Милост чини да заграби злата;
Ну чини је ипак с поуздањем,
Не имајућ' ни на крају ума
Да десница што му злато пружа
Страшну јаму копа испод њега.
Мој Кабога за тако коварство
Није рођен, а ја му га дојста,
О господо, нећу свјетовати.

Гундулић. Но пустићеш да погине? бједно?
Дјецу своју лишитићеш оца,
Себе саму онакога мужа?
Да ли можеш и замислит' само
Да му више никада не стиснеш
Побједничку руку,
Која мачем рукује тол' вјешто?
Да никада више не сагледаш
Оно мушко лице, на коме се
Сва огледа величина мисли?
Да по дому овоме не чујеш
Већ никада разлијегати се
Маројичин крепки глас што га је
Испуњав'о радошћу? то, госпо,
Грехота би и немилост била,
А подобна за то ти нијеси.

Маре. Гундулићу, јеси л' ово писмо
И површно само проучио?
Зар ријечи свете мога друга
Нијесу ти сву потресле душу?
Па по души реци сам, да л' могу
Ја устати на светињу таку?

Пуцић. Међу в'јећем и Кабогом стоји,
Неспоразум само. Ту је, госпо,
Мала двојба савјести, а та је:
Да л' обзира више заслужује
Част човјечја, или домовина.
Двојако се она р'јешит' даје,
А часно је р'јешење ма које;
Гдје пак чиста истина ј' у томе
То Бог један види;
Ну колико ми умрли људи
Разабрат' је можемо, ја мислим,
Биће прије на вјећевој страни.

Маре. Ја је видим на Маројичиној.

Пуцић. Па нека би баш и тако било,
Ово за то неће остат' мање
Вјечна сумња у очима људи,
А при општој сумњи да ли можеш
Допустити, госпо, да пропадне
Он са другом и свим нашим пуком?

Маре. (*Уставши величанствено*).
Нек пропадне и св'јет васколики,
Али нека опстане врлина;
Одсјевак је она најсјајнији
Божијега непостижног духа.

(*удивљење и шутање*).

Гундулић. О виспрена жено! удивљени
Ми морамо гледати у тебе;
Ну никако јоште не можемо
Одрећи се наде,
Да хладније када све измјериш
С нама ћеш се сложити у мисли.
Која није можда као твоја
Тако дивно узвишена, али
Спас доноси дому твом', и овом'
Испаћеном до крајности пуку.

Маре. Да се с вама сложим, а раскрстим
С мужем мојим, чија душа није
Још никада синула ми тако
Чиста, света, небесна к'о сада?
Да до њега, исполина, станем
Ка' женица ситна, и мољакам
Да рад' мене, дјеце и властеле
Са висине своје славне сиђе?

Климо. Не не, Маре, к'о женица ситна,
Него као милостива мати,
И грађанка умом узорита.

Маре. Па нек би ме он и послушао,
Да црвеним, кад се дому врати
Под мучким му презривим погледом?
То не могу никако,... *(плаче)*. не могу.

Климо. Ипак срце стапа ти с' у сузе
Што ти теку потоком низ лице;
Маре моја, о кћери ми друга,
Вај! послушај добро срце твоје.

Маре. Склони очи с мога лица, старче,
Не гледај ми ове срамне сузе,

Но чуј р'јечи, прави израз душе.
Ти знаш добро,
Мишљења сам строгост научила
Од мог оца, у њој отврднула
Поред мога великога мужа;
Ка' и они ту сам неумолна.
Јест, у мени цијепа се срце,
Из њега ми најболније сузе
Ет' извиру, али... нека пукне.

(баца се у наслоњару и покрива рукама лице. На један пут чује се велико звоно).

Ђорђић. Што ли сада велико се звоно
Огласило?

Пуцић. Кога на скуп зове
Кад ј' остало на окупу в'јеће?

Гундулић. Морало се нешто изванредно
Догодити.

Маре. *(скочивши на ноге отрчи преко дворнице).*
Свршено је; ово
Погребно је звоно Маројчино!

Гундулић. Боже!... али то не може бити;
Звона звече на црквама свима,
А глас пука читавога брујн.

Маре. *(клекнувши).*
Мученичка Маројчина душо,
Збацила си свој земаљски завој,
Па вјечноме одлетила творцу!
Твој одлазак ево почаствују
Света звона, а за тобом уји
Од жалости сав Дубровник. Моли
Зањ, за дјецу и за жену твоју!

(Устаје, брише очи, па вели са усиљеном тишином)

Сад ме саму оставите, молим.

Климо. А ма, Маре, преварила си се.
Чуј, топови са тврђава грме,
А весела пред кнежевим двором
Разл'јеже се глазба . ,. То је радост.

(Нагну сви к вратима, на која је већ био ступио Замања)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Пређашњи и Замања.

Замања. Јест, велика, изненадна радост.
Тек из в'јећа што бијасте пошли,
А хитри нам писмоноша, који
Из Стамбола дан ноћ путоваше,
У вијеће упаде са в'јешћу
Да је султан дао задавити
Пораженог великог везира.

Климо. Ах! можемо једном одахнути!

Замања. Да пуштени одмах на слободу
Враћају се наши посланици.

Маре Враћају се!

Замања. Кабога и Бућа
Путоваху с истим писмоношом,
И ено их сада на Плочама,
Да с' одморе мало и пресвуку.
Кнез с вијећем и множином пука
Иде им на сусрет.

Маре. *(Прихвати се изнемогла ну весела за Градића.)*
Ах! мој Климо!

Замања. Похитајмо и ми к њима. Госпо,
Ако хоћеш да нам се придружиш,
Част биће нам да те отпратимо.
Маре. Хоћу, хоћу, хоћу; *(посрће)* дајте дјецу...
Дјецу моју... Стан'те, почекајте;
У срцу ме нешто стегло... мени
Смркава се... прихвати ме, Климо.
Климо. Шта је, Маре? ти преврћеш оч'ма!
Маре. Смркло, смркло... ипак ћу да идем.
(строваљује се на под)
Климо. Вјечни Боже!
Замања. Пала!
Ђорђић. Што смо стали
Укипљени? брже, дигнимо је;
Примакните ону наслоњачу.
(меću је на наслоњачу.)
Ђорђић. Гдје су млађи? позови их, Климо.
Климо. *(трчећи)*
Млађе, млађе, и' јесам већ при себи.
Гундулић. Пренемогла!
Пуцић. Ако није грђе.
Било, срце, не куца ни једно.
Климо. *(са млађима)*
Ево воде и мириса јаких.
Амо, Луце, од господе ове
Не зазири: мишице јој открij,
Открij прси, тако; сад је трљај;...
Трљај снажно... снажно, Луце моја...
Авај мени! још никаква знака
Од живота... а ма ни најмањег!

Пуцић. Ово т'јело клопуло је сасвим;
Ту се више живот не поврађа

Климо. Не поврађа, велиш? Божја мати!
Како ђемо дочекати Мара?

Пуцић. Нагли прелаз из самртне туге
У весеље неочекивано
Убио је к'о пламен од муње.

Занања. Страшан случај!

Климо. Јадни Моројица,
Каква те је ударила б'једа!
Сав свој живот ванредно је кобан,
И сада те много више жалим
Но и ову теби јединому
Равну жену. Она сврши; ти ђеш
Неутјешан носити на себи
Грдно бреме свих осталих дана
Докле год се с њим у гроб не свалиш.

Зенања. Усклици се, чујте, приближују;
Он већ стиже; ја му и глас чујем.

Ђорђић. (*отвори врата*)
Збори пуку са кућевног прага.

Гундулић. Пријатељи, ја се и зањ бојим
Ако сада неспремљен наиђе
На ужасни овај призор смрти.
Ма колико спремити га треба.
Ти, Пуцићу, доље преда-њ пођи,
И само му уз далека нешто
Наговјести: ја свршићу овдје.
Климо, ти ђеш дјецу му извести;
Та ће сада на љуту му рану
Скупоцјена кап мелема бити.

Ви, дјевојке, пребаците застор
Преко мртва т'јела, па до њега
Ужежите двије воштанице.
Свак на пос'о. Вас двојица собом
Заклоните ону паслоњачу;
Ја ћу стати на велика врата

(Климо и Пуцић отишли су; Ђорђић и Замања стају пред наслоњачу, а Гундулић до врата изнутра. Једна дјевојка покрива бијелим застором госпођу у наслоњачи. Чује се јасно што говори Маројица пењући се уз степене.)

ПОЈАВА ПЕТА.

Маројица међу Кнезом и Пуцићем, за њима Ђоно и вјећници.

Маројица. За то она мени не долази
Ни до врата са дјецом ка сусрет;
Мора бити да болује јако

Гундулић. Маројица, стани; до врата те
Твоје куће допратила радост,
А у кући туга т' очекује.

Маројица. Гундулићу!

Гундулић. Неизмјерна туга.
Али ти си ске невоље људске
Савладао, па ћеш звати сада
Да и ову свладаш.

Кнез. Шта то значи?!

Маројица. Подишла ме језа; Гундулићу,
Шта је? кажи.

Ђоно. *(видјевши дјевојку гдје носи воштанице суне се унутра, па збацив застор, виче:)*
Ах! Маре је мртва!
Мртва, мртва!

(*Маројица хоће да уђе, али га задржавају.*)

Гундулић. Унутра не иди.

Маројица. Пустите ме ако сад нећете
Да се на вас као тигар бацим.
(*све уклања, па улази.*)

Пуцић. Ван себе је!

Кнез. Час је овај страшан.

Маројица. Маре, Маре! глас мој зар не чујеш?..
Још је врућа... Ох! ипак је мртва.

Гундулић. Оног часа кад је извјештена
Да си дош'о, здрава и читава
Напрасно је душу испустила;
Убила је изненадна радост.

Климо. (*Приступа му с децом*)
Пријатељу, имаш слатку дјецу,
Дјецу њену; ево ти их; Бог те
Очувао за њих и отаџбу.

Ђоно Авај Климо, на шта ли смо дошли!

Маројица. Да је тражим по читавом св'јету,
Да је тражим по свим свјетовима
Што је божја десница просула
По безкрајним просторима, нигдје
Ја оваку не бих наш'о, нигдје.
И да све изгубих, да је когод
Из главе ми очи ископао,
Ишчупао из њедара срце,
Мог разума угасио зубљу,
Па ме тако неизмјерно бједна
На улицу бацио, да просим
Кору црна хљеба и кап воде,
Ја сто пута све то волио бих
Него што сам ову изгубио.

Кнез. Вај! накнаде том' губитку нема,
Ка' ни тузи твојој утјешења,
До у дјеци и милосном Богу.

Маројица. О свевишња правдо, увр'једих те
У младости плаховитој, па се
Још на мене твој гњев излијева.
Пресуди се твојој покоравам,
Ал' је ово за човјека смртног
Искушење превећ страховито
Ви тужите, сирођади моја!
Нек вам буде б'једни отац примјер
Ту клекните, пољубите своју
Непостижну матер, па заједно
Сви на њеном гробу плакаћемо.

(љуби је и он у чело.)

Збогом, Маре!... да ми ових није,
Ја бих радо легао до тебе.

Одводи за руку двоје дјеце, па дошавши до врата побочне собе, вели:)

Кућо моја, пуста си ми сада
Као што је пуста ми и душа.

(Пада завјеса.)

КНЕЗ НИКОЛА ЗРИЊСКИ

ЈУНАЧКА ДРАМА У 5 ЧИНОВА.

1888.

ОСОБЉЕ.

Кнез Никола Зрињски, заповједник у Сигету.
Јураш Зрињски, син му најстарији.
Гашa Алапић, његов нећак и војвода.
Матија Сечујац војвода, а Зрињскому побратим.
Војислав Сечујац, старији му син.
Љепосава Сечујева, Матина кћи.
Ловро Јурањић, племић и Љепосавин заручник.
Жарковић, млад племић.
Папратовић војвода.
Оршић војвода.
Антун Млећанин, топовски управник у Сигету.
Сулејиман, цар турски.
Мехмет Соколовић, велики везир, бошњак.
Осман паша, везиров сестрић, бошњак.
Али-португ паша потурчењак из Португалске.
Ферхад-паша османлија.
Ага Јаничарски бошњак, под именом „частник“
Чрнко, Зрињскому момак.

Пет Сигетских грађана.
Три Сигетске грађанке.
Два хрватска војника.
Двије хрватске дјевојке наоружане.
Једно сигетско дијете.
Један прибјега из Босне.
Султанов лијекар.

(ови говоре мало ријечи.)

Грађани, грађанке, турски и хришћански војници.

ЧИН I.

ПРВА ПОЈАВА.

Кнез Зрињски и син му Јураш.
(*излазе из собе неки људи.*) Чрнко.

Зрињски. Чрнко, желим бити сам са сином,
Па докле год он борави са мном
Нећеш никог пустити унутра.

Јураш. Сад можемо пресјечени говор
Наставити.

Зрињски. Тај ј' излишан, Јуре.
Мислим да ме добро знаш: кад једном
Нешто тврдо одлучим, ја тврдо
Тога се и држим, а одлучих
Да град овај од Турака браним
Докле носим на рамену главу;
Али за то да свакако тебе
На вримјеме уклоним одавдје.

Јураш. За то управ што ти сад пријети
Погибија више но икада,
Ја уз тебе желим да останем.

Зрињски. Да останеш и погинеш са мном
Ако би ме зла коб задесила.
Јураш. Онда, бабо, па што живот мени?
Од тебе га примих, па до тебе
Најрадије жртвовао бих га.
Зрињски. Дубоко ме потреса та љубав,
И на њој ти, д'јете, захваљујем;
Ну разлози многи, а не један,
Пријече ме да т' испуним жељу.
Видим, љубав синовску осјећаш,
Ал' очинску јоште не дохиташ.
Присуство би твоје у Сигету
Сметало ми, дух ми колебало,
Нагнало га можда и на слабост,
Које бих се стидно до смрти.
Сам бит' морам да кријепак будем.
То је једно и понајглавније;
А ево ти друго, које тебе
Колико год и мене се тиче.
На гласу је наш дом од старине,
И ја много заљ учиних да га
У отаџби узвисим до првих;
Па сад морам чувати твој живот,
Да нам има ко дом наставити
Кад ја зађем са видика свјетског.
Угинути Зрињев дом не смије;
То ти ваља добро утубити.
Јураш. А зар немаш и других синова?
Зрињски. Имам, ал' су сви од тебе млађи,
А изданак млади много лакше
Од древета већ одрасла гине.

Још не могу у томе погледу
Рачунати на њих,
Док ти си ми већ поуздан јемац.
Поред браће, мој Јурашу, имаш
И сестара још неудомљених,
Имаш ону маћеху изврсну
Коју љубим са врлина њених,
И што вам је у благости њежној
Зам'јенила племениту матер.
Ти сви твоје потребују пажње
И заштите докле се не будем
Ја из рата кући повратио.
Ето какве дужности озбиљне
Налаже ти отац; и друге ће
Кашње доћи, кашње, дјете моје,
Ал' тек ове сада су на реду.
Изврши их к'о син и брат честит,
А мен' овдје пусти да и своју
Ја извршим као честит борац.

Јураш. Бабо!...

Зрињски. О том ни ријечи више.

Јураш. Ипак, бабо...

Зрињски. Јуре! до сад ув'јек
Послушан си био, сада ли ћеш
Непослухом расцвијелити ме?
Зар довољне нијесу ми бриге
Што ме, и без тога, притискују?

Јураш. Ах мој бабо, страх ме је за тебе.

Зрињски. Не плаши се што најгори случај
Ја предвиђех, те зањ све и спремих;
Обазривост на то м' упућује.

Ну знај, гајим у мом духу наду,
Што граничи скоро с извјесношћу,
Да ће Сигет бит' крвава рака
Сулејману и његовој војсци.

Јураш. О када би тако било! али
Сулејиман, како чујем, води
Сто тисућа бораца на тебе,
И у рату сви су прекаљени;
Није можно да му ти одољиш
Са три твоје, камо л' да га свладаш.

Зрињски. Чујем р'јечи каквих не знам да се
Икад чуло у нашему дому!
Срећа што им ту свједока нема.
Зар икада кнезови од Зриња
Бројали су своје противнике?
Сваки од њих пред собом је Турке
На чопоре гонио к'о стоку.
Докле год се није окружио
Гомилама њихових лешева.
Боље познај своју крв, мој Јуре,
И крв наших хрвацких јунака
Ти их виђе: ту је Гаша, Кобач,
Новаковић, Оршић, Радмановић.
Ту големи Стјепан и Сечујци,
Папратовић, Лукшић и Јурашић,
Ту још други српски и маџарски
Витезови, да управо не знаш
Који кога надмаша јунаштвом
С таковима и с четама које
Доведоше ја све смијеш.

Јураш. Само
Да им чете онако нијесу
Бројем слабе.

Зрињски. Опет малодушност!
Три тисуће на избор јунака
Заклоњених непрелазним ритом,
Шанчевима и зидинам чврстим,
Оскрбљених храпом и стрјељивом
Могу чуда почпнити, могу
Бар задржат' турску силу докле
Цар Макс, који прикупља под 'Ђуром
Јаку војску, с њом не стигне амо.
Тад он споља а ми сви изнутра
Стегнућемо старог Сулејмана
Међу двије ватре, и пребацит'
Потучена преко Дунај воде.
Иди дакле спокојан. — Ев' овдје
Два спремљена писма: предатћеш
Једно цару, ком' јављам што треба,
А кнегињи помајци ти друго.
У овом је мој завјештај.

Јуре. Авај!
И завјештај? и тај већ написа!

Зрињски. Ја нањ мишљах кад год у рат иђах,
А мисао сад сам остварио.
Аманет ти да с' изврши тачно. —

(*Оба су јако потресени*).

Прекратимо овај тешки тренут;
Загрли ме.

Јуре. Ах! душа ми слути
Да те ово најпотоње грлим.

Зрињски. Не дјетињи... Збогом, д'јете моје.

(Чрнко с врата)

Чернко. Господару.

Зрињски. Није сам те звао.

Чрнко. В'јест не трпи одлагања.

Зрињски. Шта је?

Чрнко. Стражари су са градскога торња
Опазили гдје с' облаци густи
Од прашине дижу до небеса
Там' од стране светог Ловријенца,
И к нама се тутњећ' котрљају.

Зрињски. То ће бити османлијска војска
Која напрјед ступа. И вријеме је.
Нек Јуранић с брзом извидницом
Одмах пође да с' о том увјери.

(одлази Чрнко.)

А сад, Јуре, јаши брже коња,
Јер ни часа немаш да почасиш.
Твој пут води на супротну страну,
Која још је чиста од Турака.
Збогом... нек те мој благослов прати;
Све поздрави наше, све пољуби
Као тебе што ја љубим. Иди.
Хоћу да те испратим до врата.

Јураш. Не, остани, молим, овдје гдје си.
О мој бабо! о мој мили бабо!
Збогом остај, Бог ти и помого!
Плакао бих да ти син нијесам.

Зрињски. Тако, видиш, волим да говориш.
Сад смо мало тужни; али кад се

Дома вратим побједом увјенчан,
Сви ћете ме дочекат' с весељем.
(одлази Јуре. Зрињски покрива рукама лице).
Ох!... он иде, ал' ми голем камен,
Камен леден остави на срцу. —
Да га јоште са прозора видим.
Ено, коња узјахује, с њим је
Вјерни његов ловац;.. сузе брише...
Осврће се на прозоре ове;...
Нећу да ме спази. О мој Јуре,
Збогом, збогом... Оде као муња!
Хоћу ли га видјети већ икад?..
Биће што Бог хоће. — Сад једина
Мени брига мора бити Сигет.
(отвара врата)
Чрнко, ко је тамо?
Чрнко. Поглавите
Све војводе и Млећанин с њима.
Зрињски. Тај нек уђе с Гашом Алапићем.

ПОЈАВА ДРУГА.

Алапић, Млећанин и Зрињски.

Алапић. Гости турски које толи дуго
Изгледасмо долазе већ једном.
Хоћемо ли чим на домак дођу,
Поздравит' их уљудно из града
С неколико јабука огњених?
Зрињски. Биће тому времена, мој Гашо.
Сад ми реци јесу ли све тачно
Извршене моје заповјести?

Алапић. Све до једне: смјештено је жито
У житници, вино у подруме;
Обилато волова имамо,
А стрјељива толико да пуна
Три мјесеца можемо се тући.
Дрвене су куће порушене
У новоме предграђу и старом;
Сви скинути кровови од сламе,
Да пожару не би били храма.
Свакој чети означен је вођа
И борења мјесто. Неће бити
Ни девојке ни жене без посла:
Старе јело готовиће војсци,
Преносиће стрјељиво млађе,
А њежније његоваће борце
Који рана допадну. Мој кнеже,
Старо, младо, женско ка' и мушко
Све то дише најхрабријим духом.

Зрињски. А како је мој млетачки витез
С топовима?

Млећанин. Распоред је свршен:
Сви смјештени на тачкама згодним
К'о хаждаје зијају на Турке.
Колико сам промотрио Сигет
И његова утврђења, цјеним
Да султану, док би га отео,
Требало би сатрти под њиме
Бар трећину војске коју води.

Зрињски. Не дам му га да је и сву сатре.
Мој витеже, прије десет љета
Град не бијаше утврђен к'о сада,

Па с' о њега турска сила разби.
Када би га сада надривала
Били бисмо ми сви кукавице,
Недостојни да пашемо сабљу.

Млећанин. Овдје видим све саме јунаке.

Зрињски. То и јесу. — А гдје Јуранића!

(улази Ђуранић)

Тако ли се брзо враћаш, Ловро?

Ђуранић. Тек се бјесмо од града одмакли
Кад спазисмо малу чету турску
Гдје спокојно према нама језди.
Хотјели смо да јурнемо на њу,
Ну истакне заставу бијелу,
А помоли с' из ње неки паша,
Казајућ нам да га лицем султан
Шиље теби на разговор важан.
Вјеру дасмо и узесмо, па га
Међу собом доведосмо амо.

Зрињски. Каквих сада може бит' ријечи
Измеђ' мене и Сулејмана?
Сад друкчије ми се не можемо
Разговарат' но пушком и топом.
Примићу га ипак, ал' не овдје,
Него пред свом војском, да свак чује
Договоре моје са падишом.
Алапићу, одмах заповједи
Да сигетски грађани и борци
Похитају на пољану градску,
Те м' у бојном дочекају реду.
Тамо води и ти, Јуранићу,
Тога пашу, и нањ бадро пази.

Ја ћу к вама похитат' чим будем
Промотрио са старога торња
Наступ војске Сулејманове.

ПОЈАВА ТРЕЋА.

*(Пољана градска; чују се трубе;
Све више и више придолазе грађани и грађанке.*

1-ви Грађ. Знаш ли зашто трубом на збор зову?
2-ги Грађ. Примичу се Турци, па кнез хоће
Да ослови грађане и војску.
3-ћи Грађ. Да ослови! не требамо тога.
Ти ће Турци доћи, па и поћи,
А неће нам Сигета отети;
Могу мало натући му ребра,
Ал' јунака неће оборити.
2-ги Грађ. Шта да видим! је л' оно Сечујац?
Јест, вјере ми! на кћер се ослања
Није мог'о да одољи срцу,
Но устао из постеље болан,
Да се нађе на војничком збору.
3-ћи Грађ. Као тигар ког дражи и вуче
Мирис крви, тако ј' и Сечујевац
Чим осјети да је Турчин близу.

(кћи Сечујчева води оца; за њима хитно стиже његов син.)

Војислав. Драги оче, зашто тако болан
Да изиђеш? видиш једва крочиш.
Сечујац. Зашто, зашто! него ћу да трунем
До вијека у постељи клетој?
Зажелих се свјежега ваздуха

И говора јуначког, па дођох.
А још кад ми на уши зазуји
Пушака вам и топова тутањ,
Кад угледам љути бој, и мирис
Тај осјетим праха жеженога,
Сто му вјера! ако здрав на ноге
Не устанем, затрпај м' у брлог.

3-ћи Грађ. Јеси ли га чуо?

1-ви Грађ. Чудна ли су
Та господа; без боја им живот
Нема ц'јене. — А гле дјевојака!

(долазе дјевојке.)

Војислав. Ил' је свадба, па позваше и њих?

Љепосава. Зване н'јесу, већ долазе саме.
Видиш, драги Војиславе, оне
Ни од свадбе крваве не бјеже.
Стој до оца, ја приступам к'њима.

(чују се добоши и приступа војска)

Сечујац. Нек грађани повуку се амо
Да учине војницима мјеста.

(Грађани и дјевојке десно, војска лијево; виде јој се на позорници само два реда са заставом напријед.)

Алапић. Коњаници осграг, а пјехота
Сприједа стани. У ред. Уз звек труба
Кнез долази. Оружје пред прси.

(Звеке трубе)

Војска. Ура, ура!

Грађани. Жив нам, кнеже, жив нам!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Зуињски са пашом и Јураниђем. Пређашњи.

Зрињски. Војеводе, племићи, војаци
И сигетски вјерни становници,
Мој вам поздрав, за поздравом ријеч.
Султан турски велики Сулејман,
Тако прозват са побједа многих,
Дигао се у старости својој
Да још једну, најзнатнију, стече:
Да прегази нашу краљевину,
На Беч ступи, па на Праг, и ондје
Нож хришћанству засади у срце.
Одјељења силне му се војске
Већ расуше на све стране: Ђулу
Опсадом је Фертеп-паша стег'о,
Под Миклошем топ падишин риче,
А он главом ево на нас дош'о,
И зове нас преко наше овог
Да му Сигет предамо без боја.
Ја сам справан с одговором мојим;
Али му га јоште не изустих,
Ваш желећи најприје да чујем.

Папратовић. Ил' се шали Сулејиман с тобом,
Ил' ти с нама, кнеже?

Алапић. Па и шала
Иде међу јунацима, док се
Не разбије о крваве главе.

Зрињски. Тај одговор још ми није јасан
Ни одлучан, а ја таки хоћу.

Оршић. Ево ти га, да јаснијег нема:
Ми Сигета живи не дајемо.
Погодих ли, браћо?

Аланић. Прије главу
Него Сигет.

Сви у глас. Да, сви главу прије.

Оршић. Нас је овдје мало, али кад је
На челу нам кнез Никола Зрињски,
Не стрепимо ни од ког на св'јету.

Зрињски. Хвала теби, витеже, и свима
На јуначком таком поуздању;
Ја се уздам највише у Бога
И правичност наше свете ствари,
Па у вашу издржљиву храброст.

Љепосава. Прости, кнеже, што дјевојка смијем
Да преда-те ступим и говорим.
У Сигету не стрепе ни жене:
Четрдесет другарица имам
Које моле да им даш оружја,
Па и оне да у бој улете.
Десница нам за сабљу је слаба,
Ка' и око невјешто за пушку;
Али лаком из лука стријелом
Гађаћемо као год и момци.

Војислав. Љепосава! с ума ли си сишла?

Љепосава. О мој брацо, здрава сам ти ума,
Ума здрава као год и срца.
Чух од оца, а чух и од тебе,
Да бранећи Сигет ми бранимо
И хрвацку отаџбу нам милу.

Зар ми жене и дјевојке чиле
Да ту свету не вршимо дужност?

Војислав. Дужности су вама прописане
Према полу и позиву вашем

Љепосава. Нек старице ране превијају,
Ми ћемо их младе задавати.
Поред тебе, о мој мили брацо,
Бориђу се, главу ти заклањат,
Да немоћна замјенимо оца.

Војислав. Ја сам за то сам довољан; кнеже,
Одбиј, молим, безумну јој жељу.

Јурашић. Тој се молби и ја придружујем,
А са правом, јер је прстеновах.

Млећанин. (Дивна ли је та дјевојка млада!
И љепотом и јунаштвом дивна!)

Зрињски. Обадва се пред њом поклоните,
И захвал'те Богу, ти, што таку
Дарова ти сестру, а ти, Ловро,
Што си наш'о таку заручницу
Ако с вама не равна се снагом,
Вјера и Бог! витештвом се равна. —
Примам, дјево, понуду ти дивну,
И од свега срца захваљујем
Теб' и храбрим дружицама твојим.
Отаџба нам пропасти не може
Када поред оваких јунака
И такових јунакиња гаји.

Сви. Нек је слава дјевама хрватским!

(*Љепосава љуби Зрињском руке, а к њој приступа отац.*)

Сечујац. Љепосаво, сто му вјера! видим
Од моје си крви; загрли ме.
Не падах се таком' замјенику.

Зрињски. Зар и ти си овдје, побратиме?

Сечујац. Баш ти хвала, Никола, што молбу
Не одби јој А ти, кћерко, брату
Освети се, постиди г' у боју
Ко, што си га овдје постидила.

(Љепосава загрли брата, па пружи руку Јуранићу; али овај љутито окреће главу.)

Љепосава. Јуранићу! на тебе се љутим.

Сечујац. А сад, дјете, води ме на страну.

Зрињски. Чуо си их, пашо; са њиховим
Одговором добио си и мој.
Прије главу него ли град Сигет.

Осман. Чуо, валах, и ушима својим
Не знам да ли могу вјеровати.
Допусти ми ипак да ти кажем
Што ми Турци из искуства знамо.
Грм стољетни дубоко засађен
У ливади стоји, и пркоси
Вјетровима; али најзад дуне
Силан олуј, све му сломи гране,
Из жила га ишчупа, и њиме
Као сламком далеко завитла.
Тај су олуј сада у свијету
Османлије; сваку силу сатру
Која им се испрјечи на путу.
Збрисали су у Европи самој,
Окром више државица, двије
Царевине: срп̌ску и јелинску,

Ма да равни вама у храбрости
Брањаху их на гласу јунаци.
Ред је ево дошао на вашу;
Подлећи ће једнако и она,
Јер тако је Алах одлучио.
Па кад вам је та коб неизбјежна,
Врли кнеже, зашто да погинеш
Са овима соколима твојим?
Ви се празном заносите славом!
На што слава кад одлети глава?
У гроб глухи јек јој не допре.
Боље вам је глас разума чути
И понудам привољет' се царским.
Сулејиман, побједилац св'јета,
Од којега сви народи стрепе,
Постидан је да удари лицем
На незнатну ову тврђавицу
И на шаку њених бранилаца,
Па вас благо на предају зове,
И по царском своме велeдушју
Сваком' од вас за послушност пружа
Достојанства, и плодних земаља,
А краљевску теби, кнеже, круну,
Да је носиш у Хрвацкој дично,
Као што је под његовом сјенком
И Запоља носи у Ерделу
Ако бисте сумњали о вјерном
Извршењу понуда му сјајних,
Налог имам да вам их утврдим
Турском вјером и ријечју царском,
Која знатē да се не поричe.

Ну такође имам да изјавим,
Да ни један неће изнијети
Из Сигета главе ако бисте
Непослухом гњев му изазвали.
Једном руком господство вам славно
А смрт пружам другом; ви бирајте.

Зрињски. Свршио си, пашо. Сад ми реци:
Твом' падиши шта сам ја скривио
Те ме тако срамно понижава?

Осман. Он!

Зрињски. Богами! то јуначки није,
А још мање царски.
Понуда му увриједа је мени
И честитим овим јунацима,
И грађанству свему, увриједа је
Којој, видим, ни ти, ни Падиша
Не схватате замашну грдобу.
И да н'јеси кô посланик дошо,
Да нијеси босански наш турчин,
Часнога ми крста! срамотну би
Ту понуду исплатио главом.

Осман. Говориш ли збиља, кнеже?!

Зрињски. Мучи
Док не свршим. Хвастате се да сте
Силан олуј којему не може
У свијету ништа одољети.
Сами себе што не упитате
Да л' олују бијес вјечно траје?
Што он више простора прел'јеће,
То све више клоњава му снага,
Док не легне сасвим. Свакој сили

Свемогући творац каже: *довдје,*
А не даље. Та граница, пашо,
Његовим је прстом означена
И Турцима. Већ сте до ње стигли.
Са Србима и с Грцима мучно
Изађосте на крај; па још како?
Њих је више неслога им пуста
Него ваша оборила снага.
Преко њих сте и Угарску могли
Запљускати валовима мутним,
Ну поплавит' сву је не можете,
Јер несложни народи јој н'јесу,
А за њима све Хришћанство стоји.
Нашем краљу и њемачком цару
Под Ђур врве из ц'јеле Европе
Витезови далеко чувени;
Свима им је та мисао једна:
Да османску војску
Распрштају, нагнају у Дунај,
Па на Босфор ступе, и крст свети
Опет дигну на Софији цркви.

(*Војска и грађаним вичу: Ура!*)

Ми смо овдје предстража им мала;
Ну да и нас све одушевљава
Иста слога и велика мисао,
То ћу одмах теби доказати. —
Браћо, данас све вас на скуп позвах
Да свечаном заклетвом, ја први,
А ви за мном, ударимо печат
На дужности, које сви имамо
Према Богу, краљу и отаџби.

Папратовић Готови смо на то сви до једног.

Зрињски. Заставниче, напријед ступи; . . . спусти
Ту заставу крстом надвишену.

(Меће руку на заставни крст.)

На знамену овом вјере свете
И војничке части ја кнез Зрињски
Заклињем се душом неумрлом
Богу, цару и отаџбпи мојој,
Да ћу с вјерним овим друговима
Бранит' Сигет и одбранит', или
Закопат' се заједно са њима
Под његове развале. Бог тако
Мен' и дјеци мојој помогао!

(Звече трубе, сви вичу:)

Сви. Бог те чуо! живио нам, кнеже!

Зрињски. Војеводе, племићи, војаци
И грађани обојега пола,
Означите једног измеђ' себе
Који ће се за све вас заклети.

Алапић. Та част иде војводи Сечујцу.

Сечујац. Ко не може да вас брани, тому
Не приличи да се за вас купе.
Мјеште себе предлажем вам сина.

Сви. Војслав, Војслав!

Војислав. Хвала, браћо. У знак
Да свак овдје мојим гласом збори
Нек открије главу свак, и дигне
Десну руку божјим небесима.
Ми сви борци за крст и слободу
Живому се заклињемо Богу
И вашему господину кнезу

Да ћемо му сви послушни бити,
Вјерно, храбро уз-ањ војевати,
С њим живјети, с њим и умријети.
Тако спасли своје душе! Амин.

(*Сви вичу: амин, трубе опет звече.*)

Зрињски. Све нас ево, нераздвојна дружба
У животу и у смрти веже.
Као што смо на све спремни, треба
Да и сваки предвидимо случај.
Смрт ако би мене покосила,
Остављам вам Гашу Алапића,
Да м' у власти врховној зам'јени.

Папратовић Слушаћемо њега, али тебе
Жива, крјепка Бог нам очувао!

Зрињски. Нема снаге у војсци без стеге;
За то строге законе прописах,
Који ће вам бити објављени.
Њих прописах за све подједнако,
За војводе као и војнике;
И ко год их преступи, на томе
Вршићу их, једнога ми Бога!
Ма да ми је испао из срца. —
Ето, пашо, сад сам довршио,
Те с потпуним одговором можеш
До се вратиш твому господару.

(*Чује се с поља вика и свирање.*)

Откуд овај урнебесни усклик?

Осман. Тај је мени добро познат, кнеже!
Уз бубњеве, свирала и трубе

Османлије стигоше под Сигет,
Па сад алах усхићено кличу,
Поздрављајућ' силног падишаха.
Тај ће казнит слијепу вам дрзост.

Зрињски. Они Алах, а ми ћемо, пашо,
Из свег грла викнут; слава Христу!

Којислав. Слава Христу!

Сви. Слава! слава! слава!

Зрињски. Поред тога из највећег топа
Поздравићу и ја Сулејмана
При доласку његовом. Ту почаст
Разглашеном' одајем јунаку;
А уједно истакнув на свима
Зидинама Сигедскога града
До краљеве заставу црвену
Знак му дајем к'о непријатељу
Да ћу са њим на смрт борити се.
Алапићу, дај извршит' одмах
Што изрекох. — Војеводе моје,
На бедеме са четама вашим —
Збогом, пашо; доста р'јечи било,
А ево је куцнуо тренутак
Да дјелима р'јечи зам'јенимо.
Јурановићу, испрати г' из града.

Осман. Јеси витез, каквих мало има;
За то, валах, и жалим те. Збогом.

(*Разилазе се сви : пуца топ с града.*)

Млећанин. Ја упрегох са главама лудим;
(*сам оставши*)

Да одбију понуде онаке!
Одмах бих их оставио да ме
Ту не држи Сечујчева ћерка.
Хоће луком да стријела турке,
А мене је устријелила оком!
Светога ми Марка! отећу је
Јуранићу, ма главе ме стало. (*одлази*)

ЧИН II.

ПОЈАВА ПРВА

Пољана, на њој велик покрет: пролазе људи и жене, неки тјерају стријељиво на колицима.

1-ва Жена. Како стоји са излетом?

2-га Жена. Наши
Још једнако у пољу се туку.

1-ва Жена И муж ми је тамо. Тешко нама
Ако Турци провале нам насип!
Чим истече вода којом Алмаш
Обавија Сигет, град је пао.

1-ви Грађ. Е да; гледај мудре главе! насип
Нек провале, нек с' оцједи вода,
Ја за Сигет ни мало не стрепим
Док је нама кнеза и јунака
Оваковиx.

2-ги Грађ. Да ли потиснуше
Од насипа Турке?

1-ви Грађ. Турци бјеже
Испред оне шаке нашинаца
Као срне испред љутих паса.

(*Они одлазе, а пролази оружана чета; њен вођа стаје и пушта је испред себе.*)

Жарковић. Окрените на западни бедем;
И чим наши узмицати почну
Живу ватру сипајте на Турке
Који ће се погнати за њима.

(*Долази Млећанин.*)

Млећанин. У том правцу и топове моје
Ја наперих; ако с' у гоњење
Турци даду, светога ми Марка!
Покритиће лешинама земљу.

Жарковић. За мојима хитам. — Нут! до врага!
И Сечујац треба сад да дође.
По налогу морам да г' уклоним.

(*Улази Сечујац ослањагући се на кћер и на штап.*)

Сечујац. Сто му вјера! брже, Љепосаво,
Одведи ме до бедема самог
Да јуначки тај бој и ја видим,
Кад немогу да с' у њему нађем.

Љепосава. Мили бабо, не усиљавај се.
Ето и сам видиш: витешко би
Срце хтјело, ал' не дају ноге.

Сечујац. Сто му вјера! поломићу обје;
Морају ме тамо однијети.

Жарковић. Немој даље, војводо,

Сечујац. Ко вели?!

Жарковић. Ја.

Сечујац. Ти ко си? Зашто не бих даље?

Жарковић. Што је тамо велика опасност.

Сечујац. На опасност мене опомињеш?
Луда главо, или не знаш ко сам?

Увијек је војвода Сечујац
Опасности гледао у очи?
Укони се.

Жарковић. Част јунаку славном!
О смјелости његовој ко сумња?
Управ за то кнез ми је и дао
Најстрожији налог да те чувам,
И не пуштам на бедеме, гдје је
Глава ув'јек изложена.

Сечујац. Мене
Зар да чуваш! о Сечујче бједни,
Шта доживје! мене да ти чуваш?
Сто му вјера! Кнез нек води бригу
О Сигету, никако о мени.

Љепосава. Та кнежева брижљивост, мој оче,
Његову ти сам' открива љубав.

Сечујац. Ал' овако да ме заустави
Овај дерап!

Љепосава. Таки налог има,
Па када га не би извршио,
Ти знаш кнеза, платио би главом.

Сечујац. И ти сама страхујеш за мене,
Па овому хитро повлађујеш.
Сви, богами, сви сте кукавице.
Приведи ме бар к сједиљци оној.
Ак' узможе и сам кнез од онуд
Да ме макне, не био Сечујац.

Жарковић. (*одлазећи*). За оваког налози не вр'једе.

Млећанин. Имаш право, војеводо; Турци
Још за тебе не саляше зрно,
Ни сковаше сабљу. То је јасно

По толиким љутим бојевима
Из којих си жив и здрав изиш'о.

Сечујац. Једном чујем разложитих р'јечи.
Мој јуначе, сједи ту до мене,
Ако т' дужност другамо не зове.

Млеђанин. Ја сам тамо већ све приредио.

(*сједа*)

Сечујац. Би ли мог'о да ме обавјестиш
Како стоји са излетом наших.

Млеђанин. Стоји добро, да не може боље.
Мала чета, тек двиести људи,
Ал' чудеса до сад починила.
Као да их и тисућа има.
Спустили се одважно и вјешто
Низ велики насип, разагнали
Ил' посјекли чете јаничара,
Који рају брањаху да насип
Прокопава; бацили се брзо
На оближње топове и све их
Заглавили, осовине њине
И точкове за час поломивши.
Оста поље око њих све чисто.
Али брзо слегне се на мјесто
Силесија турака из даљег.
И на те су наши појурили,
Те ври сада жесток бој, у коме
С обје стране погинуће многи,

Сечујац. Хоће; али ц'јел је постигнута
За коју је свака жртва мала:
С насипа су Турци отјерани. —
Чуј топове... осипљу с' и пушке.

Млеђанин. То јамачно по свршеном послу
Повлачи се чета према граду.
На бедеме идем да развидим,
Па западна отворим јој врата. (*одлази*).

Љепосава. Ах! и ја бих, оче, тамо пошла
Да дочекам нашег Војислава.

Сечујац. Војислава? ваљда и још неког.
Жене, жене! Па што не одлазиш?
Мени овдје не требаш за сада.

Љепосава. Вратићу се до који тренутак. (*отиде*).

Сечујац. Јуначки се ова борба води,
Љута борба какве не запамтих.
И ја у њој да не судјелујем!
То до смрти нећу прежалити.

ПОЈАВА ДРУГА.

(*Чује се свирка и усклици Ура., весело трчи свијет преко позорнице.*

Сечујац. (*устаје*) Шта је, људи?

1-ви Грађ. Враћају се наши.

Сечујац. А докле су стигли?

2-ги Грађ. Већ на врата
Бобовачка улазе, пред собом
Гонећ' робље.

Сечујац. Зар и робља има?

2-ги Грађ. До двиести љутих јаничара.

Сечујац. Јунаци су, Бога ми, јунаци!

(*Љепосава трчи и баца се оцу на прси*)

Љепосава. Ах мој оче, оче мој!

Сечујевац. Дијете,
Шта је теби? јецаш! сузама си
Облиьена!... да те не раниште?
Љепосава. Вај! у т'јело рањена нијесам,
Али јесам у живо ми срце.
Сечујац. Шта то значи? Не разбирам ништа.
Љепосава. Мој ћесрећни бабо, врли соко
Одлетио, а не долетио.
Сечујац. Те ријечи зло големо слуте,
Али кроз њих у ствар не проничем;
Јасније ми збори.
Љепосава. Наш Војислав...
Сечујац. Шта Војислав? шта би с Војиславом?
Љепосава Отишао са четом из града,
И у Турке упао к'о муња,
Али главе из њих не изнио.
Сечујац. Неће бити .. а ма неће бити.
Љепосава. Сада кад се чета повраћала
Ја код врата Бобовачких стајах.
Виђех ући многе витезове,
Међу њима и мог Јуранића,
Ал' не виђех нашег Војислава;
Пуста коња вођаху му само.
Сечујац. Пуста коња? биће погинуо.
Љепосава. Зањ упитах, ну сви покуњени
И нијеми прођош' испред мене.
Сечујац. Доиста је погинуо. Бједа!
Већа бједа! Војслава изгубих!
Свој дан црни ја сам дочекао.
Све бих, мислим, све поднио лакше
Него вијест да изгубих њега.

Љепосава. Шта ја прије не изгубих очи?...
Тек почео, а већ и дочео!
Тек развијен, а покошен цв'јетак!
Отпало нам наше десно крило,
Испало нам из њедара срце.
Сечујац. Ја плакати до сада не знађах,
А сад... сто му вјера! ка' да плачем!
Љепосава. О Војславе!... био си нам радост,
Био понос, а више те нема!
Обори те поганичка рука.
Сечујац. Хе! што ме је болна оставио,
Па не могу ни да га осветим? —
Је су л' ово Турци што долазе?
Љепосава. Црни Турци четом заробљени.
Сечујац. Заробљени? све једно! дај сабљу,
Сабљу дај ми, хоћу да их сјечем.
(Устаје, па се љуља и опет сједа.)
Гром у мене! стрвина сам права.
Снаго, снаго, што ме изневјери!
(Улазе Турци; пред њима је Оршић, а за њима Млећанин).
Оршић. Ту станите докле кнез не дође.
Доводе оседлана коња. За њим Јуранић и још неки витезови Љепосава грли коња и вјеша му се о врат.)
Љепосава. Ево коња Војслављева! Бјелче,
Ах мој мили, виловити Бјелче!...
Кад је јутрос па те узјахао
Твој господар, пружио ми руку
И рекао: до виђења, сестро
Вај' сестри га н'јеси повратио,
Но Турцима бједна оставио!
Ко ће тебе сада миловати,

Ко тјерати пољем и долином?
О мој Бјелче, врати ми га, врати,
Хранићу те пшеницом бијелом,
Напајати из сребрна суда,
Гриву ћу ти бисером преплетат',
Свега свилом китит те и златом;
До моје ћеш собе становати...

Јуранић. Љепосаво!

Љепосава. Ти си, Јуранићу!
Што си ми се вратио без брата,
Кад знаш како љибила сам њега?

Јуранић. Тежак ми је, дјевојко, тај укор,
И жалост ми само умножава.
Нас обоје брата изгубисмо,
Ти по крви, а ја, ја по срцу.
Вјера и Бог! бијах свагда готов
Своју главу да дам за његову,
Али јутрос зла ме коб омела.

Сечујац. Испричај ми све како је било.

Јуранић, То се збило за један тренутак.
Докле сам се ја на једној страни
Са Турцима борио, на другој
Он занесен бујном храбростију
С мало друга међу њих улети.
Кад га виђех мноштвом опкољена
Ја, пут крвав крчећ испред себе,
Полетих му с мојима у помоћ;
Ал' не бијах до њега ни допро,
А више га не виђех, но зачух
Голем усклик јаничара, који
Око њега згрнули се бјеху.

Ту посјекох многе; али други
Имадоше времена међутим
Да г' однесу, а управо не знам,
Да ли мртва, ил рањена само.

Љепосава. Ил' рањена, велиш?!

Јурашић. Могло би се
И то дати.

Сечујевац. А по чему, Ловро,
Тако судиш?

Јурашић. По том што његову
Сву дружину нађох исјечену,
А никако њега, но бјелца му
Само коња, кој' вришташе пољем,
Као да га тражи и дозива.
Да је Војслав мртав, и њега би
Били Турци ондје оставили.

Сечујац. То до душе, мислити се даје.

Љепосава. Ох! истину како да дознамо?

Осман. Ја, дјевојко, рећи ти је могу.
Коњ се овај под јахачем својим
Подстакнуо и на земљу пао
С њим заједно, притуснув му ногу.
Пали јунак махао је сабљом
Изнад себе, ал' му је избише
Из рањене руке, и свладана
Одн'јеше га брже.

Љепосава. Жив је дакле?

Осман. Жив, дина ми! само нешто рањен.

Љепосава. Слатки оче, колико год блага
За мене ни спремио, све подај
Све за његов откуп. Ја ћу лицем

У стан турски поћи да г' изручим.
Не буде ли оно доста, хоћу
Да у ропству останем за њега.
Турака се нимало не бојим,
Рећићу им да сам му брат млађи.

Сечујац Сто му вјера! лудујеш; ту треба
Да згоднији пронађемо начин.
О томе ћу с кнезом прозборити.
Ето г' управ.

Оршић. Ој! пред прси пушке.
Кнез живио!

Војници. Живио кнез Зрињски!

ПОЈАВА ТРЕЋА.

(Долази Зрињски: гледа сјетан на чету, и за се вели).

Зрињски. (Чета им је много прорeђења.
Тек стотина ако су на броју.)

(скида с главе калпак и вели гласно:)

Јунацима слава! Гледао сам
Саврх торња јутрошњу вам борбу,
Гледао сам и дивио вам се.
Ако икад били сте јунаци,
То сте јутрос били, па вам опет
Велим: слава, и срдачна хвала.
А онима који подлегоше,
И свима нам оставише примјер
Како ваља да подлегне јунак,
Нек је вјечит уз захвалност спомен!

(Меће калпак на главу.)

Ну гдје су вам главне војеводе?
Што не пријђу да им стиснем руку?
Ви шутите!... да рањени н'јесу?
Шта је с Бамбом? шта ли с Радованом?...
Јураничу, ти ми одговори.

Јуранић. Свјетли кнеже, јуначке су главе
Оставили славно на бојишту.

Зрињски. На бојишту? у з'о час, па оба?

Јуранић. Оба кнеже; поред њих и Гергеј,
Мартин, Ботош и млади Сечујац.

Зрињски. Гром за громом! и Сечујац млади?

Јуранић. Он је рањен само, али сужањ.

Зрињски. Ну остали како да сви падну?

Јуранић. Кад смо к граду узмицали, они
Хтјеше бити посљедњи у чети,
Да јој леђа штите; ту падоше.

Зрињски. О јуначког веледушја, али
До зла бога и непромишљена!...
Радост ми се промеће у тугу,
И у штету ненакнадну добит.
Да случајно ја погибох данас,
Сваки од њих зам'јенит' ме мог'о.
Скупо, скупо стаје нас наш успјех.

(Сечујац ћерком подржаван приступа Зрињскому; овај спазив га притрчи му и стисне руку)

Побратиме, твој син роб и рањен!

Сечујац. Сто му вјера! не марим за рану;
Ну Турцима да робује стидно!
Волио бих, знаш ли, да је мртав.
Ти, Никола, ваља да ми брже

Ту несносну прекратиш срамоту;
Ја ти са њом живјети не могу.

(Зрињски се брзо окреће заробљеним јаничарима)

Зрињски. Јаничари, има л' међу вама
Бар једнога виђена јунака?

Осман. Сви смо, валах, кнеже.

Зрињски. Не поричем;
Ал' јунака од виђена дома?

Осман. Наш'о си га кад такога тражиш:
Мени ј' ујак Мехмет Соколовић.

Зрињски. Шта! сераскјер и велики везир?

Осман. Баш он главом.

Зрињски. Разбирам ли добро?
Ти си онај исти Осман-паша
Који нас је на предају звао!

Осман. Онда, кнеже, посланик, сад сужањ.

Зрињски. Јуранићу, дај заставу бјелу
На мом торњу одмах истакнути *(Отиде Јуранић)*
А ти ћеш ми, Жарковићу, поћи
У стан турски са Османом пашом.
Предај њега великом' везиру
Уз мој поздрав и поруку, да му
Ја сестрића без откупа враћам,
А он мени да Сечујца врати.
Оба млада и господског рода,
А вјере ми, оба и јунака,
Не приличе ни мало за робље.

Осман. Захваљујем, господине кнеже,
А биће ти захвалан и ујак
Враћајућ ти младога јунака.
Још молићу за часника овог

Да г' одвојиш од осталог робља,
И милосно наклоњен му будеш;
Богат откуп добићеш за њега.

(Поклони се кнезу, па приступив Часнику каже му полагано.)

Пријатељу, до скора виђења.
Не одај се ко си, ил' пропаде *(Одлази)*

Зрињски. *(Сечујцу).* Није л' згодна замјена, мој Мато?

Сечујац. Волио бих да си је најприје
Утврдио јасним уговором,
Па извео тек пошто нам они
Воислава врате. А овако . . .

Зрињски. Или сумњаш о Соколовићу?

Сечујац. Није л' турчин?

Зрињски. Али је и витез;
А овако боље га задужих.

(наставља спуштеним гласом.)

Данас много изгубисмо људи,
А на одмет немам их. Што снаге
Још остаје то штедити ваља
За обрану што трајнију града,
Тог најтврђег нашег уточишта.
За то ново предграђе и спалих,
Па ако ми до невоље дође
Запалићу, Бога ми, и старо.
Него ти се са женом и дјецом
У град одмах сели, да те ув'јек
Поред себе имам, и савјетом
Користим се твојим.

Сечујац. Сто му вјера!

Ти савјета мога не требујеш;
Ну кад велиш, ја ћу послушати.

(*хвата се кћери за руку и одлази.*)

Зрињски. Млеђанине, предајем ти робље
Да га у град смјестиш. Нека са мном
Тај остане часник. (*војницима*) И вама је
Дјецо, врјеме да се одморите.

(*сви одлазе, остаје само турски Часник.*)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

(*Зрињски и Часник.*)

Зрињски. Ти слободан бићеш овдје ако
Одговориш на што питам вјерно
Мори ли вам срдобоља војску?

Часник. Много, кнеже; болест сатире нас
Коликогод и оружје ваше.
Мислили смо с оволиком силом
Отећемо за три дана лако
Мали Сигет,
Али ево тринаести данас
Како силно нањ наваљујемо,
Па изгубив пет тусућа људи,
Не отесмо ни бедема једног.
Топовима што вам порушимо,
То за чудо брзо поправите;
Што год жешће ми вас засипљемо
Стријелама и огњеним зрњем.
То ви као зрње и стријеле
Да на наше одбијате главе.

Предграђе наш једно остависте,
Само да вам на простору ужем
Моћ отпора збијенија буде.
Тукли смо се, валах, и до сада
С јунацима, ну с' оваким никад.

Зрињски. А знајеш ли шта падиша смјера?

Часник. Знам то једно: ме мисли на одступ,
И ако је на Соколовића
Много гњеван.

Зрињски. Зашто?

Часник. Он највише
Навео га да под Сигет дође.
Падиша нам не жали толико
Спахољане храбре, ну бијесни
Што му гину љути Јаничари.
А још данас кад чује да многи
Допадоше ропства, валах, не знам
Шта ће бити са Соколовићем.
Могао би...

Зрињски. Платити и главом.
Је ли тако?

Часник. То је у нас ласно.
Арслан паша тако ј' исплатио
Неотету Палоту, и Весприм
Изгубљени; Сулејман га дао
Објесити стидно у Харшањи
Оног јутра кад ће се са војском
Пут овамо кренути.

Зрињски. Лав стари
Још је жесток, ма да једва може
Ногом маћи.

Часник. Жешћи сад но икад.
Град хотећи узети док није
Цар Макс с војском у помоћ вам стиг'о,
Наваљује на везире своје
Да бој бију и дању и ноћу;
Уморене чете одморнима
Замјењује; ма да слаб, он кадгод
Коња јаше и кроз чете јури,
Пред собом их на нападај гони.
Некад моли, а некада грди.
Кад се једном ваш топ добацио
До његова шатора, те брже
Морадосмо премјестит' га даље,
Он је пао у несвјест од гњева,
И мишљасмо да ће умријети.

Зрињски. У његовим старим годинама
То ј' опасно; може да заглави.
А шта знате о Максовој војсци?

Часник. Код Овара једнако се скупља;
Цесар с десет тисућа ту стоји;
А биће је на мјестима другим
Још и више. Код Кошица Швенди
С дванаест је тисућ' утаборен;
Код Прелога са тринаест Карол,
А с тридесет Салм под Комораном.
Поврх тога Стјепан Дерсфи стоји
С десет тисућ' Словака код Нитре,
А бан Ердед зове на оружје
Све хрвацко племство. Већи дио
Тих војскава слећиће се под Ђур.
Тако нам је достављено. Султан

Није никад замислити мог'о
Да на таку наићиће силу.
Зриньски. То вјерујем, па му и појимам
Журбу којом на град наваљује,
Сатирући без обзира људе.

ПОЈАВА ПЕТА

Пређашњи; долази хитно Јуранић мало за тим Љепосава, па Млећанин.

Јуранић. Кнеже, стоји необичан покрет
У свој турској војсци.
Зриньски. Не булазни;
Какав покрет код заставе б'јеле?
Јуранић. Богме они постројише чете
У ред бојни, па ступају напријед.
Већ су наши на бедеме стали
Да их опет снажно дочекају.
Зриньски. А Жарковић је л' се повратио
Са Војславом?
Јуранић. Ни трага им нема.
Зриньски. Како! да ми Војслава не врате
Но задрже још и Жарковића?
О погане турске вјере! и ја,
Ја се на њу витешки ослоних!
Та ме подлост доводи у јарост.
Часник. У том видим гњев падишин, што му
Јаничари допадоше ропства.
Бјесан неће ни о чем да чује,
Но налаже јуриш за јуришем.
Обрука нас, убио га Алах!

Зрињски. Ти си турчин, ну лист наше горе,
А не подло хитри Османлија,
Па поштено тако и бесједиш.
Али ћу се ја том' падишаху
Осветити грозно: посјећи ћу
Отето му робље, и главама
Јаничарским све бедеме градске
Окитити, нек их гледајући
Пас од једа цркне. Тако само
С дивљацима поступату треба.
Да памети науче се једном.

Часник. Јаничари!
О јунаци моји! Зар да тако
Изгинете?

Зрињски. Жалиш их?

Частник. А како
Не бих, кнеже? војевах са њима.

Зрињски. С њима пази да и не пропаднеш,

(*улази Љепосава*)

Зрињски. Кога тражиш, дјевојко?

Љепосава. Ја... никог.
Већ се отац у град преселио.

Зрињски. Што нијеси и ти поред њега?

Љепосава. Дођох брата да дочекам овдје.

Зрињски. Каква брата? Турци га не дају;
Ил' не видиш? већ насрћу на нас.
Јуранићу, с тим турчином одмах
У град за мном. (*одлази*)

Љепосава. Шта чух, авај! Ловро,
Шта би, реци?

Јуранић. Немам када; ходи
И ти с нама.

Љепосава. Нећу.
Јуранић. Молим.
Љепосава. Нећу;
Погинућу на овоме мјесту

(*улази Млеканин*)

Јуранић. Ха витеже, долазиш ми згодно;
Ја не могу задржавати се,
Но ти води у град Љепосаву,
Ма и силом. (*одлази са Часником.*)

Љепосава. Силом? то да видим.

Млећанин. То од мене нећеш видјет' никад. (*одлази*)

Љепосава. Шта ћу, шта ћу, тужна? или су га
Погубили, ил' ће погубити
Авај, авај, нико да помогне.

(*спушта се на сједиљку и плаче*)

Већ витеза млетачкога нема;
Моју жалост не може да гледа.
Када би ми он помоћи мог'о!

ПОЈАВА ШЕСТА.

Млеканин и Љепосава.

Нек топови грме, нек се пењу
Уз зидове Турци, нека сруше
И предграђе, мени се је згода
Показала; хоћу да ј' улучим.

(*приступа Љепосави.*)

Млећанин. Плачеш?
Љепосава. Нећу никад ни престати;
Мог Војслава изгубих на вијек.

Млеђанин. Војслав жив је.

Љепосава. Жив је? ти знаш! откуд?

Млеђанин. Овог часа дознах, ал' би одвећ
Дуго било да т' испричам како;
Доста кад ти могу рећ' извјесно
Да Војислав живи.

Љепосава. Свети Боже!
Ти говориш тако поуздано
Да ти морам вјеровати. Али
Каква корист, авај, кад Падиша
Неће да га изда,
А доцније даће г' и посјећи.

Млеђанин. Може и то бити. Ваља брже
Свему на пут стати измисливши
Згодан начин да га избавимо.
Тим се ја занимам,

Љепосава. (*устаје нагло*) Занимаш се!

Млеђанин. И основу имам већ готову.

Љепосава. Ох! Бог ми те шиље.

Млеђанин. Јако дирнут
Очајањем твојим и његовом
Опасношћу, сам ћу с' изложити;
Ну без тебе ту се не да ништа.
За то реци имаш л' у ме вјере,
И јуначког у се поуздања?

Љепосава. Шта ту питаш? кажи шта да радим?

Млеђанин. Да још ноћаш са мном тајно пођеш...

Љепосава. Куда?

Млеђанин. Право у стан турски.

Љепосава. Тамо!...
А неће ли ноћас касно бити?

Млеђанин. Неће, то знам, то ми ј' обећано.
Бојиш ли се?
Љепосава. Да избавим брата
Срнула бих и у ватру; али
Изложи ми путеве и начин
Којим држиш да ј' извјестан успјех.
Млеђанин. Већ ти рекох да без тебе ништа
Сам не могу. Ти ћеш дакле доћи
Лако ћемо Осман-пашу наћи,
Ти још лакше прекором и молбом
Придобит' га да, кад султан неће,
Он бар вјеру витешку одржи,
И с ујака збрише грдну љагу
Издавши нам кришом Војислава.
А да кроз то не би пострадали,
Нека рекну да Војслав и друг му
Утекоше ноћу, кад им бјеху
Заспали стражари.
Љепосава. Али Осман хоће ли то хтјети?
Млеђанин. Поносни су ти Соколовићи,
На р'јеч много држе, и радо ће
Испунит' је кад овако могу
Без икакве своје опасности.
Успјећемо извјесно. Шта велиш?
Љепосава. Свиди ми се начин; ну, витеже,
Женска глава зазирем од једног
Међ' Турцима.
Млеђанин. За част твоју, је ли?
А ја гдје сам, молим? ми иначе
Не идемо простим Османлијам,
Но највишој њиховој господи,
Која нам је много обвезана,
Те се мора стидити пред нама.

А што ће нам највише помоћи
Да нас часно у град Сигет врате,
То је ропство њиховог Часника,
До којега много им је стало.
Рећи ћемо да начином истим
И ми ћемо њега избавити.

Љепосава. Дојста има много ту услова
Што обричу успјех.
Па напокон, што год било самном,
Има свему непромашна л'јека.
Ја с' ослањам на част ти витешку,
А у божје предајем се руке.
Кад ћемо се кренути из града?

Млећанин. У помоћи.

Љепосава. Гдје ћемо се наћи?

Млећанин. Ти на врата Бобовачка дођи
Прерушена у од'једо мушко
Међ' Турцима неће нико знати
Да си женско, сем Османа паше
И ујка му великог везира.

Љепосава. То је добро. Онда у помоћи.
(*Одлази.*)

Млећанин. Колико је обазрива! Није
Тако лако ова дивна тица
У њедра ми пала...
Ако само не предомисли се.
Неће; брата њеног избављење
Које сам јој вјешто предочио
До краја ће држат ј' у сљепилу.
(*чује се борба.*)
Вријеме је да промотрим борбу.
(*одлази.*)

ПОЈАВА СЕДМА.

(Сусретају се два Грађанина. За тим многи непрестано пролазе. Жене вуку пртљаге, дјеца вриште.)

1-ви Грађ. Како тамо стојимо?

2-ги Грађ. Зло, брате:

Данас тешко да издрже наши.
Одасвуда на тисуће Турци,
А нас мало; падамо к'о мухе.
Идем кући да узмем што могу,
Па са женом да се у град склоним. *(одлази)*

1-ви Грађ. Тај увијек плашљивац је био. —
Гле и жене с пртљазима бјеже!

1-ва жена. Хоћеш пасти, не хитај толико.

2-га жена. Лећела бих, Данице, да могу,
Но ово ме д'јете задржава;
Очију ти! узми г' у наручје.

1-ва жена. Не, не туда, идеш на бедеме;
Пут одовуд граду води.

2-га жена. Само
Да доспијем тамо. Брже, брже. *(одлази)*

3-ћи Грађ. *(улази)* Не виђе ли оног Јаничара
Са заставом на бедему?

4-ти Грађ. Виђех
Гдје г' и наши ринуше низ бедем.

3-ћи Грађ. Али други за њим пењаху се.
Пропадосмо. *(одлази)*

1-ви Грађ. Сто му врага! ово
Ка' да није шала; ет' и наше
Одступају младе јунакиње!

1-ва Девој. Турци бедем превалише! сестре,
Ту станимо да их дочекамо.

2-га Девој. Не, пођимо на ту другу страну,
Да станемо уз војаке наше;
Овако би поганци нас могли
Опколити, и заробит' коју.

1-ва Девој. Право велиш.

(*Док се оне упутише долази Млећанин са супротне стране.*)

Млећанин. Стан'те; куд срћете?
На овој је страни све свршено.
Дивна храброст, али узалудна!

(*Долази Јуранић са тобошарима.*)

Јуранић. Господине, је л' ту Љепосава?

Млећанин. У граду је.

Јуранић. Знаш л' извјесно?

Млећанин. Рекох.
У граду је; зар је там' не виђе?

Јуранић. Тобошари, лупајте на одступ.
Кнежева је заповјест да с'одмах
Из предграђа свак у град повуче.
Ти, витеже, води те девојке,
А ја овдје дочекаћу борце.

(*одлази Млећанин с девојкама.*)

И бојиште ово уступамо!
О предграђе мило, у коме сам
Уз Војслава и уз Љепосаву
Најведрије дане проживио,
Збогом нав'јек! и тебе ће пламен
Прождријети!.. Ах, неће ли скоро
И све нас?... далеко та мисао —
Ет' долазе. Одступају тужни,

А једнако на непријатеља
Просипају ватру! И овдје су
Као свуда већ десетковани.

(*долазе војници*)

Један војн. Ићи даље срамота би била;
Ту до једног изгинимо, браћо.

Јуранић. Не, јунаци, ко је кнезу вјеран
Нек послуша: он вас преко мене
У град зове. Тек нас тамо чека
Права борба; там, идимо, браћи
Да јуначки помогнемо. За мном.

Један војн. Кнезу послух.

Сви. Живио кнез Зрињски!

(*Упућују се. Завјеса пада.*)

ЧИН III.

ПРВА ПОЈАВА.

Турски стан. Под шатором сједи замишљен Млећанин.

Млећанин. Ето са мном у стану је турском
Љепосава ! учињен је први
И најтежи корак; сад опрезно
И све друге ваља да наставим.
Још Војислав за наш долаз не зна,
Па је нужно да му тај непознат
И остане док год ту борави.
И од очи Османових ваља
Да брижљиво Љепосаву кријем;
У граду је видио, зна да је
С Јураничем заручена, па би
Сукобив се са њом, могао је
Ословити, познат', а онда би
Хитрина ми продрла у јавност.
Нек сад мисли да са законитом
Женом дођох, а кашње? не марим:
Онда нека дозна све. Хитрина
Турцима се допада, и моју

Похвалиће. — Све ми срећно иде.
Ипак мира немам док не видим
Да је Војслав умак'о из стана.
Што окл'јева Осман-паша? јучер
Обећа ми да ће му пут дати.

ПОЈАВА ДРУГА

Осман; гледа с врата по шатору; Млећанин устаје.

Осман. Млећанине, јеси ли сам овдје?
Млећанин. Ти си, Осман-пашо! мало прије
Жена ми из шатре изишла.
Осман. Онда да знаш, птичица је наша
Из кавеза ноћас одлећела.
Млећанин. Зар ?!... са другом?
Осман. На коњима брзим
Оба сада Ђурским друмом јуре.
Још у стану за бјег им се не зна,
А дознало кад се буде, они
Битиће се толико одмакли
Да никаква потјера их не би
Могла стићи. Ја ријеч одржах,
Ну кад би ме ти одао...
Млећанин. Пашо!
Осман. Велим, кад би одао ме; валах!
Ја бих теби бијег приписао.
Никакво те порицање не би,
То знај добро, од пропасти спасло
Прије ће се једној мојој р'јечи
Вјеровати но стотини твојих.

Млећанин. То знам да ми и не кажеш, него
Жалим што си тако што и мог'о
Помислити о витезу једном.

Осман. Ништа за то, хтио сам да знадеш,
Па да боље на тајну нам пазиш.
Њу ни самој жени не откривај;
На језику све, знаш, просуте су.

Млећанин. Немај бриге.

Осман. Још т' и ово јављам:
Шњом заједно данас ће мој ујак
Извести те пред падишу. Већ му
Ми рекосмо да примате ислам.

Млећанин. Шњом заједно! шта ће она тамо?
То из више узрока не желим,
А ни славном' падиши не личи.

Осман. Ха, ха... ваљда лијепа је, па се
Бојиш да је не узме у харем!
Буд' спокојан, ја ти за њу јемчим.
До виђења.

Млећанин. Куд ћеш?

Осман. Чека м' ујак:
Нов се јуриш спрема. (*Отиде*)

Млећанина. Љепосава
Да изиђе са мном пред падишу?
Њој би онда све постало јасно.
Не, то нећу, хитам за Османом.

———

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Улази Љепосава брзо подиже копрену са лица и гледа за Османом.

Љепосава. Оно ј' Осман! познадох га одмах.
Што се н'јесам десила под шатром
Кад он бјаше!... Ево су три дана
Како овдје боравим, а никог
Још не виђех; Млећанин ми вели
Да господа турска кад ратују
Дјевојкама приступа не дају;
Па да за то сам он водит мора
Војслављева избављена бригу.
Али мени тренути су дуги
Као дани, дани к'о године.
Ох! када ће крај овому бити?

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Враћа се весео. Млећанин Љепосава.

Млећанин. (*за се*) Срећом с' Осман наговорит' дао.
Љепосава. Весео си! шта ти Осман рече?
Млећанин. Познаде га!?
Љепосава. Од погледа првог;
Шта ти рече?
Млећанин. Да ћу пред падишу
Бит изведен данас.
Љепосава. Ах већ једном!...
Али авај! тај падиша клети
Војислава неће да отпусти.
Нијеси ли могао бар штогод
Удесити са Османом?.

Млеђанин. Ништа:
Он и ујак једнако се боје
Да погазе Сулејманов налог.
Љепосава. Онда наде нема нам.
Млеђанин. Ти велиш;
Али ја знам нешто друго.
Љепосава. (*живо*) Друго?
Шта знаш друго? реци, шта?
Млеђанин. Не вичи.
Ријеч се свака под шаточом чује;
А ја важну имам за те новост.
Љепосава. Ево нећу ни дахнути. Збори.
Млеђанин. Новост имам коју ћеш у груд'ма
Од Османа и од сваког крити.
Љепосава. Крити ћу је, кунем ти се Богом.
Млеђанин. Дај ми руку.
Љепосава. И обје ти дајем.
Млеђанин. Немој очи да ка земљи спушташ,
Него право у моје их упри:
Шта у њима, Љепосаво, видиш?
Љепосава. Очи, лице радошћу ти пламте.
Млеђанин. И узрока тој радости имам;
Имаш г' и ти.
Љепосава. За бога, говори.
Млеђанин. Да говорим? али...
Љепосава. Ој душе ти!
Не мучи ме тако, немилосно;
Изговори једном.
Млеђанин. Почуј дакле:
Ја видећи да би Осман хтио
Ну не смије да т' избави брата,

О томе се сам побринух ноћас.
Поткупих му страже, два набавих
Добра коња, те са Жарковићем
Он сад лети слободан пут Ђура.

Љепосава. Ах!

Млећанин. Бијегу, као што ти рекох,
Невјешта се пред Османом чиви.

Љепосава. Како м' игра у њедрима срце!

Млећанин. За слободу Војслављеву, видиш,
Ја заложих главу.

Љепосава. О човјече
Веледушни! витеже ријетки!
Каквим да ти р'јечима захвалим?

Млећанин. Једним само захвали пољупцем.

Љепосава. Даћу ти га од свег срца... ето:
Пољубих те к'о рођена брата,
И од сада брат си други мени.

Млећанин. Твој пољубац мед је, мед божански!
Опио ми сладошћу сву душу,
И по крви просуо жив пламен.
Још, још један, мила Љепосаво.

Љепосава. Нут! витеже! (*трже се од њега*)

Млећанин. Још пољубац један.

Љепосава. Ха, далеко... Да ли ово сањам?
Несрећница! ја пољубих змију;...
Али није можно, није можно.

Млећанин. Ти не сањаш, цв'јету дјевојачки;
Једно није можно, једно само,
А то виђет' убаво ти лице
И љубављу зарашен не бити.
Много св'јета ја сам обишао

И видио много дјевојака,
Ал не виђех теби сличне нигдје;
У красоти и у поносности,
У чарима ти све надвисујеш;
И ја који још не љубих никад,
Од првога часа кад те спазих
У тебе се бијесно заљубих.
Не срди се што т' истину кажем;
Свом сам силом љубав сузбијао,
Од тебе је и свакога крио,
Горке јаде тутајућ у себи;
Ну сузбит' је никако не могох,
Би од мене јача, би свемоћна.
Прилика је ево донијела
Да ти ј' одам. Твојом вељом тугом
За Војславом и сам тугујући,
Ријеших се тврдо да г' избавим,
Да т' утјешим, па морао за то
И сам живот метнути на коцку.
То учиних доиста, и срећан
Осјећам се што постигох цијел.
Не дјевојко, по ту ц'јену није
Љубио те ни Јуранић: он је
Твоје сузе гледао, ни крока
Не учинив да ти их осуши.

Љепосава. И за то ме отрже од града,
И доведе амо на превару?

Млећанин. Ту преваре није било, него
Према теби милости још дубље
Но што јој се и домислит можеш.

Морам да ти с болним срцем речем:
Сигет скоро пашће

Љепосава. Да би кужни
Отпао ти језик!

Млеђанин. Пашће Сигет
Да је Зрињски с оном шаком људи
Стопут бољи јунак него што је.
То ти велим.

Љепосава. И то предвиђајућ',
На вр'јеме си измакао, је ли?
Да заклониш под скут турски главу.
Сад увиђам подлу ти хитрину.

Млеђанин. Ужасно си незахвална! Пâд сам
Предвидио, па брата ти за то
Не повратих у град Сигет натраг,
Већ у Ђурски упутих га табор;
А задржах тебе овдје, да те
И од смрти можда, а извјесно
Од срамоте заклоним; јер Турци,
Кад град отму, по своме ће звјерском
Обичају све исјећи мушке,
На женскима пзкалит' се гадно,
Па их бједне одвући у ропство.

Љепосава. Не вјерујем худом' предсказању,
Али оно кад би се и збило,
Мене, видиш, од свачег и сваког
Сачуваће овај нож. Међутим...
Јао тужне мене! шта ће отац
Помислити о мом бјегу с тобом?
Шта Јуранић, шта ли брат Војислав?
Сад увиђам јаз у који падох!...
Млеђанине, јеси л' частан витез?

Тај ако си, бјежи са мном ноћас
Или у град, или у стан Ђурски;
Па све праштам и све заборављам.

Млећанин. То не могу, јер Турцима дадох
Р'јеч витешку да остајем шњима.

Љепосава. А заклетву нијеси ли прије
Положио кнезу
Да ћеш вјеран бити му до смрти?

Млећанин. Заклетву сам ону погазио
Са љубави, па, тако ми неба!
Погазићу и крст християнски,
Даћу душу демону на вијек,
Само за час да на св'јету овом
Загрлим те као жену своју.

Љепосава. Хо! не могу више да те слушам.

Млећанин. Љепосаво, смилуј ми се! ево
Кољено ћу савити пред тобом,
На моју се силну љубав смилуј!

Љепосава. Гњев у мени прекипљије; иди
Варалице подла, без поштења
И савјести црни издајниче,
Презирем те из дубине душе;
Мало рекох, гнушам те се као
Гадна створа, најпоганијега.
Ја ћу себи сама спаса наћи. (*Отиде.*)

Млећанин. (*Као громом ударен, па по кратком ћутању*)
Тако!... И ја не могох је ничим
Задобити!... сва вјештина моја
Разбила се о тврдоћу њену.
Како ме је страшно понизила!
Гром, гром у њу! јарост крв ми жеже

У души ми из љубави њежне
Извија се мржња и освета.
Тој бијесној Хрватици морам
Да с' осветим; само начин? начин?...
Да ј' отрујем? да кроз њено срце
Нож пројурим?.. дјетињаста мис'о!
Не не, њој уз пркос својој ћу је
Подвргнути вољи. Небеса ми!
Жена ће ми ма и силом бити. —
Ну куд оде? шта ће да учини?
А шта може?... Ипак... хитам к паши;
Ствар са њиме треба удесити.

ПОЈАВА ПЕТА.

(Из задњег Султановог шатора долази се у предњи, гдје он прима. Јутро је. Соколовић, Али — португ, Ферхард паша. Осман Паша.)

Ферхад. Послови нам хитно напредују
И над земњом и доље под земњом.

Соколовић. Ал' не лако ни онако брзо
Као што би хотио падиша.

Али португ. Да он није тако нестрпјељив,
Но да чека неколико дана,
Град би Сигет к'о јабука зрела
Са дрвета у руке му пао.

Ферхард. Али-португ, пашће и без тога.
Велики смо већ просјекли насип,
Те с' Алмашка вода оц'једила;
А друге смо насипе од земље
Тол' високо према граду дигли

Да зидине градске надвисују;
С њих можемо зрњем од топова
Сав до врха засути тај Сигет.

Соколовић. Докле се је све то извршило
Попадаше наши као снопље.
То падишу јако раздражује,
А и нас све боли.

Ферхад. Данас ћемо
Побједом га обрадоват' сјајном.

Соколовић. А ја сумњам: демон је тај Зрињски,
И демоне поред себе има;
Забуњен сам толиким јунаштвом.
Волио бих да имамо посла
Са цијелом цара Макса војском
На равноме отвореном пољу,
Него с овим прегрштом Хрвата
Заклоњених градским зидинама.
Одавно их познајем.

Осман. Ал', ујо
Већ имамо предграђа им оба.

Соколовић. А кад око тричавих предграђа
Изгубисмо оволико св'јета,
Шта ли ћемо око самог града
Изгубит га? град је кост најтврђа.
И када бих наговорит' мог'о
Падишаха да се с војском дигне,
Те потражи Макса там' у Ђуру...

Али португ. Не шали се главом, да нијеси
О томе му ни писнуо.

Соколовић. Ипак

Али португ. Окани се, Мехмете, те мисли. —
Нудер реци како је он ноћас
Ноћ провео?

Соколовић. Да не може горе:
Бунцао је, вик'о на оружје,
Дозивао агу јаничарског,
Па јецао, па напокон тјелом
Клонуо је као да је мртав.
Љекар јутрос мољаше га живо
Да остане вазда у постељи;
Ну залуду, отјера га гњевно,
И устаде. На очима мојим
Он све више гипе, и бојим се
Да у каквом заносу му гњевом,
На једанпут смрт га не обори.

Осман. Мучи, ту је... Мрко му је лице,

ПОЈАВА ШЕСТА

Сулејман, златном штаком подштапа се; сви му се клањају. али он не гледа ни на кога, него иде полагахно дивану говорећи. Пређашњи.

Сулејман. Јест, да лежим! јак сам, Богу хвала.
Крмак онај ц'јелог је свог в'јека
Лешкарао, па би на то хтио
Да и мене навикне; ал' неће.
Гдје љекара тако луда нађох!...
Зар он један луд је? око мене
Све је лудо, па добро ћу проћи
Ако најзад и сам не полудим.

…и порту. (в-везиру) Раздражен је.

Соколовић. И сувише јутрос.

(*сви стоје погнути, Сулејман сиједа, па их гледа.*)

Сулејман. Али-португ, јеси ли за јуриш
Све спремио?

Али португ. Све, и само чекам
На заповјест мога падишаха.

Сулејман. Зар падишах јоште заповједа?
Зар му с' овдје заповјести врше?
Ви сте сада господари, сами
Ви жарите и палите; за то
Све вам тако и иде за руком.
Не, нијесу Сулејиманова
Ово дјела; ја их се одричем;
Ово дјела једино су ваша.
Срам вас било! брукате ми старост.
Знам ја шта је: већ вам додијало
Моје вјечно ратовање, сви се
Зажелисте мира и харема.
Па за мене не хајете више.
За то сте ме и довукли амо
Да погребем с мојом храбром војском
Славу којом св'јет сам испунио.
Алаха ми! све ћу злато којим
Зајазих вас истјерат' вам на нос.
До сад мене није задржала
Никакова противничка сила;
Па нијесу ни градови тврди,
Ни планински најкршнији кланци,
Ни то сиње, непрегледно море,

Соколовић. (*за се*) Заборавља Кисег-град и Малту.

Сулејман. А сад ево скоро мјесец дана
Како чамим пред димњаком овим
Што Сигетом зову! Проклет био!
Прождро ми је толико јунака
Да од њиних кости могао бих
Други Сигет подигнути. Алах!
Да се когод усудио рећи
Да ме овдје та срамота чека,
Био бях му језик ишчупао.

Соколовић. Божја сјенко, господару св'јета,
Твоја слава не даје се ничим
Помрачити к'о ни вјечно сунце.
Са недаће ове ненадане
Ми робови твоји сви у души
Сви цвилимо, али и жестоком
Сви горимо жељом да палу нам
Осветимо правовјерну дјецу,
И вратимо твом' оружју сјајност.
Заповједај, сви ћемо до једног
Изгинити. Ну допусти, молим,
Да ти скромну примједбу поднесем.

Сулејман. Само да ми лудо што не речеш.

Соколовић. Ја све мислим да смрдљиве ове
Баруштине више него ишта
Сатиру нам војску, па да треба
Извести је на чистији ваздух.

Сулејман. Смрад и тебе да би угушио!
Тим р'јечима шта хоћеш да кажеш?
Да одступим од Сигета, је ли?
И срамно се повратим у Стамбол?

Соколовић. Да се право подигнеш на Макса,
И сатреш га док још није силу
Сву сабао. Тад ћ' и Сигет пасти.

Сулејман. Да с' на Макса дигнем, а за собом
Траг оставим толике срамоте!
Ал' Мехмете, куд ти оде памет?..
Овдје, овдје, да знаш, погинућу
Са посљедњим мојим јаничаром
Прије него послушат' тај савјет. —
Хајд' Алијо, крени чете, с њима
На све стране удри; када једне
Уморе се, ти за њима друге
Одмах тјерај на бедеме, не дај
Разбојнику оном у Сигету
Ни да ока има кад отворит'.
Знај, Алијо, на коб овог дана
Много држим; тешко теби ако
Коб ми проневјериш! на дан овај
Ја полазих на Мухачком пољу
Људевита краља, на дан овај
Ја освојих Биоград и Будим,
На дан овај хоћу да оборим
И мајушни Сигет· Ти у њему
Преноћићеш, ил', тако ми дина!
Висјетићеш пред шатором овим.

(*Одлази Португ-али, а Султан изврaћа се на диван,*)

Ферхад. Зло је цару!

Соколовић. Не приступај; снагу
Исцрпао говором жестоким,
Па с' одмара. Још куцнуо није
Његов тренут.

Ферхад. Није ни далеко.

Осман. Већ топови грувају, и одмах
Враћа му се снага.

Сулејман. (*Исправља се на дивану.*) Мехемете,
Ти ми рече за прибјегу неког.

Соколовић. Чека да ти ногама припадне.

Сулејман. Прибјегама није вјеровати,
Милоша се на Косову сјећај.

Соколовић. Овај није ни Србин ни Хрват,
Него меко Италије чедо;
Вјешт оружју, а ислама жељан,
Довео је са собом и жену.

Сулејман. Да га видим. (*излази Осман*) Ти, Ферхаде, иди
И на борбу пази;
Па чим видиш да је Али-Португ
Развио нам заставу османску
На Сигету, дођи да ми јавиш.

ПОЈАВА СЕДМА.

Сулејман и Соколовић. Улази Осман са Млећанином, овај подаље од Султана клекне на једно колено и дубоко се нагне.

Сулејман. Исправи се да ти видим лице.
(Одвратно је.) — Из кога си мјеста?

Млећанин. Из Млетака, славни господару.

Сулејман. Твоји Млетци охоли су много,
И ја ћу их стјерати на послух.
А зашто си отуд побјегао?

Млећанин. Не побјегох, већ отидох вољно.

Сулејман. Да у службу тог Зрињскога ступиш!
Што нијеси к мени дош'о право?

Млеђанин. Још ме лани познао кнез Зрињски
И к себи ме узео у војску,
Да управљам ватром из топова.

Сулејман. Ха! вјешто си њега послужио,
Али мени задао сто јада.
Ти си клетим твојим топовима
Косно ми чете јаничарске,
И јуначким њиним тјелесима
Испунио све шанчеве градске.
Требало би да те сад наградим,
Као што си заслужио, коцем.

Млеђанин. Био бих гя радо оставио
Још онога часа кад твој паша
Понуди му за предају града
Све милости твога веледушја;
Ну са женом бијаше ми тешко
Умакнути, а прилика згодна
Чим с' указа, ја је не пропустих.

Сулејман. Буди храбар и вјеран ми слуга,
Па т' изостат' моја милост неће.
А да си ми још довео Агу
Из сужањства,
Милога ми Агу јаничарског,
Свега бих те, валах. позлатио.

Млеђанин. На то мишљах, ал' ми не би можно;
Над њим бдије војвода Сечујац.

Сулејман. Да ли са њим бар поступа благо?

Млеђанин. Као јунак са добрим јунаком.

(*Љепосава пред шатором виче:*)

Љепосава. Морате ме пустити унутра ;...
Убијте ме, али не тјерајте.

Сулејман. Ко то виче?

Соколовић. Чини се глас женски.

Млећанин. (Бога ми је она! шта ћу сада?)

Љепосава. То вам велим: преварен је љуто
Цар Сулејман; имам важних ствари
Да му кажем.

Млећанин. Глас је моје жене.
Жалосница! ваљда сад подл'јеже
Обичним јој иступима ума.

Сулејман. Уплашен си нешто!... Ја с лудима
Најрадије опћим. Уведи је,
Осман Пашо.

Млећанин. (*за себе*) Ујела ме змија.

ПОЈАВА ОСМА.

Пређашњи. Осман доводи Љепосаву она клекне пред Сулејмана.

Љепосава. Бог, свих људи отац са звјезданог
Свог престола бди над вјечном правдом,
А на земљу шиље владаоце
Да му правду људима дијеле;
Удјели је и ти мени тужној,
Удјели је, моћни падишаху,
Ја ј' у тебе из прашине просим.

Сулејман. Ако ј' ова луда тад и ја сам.

Љепосава. (*устаје.*) Шта? рекоше теби да сам луда?
То је тај несрећник?

Сулејман. Твој муж лицем.

Љепосава. (*устаје.*) Овај ? мој муж !... ако не полудих,
То доиста полудићу сада.
Тај муж мени ?

Сулејман. Није зар ? !

Љепосава. Ја прије
У мутни ћу бацити се Алмаш
Да с' удавим у његовом блату,
Улетићу прије међу зв'јери·
Најстрашније да ме сву растргну,
Него што ћу тој свитници св'јетској
Жена бити. Ја, ја, њему жена ?

Сулејман. Па како си са њим амо дошла ?

Љепосава. Чуј, падишо, сву превару мрску.
Дјевојка сам, војводи Сечујцу,
Који први до Зрињскога сједи,
Кћи рођена, а с витезом младим
Јуранићем скоро заручена

Сулејман. Је л' твом' оцу ага јаничарски
На чување предат ?

Љепосава. Јест, и оба
Као стара два пријана живу.

Сулејман. (*за се*) То сам хтио знати. Ова ми је
Добро дошла.

Љепосава. Твој је ага нама
У сужањство запао, а теби
Мој брат, млади Војислав Сечујац.
Тога брата љубим као очи,
Па туговах за њим непрестано.
Неваљалац овај големом се
Мојом тугом хитро користећи,
Увјери ме да ћу брата лако

Измолити ако с њим заједно
Амо дођем. Не слутећи тужна
На превару, вјеровах и дођох.
А кад јутрос он дојури к мени
Сав весео, и јави ми да је,
Набавивши коње, брата кришом
И друга му у Ђур отправио.

Сулејман. Шта, шта?!

Млећанин. (*за се*) Пропао сам.

Осман. Хуља!
Лагао је на све стране.

Љепосава. Онда
Открије ми своју тајну љубав,
Коју гњевом и гнушањем одбих.
Тад он викне да ћу и на силу
Остат' овдје, и жена му бити.
То је тако било. Ох молим те,
Заклони ме к'о милостив отац

Сулејман. Шта на ово велиш ти?

Млећанин. Већ рекох
Да лудости она подлијеже.

Сулејман. Све ћу одмах на чисто извести.
Осман-пашо, доведи јој брата.
Ја вјерујем цури. Еј Мехмете,
Шта ти прије рекох: тим каурским
Прибјегама није вјеровати.

(*улази покуњен Ферхет-паша*)

Ти се враћаш с покуњеном главом!

Ферхад. Први јуриш не испаде срећно,
Други ће се одмах наставити;
Сваки турчин као лав разјарен

Нестрпљиво чека да му трубе
Знак подаду.

Сулејман. Да причекаш мало
Пред шатором.

Осман. *(враћа се)* Доиста Сечујца
И друга му нестаде из стана.

Сулејман. Све је дакле како цура рече
Нек оружје умукне за часак,
И сваки се јуриш обустави.
Ферхад-пашо, то Португу јави,
Па се одмах врати. Ти, Османе,
Отпратићеш ту дјевојку у град,
И оцу је предав рећићеш му,
Да уз сина и кћерку му враћам,
А он мени да к'о частан витез
Врати мога јаничарског агу.

Љепосава. Милостиви падишаху, ја ти
За то јемчим вјером и поштењем.

Сулејман. Ал' Османе прије нег се кренеш,
Коварнога овог најамника
Који ме је преварити хтио,
Ка' и ову цуру што превари,
Дај џелату да му сруби главу.

Млећанин. Милост, милост! ја у Ислам ступам.

Сулејман. Ислам чиста вјера ј' Алахова,
Па одбија таки гад од себе.
Да се одмах изврши мој налог.

Љепосава. Бог, Млећићу, правичан је, видиш;
У своју си заплео се мрежу.

Млећанин. Да проклета будеш! што ме уби?

Љепосава. Збогом, царе, захвалност ти вјечна.
Бог живио вељег Сулејмана!
(одлази са Млеканином и Османом)

Сулејман. Мој везире, у наших Турака
Да л' оваких има дјевојака?

Соколовић. Валах, нема.

Сулејман. А шта велиш? моји
Јаничари, који од кад агу
Изгубише клонули су духом,
Кад пред собом опет г' угледају!
Пророка ми! збрисаће тај Сигет
Као с длана мало ситна брашна.

ПОЈАВА ДЕВЕТА.

Пређашњи. Ферхад ступа на врата.

Сулејман. Ферхад Пашо, уђи. Сад смо сами,
Па слободно испричати можеш
Кроз што први јуриш зло испаде.

Ферхад. Жива ватра пустих тих хајдука
Покоси нам све јуришне чете.
Још напада не би никад жешћег,
А ни жешће турске погибије.

Соколовић. Лед т' убио! неће тако бити.

Ферхад. Ни други се није жив вратио.

Сулејман. Шта! ни други? срце ће ми пући...
Ах несретни моји јаничари,
Доведох вас амо на кланицу! —
Алаху сам скривио без сумње,
Па ме казни својим страшним гњевом.
Пошљи налог, Мехмете, у стамбол

Да се моле дан и ноћ сви моји
Правовјерни по џамијам царства. —
Срце ће ми, срце ће ми пући. —
Ну шта ради Португ тај? шта ради?
Тако лудо зашто да на јуриш
Шиље чете? је ли побјеснио?
Зовни ми га,

Ферхад. Он пред њима бјаше,
И на јуриш храбраше их силно.

Сулејман. Зовни ми га... Што ту стојиш главом
Климајући? Алаха ми! сада
Скинућу је с рамена и теби.

Ферхад. Ево ти је, мој падишо, волим
Да је скинеш нег' од мене чујеш...

Сулејман. (*уставши*) Шта, шта?

Ферхад. В'јест је худа.

Сулејман. Ил' је Португ
Погинуо?

Ферхад. Погинуше многе
Врједне паше, поред њих и Португ.

Сулејман. Ха! и Португ?
Чуј Мехмете, Португ погинуо!

Соколовић. Неизмјерна, ненакнадна штета.

Сулејман. Храбри, умни Португ мој!... Проклество!

(*пада на диван*

Оставља ме срећа... Португ вјерни!..,
Алах, Алах! и ја, ја управо
Његовој сам смрти крив; безумна
Моја пр'јетња ако град не отме;...
И вјерова! тако ли ме слабо
Познаваше!

Ферхад. Из деснице мртве
Каури му једва истргоше
Османлијску заставу.

Сулејман. (*хоће да устане, ну не може*) Шта рече?
И заставу моју? Португ мртав,
А застава царска у рукама
Тих каура? На голему штету
Ударена и срамота грдна!
У срце сам погођен... срамота!...
Умр'јех!

(*преврће се по дивану*)

Соколовић. Ферхад- паша, трчи по љекара;
Ту ј' у задњој шатри.

Љекар. Ево мене.

Соколовић. Помози му ако знаш за Бога. —
Господару.

Сулејман. Шта то бива?... Умр'јех...
Мехемете, не дај ме... још не дај...
Португ!... моја застава! ох... Сигет!(*изврће се*)

Соколовић. Помоћ какву, падиши дај помоћ.

Љекар. Већ никакве помоћи ту нема:
Падишах је велики Сулејман
Одлетио пророку у џенет.

Ферхад. Алах алах!.. ка' ударен громом?

Љекар. Сваког часа бојати се било
Тог зла грдног, али неминовног.

Соколовић. Мурат први на Косову пољу,
А Сулејман под Сигетом градом!
Судба, страшна судба. Ал' је Мурат
У побједи славно издахнуо,
А Сулејман тужно у поразу.

Ипак, ма да мртва, неће њега
Угледати Стамбол постиђена:
Ја га нећу тамо однијети
Док му Сигет не бацим пред кивот,
И души му великој на курбан
Не поднесем све сигетске борце.
Над мртвим се његовим тијелом
На то кунем. — Затворите шатор.
Све до пада градског смрт царева
Остатиће на све стране тајна.
Ко је ода, тај платиће главом.

(пада завјеса)

ЧИН IV.

Дворница. Војничко вијеће свршава се; у њему су.: Зрињски, Сезујац, Алапић, Папратовић, Оршић, Патачић, Јуранић, Зстванфи, Кечкеш и Чаки.

Зрињски. Мишљења сам ваша саслушао;
Сложна су вам, и ја сложан с вама.
Ма да расту сваки дан тешкоће
И све више бораца губимо,
Бранићемо Сигет постојано,
И краљеву дочекати помоћ.
Што су о њој неки посумњали
И немарност пребацили цару,
Не бих рек'о да су погодили.
Цар Макс није немаран, још мање
Плашљив; он је мудар, па сабраном
Силом чека најзгоднији тренут;
А тај мислим да се приближио.
Падишина под Сигетом војска
Страдала је како јоште никад
Од болести и оружја нашег;
Дух клонуо, клонуо јој углед,
Па већ много не задаје страха.
А иначе дошла нама помоћ,

Ил' не дошла; ми ћемо сви овдје
Витешку нам испунити дужност.
Је ли тако?

Многи. О том нема сумње.

(Улази Чрнко)

Чрнко. Наша стража јавља да се чује
Под бедемом Надаздовим тутањ.

Зрињски. Можда Турци поткопавају га;
Идем да се увјерим на мјесту.
Ти међутим, Алапићу, прими
Осман-пашу, који тамо чека.
Тај јамачно предају ће опет
Предлагати. Падишах је лукав:
Угодна нам шаље посланика. *(одлази)*

ПОЈАВА ДРУГА.

Пређашњи. Алапић уводи Осман-пашу.

Осман. Да сте здраво, храбри витезови.

Сечујац. Срдачан ти наш отпоздрав, пашо.
(сви устају и са њим се рукују.)

Осман. Ал' не видим међу вама кнеза.

Сечујац. Сад ће доћи. Ти међутим сједи,
А управо овдје, поред мене.
Турке радо не гледамо, али
Осман паша добро ј' увјек дош'о.
Како ми је кћерка испричала,
Ти си онај који ми је кришом
Избавио сина из сужањства.
Амо руку, од срца ти хвала.

Осман. Ја се за то баш поиграх главом;
Хвала Богу те ј' испало добро.

Сечујац. А шта ради Ага мој?
Осман. Твој суљан?
Валах! никад не отвори уста
А хвалама да те не обаспе.
Сечујац. За чудо га бијах заволио.

ПОЈАВА ТРЕЋА.

(*улази Зрињски. Сви устају. он пружа руку Осману.*)

Зрињски. Осман-пашо, радо т' у Сигету
Опет видим.
Осман. Валах, кнеже, нећу
Да ти ласкам, али и ја радо
К теби дођох, и међ' овим твојим
Витезима осјећам се боље
Но и тамо међу Османлијам.
Зрињски. Не би чудо било; по вјери си
Само турчин, по крви нашинац;
А крв јаче зуји но и вјера;
Не измјени прву, другу можеш.
Осман. Баш је тако.
Зрињски. (*са осмјехом*) Па ти за што не би
Вратио се вјери прадједовској,
И остао овдје међу нама?
Осман. Да останем, с вама и пропаднем?
Млад сам, кнеже, не мре ми се јоште.
Зрињски. Дакле мислиш да нас пропаст чека.
Осман. Је ли можно да ј' и сам не видиш?
Предграђа си оба изгубио,
У њима ти храна погорјела,
Изгинула бораца множина,

Тек стотињак који да т' остаје.
Зар са њима град ћеш одбранити
Од османске неисцрпне силе?
Па како ти и сам град већ стоји?
Већином су куће попаљене
Све зидине пола разорене;
Тешком муком од топова наших
Већ можете и приступат' к њима,
А камо ли оправљат' их брзо
Јоште мало па ће крај бит' свему:
Поткопом ће дићи вас у ваздух.

Зрињски. И на једном већ радите; сам се
Овог часа увјерих о томе.

Осман. А ја, видиш, не кријем ти тајну.
Да би барем у спољашњу помоћ
Још ти наде било, ал' је нема;
Доснадосмо поуздано да је
Цар Макс хтио кренут' амо војску,
Хтио за тим на Острогон пасти,
Да би силу од вас одвукао;
Ну војводе ни једно ни друго
Не даше му од вељега страха
Да не буде сатрта му војска,
Те падиши пут отворен к Бечу.
Па кад ствари так' очајно стоје
Што с предајом да окл'јеваш, кнеже?
Је ли теби до јунаштва? валах!
Доста га је и сувише било;
Је л' до славе? стекао си таку
Да ти на њој завиде и Турци.
Сад остаје само да покажеш

Св'јету мудрост, а показаћеш је
Ако себе сачуваш и ове
Витезове, а опет свом' цару.

Зрињски. Чуо сам те; сад ти почуј мене.
Нећу да ти о Бакићу причам,
Том јунаку чудном, испред чије
Мале чете суноврatно ваша
Побјегла је непрегледна војска;
Него ћу ти у кратко испричат'
Што се збило у угарској земљи
Кад ти бјеше нејако д'јете.
Прије тридест и четири љета
Цар Сулејман бјеше се к'о сада
На Беч диг'о с превеликом војском.
Наишавши путем на град Кисег,
Тај предузе најприје да отме.
Мален градић, посада још мања:
Тек тридесет осам коњаника,
А остало све орачи сами
Там' прибјегли из околних села:
Њих на броју до седам стотина.
С таквима је падишиној сили
Стао јунак приморски на супрот,
Мој имењак Јуришић Николај.
Силна ватра из топова ваших
Погори му куће све у граду,
Проломи му зидине, на које
Ви дванаест попесте се пута,
И сргнути свеђ у шанац бјесте.
Град му онда с тринаест прокопа
Подровасте, насусте их прахом,

Који када плане зид се сруши;
А на ону грдну проваљину
Нагрнувши збијене вам чете
У град продру. Из града их храбри
Мој имењак изјури, множину
Посјекавши. Та је чудна борба
Потрајала три седмице дана
И два више. Сулејман силни
Тад одступи; а с толиком војском
Да се не би стидно повратио
У свој Стамбол, обори се киван
На славонску равну покрајину.
Шта на ово, Осман-пашо, велиш?

Осман. (*по кратком муку*) Да Јуришић неимаше сина
Заробљена, кнеже, од Турака.

Зрињски. Заробљена сина! чудно збориш

Осман. Теби чудно, мени истинито.

Зрињски. Заробљена сина! изјасни се.

Осман. Познајеш ли овај грб?

Зрињски. Шта видим!
Грб је ово мога дома!,.. како
Допаде вам шака?

Осман. С твојим сином.

Зрињски. Ти срамотно, дрзновено лажеш.

Осман. С твојим сином. опет велим; веруј
Како хоћеш, тим ствар не мијењаш.
У Барањи кад лов ловијаше
Ухвате га из засједе Турци,
И доставе ноћас падишаху.

Зрињски. Јесте, моје све ловачке пушке
Грб оваки на кајасу носе.

Осман. Није л' име твоме сину Јураш?
Зрињски. (*очајно*) Јураш! Јураш!
Алапић. О несреће грдне!
Осман. Плав је момак к'о дјевојка красан.
Зрињски. Јураш! Јураш!
Сечујац. Ха, онаки дјечак!
Зрињски. Вај несрећник да ловити иде
Кад лутају по Барањи Турци!...
Морају га мени повратити.
Колик откуп иштете за њега.
Осман. Један само могућан је, кнеже.
Да даш злата колико год тежак
Град је Сигет, Султан га не прима;
Већ Сигетом самим сина можеш
Откупити.
Зрињски. Да град царев предам!
Сулејиман је ли полудио?
Сечујац. Чудан ли је, недостојан предлог!
Зрињски. Туђом стварју да откупим своју?
Сигет!... да би својему га цару
Одржали, дадоше свој живот
Већ толики храбри витезови,
Па и ови готови су дат' га;
А ја да тај скупоцјени залог
Замијеним сином!.. Стид, стид буди
Сулејмана! лупежима само,
Само подлим издајицам таки
Услови се могу постављати.
Нека иште мој ма који замак
Нек и мило заиште ми Зриње,
Даћу му га, ну Сигета не дам.

Осман. Град опали и већ изгубљени
За кријепка не даш млада кнеза,
Који може много боље цару
Послужити?

Зрињски. Ја Сигета не дам.

Осман. Него волиш гледати пред њиме
Набијена сина твог на колац?

Сви. Ох!

Зрињски. На колац?!... Рече ли на колац?

Осман. Сулеиман то је одлучно.

Зрињски. Мог Јураша! сина мог на колац!

Сви. То ј' ужасно!

Зрињски. Том' човјеку грозном'
Гдје је срце? питам, гдје је срце
Тој свијери у облику људском?
Ох, ох људи, чусте ли? на колац!
(*пада на столицу*)

Алапић. Биједан отац! Крши му се срце

Папрато. Ал' бога ми, мрзне и у нама.

Сечујац. (*Осману*) Ви с кривцима само поступате
На тај звјерски начин, а поступит'
Не можете са невиним момком
Ког у боју н'јесте упљачкали,
Но у лову, и то из засједе.

Осман. Војеводо, дајем ти за право.
И ако је засједа у рату
Допуштена. Ја посланство тешко
Вршим данас, и да је до мене
Пустио бих валах! младог кнеза

Без икаква откупа; ну знајеш
Османлије, они ће на колац
Набити га тако, да на њему
Мучиће се несрећник три дана,
Док од мука и глади не сконча.

Аланић. Ој Османе грозни! таку слику
Предочаваш жалосному оцу?

Зрињски. *(скаче на ноге)* Живога ми Бога! Осман-пашо,
И ја ево тебе истом смрћу
Уморићу;
У рукама имам те; за колац
Нек је колац, и за главу глава.
О проклети Османлије, ово
Ваш је наук: коварствима вашим,
Свирјепствима, свим грозама пакла
Потописте свијет, окужисте
Човјечанство; ваш је ово наук. *(опет сиједа)*

Осман. Кнеже Зрињски, очајну ти жалост
Ја дохитам, појимам и јарост;
Ну на мене зашто да ј' излијеш?
Ја не дођох амо нит' ухваћен,
Ни с душманским каквим умишљајем;
Него дођох на јуначку вјеру,
Под заклоном освећена права;
Дођох пошто твом' витезу једном'
И сестри му и недужном' другу
Ил' набавих, ил' слободу спремих;
Дођох нвјзад, када сам не могу
Твог избавит' сина, да његовог
Избављења теби пут покажем;

Па ћеш мене тако наградити?
Ти би онда стопут грђи био
И од самих Османлија, које
Тол' жестоко жигошеш: би валах.

Зрињски. Био проклет овај рат! ох проклет!

Сечујац. Уклони се, Османе, за часак,
Да међ' собом мало прозборимо.

(*Осман се уклања.*)

Зрињски. Што г' уклони, војводо? шта смисли?
Би ли мене и ти свјетовао
Да град предам? не дам га, знај напријед.
Да су мени срце ишчупали,
Мање би ме бољело но што ме
И помис'о само на онаку
Смрт мог сина најмилијег боли;
Града ипак не дам. Пропао ми
Бједни Јураш, пропала сва дјеца,
Дом пропао читав, града не дам.
Са њиме ћу и ја скоро пасти,
Па ће тако бити конац свему.

Сечујац. Мој Никола, за град ти не велим,
Ну извести ваљда нећеш пр'јетњу
На недужном овом посланику.
Испрати га витешки; тим боље
Можда биће и по Јуру нашег.

Зрињски. Да г' испратим? Нећу да га више
Ни очима видим: грозан ми је.
Својим болом и гњевом занесен
Изрек'о сам безумних ријечи,

Ну преда ме да већ не излази.
Отправи га брже, Алапићу.

(*Зрињски покрива лице рукама*),

Ах мој Јуре! тог човјека долаз
Међу Турке знак ће бити грозне
Твоје смрти.
Видим како хватају те, силом,
Тјерају ти зашиљени колац
Кроз тијело, а ти... Ужаснута
Стаје мис'о, грозно, грозно, грозно!...
А ма, људи, имате ли Бога?
Имате ли срца?
Избавите мог несрећног сина;
Како вас је он љубио знате,
Избав'те га,

Папрато. Како, јадни кнеже?

Зрињски. Да, начина нема,.. Ипак има.
Ко је јунак, ко је Христијанин.
Па да одмах у стан турски пође
И из пушке убије га прије
Него што га набију на колац?

Јуранић. Ја ћу кнеже.

Зрињски. Милостиво учинићеш дјело.
Ја сам, видиш, несрећан толико
Да убиство свог дјетета просим
К'о највећу милост.

Папрато. Грдна јада!

Јуранић. Нек мост одмах спусте да изиђем.

Зрињски. Трчи .. Али, стани, Ловро,.. ти ћеш
Погинути!

Јуранић. Овдје или тамо
Свакојако смрт ме чека. Идем.

(Чује се грдан прасак.)

Зрињски. Шта би ово?

Сечујац. Као да зид паде.

Папрато. Из темеља град се заљуљао!

(хитно се враћа Алапић)

Алапић. Тек што с' Осман бјеше мал' од града
Удалио, даде знак, а Турци
Потпалише одмах поткоп. Земља
Провали се у спољашњем граду,
Из провале сукне бјесно пламен,
Попуцаше бедеми оближњи,
И један се сруши. Људи што се
Ту десише одоше у ваздух,
А рањени попадаше други.
Страх и лелек стоји свуда.

Зрињски. Сад ће
На све стране бит' јуриша. За мном.

(сви одлећу)

Сечујац. Да се тамо десих бар са женом
И ситном ми дјецом, скончао бих
Био згодно заједно са њима;
А овако, сто му вјера! нећу
Кад устреба ни бранит их моћи,
Ни осветит. То не иде тако.
Морам смислит' какав било начин
Да поштено умрем. Сто му вјера!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Промјена. Спољашњи град. Пољана близу провољеног мјеста које се не види. На пољани леже неки рањеници, поред којих жене плачу. Долазе Зрињски и сви витезови из пређашње појаве, окром Сечујца.

Зрињски. Све рањене носите одавдје;
Смјестите их у град унутрашњи,
По кућама, у мој двор, у торањ.

(*то се одмах врши*

Чим с'угаси у поткопу ватра
Из њега ће Турци покуљати;
Уз бедеме пењаће се други,
А на пролом трећи удараће.
Треба да их свуда дочекамо.
Ти, Истванфи, ту остани с Чаком,
Са Кечкешем и с људима вашим;
Дај довуци дрвља, сламе, свешто
Запаљива нађе су у граду,
И тим храни што год дуже можеш
У поткопу пламен. А када ти
Све догори, па излете Турци,
Убијај их, сузбијај унутра
Да закрче поткоп лешинама.
Повјеравам Гаши и Оршићу
Јужни бедем, а западни нека
Папратовић и Јуранић бране.
Ја с мојима идем сам на пролом,
Да одбијам насртаје, који
Најжешћи ће тамо бити. Дјецо,
Држимо се на све стране храбро;
А ако би до невоље дошло

Град нутрашњи склониште је свима.
(*разилазе се*)
Ах! мој Ловро, сада већ не може
Ништа бити од твог предузећа.
Бог милосни нек помогне Јури.

ПОЈАВА ПЕТА.

Наступа жив покрет људи и жена на пољани, Носи се греда, дрвета, навиљака сламе и. т- д. Чује се бој и вика свуда около

1-ви Грађ. Ноге су ми као подсјечене,
Спусти на тле греду ту да дахнем.
Ти топови ако м' и поштеде,
Оглухнућу од рикања њиног.

2.ги Грађ. И топови, и пушке и стр'јеле
Вика Алах и клицање Исус,
Па сад ево и праскање ватре!
Тек ако је овако у паклу.
Хајде дижи, па носимо даље. (*Одлази*).

1-ва Жена. Воде, воде! крај је јужни града
Сав плануо. (*Отиде.*)

3-ћи Грађ. И на западноме
Дим се диже! пожар, пожар свуда. (*Отиде*).

2-га Жена. Ни вода га сва Алмашка не би
Погасила. (*Отиде*).

Цура са бабом. Бјеж'мо, баба, бјеж'мо.

(*Са западне стране долазе с голим сабљама у руци Јуран и Папратовић, за њима усплаирени војници.*)

Папратовић Сузбише нас, бедем превалише;
Многи наши падоше; ну Ловро,
Недајмо се; опет јуриш на њих.

Јуранић. Хајд' соколе, опет. Ко је јунак
Нек удари с нама.

Војници. (*идући за њима*) Слава крсту!

(*Долазе Алапић и Оршић са четом*)

Алапић. Ха! жестока боја!... Ти си рањен!

Оршић. Још махати могу сабљом; јуриш!

Алапић. Куд? у пламен! тај нас ј' отјерао,
А нијесу Турци.

Оршић. Турци ће се
Иза њега брзо појавити.

Алапић. И тад ћемо дочекат' их овдје. —
Гле! Зрињскове носе рањенике.
(*проносе 'рањене*)
Шта кнез ради тамо?

Један војн. Са пролома
Већ га двапут потиснули Турци,
И он двапут кроз пролом их ванка
Истиснуо.(*одлази.*)

Алапић. За њега се бојим;
Штедио се није никад, сада
Још ће мање очајан онако.

Оршић. Улицом се оном направио
Свод пламени од кућа што горе,
А неки се испод свода хитно
Пробијају.

Алапић. Наши су: Јуранић,
Папратовић с војницима њиним.

Јурашић. Једва смо се живи протурпли
Гле, и ви сте овдје!

Папратовић. Гдје је Зрињски? је л' још на продому?

Алапић. Ув'јек тамо као станац камен.

Папратовић. Град спољашњи сав је у пламену,
Свуд бедеме Турци преваљују;
Ако брже не одступи, он ће
Одсијечен од нас погинути
Ил' од ватре, ил од турске сабље.
Лети, то му кажи.

Алапић. Познајеш га,
Неће хтјети.

Папратовић. Мора, ходи са мном.

(*бјежи свијет, чује се алах.*)

Јуранић. На мост, на мост, у град унутрашњи.
А ми браћо, сложно сви на Турке
Да времена дамо овом свјету
А и внезу да се у град склоне.
Напрјед, момци. (*Одлазе.*)

(*Долази Зрињски са остатком своје чете; са њим Алапић и Прапратовић.*)

Зрињски. До сто врага! овако још никад
Узмицао н'јесам. У вас оба
Ударила муња што ми ове
Заплашисте толи храбре борце.
Ту станимо да бар коју главу
Још одсјечем; испод моје сабље
Многе данас одлетише, али
Још сам жедан погане им крви. —

Тамо видим да се наши боре;
Идем к њима; а ви, кад одотуд
Покуљају Турци, оприте се
С војницима које вам остављам. (*отрчи*)

Алапић. Биће лудо ако не погине.

Папратовић. Већ залишно свако је јунаштво,
И крајње је вр'јеме да с' одавдје
Повучемо у град унутрашњи.

Алапић. Ево Турци убрзаним кроком
Са пролама к нама наступају.
Задржи их ти, Папратовићу,
Док из боја ја не тргнем кнеза, (*Отиде*)

Папратовић. Јоште једном, храбро напријед, људи.

(*Он удара. Зрињски се враћа с Алапићем Јуранићем-Орсићем и њиним борцима.*)

Зрињски. Алапићу, сад на мост.

Алапић. Ти први,
Ти предњачи, иначе ми овдје
Даћемо се сви убити.

Јуранић. Први,
Први, кнеже.

Зрињски. Онда на мост за мном. (*Отиде*)

(*Папратовић одступајући задржава своје, готове да бјеже.*)

Папратовић. Не бојте се, но уредно к мосту
Одступајте.

1-ви војник. Мост је сав закрчен,
А Турци нас стижу.

Папратовић. Ево ћу вам
Ја прокрчит' стазу.

(*Он одлети к мосту а за њим војници, али неки још се виде а Турци стичу се са сви страна.*)

Фер. паша. Држ' се, крсту. —
Са њима се, Турци, измјешајмо,
Да заједно униђемо у град. —
Ха! дигоше клети мост! Ал' ови
Заосташе. Све их исјецимо.

еданвоји. Гинут' нам је, али ћемо скупо
Продати вам главе.

други воји. Смрт у Турке!

(*Нападају једни на друге завјеса пада.*)

———

ЧИН V.

ПОЈАВА ПРВА

— Соба; на столу има више папира и два писма; за столом сједи Зрињски удубљен у жалости —

Зрињски. Ах, мој Јураш! мој несрећни Јураш!
Биће ваљда свршио до сада;
Ако није, а̀ оно на коцу
Сад мучећи страховите муке
Куне свога немилосног оца
Што га није избавити хтио,
А мого је... Да, клети ме мора.
Па на што ми та огромна жртва?
Да не више по четири дана
Град одржим! Руг ужасан коби!

Нагло устаје, лупнув о сто руком.)

Нећу више да на њега мислим,
Ни на њега, ни другу ми дјецу,
Ни књегињу тужну. Хо дом Зрињев!
Све таштина људска, све таштима;
Дом је свима т'јесан гроб и мрачан,

А та слава шух пролазна вјетра.
То увиђам на посљедњем часу.

ПОЈАВА ДРУГА.

Пређашњи. Улази Бошњак.

Зрињски. Звао сам те, земљаче. Вјешт човјек
И одважан, од кад си у Сигет
Ускочио, задужио си ме
Услугама многим; јоште једну
Учини ми.

Бошњак. Слуга сам ти ув'јек.

Зрињски. Ти знаш турски; на себе навуци
И одіело турско, па се спусти
Низ бедеме па конопцу као
Заробљеник који од нас бјежи.
Када будеш у табору турском
Дознатићеш шта би с мојим сином.
Ако виси јоште жив на коцу,
Ноћу г' убиј, а виси ли мртав,
Крадимице тијело му скини,
И дубоко покопај у земљу,
Да се њиме гаврани не хране.

Бошњак. То ћ' учинут, стало ме и главе.

Зрисњки. Одмах за тим прилику улучи,
И одјезди у Ђур Цару Максу;
У руке ћеш предат' му то писмо.
Кад то свршиш, окрени се право
К замку Зрињу, и кнегињи предај
Ово друго. Код ње и остаћеш.

Ево т' овдје пет стотин' златника,
Нека ти се у потреби нађу.

Бошњак. Свјетли кнеже, то је велик новац!

Зрињски. Није велик за услуге твоје;
Доврши их, па ти срећан био!

Бошњак Десницу ти љубим.

Зрињски. Пут ти срећан. —

(*отиде Бошњак.*)

Царе Максе, код толике војске
Пустио си да пропадне Сигет!
Ја сам дуго ипирао к Ђуру
Жељан поглед, не би л' т' угледао;
Храбрио сам до посљедњег часа
Ове вјерне витезе ти надом,
Али ти не дође. За пад града
Сад Зрињскога кривити не можеш.
А не кривим ни ја тебе управ;
То је глупих твојих савјетника
Дјело срамно, непојмљиво дјело;
Њих упитај зашто кључ Угарске
Из царских ти истргнувши руку,
Бацише га Турцима пред ноге. —
Све спољашње послове опремих,
Остају ми сада унутрашњи.
Сам сам овај списак захтјевао,
А мрзи ме да га читам... Ипак
Мораш знати с киме на смрт идем.

(*Узима са стола списак и чита:*)

Од војвода способних за борбу
Још остају Алапић и Кобач,
Папратовић, Оршић и Патачић;

И од млађих племића Истванфи,
Новак, Кечкеш, Јуранић и Чаки.
И већ нико! гдје су они други?
Гдје толики моји соколови?
Сви у црну полегоше земљу.
Јуначко је једно покољење
Све сатрто. Ужас!... А колико
Још од простих бораца је живо?...
Ни три пуне стотине! а бјаху
Три тисуће, и бораца каквих!...
Ја направих око себе пустош,
Ал' уједно и Турцима гробље;
Страшно гробље, кога кад се сјете
Моратиће ув'јек да се згрозе!
Њих до тридест' тисућа је пало,
И богами, све јунака врлих. —
Нек се данас сврши та дуга,
Кобна жртва. = Већ се рађа сунце.
Са истока сад ме обасјаваш,
Ал' ни зађи нећеш а крваву
Обасјаћеш моју тјелесину.

ПОЈАВА ТРЕЋА.

(*Зрињски, улази хитно Чрнко.*)

Чрнко. Господару, од огњених стр'јела
И кугаља што бацају Турци
Пламен нам се прихватио двора,
И почиње ширит' се по граду.
Гасити га морамо што брже.

Зрињски. О мој Чрнко, свакојако други,
И то скоро, прождрјеће нас пламен;
Тај не гласи, нек слободно гори.
Него трчи и Гашу ми зови;
А за тим ћеш амо донијети
Све хаљине моје скупоцјене,
Све оружје, све наките војне,
Злато, сребро и камење драго.

Чрнко. Да донесем амо, ил' да склоним
У подруме?

Зрињски. (*са осмјехом*) Не не, Чрнко, амо.
Што избечи очи? пожури се.

Чрнко. (Куку мени! видим већ шта смјера). (*Отиде*)

Зрињски. Као да се домишља... Мој Чрнко!
Није за бој врједан, ну разуман
И у служби окретан, а мени
Сасвим одан. Гашо, ходи амо.

(*улази Алапић*)

Алапић. Још не свладах пожар. Турци хоће,
Мој ујаче, да те жива спрже;
Уклони се што брже одавдје.

Зрињски. То и хоћу. Ти међутим издај
Одмах налог да што год у граду
Има наших знака и застава
Све се снесе на пољану градску,
И на једну гомилу се метне.
Једна само, и то црна, нек се
Ко знак смрти истакне на торњу,
А донесе друга пред војнике.
Ваља да ми на пољану скупиш
Све грађане с њиним породицам,

И поставиш борце у ред бојни.
Нек Серечен изнутра до врата
Топ велики према мосту смјести,
И са ст'јењем запаљеним чека.
Гледај, Гашо, да кад тамо дођем
Све затечем у потпуном реду.

(*одлази Паша*)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Зрињски. Чрњко доноси са момцима хаљине, оклопе, кациге, сабље, штитове и разне кутије.

Зрињски. Све ту на тле спустите. — Ви, момци
Сад пођите право на пољану,
А остаће Чрнко да м' обуче.

(*момци одлазе*)

Чрнко. Какву хоћеш хаљину да метнеш?

Зрињски. (*разгледа жалосно.*)

Зрињски. Тај сам оклоп носио на себи
Кад млад бијах у свим бојевима!
Овај други кад са воде Ријње
Ваљано сам Турке отправио,
А тај тамо у боју под Нештом
Било, па и прошло. Данас нећу
Ни оклопа ни кациге тврде,
Него дај ми хаљину, у којој
На велике свечаности иђах.

Чрнко. Је ли ову?

Зриски. Што си збуњен? ону,
Ону тамо. Ји и данас идем

На свечаност и то најсјајнију,
Па најбоље та ми доликује.

(*Чрнко му навлачи хаљину*)

И долама и јечерма, видиш,
Прекрасне су, а за чудо лаке. —
Сад м' извади драгоцјени ланац,
И објеси о врат .. к'о да дрхтиш?
Ил' те плаши ова турска бука?
А ја мишљах да си је већ свик'о.
Додај самур-калпак с перјаницом
Којој спрједа сија драги камен.
Око самог тог камена Турци
Бјесно би се покрвили. Би ли?
Кажи, Чрнко Ти баш ни да писнеш.

(*Чрнко отире очи*)

Сада јоште припаши ми сабљу.
Ову нећу, дај ми ту; до душе,
Лагана је, али се напила
Много пута турске крви, па ће
Напит' се је још и данас. Који
Од штитова мојих најлакши је?
Биће овај. — Ето сам обучен.

(*Иде пред огледало*)

Ти, Бога ми, опреми ме данас
Ка да идем у 'сватове китне
А шта ћемо с тим стварима другим?
Све их одмах носи на пољану,
И гдје видиш заставе по земљи
Ту и ово стави. Па, чуј добро,

Чим опазиш мене да долазим
Све потпали, нек изгори. Збогом.
Заборавих једно: гдје су новци?
Сваки свитак сто златника има;
Дај ми један; довољан ће бити
Да Турцима платим бродарину.

(*Меће свитак у њедра. Чрнко јецајући баца се преда-њ.*)

Шта то радиш?

Чрнко. О мој господару,
Ти полазиш на смрт!

Зрињски. Боље реци,
О мој Чрнко, полазим на живот
Вјечне славе. Би л' ти жао било?...
Устај, дај ми, вјерна слуго, руку;
На служби ти и љубави хвала.

(*Отиде брзо да сакрије своје узбуђење. Чрнко за њим гушећи се од плача.*)

ПОЈАВА ПЕТА.

Промјена. Пољана градска. Ту је чета војника са војводама; грађани и грађанке са дјецом стоје према војницима. Тои и Серечен уз њега.

Папратовић. Са пуцањем Турци престадоше
Од када ми град не одговара.

Алапић. Пред олујем ув'јек је тишина.

Јуранић. И тек олуј што пукнуо није:
Густе им се чете већ за јуриш
Урећују, и крenуће скоро.

Папратовић. Требало би да је кнез већ овдје.
Алапић. Зна он кад ће доћи.
Папратовић. И незна се
Јоште ништа за Јураша?
Алапић. Ништа.
Папратовић. Нут! падају писма на стр'јелама!
Да Сулејман није истрошио
Све стрјељиво, па писмима туче?
Де, видимо шта нам добри Турци
Поручују.

(*купе више писама*)

Јуранић. Хрвацки је ово
Написао,.. порука је красна!
Алапић. Ово моје мађарски.
Папратовић. А ово
Немачки је, и свјетује братски
Да с' предамо, те спасемо главе,
Алапић. Онда гласе сва једнако. Ја ћу
С мојим, тако. (*цијепа га.*)
Папратовић. Ми ћемо то исто.

(*На другој страни гдје су грађани,*)

1-ва жена. Што чекамо овдје? од онуда
Ватра наш се примиче све више.
1-ви Грађ. Шути; кнеза ваља дочекати.
2-ги Грађ. А може ли помоћи нам сада
И сам Зрињски? у граду нам ватра,
Глад, очајност, а до града Турци.
дно дијe. Мамо, мамо, гладан сам.
га жена. О јадно
Моје чедо, како да т' помогнем?

Свој последњи залогај ти дадох.
Сестре, да ли која од вас има
И мрвицу хљеба?

1-ва жена. Или не знаш
Да од јучер и не виђесмо га;
Од глада се једва на ногама
Све држимо.

3-ћа жена. Мало прије виђех
Једног оца са четворо дјеце
Гдје с' од глади бацио у ватру.

2-га жена. Страшно! Боже, ти се на нас смилуј.

1-ва жена. Долази нам Љепосава, лака
Као лепир! Е, та има љеба.

Љепосава. Све дјевојке, жене са дјечицом,
Слаби старци, што год болесно је,
И оружја носити не може
Зове к себи отац мој на торањ.

1-ва жена. Бог живио војводу Сечујца!
Сви на торањ; биће хљеба тамо.

(*Жене, дјеца и старци одлазе.*)

Јуранић. Љепосава, стани.

Љепосава. очима те
Свуда тражим. Хоћете ли сада
Излећети?

Јуранић. Мислим, а шта друго
И остаје?

Љепосаяа. Ту ће бити конац!

Јуранић. Не бој ми се.

Љепосава. Жао ми је, Ловро,
Умријети, а због тебе само.

Јуранић. Бог је велик; ко зна можемо се
Каквим чудом још и спасти.
Мислиш?

Јуранић. За то с тобом и не опраштам се.
А реци ми, шта отац на торњу
Намјерава?

Љепосава. Из топова, вели,
Хоће да се до крајности брани,
А ја да му топник будем.

Јуранић. То је
Још најбоље. Иди, душо моја;
Али жива Турцима се недај.

Љепосава. Нож је ув'јек у њедрима мојим.

Јуранић. Да т' у чело пољубим.

Љепосава. Ах, Ловро!

Јуранић. Чујем трубе, кнез долази; иди. —
То самртни пољубац је био!
Сан љубави са њом м' ишчезава.

(*Зрињски виче изнутра.*)

Зрињски. Шта наложих, Чрнко? не окл'јевај,
Већ потпали одмах све те ствари

ПОЈАВА ШЕСТА.

Пређашњи, Зрињски. Савршен мук; војници га поздрављају оружјем пред прсима, а војводе голим сабљама. Праћен Алапићем, он све прегледа, па гледа је ли топ добро наперен на врата.)

Зрињски. Све ј' реду. Јесте ли сви овдје?

Алапић. Само нешто стараца и жена
Са дјецом се склонило на торон.
Зрињски. А Сечујац где је?
Алапић. Ето г' управ
Гдје од туда долази са ћерком.
Зрињски. За њега сам највише у бризи.

(*иде к њему*)

Сечујац. Сто му вјера, Никола, што даде
Изгорјети те заставе красне?
Зрињски. Би ли хтио да оките њима
Свој стан Турци?... Са заставам, видиш,
Изгорјеће и хаљине моје,
И оружје, што год овдје имам.
Разумјеш ли сада?
Сечујац. Разумијем,
Разумијем, Никола... дај руку.
Зрињски. Ево ти је. — Сад ме часком пусти
Да ословим ову момчадију. —
Храбра браћо, ево нас још једном
На састанку јуначком, и то је
Последњи нам састанак на земљи.
Заклетву сте мени положену
К'о светињу вјерно одржали:
Град браписте све стопу по стопу,
Триест глава узесте за једну,
Учинисте што год смртни људи
Учинити могу. Цар, св'јет читав
Диви вам се; и свакому од вас
Кад се буде име спомињало
Најдаљи ће хрвацки потомци
Открив главу с усхићењем рећи:

И тај јунак бранио је Сигет.
Ну храбрости људској има краја,
Сигет даље бранити се не да;
Глад, жеђ, пламен стегнуше нас љуто
У најзадњем куташцу му овом.
Те нам друго не остаје него
Сви спржени овдје умријети,
Ил' крваве градске развалине
Још залити посљедном нам крвљу,
Па сви сложно јурнувши у Турке
Међу њима смрт витешку наћи.
Шта волите?

Сечујац. Сто му вјера! кнеже,
Што и питаш? ми нијесмо, ваљда,
Отпочели к'о добри јунаци,
Да свршимо као кукавице.

Папратовић. Сви до једног с'оружјем у руци
Умријећемо.

Сви. Сви до једног. Јуриш!

Зрињски. Чујем гласе какве је већ давно
Крађ Леонид слушао у кланцу
Термопилском, кад Херсезом стегнут
Свог оружја не положи, него
Умрје славно с триста славних друга.
Видим овдје стару Картагену,
На обрану које устадоше
Млади, стари, дјевојке и дјеца;
Па када је сва одбране сила
Исцрпена била,
Те с' Аздрубал пред'о Римљанима,
Жена му се с два синчића баци

Саврх крова двора свог у ватру,
Кунећ' мужа гњевна, очајана.
И Римљани у град уђу само
На гомилу пепела да сједну.

Сечујац. Таковима и ја капу скидам.

Сви. Слава, њима! а ми јуриш, кнеже.

Зрињски. Од мене вам и од цара хвала. —
Сад јуначком прионимо послу.
О малена чето бесмртничка,
Одмах твоје редове раствори,
Да све жене, и клонуле старце
У средину примиш. Мој Сечујче,
Нек и тебе на носила узму.

Сечујац. Не брини се, Никола, за мене;
Ја мјестанце своје већ пронађох.

Зрињски. Гдје, мој Мато?

Сечујац. Видиш онај торов;
Већ је тамо жена ми са дјецом
И са другом нејачи. Чим бахнеш
Ти у Турке, сто му вјера! прах ћу
Потпалити што је тамо смјештен,
Па са њима скокнути и ваздух.
Осветићу тако бар и тебе.

Зрињски. О Матија; то си наумио!

Сечујац. Него да ме закољу к'о мачку?

Зрињски. Мој јуначе дивни! пријатељу!...
Најпотоње да се загрлимо. (*грле се*)

Сечујац. Сто му вјера! нешто ми је тешко
Око срца... Ха, Никола, збогом.

(*отире сузу, па вели кћери*)

Гдје си, дјете, хитајмо на торољ.
Кога оч'ма тражиш?... а да, њега;
Заборавих.

(*Јураниħ приступа к Љепосави, она му се вјеша о врат.*)

Јураниħ. Љепосава!

Љепосава. Ловро,
Зар овако?!

Јураниħ. Суђено ј' овако,
Суђено нам било.
Не могосмо здружит' се на земљи,
Ну заједно барем ободвоје
На небо летимо.

Љепосава. Да, на небо;..
Тамо љубав вјечита нас чека,
О мој Ловро, до виђења тамо.

(*истргне се да пође оцу*)

Сечујац. А десницу не пољуби кнезу?

Зрињски. Збогом, моја дјевојко; ријетки
И љепоте и врлине цвјету,
Тебе жалим.

Сечујац. Хајд'мо сад. Чуј, Нико,
Не отварај врата док с' не попнем.

(*Одлази. Зрињски за њима тронут гледа.*)

Алапиħ. Мој ујаче, да т' целујем руку.

Зрињски. На срце ми, Гашо мој, на срце.
Сви, сви амо, витезови моји. (*грли их.*)
До краја смо дужност испунили,
Сад можемо мирно умријети.

Опраштам се и са свима вама,
Храбри борци, грађани и сестре.

Гласови С тобом ћемо и у божје крило.

Зрињски. Сад је доста. Бисмо за час људи,
Постанимо на ново јунаци.

Папратовић. На што нама у самртној борби
Ти штитови тешки? ја свој бацам;
Овако ћу много лакши бити.

Војводе. Бацамо их и ми сви: у нашег
Јуначког се кнеза угледајмо.

Једна жена. А ми ћемо жене бијући се
Погинути до мужева својих.

(*Пада пред Зрињскога струјела*)

Зрињски. Паде стр'јела с писмом! шта ли гласи?

Алапић. Гласиће ти што и нама.

Зрињски. Боже!
Прочитах ли добро?

Алапић. Шта ће бити?

Зрињски. (*весело*) Доиста је тако.

Алапић. Шта је, кнеже?

Зрињски. Ко је велик као Бог! ти читај,
Јуранићу, гласно да свак чује.

Јурарић. „Јураш Зрињски жив је, здрав на дому.
„Предајте се, више не презајте,"
„Цар Сулејман отиш'о је к Богу."

Сечујац. (*сторња*) Сулејиман умро, а жив Јураш!
Честитам ти, кнеже.

Сви. Богу хвала!

Зрињски. Који год си што нам в'јести ове
Сад достави, био срећан ув'јек!

Јуранић. Нико други није него врли
Осман паша.

Зрињски Он је. он без сумње.
О јунаци браћо, ове в'јести
У посљедњем часу небеска су
Души нашој утјеха, па њоме
Охрабрени кренимо се на смрт. —
Јуранићу, теби повјеравам
Ту заставу; преда-мном је носи
Неустрашљив како с' ув'јек био.
А пред свима ићи ће кнез Зрињски.

(*извлачи сабљу*)

Сечујац. Зрињском' слава!

Сви. Јуриш! јуриш! јуриш!

Зрињски. Нек до врата пет грађана стану
Да мост спусте; а тај нетом падне
Сви на поље суните се за мном. —
Одох, Мато, збогом.

Сечујац. Збогом, мили,
Побратиме,

Зрињски. Сада позор, браћо.
С мостом доље... Серечене, пали.

(*Пуца топ, Турци урличу вичући: Аман!*)

Сечујац. (*с торња*) Попадаше, Никола, к'о плева.
Крваву си стазу отворио,
У њу јурни.

Зрињски. Не још. Серечене,
Топ напуни опет. Пошто пукне
И тај други, јурнућемо, браћо.
Јуранић. Серечена ено мртва.
Зрињски. Мртва?
Јуранић. А к вратима опет Турци сукћу.
Зрињски. Онда јуриш у христово име!
Осман паша. (*с врата*) Не, не, кнеже, не погини лудо,
Но предај се, тако ти јунаштва!
Зрињски. Зрињски гине, а не предаје се.
Уклони се, Осман-пашо. Јуриш!

(*Одјуре сви за њим вичући: „у христово име.“ Чује се жесток бој.*)

Сечујац. Љепосаво, чекај
Да прекриле сву пољану Турци.

(*Нагрћу Турци на позорницу вичући весело: алах!*)

Ферх. паша. Кнез је пао погођен у чело,
И заставник пао, сви падоше.
Овдје никог нема. Наш је Сигет.
Сечујац. Нек је срећно! ето вам га, Турци.

(*чује се страшна експлозија, завјеса пада.*)

ПОГОВОР

Више ми се пута наметала мисао да драматишем сигетског јунака, Николу Зрињскога; али ме је од тога потхвата одвраћала увијек помисао, да је тај предмет чисто епичан, којим се врло тешко постизава драматски ефекат на позорници. Истина да сам већ истјерао из епских предмета више драма и једну трагедију, које је критика добро предусрела, ну признајем, да сам се бојао загристи још један пут у ту кисјелу јабуку.

Зрињски ми ипак није давао мира; учиних му мјеста у мојим „Исрицама моралним и политичним скоро штампаним за употребу ондашњега Краљевића а садашњега Краља нашега Александра; али ми ту мршаво изгледаше; чисто ми се чињаше да гледам јунака гдје ми се подсмијева. Најпослије расрдим се, те станем себи довикивати: па докле ћемо овако? Зрињски јунак, а ја кукавица, бјежим испред њега ..о што бјежаху Турци! Е, Никола, не дам ти се. ...га ми; ухватићу се с тобом у коштац, па куд пукда пукло; ако ме и посјечеш, бар ћу погинути добра јунака.

Саопћим своју одлуку мому куму Ђоки Поповићу, на чије мишљење ја много полажем. Рече ми: предмет је лијеп, али незгодан, пун тешкоћа; да би бар неке отклонио, збиј драму у три чина. — Шта? да мога Николу обучем у тако узане хаљине? аја, ја хоћу пуних пет чинова. — Пишем у Загреб своему побратиму Адолфу Веберу, те ми он достави Месићево дјело о Зрињскоме. Дознам међутим да је прије много година њемачки драматик Körner издао трагедију о том предмету. До Ђавола! не знајући њемачки, не могу га ни прочитати, па би лако било да у предмету историјском, као што је овај, наиђем на исте моменте, и што је још горе, да их од прилике једнако изведем; те би се викнуло на плагијат. Тражи Körnera, и нађем га у зета ми Душана Живановића, који ми његову трагедију на изуст преведе.

Ова ме је слабо задовољила. Да би је оплодио драмским зачином, писац је употребио љубав ка зачим главни. Истина да је љубав најњежнија и најстрашнија човекова страст; истина да она пружа и оле вјештому драмскому писцу лако као и успјешно оруђе; али се са употребљавањем тога оруђа већ до зла бога претјерало и претјерује се све једнако; љубав се свуда трпа, и ондје гдје је разум одбија. Због ње Körneru је требало да се Зрињски затвори у опсађени Сигет са женом и ћерком! Тим се он показује слабашан муж и отац, као и неопрезан војвода, а историја таким га не представља. Он се је у Сигет сам затворио, не хотјевши изложити опасности своју породицу. Иначе, љубав у опће не при

таје најбоље у херојске предмете; она им је дисонанција; а кад се употреби, ваља да је споредна, обиљежена кратким ну јаким потезима, какви су природни херојским наравима. Тако се не потире онај морални склад, који је потребан љепоти свакога умјетничкога твора. Körner је извео љубав у њемачком сентименталном тону, па му још она и заузима много простора, што шкоди суштини ове војничке драме. Љубав се у Словена јавља својим особитим тоном, па и овај у њих није свуда једнак; од њихова сјевера до југа пружа се лествица у основу истих али у модулацијама различитих звукова, које ваља да тражи словенски психолог у клими, у друштвеном развитку и у савременим околностима свакога нашега племена, те да то природно удешава према датом карактеру. У обзиру на карактере Körner је срећнији био у цртању турских него ли словенских Њемци нас мучно схватају. То се види и у самом дијалогу, који му је по духу њемачки, а не нашински. Ну мана му је много већа у томе, што се у трагедији много говори, а мало ради.

Ови и други недостаци, који ми падоше у очи, дадоше ми повода да размишљам, какве бих драмске живље могао најподесније унијети у своју драму Био сам брзо готов са одлуком: те живље вала узети из појава духа породичног и друштвеног јужних Словеоа, нада све Хрвата, за Зрињскових времена.

Друштвени наш живот у цијеломе средњем вијеку одликовао се је ратоборним духом, пониклим из [illegible]ута борења са разним околним народима, а облагороћеним до племенита витештва колико благом

словенском нараву, толико и хришћанским задахом: одликовао се је и оданошћу завичају, владаоцу и вјери, која се у посљедње вријеме челичила својим трвењем са Исламом. У домаћем животу, поред сполне љубави, владали су њежни осјећаји родитељски и дјечији, а истицала се, поред побратимства, љубав сестре према брату. Пред овом је често и сполна љубав блиједила. Та се особита црта зрцали и у нашим народним пјесмама, Не будући је истакао у својим пређашњим драмама, ријешим се да је истакнем у овој. За то у лицу Љепосаве то чуство надвисује сва друга, и очину љубав у Зрињскога, и синовљу у Јураша, и саму њену љубав к заручнику Јурашићу. Али њежност тих домаћих осјећаја оштри се овдје, у некога више а у некога, мање крепким појмовима из јавнога живота, да би се тако неослабљен одржао општи тип драме, који мора бити херојичан.

Тако је у Јураша љубав к оцу дјетински мека али је опет достојна јунака. Он би хтио да је уз оца у највећој опасности, ма и погинуо. — У оца се љубав јавља мање ријечима него чином: он хоће по што по то да уклони сина из Сигета, како би, слободан од сваке очинске преокупације, био крепчи у вршењу своје војничке дужности. Пред сином је прилично крут; али му се жалост појављује пошто се са њим опростио. Та жалост јака продире кад му је лажно достављено да је Јураш ухваћен од Турака, а доводи га у изумљење кад му се каже да ће га Турци набити на колац ако га не откупи п[illegible]дајом града Сигета. Тад му се у души разузд[illegible] сва бура очинских осјећаја, која дођоше у субо[illegible]

осјећајем војничке дужности. Ова ипак у њему надвлађује; а да би сину уштедио грозну смрт на коцу, шиље у стан турски Јуранића да га убије из пушке. Али кад му се у исти мах јавља да су Турци запалили подземни прокоп у граду, он препоручује сина божијој милости, па трчи с Јуранићем тамо да отклони опасност. Тако је уз очинску љубав спасен војнички и патриотски херојизам.

Љепосава одана је кћи, врсна заручница, али љубав према брату главни је покретач њених дјела. За то се је она појуначила, за то је с Млећанином, који је у потаји љуби и коварно јој меће у изглед братовљево ослобођење, отишла у стан турски. Тамо увидјевши замку у коју је пала, не губи духа, него се одважно избавља, а Млећанина упропашћује. Љубав овога варалице и свјетске ситнице жестока је и сенсуална, те прави контраст тихој и чистој љубави Љепосавиној према Јуранићу.

Војвода Сечујац, кога болест осуђује на нерадњу, отац је тврђега срца, али опет без срца није Он је у свему окорио војник, и кад је потресен каквим осјећањем, било мекшим, жалосним, или јуначким, понајвише га изјављује уз узрјечицу: *сто му вјера!* По историји Турци су га убили у постељи, а жену му и дјецу одвукли у ропство. Таки конац онаког јунака мени се није свидио за драму; волио сам да Сечујац, не могући ни своје бранити, ни с друговима погинути у посљедњем излету, од себе погине [illegible]ћу не мање јуначком. Он се повлачи с породицом [illegible]а болесним старцима у кулу, гдје је прах смјеш[illegible], па пошто је Зрињски упао у Турке, и ови уђо[illegible] у град весело кличући: *наш је Сигет!* Сечујац

довикнувши Ферхад-паши онај љути сарказам пун очајничке освете: *срећно било, ето вам га Турци!* оддети са њима заједно у ваздух

Да би слика сигетске катастрофе била цијела требало је извести на позорницу и турски живаљ. Изводећи га настојао сам да га са неколико главних потеза нацртам тако како би још више одскакала племенитост сигетских бранилаца. За то сам мало опширније развио два карактера: Сулејмана, чистог Османлије. и Осман-паше, босанског потрчењака. Свак ће лако схватити између њих двојице разлику која долази од различите крви а једне вјере.

Чисто драмски, дирљиви ефекти подијељени су међу чинове; али ни у једном не губи се из вида главни ефекат херојски, поцрпени из историје. Љубавни моменти тим су краћи што су у свечанијим моментима сигетске катасрофе изведени; њино отезање било би тамо неприродно, а и шкодило би величини херојизма. За то сам и назвао дјело војничком драмом, а не трагедијом. Ред историјских догађаја гдјешто је поремећен из умјетничких побуда.

Колико сам с овом драмом успио, то не знам; знам само да сам учинио што сам умио и могао. Кад би ме критика й осудила, остала би ми ипак утјеха. да са Николом Зрињским нијесам умножио број оних размажених, саблазних, или неприродних драма, које у наше доба отимају мах, него да сам вјеран остао оној школи са вишим погледима, која пружа људским нараштајима здраву, душевну храну.

У Биограду 7|5 1888.

РАЗЛИЧНЕ ПЈЕСМЕ

МАТИЈЕ БАНА.

КЊИГА VIII.

Cosi nel carme mio dolce risiede
Quel santo fuoco che virtù si chiama
Amor di patria, amor di Bice e fede

Pardini.

БЕОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892.

Одличном г. Михаилу [illegible]
успомена од [illegible]
[illegible]

РАЗЛИЧНЕ ПЈЕСМЕ

МАТИЈЕ БАНА.

КЊИГА VIII.

Così nel carme mio dolce [illegible]
Quel santo fuoco che [illegible]
Amor di patria, amor di [illegible]

Pardini.

БЕОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892.

ПЈЕСАМА ОВДЈЕ ШТАМПАНИХ

ИМА ОД ШЕСТ ВРСТА.

Претходна пјесма: посвета.

I врста: Дијева, пјесме љубавне.
II „ Туге и радости домаће.
III „ Народ, пјесме родољубне.
IV „ Цвијеће и коприва, пјесме у похвалу или похуду.
V „ Баладе и романсе.
VI „ Епски спјеви.

Завршна пјесма: Узори мог живота.

Овдје нијесу изведене оне лирске и епске пјесме које су читаве штампане у дотичним трагедијама и драмама.

ИЗДАЛА НА СВИЈЕТ

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ГДЈЕ ЈЕ ШТО?

I.

Љубавне пјесме или Дјева.

II.

Туге и радости домаће.

III.

Народ, родољубиве пјесме.

IV

Цвијеће и коприва.

V.

Баладе.

VI

Епски спјеви

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

I. ДИЈЕВА

тр. 2, стих 6 оздо; мјеште: кад зе отварају.
читај: кад се отварају.

тр. 8, стих 8 „ мјеште Шетала, читај: шетала.
„ 21, „ 9 „ „ с пркосим гласом,
читај: с пркосним
„ 25, „ 8 „ мјеште на крилу,
читај: на крилп'.

тр. 36 стих 9 оздо; мјеште тражи, тржи,
читај: тражи, тражи.
„ 44 „ 5 „ мјеште случан, читај: слпчан.
„ 47 „ 2 „ мјеште Вијенцима,
читај: Вијецима.
„ 56 „ 6 „ мјеште Нигдје ве налазит,
читај: нигдје не налазим.

I. ДИЈЕВА.

ПОСВЕТА

НАЈДОСТОЈНИЈОЈ ДЈЕВОЈЦИ СРПСКОЈ.

Мој најдражи в'јенац
Поклањам ти, дикло,
Цв'јеће му и трње
Из срца ми никло
У прољећу жића
Када срце моје
Б'јаше свјеже, топло
К'о што је сад твоје.
Али немој цв'јеће
Да миришеш плаха.
Јер отрован мирис
Из тог цв'јећа паха;
Немој ни вијенцем
Главу да овијеш,
Јер ћеш трњем њежну
Главу да пробијеш;
Већ објеси в'јенац
На угледно мјесто,
Како би уњ могла
Поглѐдати често.

Гледајућ' га ти ћеш
Сјећати се јада
Што их толи дуго
Мени љубав зада;
А њих сјећајућ' се
Зеби од љубави,
Која испод цв'јећа
Свагда трња стави.

ПРВО ВИЂЕЊЕ.

(¹/₁ 1838.)

Видјех д'јеву бајну
Над свим д'јевам' сјајну,
И махом успламтих;
Видјех само једном,
А нав'јек упамтих.
Румен јој се жива
По лицу пролива
К'о бијелој зори
Кад пламеном њежним
На истоку гори.
Уснице јој глатке
Осм'јехом су слатке;
Кад зе отварају
Два бисерна низа
Иза ружа с'јају.
Власи се од злата
Вију до по врата,
А зена је жива

Искра сунца, која
Плавим небом плива.
Танка ј' и висока
Дивна плаво-ока;
Прси у бјелини
Надмашају љиљан
И сн'јег на планини.
У завоју таком
Какав ће дух бити?
Као чисто сунце
Он ће свијетлити.
Да ли те, о мила
Жена породила?
Ил' си дух с облака
Сишао да зас'јаш
Усред мога мрака?
Откуд год ти била,
Земља, рајска вила,
Клањам ти се као
Анђелку живота
Ког ми је Бог дао.

ЖИВОТ ЗА ПОЉУБАЦ.

У сну слатком, ил' на јави
Видјети јој мили лик,
Са трептањем срца чути
Шуштањ њених хаљина,
То је души сада мојој
Радост највећа.

А да ми се још састати
Са њом један само час,
И с усхитом моје жарке
Љубави јој казати:
Ја те љубим, душо моја,
Силно љубим те.
За р'јеч сваку, за најмању
Одговора њеног р'јеч
Ја бих радо од миле ми
Ове прве младости
Годиницу једну дао,
Златну годину;
А пољупцем кад би с' усне
Њене с мојим спојиле,
Ох! све мислим да за један
Усана јој пољубац
Сав свој живот ја бих дао,
Сав, сав дао бих.

ДВИЈЕ СУПАРНИЦЕ.

На прозору цв'јѐта
Ружица румена,
Сав ј' около ваздух
Пун мириса њена.
Кој' год иде момак
Подложном стазицом
Вели: нема љепше
Над овом ружицом.

За час до ње једно
Помоли се лице,
Па ту бјеше двије
Видјети ружице;
И чим другу само
Свак гледати стане,
Прва, клонув главом,
Од бола уса'не.

ПОЈАВ НА ПРОЗОРУ.

На окрајку облака
Затрептјела звјездица,
Из ње пала на земљу
Пламенита искрица.
Небеса се проломе,
Те се из њих излије
Рајски ромон ваздухом,
И до земље довије.
То не бјеше звјездица,
Но дјевојка поносна;
На мене се с прозора
Осм'јехнула милосна;
Рајски ромон не бјеше,
Но дјевојчин дивни глас;
Слушајућ' га моје се
Стопи срце све у слас'.

В'ЈЕТРИЦУ.

Ој вјетрицу, њежни
Љета разблудниче,
Да је мени твоје
То ваздушно биће!

По небеском пољу
Волан обл'јетати,
И дисањем својим
Зв'језде устрептати;

Пирнув дух не виђен
Низ то море гладко.
На валу му малом
Љуљкати се слатко;

Око витих грана
Играт' с' у дубрави,
Љупко жаморити
У цв'јеђу, у трви;

На крилима својим
Носит' жубор птице;
Уздах њежна срца,
Мирис љубичице,

Па гладећи њиме
Моми лице б'јело
Спустит' јој се кришом
У њедарце врело,

Да осјетим како
Ту јој срце бије,
За ким ли по срцу
Уздах јој се вије.

Oj в'јетрицу, њежни
    Љета разблудниче,
    Дај ми за час твоје
    То ваздушно биће,
А ја за то теби
    Зрак ћу духа мога
    И моћ позајмити
    Чуства љубавнога

САВЈЕТ.

Видјела си често,
    Жељо моја жива,
    Златан, лак облачак
    Када небом плива.
Он дражесно сија,
    Ал' одмах се распе
    Чим га вјетар хладним
    Својим дахом заспе.
Облачку је, душо,
    Наша младост слична
    Кад љубављу плане,
    И гизда се дична.
Oj, и тн с' у крилу
    Љубави уњијај,
    Те младости чашу
    Чаробну испијај
Прије него хладни
    Вјетар годиница
    На те пирнув, све ти
    Збрише дражи с лица.

ЉУБИ МЕ!

Зашто, слатка моја,
Преко обичаја
Сад накитом тражиш
Већег себи сјаја?
Зашто кад мој поглед
На лице ти стане,
Руменилом живљим
Твоје лице плане?
Зашто мимо ухо
Кад ти глас мој мине,
На уснама твојим
Лак осмејак сине?
Не, љубавна слутња
Више ме не вара,
И ти, слатка моја,
Гориш од мог жара.

ДЈЕВОЈКА И ВЈЕТРИЋ.

Дјевојка пољем шетала,
По пољу руже бирала,
Најљепшу кад је смотрила,
Тргла је, па јој зборила;
Ој ружо, моја ружице,
Љубави н'јема рјешчице,
Да ми те како драгому
Дометнут' момку мојему!

Дјевојку вјетриц зачуо.
Из буса лако пирнуо.
Цв'јет јој из руке избио,
И преко поља однио.
Моли га она: вјетрицу.
Ој врати мени ружицу!
Жагори вјетриц: драгому
Носим је момку твојему;
Њу ћу му на скуп метнути,
Мирисом њега осути,
Нека уз мирис ружице
Сјећа се своје дјевице.

НАЈЉЕПШИ ЈОЈ ХРАМ.

О црквице саздана
Од мрамора б'јела,
Гдје у мени најприје
Љубав се зачела,
И гдје Мара сваке ми
Божје недјелице
Кан' анђелак весело
Јавља своје лице.
Ох, када бих имао
Много суха злата,
Од њега бих сковао
Сјајна теби врата,
И све бих ти зидове
Златом обложио,
А по злату бисером
Име јој склопио,

Да куд год се обазрем
Угледам га сјајно.
К'о на небу плавоме
Зв'језди лице бајно;
Звона бих ти салио
У сребро жежено,
Да разносе ваздухом
Слатко име њено;
Од драгог бих камена
Столац исјекао,
И да на њем' моли се
Њој га даровао.
Ну то злато, бисер тај,
И камење драго
Вај! у власти н'јесу ми...
Све м' у срцу благо.
И у срцу, дјевојко,
Храм подигох теби;
Под небес'ма љепшега
Вјеруј, нашла не би.

СУКОБ НА ВЕЛИКИ ПЕТАК У ЦРКВИ.

Свијетлаше данак
Најцрњи вјекова
Кад крштене душе
Тугују због грјеха
Великог Жидова.
У храм гдјено гробац
Исусов стојаше
Св'јет је тужно иш'о,

И ја са њим пођох,
Ту и она б'јаше.
Клечећи до гробца
У црноме руху,
С главом обореном,
С склопљеним рукама,
Наличаше духу.
И доиста мјеште
Црног одијела
Да јој оно красно
Застираше т'јело
Хаљина бијела,
По држању које
Тол' побожио б'јаше,
По љепоти која
Онда јој на лицу
Сва светињом с'јаше,
Мислио бих био:
Анђелак је, кога
Свете жене зором
Нађоше у гробу
Ускрснулог Бога.

СВА ЈЕ ПРИРОДА ЉУБАВ.

Љубав, моћ свијета,
Мајка вјечних љета,
Тајанственом силом
Све ствара, све држи.

Свак ј' у себи има,
Мало ко поима;
Ја тек сад ј' увидјех,
Па славу јој пјојем.
Мјесец кад закрили
Сунцу образ мили,
Грлећи га кличе:
Ја те, друже, љубим;
Када небом језде
Трептерећи зв'језде,
Једна другој кажу:
Ја те, селе, љубим;
Валови низ море
Кад тихо жаморе,
Крај целујућ, веле
И они: ја љубим;
Чим вјетарац пирне,
Те лист у лист дирне,
Међу собом шапћу:
Брацо, ја те љубим.
О љубави зборе
И високе горе
Одјеком, што једна
Другој вјерно шиљу.
Пјева на гранчици
Тица према тици,
И отпјева свака
Ја те, слатка, љубим.
Тако исто веле
Златоноге пчеле
Када жељне сласти
На цв'јетак слијећу.

Све ми у нарави
Збори о љубави
Откад м' она рече:
Ја те, душо, љубим.

ДА ЈОЈ СЕ ШТО ВИШЕ ДОПАДНЕМ.

Врли орле, ти висина краљу,
Позајми ми моћна крила твоја,
Нек се и ја до облака дигнем,
Па да Вила диви ми се моја.
Ој славујче, мој ваздушни пјевче,
И ти дај ми гласак твој медени,
Нек љубави р'јешца кад јој зборим
Слађе звечи на уснама мени.
Жарко сунце, свјетлошћу ме твојом
Свег' обаспи да к'о ти засијам,
Те најљепши у очима њеним
Највише јој срцу и успријам.
Земљо, море, растворите њедра
Да најскупља из њих црпам блага,
Нека ништа не зажели, него
Узљуби ме вјечно моја драга.

ПРВИ ПОКЛОН.

Поклони ми ружу,
Цв'јет најљепши, то је
Сав до сада залог
Љубави ми твоје.

Поклони је јучер
Свјежу и гиздаву,
А већ данас вене,
Већ сагиње главу.
Ох! залога таког
Нећу, зло ми слути;
Мила моја, невен
Пошаљи ми жути.
Ако и не мири,
Невен вјечно ј' убав,
К'о што желим вјечну
И ја твоју љубав.

ЗАСЈЕДА.

Врт се травом окитио зеленом,
А по трави тече водица
Ко' поточић сребра стопљена,
А над травом и над водицом
Пјева славуј — тичица.
Дође мома као лепир лагахна
И воде се бистре напије.
И на густу траву легнувши
Мило—звучни стаде слушајућ
Жубор славуј — тичице.
Па раскошом занесена покликне:
Мека ли је трава зелена!
Чаробна ли славуј — пјесмица!
Слатка ли је сухом грлоцу
Та поточна водица!

На то момче иза буса: мекше су
Твоје груди, л'јепа дјевојко,
Чаробнија р'јеч ти љубави,
Стопут слађе целов пити је
С твојих медних усница.

ПИСМО.

Голубче бијело
К мени долетило,
Из кљунка ми писмо
Спустило на крило.
Писмо је од злата
Листак без примјера,
Свако на њем' словце
Зрно ј' од бисера.
Она б'јелом руком
Зрна нанизала
У ријечи какве
Љубав јој шаптала.
Шта ли писа? нико
То дознати неће;
Ну така је моје
Величина среће,
Да лист не бих рудом
Златном зам'јенио;
А за руку да бих
Круне све одбио.

СВЕ ЈЕ У ПРИРОДИ СЛАВИ.

Чему теби, душо,
Пјесмица ми мала?
Она се у шуму
Губи твојих хвала,

Кано у ромону
Бујнозвучних жица
Гласак, који пушта
Из прсију тица.

Пјесма ти је бајна
Сваки створ убави,
Језиком те својим
Сваки дивно слави.

Кад се игра топли
Вјетриц премаљећа
Зврцима ти власи
Спуштених низ плећа,

Он около тебе
Пршећ' пун милоте,
На ухо ти шапће:
Краљице љепоте!

Ако се ти јавиш
По прижеги љетној
У лиснатом лугу,
Ил' градини цв'јетној,

Лишће и цвијеће
Смами с' од љубави,
И шуштањем својим
Младу те поздрави.

Ако ли се спустиш
У језеро б'јело
Да расхладиш бјеље
Од лабуда т'јело.

Језеро тог часа
Златом се засјаји,
И ружама букну
Около му краји.

А кад међу д'јеве
У б'јелом од'јелу,
С осмјехом на уснам
И с в'јенцем на челу

Ступиш огрнута
Чарима милине,
Одмах сав потамни
Блист љепоте њине;

К'о и сунце кад се
Попне на небеса
Пред њим сва ишчезну
Свијетла телеса,

Те оно у плавој
Ваздушној празнини
Засједне на престо
Свјетилник једини.

Отуд на те гледа,
См'јеши се, весели,
И трепетом својим
Као да ти вели:

Ја сам у љепоти
Први на небеси,

Као што најљепша
На земљи ти јеси;
Ја свјетлости власник,
Ти љубави; ц'јеле
Ми природе царство
Под'јелисмо, селе.

ШАЛА.

Ој бјела платна танахна
На меким твојим прсима!
Откле ти, душо, реци ми
Платно тол б'јело, танахно?
Јеси ли сама сукала
Чемина лист и љиљана?
Ил' ти га зора поткала
Најтањим својим зрацима?
Ако си сама сукала
Чемина лист и љиљана,
Чемин и љиљан увехли,
С прси ти на тле отпали:
Ако је вила упрела
Бјеле с небеса облаке,
Вјетарац с мора пирнуо
Облаке све ти расуо;
Ако га зора поткала
Најтањим својим зрацима,
О да би жарко сунашце
У прси твоје упрло,
Те зраци зоре ишчезли,

А прси б'јеле синуле;
Из њих се чуван' брижљиво
Мој дробни бисер просуо.*

ЦВИЈЕЋУ.

Расти цв'јеће, дјевојчина
Жељице и сласти,
Што год брже, што год љепше
Можеш ој израсти.
Лист углади и у шаре
Најживље умочи,
А мирисом бајни скутац
Најслађим опточи.
Не бој ми се кад одрасло
Будем т' отргнуо,
Да би теби њежни живот
Бједно увехнуо;
Намјењен си дар љубави,
Мара ће те моја
Свит' у киту, па сакрити
У њедарца своја.
Ондје љубав дивном моћу
Све од смрти брани;
Ондје в'јечној у свјежини
Тећи ће ти дани.

---

* Моје пјесне које је носила у њедрима сакривене.

МРЕЖА.

Њене власи златне
Ка' зраци сунчани
На грудима ношах,
Дар обожавани.
Ну оне кроз груди
До срца порасле,
Свиле с' око њега,
Па са њим и срасле.
Сад ту слатку мрежу
Не могу да свргнем,
А да с њом и само
Срце не растргнем.
Тако ил' јој сужањ
Живјети до в'јека,
Ил' погинут' морам
Од скончања пр'јека.

СУЗБИЈЕНА ЗАВИСТ.

О пјесниче, чемин
С буса прозборио:
Ко је икад бјељи
Од мог лишћа био?
Чемине, не лудуј,
Ти би скрио лице
Да бјелину видиш
Моје дјевојчице.

О пјесниче, рекла
    На то ружа кивно:
    Погледај ми лишћа
    Руменило дивно!
Не гиздај се, ружо,
    До лица би моје
    Дјевојчице лишће
    Побл'јеђело твоје.
Тад с пркосим гласом
    Вјетарац ме сретне:
    Ја с ливаде носим
    Све мирисе цв'јетне.
Заман ти се, вјетре,
    Сви мириси шире,
    У дјевојке моје
    Њедра слађе мире.
Најзад и звијезда
    Гњевно затрептила
    Велећ: ниј' од мене
    Свјетља твоја вила.
Зв'јездо, истим сјајем
    Око њој сијева,
    Ал' топлије срца
    Но зрак твој загрјева.

СЛИКА.

Слико, до дивоте
    Одсјевак си вјерни
    Миле ми љепоте;

Сва ј' у теби њена
Свјежост, чаром њеним
Сва си обливена.

И што те зрим више
Све мислим да с мога
Срца те снимише.

Ој златом се сјала
Вјешта рука што те
Таку исписала;

Откле је тај живи
Жар узела, да ти
Очи њим оживи?

Да није у чисту
Свјетлост сунца своју
Замочила кисту?

Гле! полотворена
На познат ми осмјех
Уста су малена.

А с усана свјежи'
Сад ће, мислим, жива
Ријешца да бјежи!

Мирис ће да пахне
Из свилених власи,
Па м' у образ дахне;

А њедра ће б'јела
Дићи с' и паст' силом
Уздисаја врела!

Ох! Док ево тебе
Гледам и усхићен
Стискујем уз себе.

Зашто још, о мила
    Слико, дотле моја
    Не допире сила
Да животни с неби
    Скинем плам, и живот
    Разбуктим у теби?
Онда већ тежио
    Не бих тамо; небо
    Св'јет би м' овај био.

МОЈ ИМЕНДАЊИ ПОКЛОН.

Истом на истоку
    Даница сијева,
    До прозора мога
    Славуј попијева;
А пошто ми дивну
    Пјесму оджубори
    Кљуцка сад на прозор,
    Велећи: отвори.
Ој славујче, тицо
    Гласа меденога,
    Шта те тако тјера
    До прозора мога?
Јеси ли ми дош'о
    Прекинути санак
    Да миречеш који
    Данас свиће данак?
Па да имендањи
    Дарак јој однесеш,

Жубором јој мисли
До мене занесеш?
Али ја не смислих
Још такога дара
Који да се с мојим
Срцем подудара.
Да јој пошљем в'јенац
Цв'јећа одабрана.
Увенут' ће цв'јеће
За два, за три дана.
Те жалосна само
Остати јој слика
Како брзо бјежи
Сва младости дика.
Да јој у прстену
Пошљем драги, камен.
К'о што у мом срцу
Љубави је пламен.
Свакому је таки
Дар купити лако;
Љубав треба да се
Изјави инако
Ја ћу да јој пошљем
Пјесмицу узету
Из мог срца, мојим
Духом сву прожету.
Коју купит нико,
А мал' ко дат' може.
Преимућни поклон
Умовног велможе,
Неувехли в'јенац
Бачен дјевојчици,

Да јој сија вјечног
Осмјеха у слици.
Да с мирисом својим
Који ув'јек траје
И мило јој име
Довијек издаје.
Тај дар, тицо красна,
Носи сад на крилу,
Па спустив га мојој
На постељу вили,
Жуборењем твојим
Пробуди је смјело,
И за мене равно
Пољуби јој чело.

МАРИЧИН ПОКЛОН.

Griffin
Ономадне с прозора ми баци
Цв'јет чемина б'јели;
Данас кад је чемин увехнуо
Ружу ми уд'јели,
Ој Марице, дај ми да уживам
Скупа и ружице
И чемина цвијет; дај ми твоје
Да целујем лице.

ИЗВИЊЕЊЕ.

Не тужи се, душо,
Што пјесмица смјела
Полупца се твога
Гдје-кад зажељела.
Кад љубављу плану
Мој дух силним махом.
Анђео га је својим
Задахнуо дахом;
А да чиста буде
И пӯт подједнако,
Небеским је пламом
Усне ми дотак'о;
Те и рајско лице
Кад бих пољубио,
Не бих ни на њему
Љаге оставио.

О НОВОЈ ГОДИНИ 1889.

С новим љетом хоћеш пјесму нову!
Ево ћу ти отпјеват какову
Не спјеваше ником, још пјесници.
Ванобичну пјесму
Ванобичној теби чаробници.
Нијеси се, душо, ти родила
Ни к'о друге моме одгајила;
Ти си зором једног красног дана
Излећела чаром
Из мирисна скута цв'јет — љиљан

У своје те наручје узела
И под небо вила узнијела;
Ту од јутра до мрака те тихо
Вјетриц према сунцу
У кол'јевци златне магле њих'о.
Дојила те бисер — росом Зора,
И цвијећем облачила с гора;
А славуј те зборити учио
Тол' умилно, да је
Сам пред тобом најзад зан'јемио
Так' одраслу кад те виђе вила,
С небеса те весела спустила
Мени, свому пјеснику, на груди,
Да разнесем пјесмом
Име твоје куд год има људи.

НЕМОГУЋНОСТ.

Свуда, велиш, зле маћехе
Око будно на нас гледа,
О мој мили, гдје год били,
Скриј блијесак твог погледа.
Уздисају зуј угуши,
И задржи пјесму у души.
Ах Марице, реци сунцу
Да се скрије сред небеса,
Реци вјетру да не зуји
Кад зеленим лишћем стреса.
Премаљетној реци тици
Да не пјева у шумици.

ИЗВОР МОЈИХ ПЈЕСАМА.

На крилима златним
Пчела одлијеће
Куд год мирисом је
Мами премалеће,
И с цв'јетка на цв'јетак
Скачућ' сок им пије,
Да у слатком меду
За тим га излије.
Так' примамљен чаром
И мој дух обл'јеће
Око ње која је
Слађа него цв'јеће;
Те јој из њедара,
Са уста, из очи
Срчућ сласт, у пјесмам
Љубави је точи.

ЈЕДАН БЛАЖАН ЧАС.

Раскошним је
Шеталиштем св'јет врвио.
Поглед ми је
Њу једину ту тражио.
Она б'јелом
Огрнута хаљиницом
Стојала је
Под гроздатом одриницом.

Свемогућом
Силом свладан заборавих
Свијет читав,
И пред њоме крок уставих.
За час једно
Спроћу другог так' остасмо,
Шта мислимо'
Шта кушамо не знађасмо;
Ал' на уснам
Таки осмјех њој трепћаше,
И тол' њежан
У очима жар сијаше,
Да се мени
У час онај учинило
Да ј' около
Све св'јетлошћу избуктило,
Те не видећ'
Ништа друго, мислио сам
Да на небо
Од једанпут узишо сам.

МОЈЕ ГУСЛЕ.

На врх горе, гдјено виле
Коло воде,
Поникнуо ловор покрај
Врачне воде.
Вила ловор одгајила,
Па узбрала,
И од њега мени гусле
Истјесала.

Својом их је б'јелом руком
Угладила,
Па стопљеним зраком сунца
Позлатила;
Бич свилених својих власи
Тад ј' упрела,
На гусле ми златне струне
Разапела.
Па и гусле и струне је
Дивна вила
Својим врелим уздасима
Опточила,
Да кад, трептећ', струне ваздух
Уздарају,
Сладак њени уздисаји
Звук издају.
Приповјетка ј' истинита,
Маро мила:
Твој су поклон гусле, ти си
Моја вила.

АНКА БОЛУЈЕ.

Анка тешко болује,
Страх ме хоће умр'јети;
Авај! нама како се
Без ње даје живјети?
Ко ће, Маро, носит' нам
Л'јепог цв'јећа китице?
Писманца ти мирисна,
Љубавне ми пјесмице?

Ко у врту чаробне
Удешават састанке?
На свјеже нас милосно
Изводити уранке?
Ко ће тебе свјетоват'
Као мудра сестрица?
Мене често тјешити
Као вјерна дружица?
Племенита, душе нам
Племенито схватила,
Те дан сваки р'јетким нам
Веледушјем златила.
А сад тешко болује,
Вели да ће умрјети!
Авај! без ње како ће
Бити нама живјети?

АНКА УМРЛА.

Отпадоше б'јела крила
Голубици,
Јаох гледај! мртва лежи
На земљици.
Већ нам неће у вис лака
Одл'јетати,
Ни у кљунку с цвијетом се
Повраћати.
Сад весели нек умукне
Жубор тице,
Тром нек сада спава вјетриц
Врх травице;

Сунцу лице нека застре
Облачина,
Само тужна нек с'ја св'јету
Мјесечина.
Рони сузе и ти, Маро,
Без престанка;
Љубави нам оде анђео....
Умр'је Анка.

ДЕВОЈКА И ЉУБИЧИЦЕ.

На травици прољетној
Уз бус љубичица
Замишљена лежаше
Красна дјевојчица.
Пирну вјетриц, заљуља
Лако љубичице,
И отетим мирисом
Заспе д'јеви лице.
Она на њих погледа
Па жалосно рече:
Ми, о њежна љубице,
Једнаке смо среће:
Као и ја љубиш ти,'
Мој је стид к'о твој,
Образ ти је окренут
К земљи ка' и мој.
Кад вјетарац пирне ти
Затрепћеш ти сва.
Так' мимо ме прође л' он,
Так' трепћем и ја.

Мал' по мало т' отима
Лахор слатки вонь,
К'о што духу мојему
Оте покој он.
У то вјетриц несташно
Опет заромони,
Дуне јаче двапут, три,
Те љубице сломи.
Устȁ дјева, побјеже
Отуд кан' од ватре,
Велећ: да л' ће момак мој
И мене да сатре?

КАД ЈЕ НАЈЉЕПША.

Лијепа си кад ти у очима
С'ја радости зрака жива,
Још си љепша, мислим, кад суморно
На мом лицу око ти почива;
Ну надасве л'јепа си у храму
Када молиш тол' усрдно
Да и срцу тугом отежану
Бог т' олакша бреме грдно.
Онда другог на свијету лица
Лицу твому слична није,
Пред њим онда сам анђелак храма
Златним крил'ма своје крије;
А гледећ' те с неба радује се
Вељи Творац свих дивота
Што, пречистив вјечне мисли своје,
Тобом створи цв'јет љепота.

ПРВИ НЕМИР.

Очи, бајне
Искре неба, вазда с'јале;
Вазда чистој у радости
Oj пливале!

Слике худе
Пред вас никад не ступиле,
Ван цвијећа ништа друго
Не пазиле!

Ван цвијећа,
И сунашца веселога,
Осмијеха и младога
Лица мога;

Ну још чије
Ако жељно погледале,
Невјерн' очи, у сузама
Искапале.

МАТЕРИ.

Мајко, ти ми брижна
Често велиш: д'јете,
Плаховита чуства
Страх ме убит ће те.
Промисли да љубав
Лажна ј' и немила,
Грли, пак удави
Усред свога крила.

Ој мајчице мила,
Ти истину кажеш,
Ал' нимало њоме
Мени не помажеш;

Кад омамљен лептир
Око плама лети,
Да ли тужан мисли
Да ће изгорјети?

За љубављу тако
И ја срћем сл'јепо;
Од љубави, мајко,
И умр'јет' је л'јепо.

ЗАБУНА.

Чудна ми је јава,
Чудан ми је сан;
Све мутнији бива
Сваки мени дан.

Да ли бдим, ил' сањам
Не знајем ни сам;
Или њу, ил' себе
Већ не поимам?

Ах! гје си ми, Анко,
Гдје си мени сад?
Бојим се без тебе
Убиће ме јад.

УТЈЕХА

У мислима тајанственим
Зашто да се сјетна губиш?
Зашто срце да ти тужи
Кад љубљена, сејо, љубиш?

Сјај љубави и пјесништва
Зар довољан теби није?
Ил' просторе друге тражиш
Много шире и сјајније?

Тражи тржи, лети лети,
Није краја просторима;
Мој дух свуда сл'једиће ти
Неуморним на крилима.

Ако нигдје, а ја ћу те
Там' у божјем крилу стићи,
Гдје је свима крај жељама,
Нит' се даље може ићи.

Тамо, сејо, сви узори
Што сањају душе л'јепе
Стварним сјајем вјечно сјају,
Нит' од људске злобе стрепе.

Лети лети, ја ћу с тобом;
А ако ли снагом клонем,
Милосна ми пружи руку
Да у бездан не утонем;

Па кад једном там' стигнемо
Гдје духови стан имају,
Љубав ћемо наставити
У вјечноме загрљају.

Ну за сада с бл'једа лица
Тај суморни застор скини;
Мила сејо духа мога,
Весела ми опет сини.

СТРЕПЊА.

Слатка мис'о љубави
Која држиш живот мој,
Што облаци почеше
Застират' ми пламак твој?

Ја сам б'један: богаства,
Сјајна чина немам ја,
Ти чин мени, богаство,
Ти ми једна све и сва.

У мом срцу сакрих те,
И над тобом лебдим сав
Као крмар страљени
Кад му олуј бије плав,

Те на зв'језду сјеверну
Бл'јед кроз густи гледа мрак,
Стрепећ' да, спас једини,
Не изгуби њезин зрак.

Да се мени удуне
Плам твој, с њим и живот би...
Слатка мис'о љубави,
Ој св'јетли ми, св'јетли ми.

МОЛБА ПОТОКУ.

Поточићу, сребрну
Који ваљаш водицу,
Камичкима клопочућ'
Кроз нијему шумицу,
Као да јој шапућеш,
Неку слатку тајницу,
Колико се у теби
Б'јелих лица опрало!
Колико се над тобом
Љупких р'јечи казало!
Колико ли крај тебе
Усана целивало!
И ја с' надах срећи тој,
Дуго овдје чезнећи;
Ну сни моји љубави
Већ с' одмичу бл'једећи,
Већ весела пјесма ми
Зап'јеми у несрећи.
Ну молим те, поточе,
Так' ти било водице,
И расле ти вјечито
На около ружице,
И у теби љубавно
Одс'јевале зв'јездице,
Када моју дјевојку
Амо жеље довију,
Да у теби огледа
Пламак својих очију,
Или да жеђ угаси
Својих врелих прсију,

Ти задржи, поточе,
    Њену слику љубљену,
    Да бар када дошетам
    На воду ти студену,
    На том глатком зрцалу
    Угледам је снимљену.

ЗАЛУДНО ТРАЖЕЊЕ.

Тражио сам по чаробним
    Круговима љепотица,
    Гдје куцају млада срца
    Уз весели ромон жица,
    Ну не видјех најљепшега
    Међу њима њеног лица.
У градини китној гдјено
    Цв'јеће мирис свој издише,
    Покрај мора кад вечерни
    Повјетарац тихо дише
    Тражио сам, ал' је моје
    Сузне очи не спазише.
Гдје небеса видјех да су
    Према земљи лепше сјала,
    Гдје украсе и милине
    Природа је све сабрала
    Чек'о сам је, ал' ни тамо
    Видјети се није дала.
Најзад смислих у храм божји
    Жеља ће је бит' одвела,
    Анђео сама, љуби она

Више свега стан анђела;
Вај! и тамо њених стопа
Цв'јетна стаза већ ј'увела.
Ох! сад куда да је тражим?
Дух може ли још да сања?
Зар још да је чекам након
Толи дуга мог чекања?
Жалосно ми срце вели
Да с' од мене она склања.
Ну наш'о је, ил не наш'о,
Свуд тражићу и одјако.
Дошла она, ил' не дошла,
Чекаћу је све једнако,
Јер лакше је умр'јет него
Не надат' се њој никако.

ПОСЛАНИК ЖАЛОСТИ.

Кад ми Анку удес
Мој уграби худи,
Бар ти, уздисају,
Што м' из прси бахну,
Мој посланик буди.
Лети к њој да моју
Жалост јој однесеш,
И тужним ти зујем
Сваку јој у срцу
Жилицу потресеш.
За зујем ће твојим
Она можда доћи,

Те весео данак
Синуће ми опет
Из ове зле ноћи;
Ну за тобом ако
Неби с' упутила
Онда упитај је:
Да ли је смрт моју
Дојста одлучила.

НАД ПОВРАЋЕНИМ ПЈЕСМАМА.

Ој песмице моје,
Пјесмице ми миле,
У мом срцу никле
У духу с' развиле,
Она вас је брижно
У њедрима крила,
И читала често,
И често љубила;
Па сад како да се
Мени повратите?
К'о згажено цв'јеће
Да ми ту цвилите?
Је л' вас главом она
Натраг отправила?
Или вас је кобно
Тужна изгубила?
Те у руке б'јесној
Западосте жени,

А ова вас посла
Из пркоса мени?

Не знам, у сумњама
Моја памет блуди;
Све ми слутња горка,
Осећаји худи.

Изненад ме данас
Муња ошинула;
Поразна овако
Није још синула.

БЕЗДАН

Угаси се сунце
На сред неба мога,
Одлети ми махом
Земља испод нога!

Падам, падам јазом
Вјековите ноћи,
Да не гледам склопих
Од ужаса очи.

Је л' истина ово,
Ил' је сан пун паја?
Да ли гута мене
Јаз без дна и краја?

Сан ако је празан,
О небеске моћи,
Да га се отресем
Буд'те м' у помоћи;

Је л' истина, онда
    Дајте ми умр'јети,
    Душа бо је моја
    Не може подн'јети.

18 Јула 1839.

НА ШТО ЖИВОТ БЕЗ ЉУБАВИ?

Дуго сам и тужно
    Лутао по мраку
    Жељенога лица
    Не видећи зраку.
Та ми зрака најзад
    Зас'ја изненада,
    Ну би муња која
    Смрт мом срцу зада.
Што не би са срцем
    И т'јело уб'јено,
    Те бар да је тако
    Сад све довршено?
Ког издаде љубав
    И с њом свака нада,
    Кому с' мрачно диже
    Сваки дан и пада,
Шта ће тому празно
    Саме пути биће?
    Тек је у љубави
    Свјетлост, пуно жиће;
Па у нашем срцу
    Кад се љубав сврши

Требало би да се
С њом и живот скрши.

БОЛ НА ВРХУНЦУ

Ох, како ме срце боли!
Ох, како ме боли!
Ко ће љутом овом болу
Моћи да одоли?

Обезумљен око себе
Гледам шта се збива,
А не схватам ништа, као
Да ништ' и не бива!

Клонуо сам, све ми духа
Моћи сатрвене;
Помоли се тешка мисао,
Па одмах увене.

Некад лед ми прси стеже,
Некад огњем горим;
Ни блажена санка нема
Да се њим одморим.

Болове сам и до сада
Многе претрпио,
Ну овому бол никакав
Није случан био.

Да л' да плачем или бјесним?
Не знам шта дух воли;
Знам то једно да ме срце
Боли, боли, боли.

СМРТ БИЛА БИ СРЕЋА.

К'о ноћурак кад г' устр'јели
Зраком својим дан бјели
Жалостиво скут затвори,
К земљи главу пак обори;
Али чим се у тминама
Ноћ посута зв'јездицама
Јави, одмах своју плаву
И ноћурак диже главу,
Полагано скут отвара,
Па се с ноћцом разговара,
Пијућ' хладне капљичице
Што капају њој низ лице.
Так' и срце моје болно
Једино је мрака вољно,
С њим се тужно разговара,
И сузама ток отвара.
Два три дана, дв'је три ноћи
Па ноћурак онемоћи,
Уве'ло му лишће пане,
Навијек га те нестане.
Ох! Када би и у томе
Ја ноћурку жалосноме
Приличио, те свршио,
Ох, како би срећан био!

ЈЕДИНА ЖЕЉА.

Некад мишљу обузимах небо,
А чуствима сав тај свијет худи;

Сад нит' мислим, нити шта осјећам,
Ум ми празан, празне ми и груди.
Само једна по њима се жеља
Шири као по ваздуху дуга,
А то жеља краснога покоја,
Ну покоја дуга, дуга, дуга.
На земљи га није можно наћи,
Он је само у небеском крилу;
Дух ј' од Бога, што г' не враћам оцу,
А тјелесну мајци земљи гњилу?

СРЦЕ, НЕ ДУХ.

Без милости срце
Скршила си мени,
Чемером залила
Вијек мој зелени.
Али шта је само
Срце кад потпада?
Изнад срца дух је,
А ти дух не свлада.
Тај у више круге
Слободан одл'јеће,
И жиг на те грдна
Презирања меће;
Да знаш ако пјесник
Скучи врат под иго,
Он г' и збаци, рушећ'
Славу што је диг'о

Ако ти ј' и пред'о
Вијенцима име,
То је да гре вјечит
Укор св'јета с њиме.

ОДЛАЗАК ИЗ ДУБРОВНИКА.

(с брода 10|8 1839)

Ој у једра духај јаче,
Духај, вјетре западњаче,
Да што прије са погледа
Ишчезне ми
Тај град кобни мојих дједа.
Колико сам там' живио
Вај! толико и цвилио;
Не знам дана, ноћи те
Кад рећ' могох:
Хвала Боже, славим те!
Тамна магла сиротињства
Закри сунце мог дјетињства,
Те је често мајка мила
Горке сузе
Уз кол'јевку моју лила.
Кад порастох плане мени
Дух, са духом чин огњени;
Ну свак ўста истог маха
Да побије
Дух малога сиромаха.
Које љубљах и над собом
Вратише ми љубав злобом;

Један само, један није!
Ну и тога
Далеко ми коб однијe.
Када другим свим људима
Најсјајнијим у сновима
Чаробно се памет врти,
Клијала је
У мом духу мис'о смрти.
Најпослије ал' засија
И нада мном луч божија:
Кан' анђелак с неба јасна
Објави се
Души мојој д'јева красна.
Ох, како сам њу љубио!
Како сам је вај љубио!
Па и она превари ме,
К'о сви други
Ет' и она остави ме.
Проклет, проклет!... Духај јаче
Духај, вјетре западњаче;
Отисни ме у пучину,
Да не кунем
И ја људе и дједину.

ЗАКЛЕТВА.

Дуже него што су
Власи ти на глави
Жиле си ми била
У срце спустила;

Ну срце попреко
Ја раскинув, одох
Од тебе далеко.

Горе и долине
Море и језера
Сада широм стоје
Између — нас двоје;
Душа м' ипак жели
Да нас још и већи
Простор раздијели.

И кунем се прије
Него се ја вратим
Срушиће се горе,
Пресушиће море;
Једном збогом реко',
И бићемо нав'јек
Далеко, далеко.

У Цариграду 1839.

БЕЗ ЊЕ СВЕ ЈЕ НИШТА.

На што мени младост, висок стас и витак,
Равно чело, живо испод чела око,
А румено лице ка' од руже цвитак
Када њу изгубих?

На што узорима душа одгајена?
И смјели јој полет у кругове више?
На што срце чија чуства су огњена
Када њу изгубих?

А пјеснички усхит, а пјесничка круна
На челу ми на што? на што та будућност
Која ми се см'јеши свијетлости пуна
Када њу изгубих?

Узоритост духа и тијела, младост,
Сви неба и земље дарови најљепши.
У том ми не цвјета већ никаква радост
Пошто њу изгубих?

Са висине гдје сам за час био падох,
И к'о зв'језда која летећи небес'ма
Сред њих удуне се, живјети престадох
Од кад њу изгубих.

Калки 4|11 1839.

ОДГОВОР ПРИЈАТЕЉУ.

О жалости њеној
Ој шути, не кажи,
Не оживљуј мене
Милостивом лажи;

Не подижи олуј
Мисли пламенитих,
Не гурај м' у вртлог
Чуст'ва убојитих.

Ја се већ од тога
Бијах одучио,
Миром очајања
Бијах с' умртвио;

А да видиш како
Сад на писмо твоје
Опет с' узрујаше
Ум и срце моје!
Страх ме да с' у уму
За свагда не смркне,
Или да ми срце
У груд'ма не пукне.
Ој шути, о њој ми
За Бога не збори;
Ти не знаш у мени
Какав плам још гори.

На Калки 9/1 1840.

ПЈЕСНИКОВ ДУХ У ЉУБАВИ.

Зуј чујеш ли топла повјетарца
Кад цвијетку спушта с' у њедарца?
С њим се игра, лако га повија,
Његовим се мирисом опија;
То је, Маре, пјесников дух њежни
Кад се блажен у љубави њија.
Чујеш л' олуј кад с облака дуне,
И на земљу као гром се суне?
Гњеван муње стреса с крила своји',
Све обара што пред њиме стоји;
То је, Маре, пјесников дух бујни
Кад за своју љубав се побоји.
А видиш ли гдје к'о зв'језда сјајна
Уз небеса лети сјенка бајна?

Она нешто у наручју стеже,
Под њом земља пјесмом се разлеже;
Дух пјесников носи љубав своју.
Да за вјечност песмама је веже.

Вај! Видиш ли исту сјенку сада
Гдје с висина стрмоглаво пада?
О земљу је звонко ударила,
Зајекнула, па се угасила!
Нема више пјесникова духа;
Грлећ' љубав она г' угушила.

23|3 1840.

НАПОМИЊАЊЕ.

Знаш ли, мила, кад си моја била,
Мени руке око врата вила?

По лицу ме њежно миловала.
На вјечну се љубав заклињала?

Љубав била, па к'о р'јеч и прошла,
А голема на ме туга дошла;

Из срца ми миље ишчупала,
Све узоре дӯха развејала.

Дај ми само један прошли данак,
Ох, дај ми га, ма био и санак!

Ну шта би ми? санка доста бјеше,
Сјајне слике све му изумр'јеше,

И већ никад с њима у висине
Неће моћи мој дух да се вине.

Што је мртво, ко то да оживе?
То једино у спомену живе.
Спомен тежак к'о камен на груди;
Ја га носим, ти ми срећна буди.

18|5 1840.

ОНА СЕ УДАЛА?

Ха ха! то'л је туга
Што је љуто мори,
И за коју мени
Ти, пријане, писа
Да ће да ј' умори?
Шта ли сада велиш
За ту тужну вилу?
Сва веља јој туга
Стопила се брзо
Другоме у крилу!
Е па нека; ево
Ја ћу даворити
Пјесмицу јој пирну;
А ти хтеј до р'јечце
Њој је доставити:
Хотјела си бисер
И камење драго;
Давило ти грло
Кад год ти он руке
Око врата саг'о?
Неспокојност сваки
Дан ти помутила.

На узглављу твоме
Црна љубоморност
Сваке ноћи бдила!
Од удадбе мрске
Рода не имала,
Да отровна клица
Не би на свијету
За тобом остала!
Нједна ти се нада
Ни жеља не збила;
Вратило ти тугом,
Мржњом и издајством
Све што заљубила!
Па кад сав тај чемер
Ти будеш испила.
Још познават' нећеш
Онај, којим живот
Мој си напојила.

30|6 1840.

НЕКАД И САД!

Желио сам некад свјетлост,
Тихо воде роморење,
Шух вјетарца. мирис цв'јећа,
И тичица жуборење;

Желио сам сребро, злато
И камење оно драго;
Што год има свијет б'јели,
Сваку љепост, свако благо.

А све да бих пуном руком
Њој пред ноге изасуо,
Свим богаством ј' окитио,
Свим милинам' обасуо.
А сад? сада мрак ми дајте
Мрак најгушћи, најстрашнији,
Дајте грома рик ужасни,
Дајте тријес најсилнији,
Да ударим њиме свијет,
Избацим га из стожера,
Па нек смрвљен с њом заједно
У вјечни ме бездан стјера.

НЕЗАХВАЛНА!

У зао — час дан ми онај кобни свану
Кад у цркву ступих, и њу спазих која
Сад последњу зада најљућу ми рану;
Да тамо не пођох, не бих се ја сада
По земљама туђим вукао без наде,
Грдећ' овај живот пун несносна јада.
Авај! вараше ме хитро, непрестано,
Док хинећи љубав стегне м' у окове.
Из којих човјеку ниј' утећи дано.
Ишао сам за њом као лудо д'јете,
Погледи, ријечи, све што њено б'јаше,
Ст'јене куд иђаше и ст'јене ми свете.
Анђео живота чинила се мени,
Дража него св'јетлост, потребна к'о ваздух,
Најљепши остварен смишљај божанствени.

Зна ли когод шта је имати у души
Једну само мис'о, која у њој сија
Као пуст свјетилник у дубокој тмуши?
Шта је сва том мишљу чуства опит' своја.
Под њезиним чаром живјети к'о сужањ,
Нигдје ве налазит изван ње покоја?
Зна ли, авај! когод шта је засађена
У човеч'јем срцу рајска слика, која
Слиједи те свуда к'о тијело сјена?
Шта је њу опажат' гдје код упреш очи.
У мирисном цв'јету, у ведрини неба.
На самом олтару, у санцима ноћи?...
Ох! така је била моја љубав пуста!
Па и већа, већа... вај! какву је душа
Осјећала, неће никад изрећ' уста.
Али за њу каква постигла ме плата?
Оста једва живот, а затворише се
Пред животом нав'јек златна среће врата.
Па још за њом срце жалит' не престаје!
Не би л' боље било једном раскинут' га,
Те свој стид да скончам и све скупа ваје?

ПОЗИВ У СВАТОВЕ.

Нијеси ме, Маре, у сватове звала!
Или за ме дара нијеси имала?
Или се побоја да т' грубо не сретнем,
И свађу са твојим сватима заметнем?
Да си ме позвала за ручна дјевера,
Вјеруј, а знаш да ми лажна није вјера,

Био бих те путем чувао кан' очи,
Да те другу предам вјерно у поноћи.
Па вратив се друштву, до зоре бих пио,
И овако зором теби наздравио:
Ој, туга је лудост, а љубав је шала;
За њих наша млада никада не знала!
Ну ти ме не позва; па било шта било.
Чуј сад нешто ново што с' у мене збило:
И ја свате купим, да својему дому
Одведем вечерас испрошену мому;
Па и тебе зовем у сватове, Маро,
Тако хоће оно пријатељство старо.
Ој дођи ми, тако жив ти другар био!
Дарове сам дивне теби нам'јенио:
За главу ти круну од трња савиту,
А за груди горког од сичана киту.

15|11 18?0

УДАЉЕНОЈ УТЈЕХА.

Ако не вара глас
Који ми долази,
Сваки ти дојста час
То црњи пролази;
Вене ти свјежи цв'јет
Љепоте, младости,
Већ нема за те св'јет
Ни једне радости.
Реци ми, који јад
На срцу лежи ти?

И ја сам жељан сад
Уз тебе цвилити;
Јер према болу твом
Паде му јарост сва.
И њежна милост мном
Свемоћно завлада.
Жалиш ли с друга тог
Кому те продаше?
За мјестом рода твог
Из ког те прогнаше?
Ил' оно доба ти
Спомињеш младости
Кад срце још не би
Дирнуто од жалости?
У груд'ма дјевичним
Кад нада цваташе,
И златнима у сним
Душу ти њихаше?
Онда те видјех ја
К'о зв'језду љубави,
И заборавих сва
У својој затрави.
Ко би нам један дан
Оних дни вратио,
И мили очин стан
Не би закратио!
Да т' опет видим ја
У б'јелој одјећи
Гдје играш, срца сва
Дражима пл'јенећи;
Да опет стиснем те
У своме наручју,

Да слатке т'уснице
На мојим задрћу.
Ој тужна! не гој ти
Тол' јадне спомене;
Наш удес свршен би.
Нема му промјене.
Друго нам није сад
Но трпјет' с храброшћу.
Та овај вељи јад
Посветит' крепошћу.

У Бруси 1842.

ДВИЈЕ ЗЕМЉЕ, ДВА ЧУСТВА.

Овдје сунце с неба лије
Зраке своје најчистије,
Вјетриц овдје са планине
Тихим шухом свеђ ромори.
Свеђ по цв'јећу у долини
Хладну воду врутак рони,
Овдје Творац у љубави
Свој најљепши осмјех јави.
Ну радости нема за ме,
Другамо ме жеље маме:
Тамо, тамо, где је први
Дан на мене зрак бацио,
Гдје с' у мојој најпр'је крви
Плам љубави разбуктио,
Тамо слатке, тамо мене
Силне вуку успомене.

Још и друга земља бива
Којој благ ме глас дозива.
Там' до Саве, гдје се гоје
Славом срца, за род бију,
Гдје се нашом пјесмом поје,
И заставе наше вију.
Гдје освапак љепшег в'јека
Срб у смјелој нади чека
Од отацбе одбија ме
Љубав, сада гр'јешна за ме:
Потражићу там' до Саве
Глас славнијим дјел'ма стечен:
Зелен ловор око главе,
Ил јунаштвом гроб посвећен.
Само слава може мени
Одтопити дух слеђени.

У Анатолији 1843.

ЗБОГОМ ИСТОКУ.

Јоште једном — тмине ноћи
На тебе се већ спуштају.
Јоште једном жељне очи
Нек ми те се нагледају,
Ој Источе! сутра ногом
Земљу твоју газит' нећу,
Ни оч'ма те гледат... Збогом.
У теби ми од пет года
Данак иза данка зрачи,
И сваки ми дан незгода

Својим црним жигом значи;
А одлазећ' ипак јаче
У грудм'а ми куца срце,
И на очи суза скаче.
Ил' и своје стан жалости
Временом нам дух заљуби,
Или имаш ти сладости
С којих жали ко те губи,
Ја то не знам, знам да мио
И сутрашњи дан би мени
На њедрима твојим био.
Лијепо је кад вјетрици
Расхлађују љетну зору
Возити се у лађици
По тихоме твом Босфору,
И слушати Гркињицу
Како њежно на обали
Пјева срца свог пјесмицу;
Лијепо је кад с небеса
Сија бл'једа мјесечина
Гробљу поћи, гдје с чемпреса
Жалостива пада тмина,
И слушати ту тајности
Које небо земљи шапће
О животу и вјечности.
Свуда ти је љепост трајна,
Живот чар је без престанка;
Рекао бих да си бајна
Нека слика рајског санка;
Јамачно си цвијет св'јета,
Воде, хлада и мириса
Пун си гајак усред љета

Oj Олимпе, горо смјела,
Што до неба ћа допиреш,
И кроз маглу из бијела
Југа главом сад прозиреш.
Збогом! више пити нећу
Студене ти бистре воде,
Ни лешкати на твом цв'јећу:
Нећу више излазити
На врхове твоје пусте,
Ни под собом вјетар зрити
Как' облаке м'јеша густе,
А срдити дух вихара
Како тр'јесом огњевитим
Из њих ричућ' земљу удара.
Збогом и ти што под гором
Сан боравиш вјековити!
Већ ти нико неће зором
Гроб уздахом поздравити;
Oj, на тобом лака била
Ув'јек земља! љубичица
Свој увијек мирис лила!
Као љубав сестре моје
Бјеше љубав твоја мени;
Сред младости л'јепе твоје
Смрт зашто те заплијени!
Отела те с мојих очи,
Ал' отети из спомена
Не, неће те никад моћи.
Збогом и ви усред мора
Оточићи усамљени! (¹)

(¹) Калки и оближни острви: *Iles des princes.*

И надморских о ви гора
Искочиле голе ст'јени,
На којим сам ја стајао
Много пута, и гледајућ'
Низ пучину уздисао!
Ој дубраве, мрачне спиле,
Мога бола ви свједоци,
Ливадице оку миле,
Китна поља, ој потоци,
Даље од вас другим логом
Од сада ће цвил мој тећи....
Збогом, збогом, нав'јек збогом!

У Цариграду 1844.

СПОМИЊЕШ ЛИ СЕ?

Спомињеш ли се?... сунце је
На полудњевију сјало;
Уђох у цркву, погледах,
Око ми на те стало,
Стало, на теб' и остало;
Горио тамјан, света се
Пјесма к небес'ма дизала,
Али се љепша клизала
Из нашег срца, сестрице,...
Спомињеш ли се, сестрице?
Да ћемо с' опет састати
Дух нам обома шапташе,
Те иста сила црквици
Свагда нас истој враћаше;

Љубав је расла, н'јемим се
Погледом само гајила,
Расла је чиста, света
К'о храм гдје би зачета,...
Спомињеш ли се, сестрице,
О слатка срцу сестрице?
Шест дана ми пробављасмо
У тузи растајања,
Шест нам вијека бијаху
Жалосних осјећања;
Ну седми кад би свануо
С веселим срцем, лаким смо
Хитали кроком тамо
Гдје с'јаше срећа само,...
Спомињеш ли се, сестрице,
О слатка срцу сестрице?
Авај! те једне радости
И те нам неста'; худа
За нама жена пристаде
Да нам с' испрјечи свуда;
Би сила љубав тајити,
Очи од оч'ју свртати;
Срце с' у нама ц'јепаше
Ужасна коб то бијаше,...
Спомињеш ли се, сестрице,
О слатка срцу сестрице?
Прође нам дуго времена
У борби очајања;
Ах! што ти љућом учини
Горчину тога стања?
Уврједом на ме удари,
Презрењем мене жигоса;

Невин с' из ненада
Нађох у бездну јада,...
Спомињеш ли се, сестрице,
О слатка срцу сестрице?
Тешко ми бреме постаде
Живот, све црњи дани,
Сваки ми створ тад омрзну,
И св'јет, и зрак сунчани;
По мом се духу смућеном
Мисао смрти врзаше;
Ну свладах; из ненада
Ишчезох из тог града,...
Спомињеш ли се, сестрице,
О слатка срцу сестрице?
Вај туђа земља! пустиња
Ужасна, мрачна, ледна!
Вап'јах спокојство, заборав;
Узалуд, ти ми једна
Ти стална мис'о бијаше.
Једном о теби запитам.
С одласком твојим зрачно
Лице јој поста' мрачно,
Рекоше мени, сестрице,
О слатка срцу сестрице.
Опет ми с надом синуше
Б'јели живота дани;
Ал' муња би, за којом ми
Гром рикне: *ње с' окани*;
Невјера другом' човјеку
Почива сад на грудима!
Узаври гњев у мени,
И ја се другој жени

Бацих у крило, сестрице,
Проклињући те, сестрице.
Од оног дана седам је
Прољећа св'јету дошло.
Кроз моје срце разних је
Чустава тужних прошло.
И већ ни трага нема им;
Ну кад год прву споменем
Љубав, још лице бл'једи,
Око се мути, у б'једи
Још вапим: гдје си, сестрице,
Ој вјечна срцу сестрице?

У Биограду 1845.

ПОВРАТАК У ДУБРОВНИК.

Био сам се некад
Ја заклео Богом
Да на ову земљу
Нећу више никад
Својом стати ногом;
Ал' и савјест моја
Ето је умукла,
Моћ од мене јача
Ето, Маре, опет
К теби ме довукла.
И да к другој жени
Милост ме веже,
Да толико миле

Дјечице ме моје
Гласак не устеже,
Ја њежности прећој
Ток бих одгатио,
Па с' у крило твоје
Бацив, св'јет бих опет
Сав заборавио.
Ал' о том и мислит'
Сада грјех већи је,
Нас је двоје нав'јек
Раставило слово
Људско и божије.
Љубав, коју пламен
Разбукта тол' свети
Њим нек и догори;
Из пепела њеног
Душа Богу лети.

У Перасту 18|4 1848.

ОПРОШТАЈ С ПАРОВРОДА

У которском заливу.

Ој Перасте
Испод горе кршевите,
Ој Перасте збогом!
Моје мисли
Чежње, љубави несите
Биће ув'јек с тобом;
И жалосно
Шкиљити ће к'о што сада
Зрак последњи шкиљи

Који с неба
На кровове твоје пада,
И умирућ' цвили.
Читав данак
У теби сам проживио,
Црн и сјајан данак;
Жалост, радост
Из једне сам чаше пио....
Сад је и то санак!
Видјех лице
Што ми некад срце свлада,
Још љепотом сјаје;
Њен у душу
Поглед слази дубље сада
Кад тугу издаје.
Мраз и пламен
По мени се узвијаху
Када пред њу стадох;
По тијелу
Жилице ми све дрхтаху.
Једва р'јеч издадох.
Усиљен је
И њој бл'једим на уснама
Тужно глас трептио;
Смуте јој се
Најзад очи, па сузама
Ток се отворио.
Друго, друго
Н'јема жалост квасила је
Нам' обома лица;
Ал из тихог

Оног плача клијала је
И радости клица.
Силно ли се
Ви будите, о спомени
Љубави очајане!
Слатке р'јечи
Како страшно растварате
Пријечене ране! —
На растанку
Узех руку, рука б'јела
У мојој дркташе;
Задњи поглед
Забоден ми к'о стријела
У срцу остајаше;
Туга грло
Загуши нам, опроштаја
Изрећи не пусти;
Растасмо се
Само тужног уздисаја
Зујањем на усти.
Ој! сад збогом!
Неутјешна жалоснице,
Из далека збогом;
Хоћу л' икад
Већ видјети твоје лице,
У твој дом стат' ногом?
Ил' на земљи
Ово нама најпослједњи
Састанак је био,
Те нам друго
Не остаје до гроб ледни,
И сан му немио? —

Брод пламеном
Тјеран лети; у даљини
Видим још дом б'јели;
Још с прозора
Пратиш м' оком на пучини
Што нас већма д'јели.
Бјеж' одатле;
За прибрежје брод заходи.
Бјеж', ти нећеш моћи
Да издржиш
Бол тог часа кад заброди,
Ишчезнув т' из очи....
Ет' ишчезну! —
Срце буди храбро сада;
Лети, броде, лети;...
Шта си. море,
Спрам дубине мојих јада
У твојих врлети?
Да узавриш
Из дна њиног, од све силе
Вјетри да заује,
Шта би шта би
Све то било спрам немиле
Срца мог олује?
Лети. броде,
Ваздух овај смрт задаје,
Носи ме далеко,
И никада
Не поврати већ на краје
Откуд дваш утеко'.
Ој Пера сте
Испод горе кршевите.

На вијеки збогом!
Само мисли
Љубави ми незасите
Биће од сад с тобом.

2/5 1848.

ДРУГИ ПОВРАТАК.

Тек година прошла,
А у крило своје
Дубровник ет' прима
Мене и све моје;

Нек дјечица виде
Гдје им отац ник'о,
Гдје радости прве
И болове свик'о.

Отуд се сад виша [1]
Мисао извија;
Ну бол око срца
Једнако се свија;

И ништа га неће
Сасвим растјерати;
Вјечно ће' и над гробом
Бол ми становати.

У Дубровнику 18|4 1849.

(1) Народна мисија.

НА МЈЕСТУ НЕКАДАШЊЕГ САСТАНКА.

Овдје некад по тихој сам
К'о и сада мјесечини
Ја сједио,
И чекајућ' ону која
Бијаше ми смјер једини
Од жеље сам нестрпљиве
Сав горио.

Она дође. Глас јој, т'јело
Од бојаза све дркташе!
Мало р'јечи
Ал' таквих проговори,
Да од истих сав могаше
Један живот у радости
Сав протећи. —

Иза многих ево љета
Опет сједим где и прије.
Ал' ње нема;
Сам, жалостан, срцем' тешко
Под споменом горким бије,
Тешка м' ова с неба пада
Св'јетлост н'јема.

Ње већ нема; ну гдје она
Сједила је процвјетало
Трње густо;
Ох, љубави тол' несрећној
Дивно ли је сличан биљег
Одабрало себи ово
Мјесто пусто!

Скоро паст' ће с трња цв'јеће,
Ну неће се још за дуго
Трн сатрти;
Так' и кратка љубави нам
Радост прође, а големе
Траг у срцу оста бо.ье
До самрти.

У Дубровнику 19|9 1849.

ДВАНАЕСТА ГОДИШЊИЦА.

Дванаесто коло земља врши данас
Како љубав поче, а с њом б'једа за нас.
И ја из далеких вративши се краја
Након толи дугих, толи горких ваја
Ет' у истом храму и на мјесту стојим
С кога први пут је спазих оч'ма својим;
Уз оргуље исте исто слушам пјење
Којим онда слушах бучат' свето ст'јење.
Све још стоји гдјено стојаше и прије,
Лица скоро иста, само ње, ње није
Гдје си ми, о никад незаборављена?
Ходи, да још моја спази т' овдје зена;
Да у изумрлим прс'ма од жалости
Искрица нам сјевне животне радости;
Да смјешани наши уздисаји могу
Кан' онда још једном подићи се Богу.
Авај! пуста жудња залуду ме врши;
Вр'јеме састајања за нас с' овдје сврши

У крајини другој тугом изнурена
Ти од плачних само живеш успомена;
А ја један могу амо да догмилим,
Те за те и за ме да с' молим и цвилим.
Док крај не учини Бог дугому вају,
Те обоје позвав' здружи нас у рају.
Тамо душе наше њежно загрљене
К'о дв'је голубице вјетром однесене
На крилима вјечне пловиће љубави
Без ваја, без страха да их ко растави.

У Дубровнику 1|1 1850.

ПО ДРУГОМ ОПРОШТАЈУ.

Када сам се за свеђ опростио
С л'јепом женом мени несуђеном,
Три знамена њој сам оставио:
Први знамен веселу ружицу,
Да љепотом својом опомиње
На негдашњу љубав жалосницу;
Други знамен тужну љубичицу
Да по гдјекад за љубављу нашом
Спусти главу, пролије сузицу;
Трећи знамен мара'му свилену,
Њоме тајну да обрише сузу
Низ блиједо лице проливену.
А ја одох носећ' слику њену,
Која ће ме болно подсјећати
На љубав нам вјечно сарањену.

на путу за Биоград 1851.

РАСТАНАК С МЛАДОШЋУ.

Сунце, васељене
Врховни свјетниче,
Сунце, свих љепота
Дивни изворниче,

Које одв'јек сјајућ'
А младо довјека
Не жалиш што бјежи
Времена ти р'јека,

Ој задржи, молим,
Твој лет убрзани,
На западу часом
Према мени стани

Да одуљиш задњи
Младости ми данак;
Жалостан ће сутра
Бити мој осванак,

К'о што је очајност
У срдашцу празном,
Као што је чежња
Над гробницом мразном;

Јер весело ти ћеш
По твом обичају
Вратити се сутра
У потпуном сјају,

Али младост моја
Биће прошла в'јеку
Као цвијет убран
И бачен низ р'јеку,

А с њом китна мисо
Са њом њежна чутња,
Узхићење, среће
Обмањива слутња;
Све руже, сав бисер,
И сав низ дивота,
Сви најљепши зраци
Људскога живота.
Стани, стани, тако
К западу не хрли,
Да кр'јепошћу твојом
Мој дух још с' оврли,
Па к'о лабуд кога
Чује с' ув'јек пјети
Тужним гласом прије
Него ћ' умријети.
И ја сабрав слике
Које још снијевам,
Да последњи поздав
Младости отпјевам. —
Младост! то је цв'јетак
Никнули у рају,
Њој около бајне
Опсјене играју.
Њој разблуда свију
Вјетриц ув'јек вјеха,
Св'јет се сав њој блиста
Чаром осмијеха.
Њен жар, њену силу
Ко ће да опише?
Све што она смишља,
Како л' она дише?

Гдје год с' и најмањи
    Зрак радости блиста,
    Гдје и најситнији
    Цв'јет живота листа,
К'о лептир, к'о пчела
    Тамо хита младост,
    Да ужива свјетлост
    И да пије сладост;
А љубави кад јој
    Бахне дух небесни,
    Сви простори земље
    Онда су јој т'јесни;
У вис онда лети,
    Надвисује горе,
    И стан себи тражи
    На небес'ма горе;
Поносна одл'јеће
    Од звијезде зв'језди,
    До самога сунца
    У свом жару језди,
Па у скут се њему
    Баца, да утоне
    Тамо гдје потоци
    Свјетлости се роне;
Одјевена златом
    Његовог од'јела
    Отуд испла, па се
    С њим надмјеће смјела.
Гдје су сада, гдје су
    Ти дни л'јепи мени?
    Гдје је љубав моја,
    Гдје ли предмет њени?

О долови топли
Дубровачких гора
Овјехани влажним
Повјетарцем мора.
Огрнути вјечним
Зраком премаљећа,
Вјечним уздихани
Мирисом цвијећа.
Гдје се узорима
Првим отворио,
И првом се слашћу
Мој дух нанојио,
Да ми је уз ситни
Цвркут ваших тица,
И уз ромињање
Прозрачних водица
Заснути још једном
Под бусом чемина,
Кан' у златно доба
Првих ми година?
Па ту још да морем
Чаролија пливам,
И дјевицу срца
Мојега да снивам!
Да јој гледам очи
Гдје нежношћу сипе,
А уснице медом
Целова гдје кипе,
Па да с' из сна пренув
Блажен к'о у рају,
Пробудим с' у њеном
Меком наручају!

Авај! све то прође,
    Ни ће већ кад доћи;
    Д'јева, љубав, то су
    Сада с'јенке ноћи,

За којима само
    Ширим жељно руке,
    Да их празне вратим
    К пр'сма пуним муке.

Збогом сјајне слике
    Прошлости ми слатке,
    Збогом, дне посљедњи
    Младости тол' кратке!

А ви гусле, гласу
    Годиница њених,
    С њом настало и вас..
    Ет' вас поломљених,

Да не звечи спомен
    Већ у духу мојем. .
    Заборав сле гробним
    Покрила покојем.

О ПРВОЈ ПРЕДСТАВИ МИЛИЈЕНКА И ДОБРИЛЕ.

Људство стоји, веље људство,
    А глумица пред њим млада;
    Вјечном искром успаљена,
    Божјим духом занесена,
    Она збори и представља
    Тужну љубав од вајкада.

Преко гроба те љубави
Два су в'јека прелетила;
Око њега вијајући,
Тешким крил'ма гроб бијући
Имена су љубавника,
Па и спомен изгладила.
Ну туд прошав једном пјесник
Прах ј' у гробу зајечао,
Он чу, стаде, не одише,
Прах говори, пјесник пише.
Те из гроба вуче спомен
Да би над њим св'јет плакао.
И ено га плаче сада
Пред глумицом усхићеном;
Са њом вене, са њом хлепи,
С њом се нада, и с њом стрепи;
Пада платно, а дворница
Тутњи њеним сва именом.
Само пјесник непомичан
Сред тог бујног људства стоји;
Лице као б'јели камен,
А око му живи пламен;
Од спуштена платна поглед
Не може се да одвоји.
Он не пљеска, нити кличе,
Него руком стиска груди;
Па с' отреса, хитно бјежи
Тражи поље, ваздух свјежи;
Ал' свуд једна пред њим скика...
Ој одлази, сан си худи.
Какав ли је сан пјесников,
Каква ли му пред очима

Сада лебди кобна слика?
Авај! то је сан б'једника,
Љубави му прве слика
Што је пред'о стиховима.
Пред'о некад, сад видио
Оживљену из ненада;
Срце лупло у њедрима,
Плам букнуо у мислима...
Ти с' у мени к'о дух вјечна,
О дјевице првих нада.

ЗАНОСИ.

1.

Кад с бијелим лицем помоли се зора
И бисером поспе скут дола и гора,
Кад руменим жаром сунце на западу
Споји море с небом у свијетлом складу,
Када тихо једри бл'једа мјесечина
По модрини ведрих небеских висина,
Па те слике пуне чаробне дивоте
Све с' у једну стопе, у слику љепоте;
Кад на меким крил'ма лахор у прољеће
Уздише кроз лишће и целива цв'јеће,
А по глатком шљунку ромонећи хода
К'о да му се љупко одазива вода,
Кад у лугу славуј пјесмицу извија,
Те ко год га слуша слашћу се опија,
Па с' у један ромон звуци ту убави
Сви салију махом, у ромон љубави;

Тад земаљско чедо муњом однесено
Диже с' у вис, њеним сјајем овијено.
И широком лети божјом васељеном
С незаситим чуством, с чежњом тајанственом,
Види љепше слике из виших св'јетова.
Слађи ромон слуша надземњих кругова,
Па љепота, љубав к'о да сâм постане.
У њему божанство на један пут плане.

Так' и ти кад стојећ преда мном блиједа
Прожимљеш ме свега жаром твог погледа,
Све у теби видим сабране љепоте,
Дух с' у мени буди свјеж и пун топлоте,
И познате слуша гласе из даљина,
И узоре гледа млађаних година,
Па се залетивши у божанској страви,
Сврх етера кликне... кликне спјев љубави.

2.

На што занос? до вијека занос?..
Ну пјеснику то и јесте живот;
Кад са својим заносима клоне
Сâм је лег'о у свој цв'јетни ћивот,

Ка и ор'о што с висина падне
Кад гром оба пребије му крила,
Као кад јој попуцају жице
Клоне с гуслам' у рукама вила.

Ну заносом да се залијеће
И просипа пјесме из њедара,
Треба пјесник да под чаром стоји
Какве силе која га очара;

И докле год та усхитна сила
Њиме влада и свјежа опстоји,
Свјеж је и са̂м, бујан, неисцрпљив,
Св'јет обл'јеће, сања, ствара, поји;
Не осјећа године што бјеже,
Нит м' од туге моћи духа трпе,
Паче као да бујнију снагу
Из времена и туге он црпе,
Те из врутка богатог му душе
Величанствен свагда вал отиче,
Ко ријека у коју се вода
Непресушних поточића стиче.
Па и трошно кад му клоне т'јело
Ка западу, гдје је стан похоја,
Он и отуд викнуће свијету:
Вјечна младост својина је моја.
Људи који без усхита живу
И заносе пјесника не знају
Робови су земне, тљене пу̂ти.
Па му живот и не поимају.
Ти нагоном л'јепе душе, мила,
Уњ проничеш, и нагињаш к мени,
Ти си м' извор чустава и мисли,
Прољетни ми цвијет у јесени.
Ходи амо, дај ми б'јелу руку,
На скуте ми главицу наслони.
Отпјеваћу младости ми пјесму;
Слушај, али сузица не рони.
Љубио сам... Ох, бајна ли бјеше!
Зрак љепоте међу свим' дијевам;
Љубио сам, и кад тебе гледам
Још о оној љубави снијевам.

Влас њезина као год и твоја
У чисто се злато преливала,
У очима њеним ка' у твојим
Нека зрака небеска је сјала;
А по гдјекад кроз благи јој поглед
Бл'јесак као муња продираше.
И свјетлошћу никад невиђеном
Мене, земљу, небо обл'јеваше.
Весело би некад жуборила
К'о на грани шарена стиглица.
Ну највише мучала би сјетна....
К'о ти вјечна б'јаше сањалица.
О Марице, о љубави цв'јетку,
Ти си зреник мог живота била,
На зренику ти једина зв'језда
Што је срећом младост ми залила.
К'о што чезне у пустињи жаркој
Жедна тица за небеском росом,
Чезнуо сам ја за тобом, твојим
Живио сам духом и заносом.
Вај! из оног тол' блажена санка
Зашто мене немило пробуди?...
Ја утекох од тебе далеко
Са стријелом самртном у груди.
Тад су тугом одјекнуле мојом
Стране земље куд ме бол одвео;
Сваку стопу залио сам сузом,
Па и тебе и љубав проклео.
Најпр'је љубљах, па проклињах! авај!
Био занос и једно и друго;
То сад видим и правдам је доста,
И праштам јој што туговах дуго. —

Ну ти, мила, подигла си главу,
Па ме гледаш сузна, зачуђена!
Што ти рекох жалосна је тајна.
Другом пјесмом биће т' објашњена,
И тек онда у свјетлости правој
Видјети ћеш пјесника са страхом,
Жалићеш га, дивит' му се можда,
Ал' од њега побјећи ћеш махом.

3.

Л'јепа си к'о цв'јетак
У првоме блисту,
Трептиш као капља
Јутрња на листу;
Сјајнијега нема
Од твога погледа,
На свој теби понос
С љупкошћу с' огледа.

С мислима се рајским
На свијет ослањаш,
Блаженство без краја
У љубави сањаш.
Сањај мила, сањај,
Ну не сањај плаву
Славом увјенчану
Пјесникову главу;
В'јенца јој не гледај,
Славе му не слушај,
Кад излије пјесму
Сладост јој не кушај;

Огњен је вијенац,
Отровна је сладост,
Сажеће ти срце,
Скончаће ти младост.
Пјесник је к'о б'јела
Над језером пара,
Што се у ваздуху
Њиха, сунцем шара,
Па кад је ти жељна
Пођеш да загрлиш,
Она ј' ишчезнула;
Ти празнину грлиш.
Пјесник је к'о звучан
Ромон што привлачи,
И пенућ с' уз небо
За собом т' одвлачи;
Ну када се за њим
Највише узвисиш,
Ромон стане, са́ма
Ти над бездном висиш.
Пјесник је к'о муња
Која докле спава
У скуту облака,
Страха не задава,
Ну кад је олуја
Пробуди, те с'јева,
Убија те сјајем
Којим те зал'јева.
Не, пјесника, мила,
Не сањај, не љуби;
Са њим у животу
Блаженство се губи.

Чедо залутало
    Из љепшега св'јета.
    Он по овом вјечно
    Неспокојан шета,
Жељан нових снова,
    Слађих осјећаја,
    Дивнијих створова,
    И узора раја.
Не љуби га; пусти
    Нек се врати тамо
    Откуд је и дош'о,
    Там' зна љубит само.

1874.

II. ТУГЕ И РАДОСТИ ДОМАЋЕ.

МИЛИЈЕНКУ УСПАВАНОМ НА МОЈИМ ГРУДИМА.

Срце лупа у прсима,
Мислим хоће да искочи,
А могаше ти на њима
Тако тихо склопит' очи?
Јао! чедо моје мало,
Ти за тугу јоште не знаш,
Те си тако и заспало.

Спавај; теби, мој љубљени,
Бајне с' у сну слике роје:
Бјела мл'јека ток медени,
Пјесма што ти мајка поје,
Целов мајчине љубави,
Те једине истините,
И вјечите у нарави.

К'о ја у сну ти не пазиш
Град, до града сиње море,
Лак, весео тад не газиш
Отаџбене траву горе,
Па будећ' се не отиреш

Сузу, и сном за побјеглим
Уздисаја не подиреш.
О Бог дао б'једа моја
Да ти никад мир не смути,
Да н' окусе уста твоја
Иностранчев хљебац љути;
Прадј'едовска ув'јек њива
Да те храни, па и мртве
Твоје кости да покрива!

1842. У малој Азији.

ТРИ СУЗЕ НАД УМРЛИМ МИЛИЈЕНКОМ.

1.

О тол' мили срцу мому;
Зашто твоја да звјездица
Потамни ми тако брзо?
К'о мирисна шух вјетрица
Оде твоја вај! душица.
Бог јамачно једнога је
Хтио себи још рајника.
Па је тебе одабрао,
Јер ти рајског бјеше лика,
Не б'јеше ти наличника.
Да сам барем на самрти
Код ложнице твоје био;
Да сам мртво тјелце твоје
Св'јежим цв'јећем окитио,
Сузама ти гроб залио!

Ал' ни та ми тужна радост
Не би дата; што год љубим
Све далеко судба држи.
Да и мртви прах изгубим,
Ни сам гроб да не пољубим.

2.

Црна земљо, црна земљо,
Што у црно зави мене?
Од тебе се, очи моје
Одвраћају ка' згрожене.

На цвијетном твоме крилу
Није мени већ покоја,
Већ по теби не бих хтио
Ни да плеше нога моја.

Твоја трава? цв'јеће твоје?
Љуће ми је и од змије;
Храна им је тјелце које
У њедрима твојим гњије.

3.

Прами жути, прами жути,
Вај, само сте ви спјешили!
Гдје је л'јепа глава коју
До скора сте ви златили?

Јох! пред вама раскинуто
Пишти срце сад у мени,
Као да сте, прами жути,
Из срца ми изгубљени;

Ка' толико да је жица
Мог живота прекинуто...
О ви, жути пвами мртви,
Благо јесте, али љуто.

1845.

НА ГРОБУ ЉУБИМИРОВОМ.

Ој гдје си ми, чујеш ли ме.
Љубимире мој?
Је л' тијесан, је ли мрачан
Стан подземни твој?
Да ли ти је одвећ тврда
Постељица та?
Ах, празна ти дôма стоји
Мека ложница!
Јеси ли се зажелио
Поља зеленог,
И сестрица, и веселог
Младог друштва твог?
Вај! сви они још једнако
Кличу, играју,
А ти један ту ми шутиш,
Ти сам лежиш ту.
Сунце сија, гора листа,
Не гледаш их ти;
Птич жубори, пјева пастир,
Ти не чујеш њи;
Вјетриц хлади лица, цв'јеће
Лије мирис свој,

Ну ти ништа не осјећаш,
Жалосниче мој.
Тек живота што бијаше
Окусио сласт,
Морао си, цв'јет покошен,
У скут смрти паст' !
Ој на зраку сунчаноме,
Јави ми се бар,
Да м' утолиш у прсима
Вељег бола жар ;
Јави ми се са Мил'јенком,
Нек вас видим ја ;
Па ћу мање тужит', моја
Анђелчића два.

1852.

О ПРСТЕНОВАЊУ КЋЕРИ ПОЛЕКСИЈЕ.

год. 1864.

Гдје се плави Дунај
Судара са Савом
Диже се брежуљак
Са зеленом главом.
Ту некада турска
Ордија лежаше,
И над њоме кобни
Полумјесец с'јаше ;
А сад измеђ' дубља
Вире двори б'јели,
И на српске р'јеке
Смјеше се весели.

Сем жубора тица
Сред дебела хлада.
Дубока тишина
Ту по виздан влада.
А слијеће вила
Тек у доба глухо,
И пјеснику тајно
Шапуће на ухо.
Али шта је данас
Нестало тишине?
Пита путник гледећ'
На бр'јег из даљине.
Вјенцима су свјежим
Двори окићени,
Ст'јегови су бијели
До њих пободени;
На коњима брзим,
На колима сјајним
Људи одсвуд врве
Са женама бајним;
Милозвучна свирка
По ваздуху звечи,
А пушчаном праском
Сав брежуљак јечи.
Док то путник гледа
Славуљ пролетио,
И њему над главом
Станув прозборио:
Ој путниче, ја ћу
Да т' испуним жељу,
Казујући узрок
Оному весељу,

У пјесника л'јеце
Двије руже расле.
Са његовим срцем
Обадвије срасле.
Истрг'о је једну,
Момку даровао,
И од те пупољак
Већ му поникао.
А сад другу ружу
Хоће да дарује:
Млађу кћерку с другим
Момком прстенује.
Последња му она
Била срцу сладост,
Па последњу сада
Светкује и радост.
У веселом колу
Што г' он води, граја
Четворих се чује
Сродних нараштаја:
Десно му сијȇди
Отац поскакује,
Старија се ћерка
Л'јево насмјехује,
А мало јој чедо
До ње с' ухватило,
Па с мајчиним кроком
Свој крок удесило.
Дивном вјенцу којим
Коло се оплело
Сва дружина пљеска;
И кличе весело:

А пјеснику што га
Око себе свија
Сузица кроз осмјех
У очима сија.
Сад, путниче, викни:
«Прстен срећан био!
Па слично весеље
И сам доживио. —
То све чула вила,
Па пјеснику рекла;
А из њених р'јечи
Пјесмица потекла.

О СМРТИ МОГА БРАТА

29. Српња 1863. напрасно умрлога.

Ударио гром из неба ведра,
Проломио земљи мрачна њедра;
У њих махом јунак се сурвао;
Гром сам био, с громом и нестао.

Вај Ђурице! авај брате мили!
Зар за тобом твој дом већ да цвили?
На пољима јуначког поштења
У тридесет крвавих сражења
Кад си гњеву смрти пркосио,
Гњев те смрти вазда поштедио;
А сад ратни кад престаше труди,
Кад плануше њежним жаром груди,
Те си дјеву сањао и свате,
Смрт обори свој мач кобни на — те!

Вај Ђурице! авај брате мили,
Мрак тол' рано звјезду ти закрили!
Твоја дјева црна земља сада
Што те хладно грли за свакада;
Твоји сада кићени сватови
Гробне тице, мрки гавранови;
Стјег сватовски тамна ти копрена
На твом гробу са крста спуштена,
А спјев пирни горак плач дијеве.
Мајке, оца, сестре, брата, неве. —

Шта! овако л' о мој брате мили,
Да за тобом јунаком се цвили?...
Меке струне с гусала да скинем;
Дајте'м оштре да се к небу винем.

И отпјевам спјев што његовому
Доликује духу витешкому;
Ој, када је о јунаку говор
На гроб му се баца само ловор.

Лепршају стјегови тробојни,
Љуљају се пукови убојни,
Свуда трубе и бубњеви звече,
Сваки вођа на коња узлеће;
Као муње пушке и топови
Сијевају, тутње ка громови.
Долетио Ђурица дружини:
«Напр'јед виче, о јуначки сини».
Они за њим, он пред њима свима,
Ка' пред брзим оро соколима;
До небеса подиг'о прашину,
Кроз њу јури на супрот Угрину.
До његова коња виловита

Праска, пуца џулад огњевита;
А нањ пада као туча густа
Ситна зрнад, али он не суста,
Него коња подбада све жешће,
И дружини подвикује чешће;
Напријед, напријед, не бојте се, момци,
Душанови н'јесмо ли потомци? —
«Стој јуначе, погинућеш тако»
Вичу њему; јури он једнако:
«Ил' угарску отећу заставу,
«Ил оставит међ' Угрима главу»
То изреко, у Угре упао,
Њих кан' олуј плеву развјехао;
Сви се наглим спасавају бјегом,
А он вије Стјепановим стјегом;
Па војводи пред ноге га баци:
«Отеше га кикиндски јунаци».
Хај Ђурице, хај мој брате мили,
Храбри ли су твоји чини били!
Тридест' таких бојева си био,
Над јунаком јунак се изнио;
Па на твојим сада лавровима
Ето лежиш да спиш вјековима.
Смрт то није но вјекован живот;
Зипка части сјајни ти је ћивот.
Са висине тог дунавског брјега
Иза кога српско сунце сједа,
Ка' да јоште гледаш поносито
Твог јунаштва поље гласовито;
Вјетрови ти хујећи над главом
Као твојом да још хује славом,
А целујућ бријег дунај бјели

Путницима ка' да тихо вели:
«Поклон'те се вису, ту је рака
«Дубровачко-српског мог јунака».
Ој Ђуруце, ој мој брате мили,
Нек за тобом ма ко други цвили;
Излив бола себи ја забраних,
Ал' у срцу спомен твој сахраних;
Њим се тјешим, њиме се поносим,
И потомству у пјесми га носим. *

О СМРТИ СВОЈЕ МАТЕРЕ КАТАРИНЕ.

Крај Јадрије поникла си, мајко,
У староме гњезду соколова;
Ондје љепост развила и мирис
Ка' на бр'јегу твог Конавља цвијет;
Па бачена судбином на Босфор,
Ту, на леглу дивљега Мослимца,

* Ђуро Ван, инжињер, умро је напрасно у Смедереву, кад је већ био испросио дјевојку. Војевао је у Бечу и Прагу год. 1848, па у рату српско-мађарском под генералом Книћанином, који га називаше његовим најхрабријим борцем. Он је био на челу кикиндској дивизији, која њим храбро предвођена, починила је чудеса храбрости. Тешко рањен у ногу кад је пред својом дивизијом ишао на јуриш, дуго се лијечио у болници, па по свршеном рату добио пензију од аустријске владе. Свршивши најбољим успјехом политехнику у Бечу, захвалио се на пензији и ступио у српску службу. Кад је министар грађевине г. Мондел јавио кнезу Михаилу његову смрт, рекао му је: изгубили смо најбољег у Србији инжињера, а мин. Илија Гарашанин додао је: и најбољег војника.

Дух племенит ето с' испустила.
Судба чудна, не би лоша ипак.
Сунце ти је деведесет скоро
Озарило неједнаких љета;
До пола га застирала магла.
А од пола синуло ти свјетло. —
Још те гледам ка' некад, о мила!
Твоје лице ка' румена ружа,
Душа твоја као био љиљан;
Сложило се једно с другим бјеше
У дивноме божанственом складу;
Мало било таковијех жена,
И навијек мало ће их бити.
Не, за тобом ја плакати нећу,
Ка' ни мојим за јединим братом,
Но штовања и љубави в'јенац
Положићу на твој гроб ми свети. —
Као вјерној голубици срце
Куцало ти чисто у њедрима.
Кроза њ никад projурила није
Страст каљава, к'о што није никад
Ни мисао дух ти окаљала;
Све си благо и срца и духа
Изасула на друга и дјецу.
Ти нам к небу упутила мисли
Да мудрости клањамо се вјечној,
Ти по земљи разлила нам чуства
Да љубављу сав свјет обузмемо.
Слушајући са усана твојих
Свету пјесму о јунац'ма старим,
Јунаштвом се разиграло срце
Једном сину, ум плануо другом,

Те по љутим бојиштима један
Душманина вијао свог рода,
Стјег побједе свуда развијао;
А на крилма дижући се други
Све вилинске обл'јетао круге
Пјевајући љубав и врлину,
Већи ускрс, Српства величину.
Ти с поносом оба виде, мајко,
И већему захвали се Творцу;
Па љубљену благослови дјецу,
И у земљу задовољна сиђе.
Навијек ти благословен спомен!
Тако мајчин свршила задатак
Свака жена у српском нам роду.

1867.

ПЛАЧ ЗА СЛАВКОМ
(напрасно погинулом са скока из кола).

Па зар и ти! као браћа твоја
Остави ме и ти тако рано?
За што л' оде, јадна Славко моја,
Ти најдубља у мом срцу рано?

За што оде? не виђаше ли ме
Гробовима свега окружена?
Свакојаким ударцима судбе
Већ готово са свим сатрвена?

Јоште мало па бих и ја био
У гроб лег'о да с' одморим једном.
И окусим покоја што жељах
А не нађох у животу бједном.

Па што дотле не почека барем
Да све бо.ъе сад ми не раздражиш.
Но да мени и мајци ти тужној
Дух на часу самртном ублажиш?
Ал' ти оде. Горка чаша моја
До вршка се тиме испунила;
Ох! ја цвилим, а не би л' за тобом
И стијена тврда процвилила?
Бјаше млада као капља росе
Кад на листу према сунцу сија;
Бјаше л'јепа ка' гиздава ружа
Кад тек своје лишће поразвија;
Топло срце куцаше т' у грудма,
Које њежно љубити знађаше;
Са мислима својим поносито
Уз небеса дух ти изл'јеташе
Али то се све угаси махом
Ка' пламичак кад у њ вјетар дуне,
Те у густу на једанпут мраку
Ја се нађох из свјетлости пуне.
Као мртва орлица сад спаваш
У њедрима крша страгарскога,
Пустиња се око тебе шири,
Зуји поток испод гроба твога.
Клонула ми изазивље душа
Мисли храбре да јој бол пресјеку;
Ал' узалуд, пусте сузе саме
Из срца ми извиру и теку.
Више ће их мени и мајци ти
Низ блиједе образе потећи
Него воде тим потоком који
Испод тебе тече ромонећи;

Продријеће више уздисаја
Кроз прси нам болом притјешњене
Но вихора што ће прохујати
Кроз страгарске горе те зелене.

1872.

ШАЛА СА СЕСТРОМ

Кад ме позвала год. 1878 у сватове својој кћери Силвији у Наполи.

Ој сестрице, под плаветним сводом
Чаробнога тог напуљског неба,
На подножју огњометне горе
Сватбу славиш, у свате ме зовеш,
Пришивши ми лаким подсмијехом
«Ако трома допушта ми старост».
Море сејо, ко икада видје
Да увене вјекосвјежи невен?
Ил зелену одјечу са себе
Златоплодна маслина да збаци?
Зар је пјесник икад остарио?
Колико год громовита муња,
Плахи олуј, или свјежи лахор,
Или свијетле на небу звијезде;
Све то стоји од безбројних вјека,
А на једној ка и пјесник мјери.
Не, нећу ти у сватове, сејо,
Јер и овдје чаробно ми небо
Одсијева у дунају плавом,
Јер и овдје китнаста је земља,
Земља српска, мати јунакова

И љепотом сјајних дјевојака.
У јунака и у дјевојака
Њежно срце, огњометне груди,
Те и њубит' и борит' се знају.
И у сватби колом извијати
Љепше него ти Напуљци твоји.
Не, нећу ти у сватове, сејо.
А ако ме чврсто објашила
Шестдесета пуста годиница,
знај, јуначки на леђи је носим ;
Још ми руди углађено лице,
Још исправним и витким се стасом
К небу дижем, ка' поносна јела,
Још по који умиљати поглед
Хоће срцу да ми се прикраде.
А ван тога, да ме ти још видиш
Кад поскокнем лаким, брзим скоком,
Звонким гласом запјевам из грла,
Ил' ружичним кад окићен вјенцем,
Ко старина Анакреон некад,
У сред младих љепотица сједнем,
Да испијам из прозрачне чаше
Слатко вино бановачког брјега.
Бона селе, шта би онда рекла ?
Не, нећу ти у сватове доћи
Да т' старицу не бих постидио,
Празну хвалу о свјежини твојој
Пред сватима грубо сахранио.
Сватови су од срца весеље,
Зар у њима да ми ти закукаш,
И зажалиш на јединог браца ?
Не никако не чекај ме, сејо.

Него ево на угледу дивном
Гдје се Сава са Дунајем љуби,
У бијелој мог Вановца кули,
Сред родбине и пријана милих
Дижем чашу, а теби у здравље,
И тој љепој Стамболкињи нашој,
Па јој велим, а ти јој догласи:
Срећна била и љубљена дуго!
Остарјела, а младим се лицем
Ка' и ујак вазда поносила!
Дочекала да на кољенима
Ка' и ујак, праунука љуљаш!
А ти, селе, све то доживјела,
И често се с братом пошалила!

СВОМ ЗЕТУ СТЕВИ ТОДОРОВИЋУ. (1)

на његов имендан.

Мој Стјепане, о врлине слико,
Дома мога узносита дико!
Јутрос теби и свој породици
Послах поздрав по муњавној жици,
А вечерас китицу ти шиљем
Свиту цв'јећем и мирисним биљем;
Шиљем ти је на крилима виле,
Старе моје посестриме миле.

(1) С. Т. предсједник је од 25 година амо пјевачког биоградског друштва и сам пјевач, уз то даровит и плодан живописац, и као такав члан је више академија словенских и страних.

Она ће ти ка' зрак долетити,
На крило ти киту испустити,
И шанути шта таст на Нишави
Мисли, жели при данашњој слави.
Мој Стјепане, о врлине слико,
Дома мога и вјештина дико!
Било пјесму јуначку да пјеваш,
Ил' из груди њежну да изљеваш,
Твојим гласом громким, милозвучним
Ти си украс весељима кућним;
Било кистом да бојеве шараш,
Сву на платно грозу им обараш,
Или њежне да повлачећ' црте
Пишеш слике чаром обастрте,
Ти милином свакога заносиш.
Тим у Срба први се проносиш.
Мој Стјепане, о врлине слико,
И домаћа и народна дико!
Пјевао нам много још година,
Био радост госпоских дружина!
Јошт шарао дуго Србма слике
Негдашње им и скорашње дике!
Полексија с тобом труд дјелила,
И дјецу ти мудро одгајила;
Љубица ти ка' цвијетак расла,
Вила врле љубави одрасла!
Милош мали, мени толи мио,
Сличан оцу и мајчици био!
У сватима ја му поиграо,
На гробу ми пјесму он спјевао?

Из Ниша 1878.

———•·•———

МОЈОЈ ЖЕНИ МАРГИ.

Шала.

Ој Маргице, давна јабучице,
Ипак мени најдража дружице,
Шта ме питаш, шта ли да тиречем
За Биоград зашто још не крећем?
Ну кад питаш право ћу ти рећи.
Ма и језик хтјела ми одсјећи.

Ја се богме. жено, помамио,
Па из Ниша не бих више хтио;
Заиграло срце у њедрима,
Ум плануо веселим мислима,
Те прашину са гусала скинух.
У високо с пјесмама се винух.
На пјевање моје гласовито
Долећело друштво чаровито,
Све из близа и далека виле.
Те ме, жено, бајно окупиле!
Једна служи слатко и водицу,
Друга лије мирисну кафицу,
Неке меку постељу ми стеру,
Па се око постеље све зберу;
Свега мене цв'јећем обасипљу.
А сам бисер са усана сипљу:
«Спавај, спавај, наш пјесниче мили,
«Златних снова ето ти на крили;
«Гледај, власи ничу ти на глави
«Као некад густи, тамно-плави;
«Опет оком пламеном ти гори,
«И рјечима тајанственим збори;

«Равно чело, лице углађено
«Младошћу је сјајном опточено,
«А ми виле чаролијским ланцем
«Опасав те, веселимо танцем.
«Спавај, спавај, побратиме мили,
«Пјевај, љуби, друге све наткрили »
Тако, жено, те вилинске снаше
Пјевајући мене успаваше;
И ја вељах: код оваке среће
Богме ми се у Биоград неће.
Ну докле ми виле на около
Извијаху то чаробно коло
Међу њима једна ђавољаста
И над свима иним љепушкаста
К мени клону, и на свјеже чело
Наслони ми своје лице б'јело.
Богме, жено, чудан пос'о бјаше,
Око мене св'јет се вртијаше;
Пружих руку да ј' обгрлим младу,
Она скочи, трже ме за браду.
Тад да видиш големога чуда!
Гром ка' б'јесан пуче од некуда,
Пробудим се, на постељу сједнем,
Сав ужаснут око себе гледнем.
Јох! већ нема ни вила, ни кола..
Пипнем главу, богами је гола!
Још рапава кожа ми на лицу,
Не бих дао за њу ни парицу!
Збогом снови, и младости лажна,
Зеница ми за вам' оста влажна.
Сад старији изгледам но прије;
Враг однио те вилинске Прије! —

Стери, Марго, меку постељицу,
Пламеном ми угриј собичицу,
До пет до шест дана непромјено
Ево ти ме у Биоград жено.
Ма за моје санке у награду
Обријала косу ми и браду.

1879.

МОЈОЈ СЕСТРИЧИНИ КЛОТИЛДИ.

Често слушајући,
И Клотице врла,
Какви теку звуци
Из звонка ти грла,
Мислим јеси л' златна

Канарка у гори,
Кад с гранчице другу
весело жубори;

Ил' си поносита
Мила тица шева,
Кад одлетивт' у вис
Отуд танко пјева.
Ил' си славуљ који
Над свим тицам сија
Чаролијском пјесмом
Што сву ноћ извија.

Ал' ни једна н'јеси
Од тих дивних тица,
Ти си најдивнија
Од свих пјевачица.

Сви најслађи звуци
Који небом звече
Сви у гласу твоме
Саливени јече.
И анђели сами
Када поју Богу
Слађим гласом «слава»
Пјеват' му не могу.

1882.

МОЈОЈ МИЛОЈ СЕСТРИЧИНКИ ЕРСИЛИЈИ

на први дан 1883. године.

Осмјева се на те
Годиница нова ;
У осмејку т' оном
Пјесма ј' ујакова.
На лицу ти сија
Невиност, љепота,
Кроз њу просијава
Небеска доброта.
Мајчин си бисерак,
Братовљева радост.
На све око себе
Сипаш бајну сладост.
Ка' тичица живиш,
Дишеш сва пролећем,
Напајаш се росом.
А храниш се цв'јећем.
Трајао ти дуго
Живот тај убави!

А кад на те с неба
Падне зрак љубави,
Нек топлотом благом
Сунце те огрије;
Сав нек ти се живот
К'о л'јеп вјенац свије.

О новој 1883 години.

СВОЈОЈ ЗАБОРАВНОЈ ПРИЈИ

Госпођи Катици Ђорђевићки. Шаљива освета.

Пријо Като, Теји не пријала,
Тако дуго што си зашутала?
Кад се оно с тобом растадосмо,
И за китни Стамбол отидосмо,
Ти обећа да ко вриједна мома
Јављаћеш нам што год бива дома.
А већ јучер тридест' дана било
Да не мочиш пера у мастило!
Ил' се бојиш да прстићи мали
Црнином се неби окаљали?
Ил' је каква снашла те невоља,
Те од туге клонула ти воља?
Да се није, тужна моја пријо,
Млади Теја с тобом завадио?
Да ти није румени нестало
С њежна лица, чело се набрало,
Ил', по врагу, попадало иње,
Те влас црна с'једити почиње;
Па жалећи покраћену младост,
Ти и нама украћујеш радост?

Ма шта било, нек ти дух не клоне,
Нек ти очи сузица не роне;
Моја пјесма диван мелем биће
Који сваку рану залијечиће.
Ако ти је с љепка одлетио
Црни Теја, леро је и био,
Пусти њега нек иде до врага.
Да му више не видиш ни трага;
Друга ће се тица наљепити;
Мигни само, три ће на прст бити.
А ако је румена ружица
Отпала ти са ситнушна лица,
Ил' на челу бора с' указала,
Ил' снијегом коса попрскала,
Нек и за то не боли те глава,
Знаш, под српом помлади се трава.
Од како сам у Исток приспио
Старе главе н'јесам још видио;
Шта ћеш више, у моје женице
Па и селе освјежало лице!
А за себе немам да се бојим,
Ка' бор млади међу њима стојим;
Што шапуху да ми влас отпада,
Нема смисла, то ј' у моди сада.
Ка' да т' гледам, злобно се смијешиш!
Ну, голе ми моје тикве грјешиш.
Овај исток препун је чудеса,
Би с' одрекла ти за њ' и небеса.
Нећу меку да му хвалим свилу,
Ни кадифу, оку твом немилу,
Па ни бисер, ни камење драго,
Знам и за то да не мариш благо,

Већим с' Исток дивотама слави.
Да те од њих сву подићу мрави.
С дрва сваког течан мирис кипи.
А бјелило ка' снјег с неба сипи,
Теку р'јеке пуста руменила
Каквог нема ни царица вила,
А под дахом лахора што пире
Маст из земље чудесна извире,
Њом се власи и обрве вране,
Да очараш, Като, и гавране.
Али чудо над свим чудесима,
Још и смоле олимпијске има.
Којом кожа када намаже се,
На њој одмах боре опруже се,
Те и баки равно, глатко, бајно
Плане лице ка зрцало сјајно. —
Ето, Пријо, шта овдје затекох.
А још, вјеруј, ни четврт не рекох.
Па ако ћеш да дивоте ове
Ћа и теби Дунајем доплове,
Пиши тачно сваке недјељице,
Шта с' у дому збива данимице.
Да л' Љубица трчи по колаче,
Да ли Милош преко плота скаче,
Шкрипу л' теби још под четком зуби,
Још ли кључе Полексија губи;
Да ли Стева већ се с главом мири
Што му с' на њој мјесечина шири.
Те ревношћу удвојеном зида,
Даје новце, ка' и ја без прида?
Још ми не мој заборавит', Като,
Ни Милицу, моје добро злато:

Срди ли се, па за треп и смије,
Праунучад грли ми, па бије?
Да већ није и сам Душан смеђи
Осјетио шаку јој на леђи?
Све то, добра Пријице, опиши,
Па због лица свога не уздиши;
Послаћу ти лађу руменила,
Масти, смоле, мириса. бјелила,
Да се мажеш, трљаш лискаш, гладиш,
Сва од пете до врх главе кадиш,
Да с' у њима и триш на дан купаш,
Па весела дланом о длан лупаш,
Јер завртјев мозак свима људма,
Тад ћеш срце испећ им у грудма.
Али ако узшутиш и даље
Прика љутит ништа ти не шаље;
Но још ће те пјесмом нагрдити....
Пјесници су, знаћеш, суманити.

У Цариграду 3|12 1882.

УНУКУ МИЛОШУ.

Мој несташко, Микица,
Јеси ли сит игрица?
Још ли зиде мрчиш,
Сн'јег рукама крчиш,
По дворишту шуњаш,
Па у соби куњаш?

Или књигу учиш
Да доста научиш,
Па да ваљан Мика
Буде кући дика?
Да га воли тајка,
Да га грли мајка.
С дједом мама стара
О њем да се стара;
Да му роди шљивица,
У Бановцу лозица,
Да с' кукуруз пече,
И дињица сјече.
Ну то благо свето
Носи нам тек љето,
А Мики већ сада
Оно на ум пада;
Те очима сија,
И устима зија.
Да, и јест биједа
Зима та сиједа!
Ну, мој Мико мали,
И ту л'јек не фали.
Пођи уз улицу,
Ти знаш бакалницу;
То је права башта,
У њој има свашта,
Препуна је чара,...
Само да је пара!
А Мика их нема;
Несрећа голема!

Ал' нут из ненада
Глас из Цариграда:
Биће, бић' и парица,
Виче стара мамица:
Доњеће их тица...
На дан материца.

1882.

ПОСЕСТРИЦАМА ЈЕЛЕНИ И ЉУБИМКИ.

Одговор на честитања о новој 1883 години.
(из Цариграда у Букурешт.)

Шта ми жуборите
Ћа са Думбовице,
Oj малене моје
Двије слатке птице?
Ја вас слушам као
Путник уморени
Кад двје шеве слуша
Сједећи у сјени.
Оне му се гипко
Изнад главе вију.
И цвркутом ситним
Сласт м' у срце лију;
А он на њих гледа,
Па им вели мило:
Oj тичице драге,
Слетите м' у крило.
Ал' га не слушају
Несташњице мале,

Већ све више драже,
С њим збијајућ шале.

Тако ми на ухо
И ви цврркућете,
Па кад руку пружим,
Брже одлећете,

Ну прољеће иде,
Па ћу догмилити
До гњездашца вашег.
Обје ухватити.

Тек ћете ми онда
«Јао» пијукати;
Ал' ће без милости
Деда љубуцкати.

Па л'јепо у њедра
Затворит' вас своја.
Да ту, несташнице,
Нађете покоја.

1883.

ПРИЈИ ПОЛИ ВУЈАТОВИЋКИ.

У Букурешту

Шала

Јао мени! пјесму
И ти хоћеш, Пријо?
Слуш'о т' ил не слуш'о
Тек сам сад насио;
Јер биједник не знам
Хоћу л' погодити,

По благој ти ћуди
Пјесму удесити.
Да узносит' узмем
Лице ти бијело,
Љутослатки осм'јех
И пространо чело,
А под челом оно
Црно, веље око,
Од којега нема
Оштријег ни соко,
Рекла би ми: гледај
Шта старина меље!
Бриши уста, за те
Није већ то зеље.
Лагао си доста
Хвалом младе виле;
Сад би те и баке
Штапом појуриле.
А пецкаву шалу
С тобом да поведем,
Твоје ђаволије
Редом све изведем;
Језик ти је бритак
Дужи и од коса',
Њим би ме посјекла
К'о травицу коса.
Да с' расрдим на те,
Па грдити станем?
Куку! то је мисо
Да у несвјест панем;
И ово би мало
Длака м' ишчупала;

Чупа би ме чиста
Као длан остала.
Ах, пријице слагка,
Пјевао ма како,
Прошао бих с тобом
Увјек наопако;
За то ћу да шутим
Ма да ме салећеш;...
Доста што м' опростит'
Ни шутање нећеш.

12|12 1883.

СЕСТРИ ФРАНИ.

на дан јој рођења.

Ту, до мене сједни;
Овај данак бјели
Још опјев'о није
Братац својој сели;
А у духу врутак
Спомена ромони,
И силно ме данас
На пјевање гони.
У очином дому
Кољевка се мала
Зором овог дана
Давно заљуљала.
И сагнута над њом
Мајчица нам мила
Први пут је тебе
Њежно пољубила

Ја сам за тим мајку
Често замјенио:
Љуљао те некад,
Некада љубио.
Заједно смо расли;
Све заједно било,
А најдраже меко
Мајчино нам крило.
На скоро и трећи
К нама долажаше;
Између два братца
Ти ко' цвјет стојаше.
Сјећаш ли се свода
Под којим играсмо?
И зелена врта
По ком скакутасмо?
Па кладенца бистра
С ког смо воду вукли,
Пошто би се с дјецом
Најприје потукли?
А доцније оног
Братинског рвања,
И побједа мојих,
И вашег плакања?
На што би из дома
Мајка искочила,
Па батином славног
Побједника вила?
А он као срна
Бјежао улицом
Плачућ за пропалом
Својом вечерицом.

То све давно било,
А ко да је сада;
Сладак ли нам спомен
Тих згодица пада!
Ну кад за тим младост
Срца нам узгаји,
И смјенише игре
Топли осјећаји.
Љубав што саставља
Нас растави преко;
Сви с очина гњезда
Прхнусмо далеко.
Било много суза,
Горких уздисаја,
И ужасних борба,
И самртних ваја;
Али љубав опет
Нас је саставила;
Па гњездашце своје
Свакому савила;
А старци нам мили
Гњезда облетали,
У свакоме љубав,
Радост уживали.
Након горких дана,
Туга издржани'
Како ведри бјаху
Они љепи дани!
Ну на земљи радост
Свеђ не може тећи:
Први нам за свагда
Оде онај трећи.

Скоро за њим оде
И добри нам тајка:
Па сљедова њима
Тол' љубљена мајка.
Остасмо нас двоје....
Данас нек нам зене
Даду њима сузу
Нежне успомене —
А сад око себе
Ако погледамо,
Још радости већој
Узрока имамо.
В'јенац дивне дјеце
Тебе обавија,
Свјетлост с њина лица
На твоје с' одбија;
Мене грле врсна
Дјеца и унучад,
А на кољену ми
Игра праунучад;
И још међу њима
Пјесму ја попјевам,
Њих и тебе пјесмом
Често задијевам.
Дош'о сам ти ево,
Морам к њима поћи;
Скоро ли с' не вратим?
Ти ћеш к мени доћи.
Треба да још једном
Крила саставимо,
И обоје тамо,
Тамо одлетимо

Гдје ј' избио врутак
    Првих нам времена,
    На мило нам легло
    Првих успомена.
Ту никнуо цв'јетак,
    Ту нек и угине;
    Над животом земним
    Љеп нам вјечни сине. —
Пјесму ј' ето братац
    Сели допјевао...
    Сад ми целов врати
    Што сам ти га дао.

У Цариграду. 2|2 1883.

РИЈЕЧИ МОЈЕ ПРИЈЕ МАРТЕ

сложене у пјесму.

Остав'те ме вај! да пјевам
    Већ на свјету то м' је све;
    Ви имате што желите,
    Мени пјесму остав'те,
Не трујте ми злобим рјечма
    Дар једини што м' Бог да,
    Јер у тужним часовима
    Њим се само тјешим ја,
Да, њим само, срца хладна; —
    Што ми мило, свето би
    К'о сан оде . . . оставте ме
    С мојом пјесмом умрјети.

1885.

ГОДИШЊИЦА СЕСТРИНЕ СМРТИ.

Јао — сунце! на огњеном коњу
Што небес'ма јуриш тол' весело?
Волио бих да си густим мраком
Данас своје обавило чело.

Теби пјевах свеђ радосно када
На ведроме истоку излазиш,
Теби пјевах и кад величајно
На западу у пучину слазиш;

Дивљах ти се кад прољетним жаром
Тјераш траву из земље и цвијеће,
Дивљах ти се и када под јесен
Златним плодом китиш нам дрвеће.

Али данас ни те пјесмом славим,
Ни пркосном дивим ти се сіају,
Данас на те, немилосно сунце,
Љутим криком бацам с' у мом вају;

Јер изводиш кобни дан у који
Чух последње моје сестре гласе,
Кад на мојим оч'ма укоченим
Очи њене тужно се угасе;

Те к'о згођен муњавном стријелом
Викнух, клонух, на њу мртву падох,
Па још и сад ходам неутјешан
Како онда с тјела јој устадох.

Ој! гдје си ми, другарице моја?
Гдје си брату разговоре мили?
За што пуче твоје њежно срце,
Зрак твог ума зашто смрт закрили?

С твојим зраком и мој с' угасио,
Или само по тминама блуди ;
С твојим срцем скршило с' и моје,
И на земљи ништа већ не жуди.
Већ ни пјесма у прсима хладним
Не трепће ми нит' излјеће лака,
Него трома на земљицу пада
К'о смрзнута тица из облака.
Година је како нема дана
Који сузом не биљежим, нема
Ни те ноћи кад ми се не јавиш
Смјешећ' ми се милосно нијема.
Ој с' небеса скотрљај се, сунце,
Шта ће мени зраке ти веселе ?
Ноћ ја желим, јер по ноћи само
Долази ми у походе селе.

5|17 Јануара 1888.

III. НАРОД, или РОДОЉУБНЕ ПЈЕСМЕ.

О СМРТИ ЂУРА МИЛУТИНОВИЋА.

Један по један падају јунаци
Времена славног! до мало неће
Ни једног бит'
Од исполинског нараштаја, тамни
Биће све прождро гроб.
Вај! и за тебе, дични Црногорче,
Синови српски морају в'јенце
Мртвачке вит'!
И ти врлина словенских нам старих
Диван остатак би.
Твој у простоти велик дух, ум бистар,
Р'јеч часна, тврда; а родољубље

*) Служио је за вријеме првог устанка проносећи са опасношћу свог живота Вождова писма кроз турске војске. По свршетку рата слушао је мудрословне и друге науке у највишем српском училишту, и давао себи читати сваку новоиздану књигу за, распродавање које сам се бринуо, идући од куће до куће. Користан тако и у ратно и у мирно доба, заслужио је да му се лик постави у Књижницу Биоградскога Лицеја, и да му неки књижевници сачувају име потомству.

У срцу твом
Пламено, чисто, неугасно као
Сунчани вјечни луч.
Ти прву зачу избављеног рода
Побједну пјесму; и ма да н'јеси
У мрску крв
Мочио мач, ма да нијеси с чела
Отир'о бојни зној,
Показао си да и б'један сл'јепац
Отаџби може услужан бити.
Умр'је, ал' дух
Твој задовољан у кругове уђе
Небеске свјетлости.
Чедо слободних гора, сад у земљи
Слободној управ' почивај; нама
Твој гроб је храм,
Твој гроб, и друга твојих. Из светог праха
Кости ваших нек плам
Ћа до небеса подигне се висок,
Свијетлећ' нама кано у ноћи
Пламени стуб,
Тај Израјила кроз пустињу тешку
Чудесни вођ.

1844.

ПРИ ИЗЛИВУ ДУНАВА И САВЕ ПОД БИОГРАДОМ.

Дунај бујним валом тече
Бујним валом тече Сава;
Вода на све стране расте,
А земља се умањава;

Земља тоне, тоне, тоне.
    Још је мало.... нема је ;
Нема Саве, ни Дунаја,
    Језеро је једно све.

Кад ми с виса бјелог града
    Око сјетно тамо легне.
Из срца ми од милине
    Увјек уздах ван излегне,
И у уму плануломе
    Да повода мисли тој ;
Као р'јеке српског рода
    Кад ће сложан бит' и род ?

Када ће се мисли, чуства
    У љубави једној лити ?
Одасвуда рука с руком,
    С груд'ма груди саставити ?
Кад ће братског измеђ' љупца
    Тај глас потећи :
    «Бог нас сложи, сложни буд'мо,
    Ми смо Срби, браћа сви.»

1844.

МАТЕРИ СРПСКОЈ.

Српска мати, сина гој,
Још му дјечку дух напој
    Споменима прошастија
    Које српском славом сија ;

Јер у праху прадједова
Тиња света искра, којом
Плане живот нов синова.

Српска мати, сина гој,
Смјелошћу му дух напој:
Нек још момком коња врши.
Пали пушку, сабљу крши,
Да јуначност српска стара
У срцу му не омекша,
И дједовску славу схара.

Српска мати, сина гој,
Слободом му дух напој;
Слобода му неоцјена,
Би из крви исцрпена;
И он своју крв нек лије
Прије него под туђ јарам
Да срамотно врат савије.

Српска мати, сина гој,
Словенством му дух напој,
Да у леду пуст не чами
Гдје но живи букте плами,
Словенина да свакога
Узбуде му име свето
Као име брата свога.

Српска мати, сина гој,
Науком му дух напој,
Да с' изоштри мис'о тупа,
Да из мрака продре глупа,
Те на цољу да умности
Под топлотом славског сунца
Никне српски цв'јет мудрости.

Српска мати, сина гој,
Будућу му славу пој;
Јер врлина и слобода,
Храброст, умност, љубав рода
Толико ће г' узвисити
Да код нсве прошла слава
Прашина ће ситна бити

ВИЛИНА КИТА

Мому пријатељу Јовану Светићу на његов имен-дан.*)

Топрв врата српског неба
Бјеше зора одшкринула
Међу слатким сном и бу̂дом
Душа ми је још тонула;

*) **Ј. Хаџић Светић, установитељ српске новосадске матице, која је прва у Словенству поникла, написао је за Србију први законик, и устројства за све земаљске власти Окром тога био је пјесвик и књижевник, кога је Мушицки пјесмом опјевао. Он бијаше човјек простране учености класично образован, и патриот на гласу. Кад сам дошао у Виоград, његвва кућа, коју је сјајно држао, била је отворена свима државницима, књижевницима, професорима и одличним страним путницима, који су у њој налазили српско гостољубље, госпоске без укочености начине, и колико мудар толико пријатан разговор. Његова добра и лијепа другарица била је једна од најодличнијих у сваком погледу госпођа што сам у мом вијеку познао, а кћерке јој љупке као анђелчићи. Никад нећу заборавити лијепе часове што сам у тој кући провео, и примјере врлина које сам видио. Једно само нијесам Хаџићу одобравао а то, борбу због језика и правописа, коју је с Вуком водио, и у којој је изгубио мегдан.**

У очима ватра гори
Кроз блажину поносита;
Очи моје тад у њене
Утонуше запањене.
Преста ромон, али глас јој
Слађе звечи но из лире:
«Млади пјевче, шта с' удивљен
У ме поглед твој упире?
Овај образ није л' био
Твојих снова узор мио?
С мора сам те јелинскога
Земљи мојој ја довела,
И високе за подвиге
Са љубимцем мојим сплела,
К њима путе да крчите,
Пјесмом браћу да храбрите.
Излишно би посве било
Да његово речем т' име,
Данашња га зора с неба
Гласом јавља високиме,
А злаћеним писменима
Мени сија на прсима.
Лаворних је више листа
У мој вјенац он уплео,
Он уредно влас низ плећа
Око струка пас извео;
Самовоље скршив иго
Он правици храм подиг'о.
За тим спусти б'јелу руку
У њедарца од снијега,
И извади киту, у њој
Бјеше сваки цв'јет биљега,

На једанпут до мог уха
Звекну ромон дивна лсуха.
Отресох се, главу дигох
Да по стану свом погледам,
Кад ал' моје до постеље
Красну вилу ја угледам;
У руци јој златна лира,
Лаким прст'ма жице дира.
Од ловора сплетен в'јенац
Вије јој те око чела,
Испод в'јенца власи златне
Низ плећа јој слазе б'јела,
Хаљина јој трошарена,
Б'јела, плава и црвена.
Ваздушне су, тек спажљиве
Црте лица племенита,
Па пружив је мени, рече:
«На поклон му ово цв'јеће.
У срцу му нека Српство,
Ув'јек буде план највећи,
Срећу Срб'ма нека тражи
У словенској само срећи;
То му реци, пјевче мој,
И уз њега чврсто стој,»
Кано жице звук посљедњи
Глас ишчезну у ваздуху;
Неста виле, а узносну
Ја осјетих моћ у духу,
Те посланик сад честити
Дођох налог извршити.

1845.

УГАРСКИМ СЛОВЕНИМА.

Без ума, без срца пропала племена,
Свуд вас гази Мађар, и у вашој души,
Сатире слободе последња сјемена.
Гдје су знаци вашој некадашњој слави?
Гдје пободен стијег на татранској гори,
На обали Јадре, на Тиси, на Драви?
Само још ка' дјеца у лудом весељу
Ви пашете сабљу! шта ће сабља вама?
Узмите по Бога вретен и кућељу;
Јер криjепка чуства немају вам људи,
Сем за то да с' кивно међу собом глођу,
Један другом срце чупају из груди. —
Ох! ја бдим и цвјелим у пустоме гробљу
Народа ми бједног; а међутим Мађар
Све то јаче стеже ланац свому робљу.
Све више и више од њега отима:
Сатире му језик, изглађује име.
И слободу саму цркви одузима.
Франку или Бриту и словце одцјепи
Од права им светих, они ће оружје
Пограбити, крв ће прол'јевати сл'јепи;
А на своју већу поругу и шкоду
Ви пљескате мрском угњетачу, мислећ
Да ћете уживат уз њега слободу!
Вај! слобода странцем дарована пржи;
Љубиш ли је доj'ста? сâм j' извојуј, брани,
И високо славну заставу јој држи;
Спустиш ли је сл'јепо на туђег стражара,
То шутањем срамним велиш сâм свијету
Да си слаб, да мушког немаш више жара.

Ти слаб? нудер гледај десно и лијево;
Свуд просторе веље, вјерна браћа држе:
Љубљана, Биоград, Краков, Праг, Кијево!
Јака у њих рука, гроздене им груди,
Мисао жив пламен, лавови су срцем;
Такови свијетом потресли би људи.
Н'јеси сам, а јак си и сам. Већ с' исправи
К'о из дуга санка растрјезнути витез,
И на љуту борбу одлучно се справи.
Па пруступив страшан холом иностранy,
На оба му уха викни да се стресе:
На траг, господара не знам у мом стану.
И видјећеш њега од страха блиједа
Гдје но испред тебе одступа све више
К домовини дивљој дивљијех му дједа.

ПРИЗРЕНУ.

Ој Призрене, Призрене,
Ти старино света,
Кано шатор подеран
Под Шаром распета,
Након в'јека толиких
Још ту на видику
Ти остајеш, пропалу
Спомињућ' нам дику!
Ти остајеш срушени
Храм срушене силе;
Чије очи гледећ' те
Не би процвилиле?

Гдје су они, гдје су нам
Пуни славе дани
Кад у теби владаху
Краљи нам и бани?
Кад Милутин с многим се
Народ'ма хрвао,
А на глави ипак је
Круну одржао;
Кад из тебе с војскама
Душан излјеташе,
И на југу, истоку
Земље освајаше,
Те орао Немањин
Врх балканских гора
Изнео се, и над три
Раскрилио мора?
Вај! гдје ти је, Призрене,
Сва та сјајност стара?
Гдје су храбри велможе,
Прест'о гдје Лазара?
Гдје у теби скопчана
Јужног Славља свеза?
Гдје јединство сањато
Од несрећног кнеза? —
Људе, дјела, мисли им
Вр'јеме прогутало,
А за њима Призрен се
Срушио у кало;
Те над њим сад наричу
Тужни нараштаји,
Чекајући ускрсни
Да им дан засјаји.

ХРВАТИМА.

На ноге, на ноге
Хрвацки људи;
Јоште дух слободан
Грије вам груди;
На свету обрану
Устани свак.
Хоће да згазе вам
Охоло главе,
Отаџбе, сваке вас
Да лише славе,
Па вас у вјечити
Сабију мрак.
Ко ће тој погрди
Да се повине?
Пустит да хрвацко
Име изгине,
Родом му завлада
Туђински род?
У гроб ће крвави
Лећи Хрнати,
И свуда престаће
Словенска мати
Да рађа јуначки,
Срца јој плод,
Па само тада ће
Туђинац моћи
Сред храма пустога
Засјест' у моћи,
И језик, закон нам
Бацит' у прах.

Језик и закони
Дједова славних,
То нам је светиња
Вјекова давних
Згазити не да се
Светиња та.
Пушака, ножева,
Оружје клето,
Словени либе се;
Право нам свето
И слово прво су
Оружје нам.
Тек ако залудно
Слово нам пâде,
Тек кад се последње
Угасе наде,
Тад рата развејмо
Поразни плам.
Бог правде, побједе
С нама ће бити;
Устаће откупљен.
Неће већ жити
Хрват тог суровог
Народа роб.
Па ноге! дјелима
Приони сваки,
И жена слабашна,
И човјек јаки;
Свет ће синовима
Бити наш гроб.
Хрвацке матере,
Ви новим људ'ма

Слободу његујте
У њежним гру'дма,
Ви слоге, нашинства
Отвор'те храм;
Ко то, о дјевице,
Вјерно не гоји.
Змију ту тргните
Од прси своји ;
Ко роду невјера,
Бит ћ' и вам.
Момци, са туђином
Увјета нема,
Нек с руком на сабљи
Нико не др'јема.
Нек лети ратни га
Чим зовне рог.
Старци, што дишете
Дихом последњим,
Та р'јеч нек умре вам
На уснам' леденим :
Проклет ој излајник
Народа свог!

1845.

ВЈЕРА НЕ СУМЊА.

Сумња ка' ноћ мрка пала ми на душу:
У њој само нада слабим зраком сквли.
Ну не може да јој сву разагна тмушу.
О будућој судби кога да упитам?
Уписана, веле, на звјездама стоји;
Ал ту вјечну књигу не знам ја да читам.

Пливачице неба, које нам из таме
Милостиву свјетлост сипате на земљу,
О звјездице кобне, ви кажите саме.

Да ли ће се икад дићи оборени
Престоли, да с' отуд заблистају круне
Над мноштвом племена храбро избављени?

Авај! за то треба великих духова
Са надмоћним умом, с племенитим срцем,
А ми не имамо до славних гробова.

Гдје нам сад тај врли презрилац живота
Што падиши срце сред војске му проби,
Гдје Зрињски, та вјечна јунаштва дивота?

Гдје Хоћима витез што Беч ослободи?
Гдје ли Бунић који волио је душу
Испустити него смртну ријеч слободи?

Жишко и Кошчушко, Вођ', та тврда ст'јена.
Што жртвова роду оца, правди брата,
Гдје су нам ти људи минулих времена?

Сад гробима гдје им почива прах свети
Сагињу се многи, али њиним духом
Ко задахнут ўста да у вис одлети?

Бједа. бједа! да ли синови се Славе
Изродише? ил' се свјетло сунце среће
Угасило нав'јек изнад њине главе?

На попришту видим бораца множину,
Заклиње се сваки да ће пролит' храбро
До последње капи крв за домовину;

Народност, слобода! усклик им је свима?
Тај Европу ц'јелу већ је заглушио,
И смутио душу Самосилницима;

Али отуд мени утјеха ни једна;
Пуна су, мним, уста, а срца им празна,
Мисли само бује, а чуства су ледна.

Трошареним ст'јегом вити на около,
На народним гозбам прорицати славу,
Ил' народно водит' уз пјесмицу коло,

И мудрима самим то је све! О глупи!
Да ли не би доста забава нам бујних?
Дјело, дјело сада треба да наступи.

И *на дјело*, чујем, сви велите гласно;
Али у мом духу риком очајања
Одвикује вама глас потајни: касно!

Уз клик ваших гозба и зуј звучних жица
Тецијаше крошом злато иностранца,
Те пол' рода нашег већ нам издајица.

Против нас се дигла десна наша рука.
А из даљег стр'јела смрћу напојена
Справна је да слети са стегнута лука.

Ох! тај час и куцну! пуче гром над нама;
Попадаше жртве, лучи су угашени.
Већ олтара нема; свуд је мук и тама.

Само тихо тече измеђ' скорих гроба
Поток људске крви! Смирен је'то Славјан,
Он пређашњим санком спава, санком роба.

Хучу му над главом вихрови вијека,
Све новијом крвљу поток тече, расте.
Јур постаде грозна, силовита р'јека.

А он спава! Авај! пробуд' се пробуди.
Б'једни робе, ето крв те твоја гуши! —
Шта ја велим? сл'јепо ум болестан блуди

С призорима које њему бојаз твори!
Мој вид преко часа садањег не иде:
Оче свих народа, говор' ти, говори.

Огроман се, видиш, народ раздробио,
Расуо ко лишће вјетром разнесено.
Отп'о брат од брата, или на њ ударио;

Једно нам за другим жезла поломљена.
Збрисане слободе, збрисан очин језик,
Збрисана нам негдје и сама имена.

Грлит' нам је сила стијег иностранства.
И стењући под њим за њ' борит се, мрјети,
Сву до капи чашу испијат сужањства.

Шта скривисмо теби? који грјех велики
Разпалит' је мог'о таку на нас јарост
Да је не угаси ток суза толики?

Наша рука није крв невину лила
По градов'ма туђим, ничија још земља
Под ногама нашим није процв'јелила.

Бранили смо само што је најсветије,
Твој храм, гроб дједова, и крв дјеце своје,
А и ти сâм прокле грабеж, насилије.

Ој смилуј се, реци, хоће ли у нами
Нов распалит' живот дух љубави твоје,
Ил' смо твојом клетвом дâти вјечној тами?

Вај! а што те питам? Са висине твоје
Јеси ли с' упитан икад одазвао
Мушицама људским што с' на земљи роје?

Од почетка в'јека ти си смрт и живот
Судбини у крило бацио, да узму
Народи шта хоће: престо или ћивот. —

Да, будућност наша у нашој је власти;
Ал' засједан, клизав к њој је пут; ког сумња
Малодушна води, тај ће на њем' пасти.

За то тврђа буд' нам сваког божјег данка
У будућност вјера, буди непорушна
Ка' извјесност што је сутрањег осванка;

Јер у вјери лежи неизмјерна сила,
О коју се крше сви напори људски,
И уморна паду самој судби крила.

У вјери је наша будућност, Славјани;
Мој дух к њој летећи пут вам уздан значи;
Устаните, ход'те, и ми смо позвани.

1846.

КАРАЂОРЂУ.

На клик шумни којим твоје
Кроз Славију име бучи
Диже ми се дух занесен
И свој усклик да прилучи,
Да т' испита и поздрави,
Јер ка' чудо ти се јави,
Још остајеш тајна ти.
Син колибе одакле си
Све врлине поцрпао?
С каквим крилма с оне низе
На вис с' онај подигао?
Шта у теби би моћније,
Шта ли диву би сличније
Мишица ти, или дух?

Би све чудно; још не махну
Ник' од тебе мачем јаче;
Већа мисао јединства
У духу се твојем заче;
Сад ту мис'о ко да сатре?
Њом већ као силом ватре
Југ словенски пламти сав. ([1])
Од природе јачи, људску
Природу си ти свладао;
Правди брата, домовини
Самог оца жртвовао!
Храме би ти диг'о био,
Па олтар те посадио
Строг Римљанин, стари Грк;
Али подли вијек који
Поимит' те није хтио
У кало ти бацив име
Жигом руга г' образдио;
Руг нањ вјечни! осветиће,
Име твоје посветиће
Нараштаји за нам сви.
Из вихра си новог вјека
И ти као гром испао;
Народ устав из свог' гроба
За тобом је сав пошао,
Као сила да божија
Пред његовим оч'ма сија
У блијеску мача твог.
Сурваше се четир' вјека,
Пред ногама твојим јече,

([1]) Тако је онда било, а сад? авај!

Ти се на њих к'о на престо
Попе, ти им суд изрече:
Крв би крвљу исплаћена.
Слава крсту повраћена,
Над власником дигнут роб.

Тад с крвавог њиног виса
Орлов поглед ти стераше
Ћа до Јадра и Евзина,
Земље мишљу прождираше;
Па с' исправив дивским стасом,
Вакаше им дивским гласом:
Устаните, ускрс је!

Ал нијемо, без одјека
То пространо оста гробље;
Покуша се дић', ал' одмах
К земљм клону тромо робље;
Само ст'јене Црне Горе
Риком лава своих заоре;
Спусте с' они кан' олуј.

На сусрет ти летијаху,
Летијаше и ти њима;
Већ кликнула од радости
С неба вила посестрима;
Али злоба Каменице
Те јуначке заједнице
Пресијече зубом чвор.

Тад Сјеница сузу видје
Витешким ти у очима,
Јер надмоћном стегнут силом
Ту очаја спас својима;
Ну шта храброст не изведе?

Сјеница ти и побједе
Чудновате свједок би.
У спасеној Шумадији
Победна се пјесма пјева;
Ето српске храм слободе
Ка' од чиста злата с'јева;
Дух што буди, ланце слама,
Из овог ће скоро храма
Излетјет' вам, Славјани!
Ну шта видиш' у прашини
Заставе нам намах леже!
Расути су борци, коњи,
Војеводе силни бјеже!
И ти, Ђорђе! Ти с њима си!...
Да ли твој се дух угаси,
Ил' народа твога дух?
Зар о теби ил' о њему
Да посумњам? ја то нећу;
Вијекови нек вам суде
На правичном свом вијећу;
Ал' између издајника
И слаганог поборника
Куда вага може паст'?
Ка' лешина убојице
Кад ужасна плови р'јеком,
И од краја у крај бије
Однесена њеним т'јеком,
Те ко год је смотри, лице
Одвраћајућ, немилице
Са клетвом је спроводи,
Тако исто, о Вујице,
И ти Грка худи сине,

Имена вам издајничка
Пучином ће пловит' тмине,
И злокобна успомена
Од кољена до кољена
Проклета ће вјечно иħ';
А нама ће гроб Тополски
Свет гроб бити до вијека,
Слободе нам биће олтар,
Највећега гроб човјека
Кога, да би нас спасао,
Посла божји промисао
У тренутку милости.

КОЗАК У РАТУ 1812 ГОДИНЕ.

С копљем у руци
На коњу лети
Козак, да своју
Отаџбу свети.

Гдје год му коњиц
Копитом стане
Ту искра жива
Из земље плане;

Гдје год му допре
Копље, пробије,
Те душу туђин
Са крвљу лије.

Козаче, стани,
Са Спреје, Сене,

Клет'ће те љуто
Матере, жене;
Гдје год се славском
Пјесмом не кличе,
Козаче, грозно
Име ти биће.
Ал' за то Козак
Ништа не хаје,
Но смрт још љућим
Гњевом задаје.
«Проклет је само
«Онај од Бога
«Ко мене хоће
«Да лиши мога;
«Ко ми гроб очин
«Потлачно гази,
«И блудним оком
«Жену ми пази;
«Ко из кол'јевке
«Дјецу м' извали.
«Над главом мојом
«Ко кров запали.»
Мислећи тако
Лети низ поље,
И кога стигне
Козак тог коље.
Смоленски раван
И Бородина
И Буг и Њемен
И Березина
Лешима страним
Засути стоје;

Гробље тол' грозно
Не би никоје.
С њег' Козак свјету
И сад још пр'јети:
Ко м' овдје тражи
Овдје ћ' и гњети.

ЗАГРЕБАЧКИ 29 ЈУНА 1846.

Ој ужаса! огњена
Зрна градом лете;
По ваздуху мачеви
Звиждућ' смрћу пр'јете,
Напада се, бјежи се,
Умире с' од рана,
Вика бола, јарости
Бучи са свих страна,
Ој ужаса, ужаса!
Вај! те земље несрећне
Какво име носе?
Ко су ти што срдито
Један другог косе?
Никога ли немају
Да међ' њих улети,
И с крвне их заваде
Врати на мир свети?
Вај тој земљи несрећној!
Ах! не питај која је
Земља. који људи;
Овдје брату пробија
Брат без грозе груди;

Крв та земља злокобна
Своје дјеце пије;
Стран кој' води заваду
Паклено се смије...
Ах! не питај, не питај.
С тога поља крвавог
Ко да њих одвуче?
Њих худоба, рек'о бих.
Својим бјесом вуче;
И кроз прси матера,
Њежних љуба своји,
Они би се морили;
Ко да њих раздвоји
На том пољу крвавом?
Ти, о мира, љубави
Са̂м ти, Оче свети.
Мог'о би у корјену
Сатрти гњев клети;
Сатри, сатри, небесни
Улиј у њих пламен,
Да растопи њиховог
Срца љути камен,
Оче мира, љубави.
Нек не сине сунашце
Ускрснога дана
Изнад окрвављена
Братубијством стана;
Него јасном свјетлошћу
Свето нек заблиста
Изнад новорођених
Руке, срца чиста. —
Зло у грјеху посталим'!

О ПОВРАТКУ КЊАЗА АЛЕКСАНДРА ИЗ ТУРСКЕ.

Кнез долази, устаните,
На коњима појурите
Низ планине,
Кроз долине
Сви на сусрет Њему; цвјећем
И ловором, српске дјеве,
Пут поспите Долазећем.

Нут весеља! народ врви;
Ко ће прече, ко да ј' први?
Ст'јега није
Да с' не вије;
Од усклика, од пуцњаве
Све затутњи, све заглуши,
Тресу с' градови и дубраве.

Кроз пук ступа св'јетла глава
Коју чиста кружи слава;
Свак с' погледи'
Њега сл'једи,
К'о што нога за Њим ступа
Свака душа за њ' и дише,
За њ и свако срце лупа.

Ој љубави, искро света,
Бог т' упали изнад св'јета
Народима,
Владарима,
Да им будеш сласт највећа,
Да обојим будеш дика,
Обојима сила, срећа!

На крили ти опет свети
Име славно ет' пролети
Од Тимока
До Истока,
Од Дунаја до Балкана,
К'о над мртвом васељеном
Св'јетли зрачак првог дана.

Све оживе, све устаде,
Ц'јело Српство срећно стаде;
Свуд по гори
Пјесма с' ори,
Свуд се уздах чежње диже,
Од радости суза сузу
На свачијем лицу стиже.

То бо ј' име силне моћи,
На бр'јегу је луч сред ноћи,
Јест блажене
Успомене,
Пламеној је циљ љубави.
Опште нам је залог наде,
Поджижак је живи слави.

Ој блажени мећ' којима
Храм то име јаван има!
Ко племена
Тог храбрена
Племенито стабло грли!
Тако, Срби, са свих страна
Нас поздравља брат нам врли.

Срећни, срећни, устаните,
На коњима појурите
Низ планине,

Кроз долине,
Сви на поклон Њему; цвјећем
И ловором, српске дјеве,
Пут поспите Долазећем.

Пут весеља! народ врви;
Ко ће прече, ко да ј' први?
Ст'јега није,
Да с' не вије,
Од усклика, од пуцњаве
Све затутњи, све заглуши,
Тресу с' градови и дубраве.

Врлине ти ето плода,
Главо свјетла српског рода.
С великога
Оца твога
Свет си нама, ал' и мио
Што добиту њим слободу
Законом си утврдио.

Престо ће ти поносити
Срце наше од сад бити,
Твоја круна
Биће пуна
Славе пјесма, а све груди,
Тврде груди вјерног Српства
Штит ће бити против худи.

ПЈЕСНИКОВО ПРОРОШТВО.

На Дунајском бр'јегу пјесник сјетан сједи,
Дух у њему гори, заноси га, диже,
Он пророчним гласом Дунају бесједи:
Ао Дунај-водо, ти ћеш још крвава
Једном тећи, својим још ваљаћеш валом
Изломљених мача, одсјечених глава.

Тај дан Бог ј' упис'о жигом вјечних слова
На судбеној књизи, па г' истиснут мора
Из њедара својих пучина вјекова.

Већ га јасан знамен нама навјештава:
Захрђано наших оружје дједова
На зидима старим само поиграва;
Из њихових давно зан'јемјелих лира
Сам изходи ромон: дух је то, дух њихов,
Што ваздушним крил'ма прашне жице дира.
Дух је њихов, који кара дух унука,
На негдашњу храброст опомиње, цвили,
И Косова кобног на освету нука.
Ој, шта видим, браћо! У оружје оно
Усламтјеле очи упирете? б'јесно
Скидате г' са зида, пашете смионо?
Да, десница јаких, оружја имамо,
Па још да смо робље? на огњишту своме
Од туђинца подло да се газит' дамо?
Плам се стида, видим, уз образ вам вије;
К'а низ облак муња одл'јећете;... Станте;
Дан је близу, али још приспио није.

Држ'те гњев у срцу; што задржан јаче
Кан' из земље огањ јаче ће продр'јети;
Згодан удар љепшу побједу нам даће. —
Дани и мјесеци и године теку.
Стара мржња новом buja; нетом проври
Биће конац, Туре, твом гнусному в'јеку.
Хај! у брд'ма ено Шумадије бојне
Рикну гром! Ој браћо, ој у име Бога,
Оно нам је знамен, знамен свете војне
Мачеве у руке, коре одбацајте,
Стране мачма нашим приличиће боље;
Хајте по њих,... напрјед,.. хајте, хајте,
хајте.
Равно поље видим; силна војска греде;
Пјешак уз пјешака, коњик уз коњика,
Ни гром с неба не би пробио им реде.
Друга војска бујно хита с друге стране;
Обадвије сташе, згледају се гњевно,
Звекну трубе, поља измеђ' њих нестане
Ка' у степи вихор кад прашином врти
Стоји грдна мјеша коња, кола, људи,
Сјевак, крша, тутањ, свуда позор смрти.
Прах и дим у густе облаке се свили,
Прекрилили су поље, застрли небеса,
Све пред мојим оч'ма тамом обавили.
Тамо, пуста тамо, раскини се сада
Да видим то поље кому ће гроб бити?
Да л' угњетач или угњетеник пада...
Клик побједе тутњи и ломњава бјега,
Сав трепеће ваздух, сва се земља тресе;
Слава, слава, слава! Вила кличе с бр'јега.

Расула се магла, јека у вихору
Ишчезава. хрлим он вртежом јури
С р'јеке на ријеку, са горе на гору.
Већ га неста сасвим иснад наших краја —
Опет сија сунце, опет с ведра неба
Обасјава воде збистрене Дунаја;
Дунајем се пјесма разлјеже слободе;
Срб-јунак је пјева, гледећ' с краја како
Угњетачке главе носе брзе воде.

ВЛАДИЦИ ЦРНОГОРСКОМ П. ПЕТРОВИЋУ ЊЕГОШУ II КАД ЈЕ СВОЈ НАРОД СПАСАО ОД ГЛАДИ.

Гомила хриди стоји,
Ужасна гора!
Гром јој главу лупа,
Ноге вал љути мора;
На врсима јој горштак
Ка' оро гњездо свио;
Ту к'о на престо јунаштва сједе,
Олуји брат, слободе син и б'једе
Кобна је гора та:
Свуд голе ст'јени,
Безплодан крш; само
Гдјегдје по груди њени
Пјеска слој плитак лежи,
Тол' плитак слој да кад би
Копљем у њ снажно јунак удрио
Кроз ањ би копље у хрид засадио.
Б'једа над б'једом! нигдје
Облачка није

Да кишицу плодну
Из скута свог излије;
Над сухим кршом пресуши
И небо вај! а сунце
Прострјелив врелим пијесак зраком
Спржи у њем сјеме, храну јунаком.
Тешко јунаку! зима
Кад ледним сагом
Застре му сву гору
Он на њој клонув снагом,
Или ће ко лав слободан
У пустињи мријети.
Ил' му слободе одрећ' се треба
Да ропством купи у туђини хљеба.
Тешко јунаку! Ено
На кров му сједа
Већ наказа лица
Коштуњава, блиједа;
У очнам крвним, дубоким
Тамно јој гори око...
Хо глад! к њем' поглед смагливи стере,
А уст'ма зија к'о да га већ ждере.
Шта видим? врутак златан
Изби пред њоме!
Згрожена глад бјежи
Ричућ' у бјесу своме.
Ој спасен јунак, спасен је!
Ал' откуд златан врутак?
Бог ако милост с неба не лије.
Тврда ак' је земља, људско срце није.
Чудесне испод шибке
Удрише врела

У пустињи воде,
Те народ Израјола
Напојен би; нов Мојсије
Ти, свећеник и вођа,
Љубави твоје чудом, не Бога.
Уклони љуту коб од пука свога,
О тога си у мом духу
Велик, и с тога,
О краљу бр'јегова,
Спомен ће дјела твога
Блистат' у књизи коју
Вјекови громко штију;
Слава ти стална биће к'о што је
Стална планина та, подножје твоје.

ГОДИШЊИЦА ЗАГРЕБАЧКОГ 29 ЈУНА.

Ој пољано
Племенитим жртвам обастрта!
Ој издане браће
Проливена крви, још ми мис'о
Стоји там' упрта!

Још се вију
Око мене, и неосвећене
Јече ваше сјени,
Подстичућ' ми гњев у болном срцу
Тек поугушени.

Одступите,
Одступите, о ви жедне крви,
На освету позив

Ја не дижем; освета ће скоро
Сама да поврви.

Ка'да видим
Гдје крвника ваших грјешне душе
К'о јесенско лишће
Падају вам у прождорно жвало
Те вјечите тмуше.

Гром је пук'о
Свуд за гласом оног крвног дјела;
Саслушав га Крањац
Љута му је из прсију тужба
Громко излећела;

На њ жестоки
Дакматинац, планувши у лицу,
Нож к прсима стисну,
А јарошћу муклом Србијанац
Загризе усницу;

Чех, у својој
Побожности страшан, подиг'о је
Молитву за мртве,
Ал' у срцу њом освете мис'о
Чех притајао је.

Кроз ту хуку
Клетва, молба какви још и плача
Гласови продиру,
Те ми болно у грудима сваку
Жилицу раздиру?

Ој матере
Мека срца, ваш бол кр'јепак буди,
Плач вам не доличи;

Када славом сија бол, не ваља
Сузом да похуди.

Нек над собом
Плачу само мајке издајица;
Јер без њих сад не би
Ни отаџби парала утробу
Синовља десница;

За јунаком
На народном пољу који пада
Жалости се ниска
Не прол'јева суза; њему пјесма
Витешка припада,

Њем споменик
Подиже се, тај у вјековима
Глас неумрлости,
Споменик који је унуцима
Подстикач крепости.

Сад из ропства
Кад устаје све живота пуно.
Сад и славска жена
Треба духом да јунаштва старог
Оживе потпуно.

Једину је
Круноносну за Кодром храбреним
Домовини жртву
Стара Висла занијела својим
Валом посвећеним;

А Катону
Посве равна, свјетла Бјелопољка.
На гробу слободе

Њежне прси од вељега бола
Сама си прободе;

У Трембовли
На зидима пола преврнутим
Јуначка је љуба
Колебљивом вођи запр'јетила
Ножем подигнутим;

И пред собом
Види жену гдје му дом затвара
Милош сузбијени,
Вичућ: хајд, побједи,
Па се врати мени.
Да л' ће слава

То залудна бити прошлих в'јека?
Пусти из њих гласи
У каменом потомака срцу
Без дична одјека?

Тако велиш
Ти, Словена подли клеветниче;
Ну слагаћеш; зимом
Храст утрне, ал' прољећем опет
Кроза њ сок протиче.

Уз јунака
Жена ће нам опет и дјевица
Изићи на поље,
На којему већ се заметнула
Словенска парница;

Те спојеном
Народ снагом ступиће напрједа,
Да за стари грабеж

Разлог иште, и трпљену муку
Стољетних увр'једа.

Зло тад странцу
Ког нађемо на нашему путу
С опорним мислима!
Бић' однесен, сатрт као сламка
Међу вјетровима.

Сред неба ћеш
Скршит' крила муњи огњевитој,
По валима силно
Узаврелим лет ћеш уставити
Олуји махнитој,

Ал задржат'
Нећеш народ кој' слободи ступа;
Бог свемоћни с њим је,
Те охолом угњетнику силу
Као стакло слупа.

Малодушни!
Заплашит' нас надаху се мало
Проливене крви!
Славенин се за туђинску славу
Од вјекова крви,

А за своју
Да ли сада живот штедићемо?...
Не; паде нас ето,
И пало нас још без броја, с тога
Ми не узмичемо;

Пред нас света
Родитеља баците тјелеса,
И преко њих к циљу

Ступићемо домородном; гр'јех ће
Простити небеса.
Част ти буди,
Отаџбино нових мученика!
Трнав око главе
Вије ти се вјенац сад, ал нема
Без мучења славе.
Тај ћеш в'јенац
Скоро сјајном замјенити круном:
К теби гре будућност,
У својему носећ ти је скуту
Величанства пуном.

ДУБРОВАЧКА НАРОДНА ПЈЕСМА.

Ја сам Србин, старога
Дубровника син,
Прва ума искрица
Словенима свим;
Дубровачко моје се
Име слави сад
Гдје год живу Славјани,
Браћа Славјани.
Међу зид'ма слободног
Града мојега
Прва се је славјанска
Пјесма списала;
Земља коју плешем ја
Света земља је,
Првих ј' она пјесника
Славијанских прах.

Из праха је њинога
Прва сјекнула
Искра славске љубави,
Братства славскога;
Од те искре Славјани
Сада пламте сви
Веледушним пламеном
Опште љубави.
Слобода ми пропала,
Слава ал' остаје;
И кад мис'о велика
Дјелом постане
Граду мом ка' светињи
Старој врвјеће
Од-а свуда Славјани,
Сложни Славјани.

1848 у Дубровнику.

ГЕНЕРАЛУ КНИЋАНИНУ.

Божјом руком ринута
Кроз пучину небеса
Јуре свијета безбројних
Сјајна к'о плам тјелеса;
Ал' сунце, врело свјетлости,
Сред њих угаси, прождрјеће
Вјечна их тама све.
И јунак тако; сјајнога
Бесмрћа њему нема
Ако ј' о дјел'ма његовим
Остала п'јесма нјема;
Име се губи ако га

Не огласи кроз вјекове
Пјесников громки глас.
Твојим ћу ја зајекнути;
Ја пјесник твој; на мӱку
Чеках да твоје славе се
Распири плам у пуку;
А сад без страха ласкања
Из прси мојих изл'јеће
Слободан теби спјев, —
Откад занјеми Мишарски,
Чачански топ, и сјена
Великог вођа муњавним
Облаком овијена
Са лица земље ишчезну,
Кано у ричном виору
Бојева кобни дух,
Мртвило бјеше Србију
Притисло свом тегобом;
И мач јунака великог
Рђаше му над гробом.
Јечећ' кад и кад јуначке
Што више нема деснице
Да истргне га ван.
Ал' на једанпут сјевер се
Буријом надме рата,
И онај мач из бурије
Сјеваше ка' од злата
На Мошорину, Вилову,
На Панчеву, Томашевцу,
На Тиси, Моришу.
Сјеваше, књићки јуначе,
Страшан у твојој руци,

Те испред тебе плашиво
Побјегну горди пуци;
Ужганог пјеска пустињом
Кад вјетар гони их.
Гдје им тај вођа поносни
Пред-а те који ступи,
А свладан твојим јунаштвом
О земљу да не лупи?
Ти сам ка' хрид сред ва̑лова!
Сваки твој бој би побједа,
Сваки твој удар смрт.
Куд год си прош'о, жигосни
К'о да је прош'о пламен,
Свуд твојих стопа крвавих
Остаде дубок знамен;
И на њих кад год наиђе,
Натраг ће мађар охоли
Ударит згрожен сав;
Јер ће му свака спомињат
Невјероватну бједу,
Подхајце као Татару.
Полтава као Шведу;
Иста ти чуда понови,
И можда вјек ће будући
Басном оцјенит их.
А да те још окружише
Војинства пуним блеском,
Пукова густих пламеном,
Топова јачим треском;
Под твојим тешким кораком
Прсла кô јаје била би
Угарска круна та.

Али шта за то? свршено
Још твоје дјело није;
Звјезда се дана будућих
Над тобом, видим, смије;
Видим пут голем свјетлости
Међу два мора стере се
Небески као лук;
А ти уз клик и благослов
Свих ускрслих племена
Њим ступаш к вису бесмрћа,
На вршку свих времена,
И ту свој' име срећније
До Жишке и до Кошчушка
Мећеш на вјечни лист.

1849.

НАПОЛЕОНОВОЈ ЛОЗИ.

кружена чаром недостижне славе
Пред очм'а ми сијаш, лозо витезова!
Подстиче ми ипак душу горак спомен
Да те кроз сав течај будућих вјекова
Спроведем проклетством.
л' у теби лежи тајна нека сила;
Из талога страсти које ниско скуче
Ти издижеш сјајне, веледушне мисли,
Као сунце које бистру к себи вуче
Из калуже воду.
И том силом свладан, усхитом занесен,
Ја устајем ево да ти из прашине
У којој си грешном оборила руком

Стародревну круну моје домовине
Свој вијенац бацим *
Дубље но ичије прст је божји твоје
Образио чело знаменом чудеса;
Колико ће пута пред судбином твојом,
Која кобну главу диже до небеса,
Поклекнути земља?
Кад год с' олуј дигне рушљивих стихија
Па се из крвавог његовога лона
Страховита наказ безвладја излеже,
И св'јетом одлети, пр'јетећ' усиона
Да ће сатрти га.
К'о посланик вјечног промисла ти скочиш
Олују на супрот пун мудрости строге,
И десницом јаком зграбивши за косу
Смртоносну наказ. под своје је ноге
Збијеш и угушиш.
Тад на тебе гракне и глибом се баца
Копилад слободе бјесом узрујапа;
Ну лет величанствен ти високо дигнеш,
И прођеш к'о муња што неокаљапа
Пролази кроз облак;
Те повијају се испод нога твојих
Непогнуте никад крунисане главе,
Чекајући да им са усана твојих
Пресуда с' огласи живота и славе,
Ил' безчашћа, смрти
За тобом пак хита на гозбу слободе
Голема дружина несрећних племена;
Рукама ти пљеска Италија, Пољска.

* Наполеон први.

Пљескају ти вишњом надом опојена
Илирије чеда.
Зашто авај! паде с оноликог виса;
Зашто с' одвећ рано у дно т'јесна гроба
Највећа до сада човјечанска слава,
И врховна срећа толиких народа
Затрпаше с стобом?
За проласхом твојим остало је мноштво
Уломака свјета још не довршена;
Плутали су бездном, бездан их и прождр'о;
А св'јет ти не видећ' ни трага малена
Викну: неста навјек!
Ну гле! што су с' оно изненада тргли
На престол'ма Краљи, и гледају кивно?
Виде гдје ј' изнова ступила на зреник,
Па је према њима заблистала дивно
Наполеонска звјезда.*
За њом ето одмах сва оружјем тутњи
Изнова Европа; са запада сјева
Кобни мач, а бујни пукови се за њим
Ваљају па исток; у вртлог бојева
Баца се по свјета.
Је л' то судба твоја да када год жезла
Дохватиш се, оно букне ти к'о пламен,
Њим да палиш царства? Та мисао себру;
Превисоко стоји твој судбени знамен
Изнад унуштења.
Већ с' Европа љуља на подножју трулом,
На ком је себичност посадила луда;
Од ударца твога нек се сруши, и буде

* Наполеон III.

Под развалам' њеним самосила худа
Затрпана нав'јек.
Из хаоса нову ти изведи зграду ;
Пред народе стани на стазу чудеса;
Свуда дивљу силу позауздај правом,
И слободу, свету ћерку ту небеса,
Вјечним миром вјенчај.
То је твој огромни, вишњи твој задатак,
Некада га зач̑е, сад доврши стална;
Па у срједу свога великога створа.
Поносито сједни, да поклон захвалног
Примиш човјечанства.

1854.

ПОДИЗАЊЕ СПОМЕНИКА КАРАЂОРЂУ.*

«Нек се диже споменик
Неумрлој слави,
Српства препорођеног
Узвишеној глави»

По градов'ма селима
Тај глас громко лети ;
Сва с' узруја Србија
На опомен свети ;

А сијенка вођева
Из гроба повири ;

* Споменик не би подигнут услед промјењених околности, но сакупљени новац положен је у државну касу. Тај гријех нек покаје потомство.

Из ње још по народу
Дух усхита пири.
Свак свој новац радосно
На жртвеник меће.
И сиромах оскудни,
И син златне среће;
Те се дигну споменик,
Опште поште знамен,
Први кобног Косова
Осветнички камен.
А на њ народ са срца
Ове рјечи скине:
Благодарна Србија
Оцу Домовине.
На то сјенка уздисај
Захвалан испусти,
Пак у славни опет се
Свој гроб тихо спусти.
Ал' на плочу засједе
Писац вјечних згода,
Пружи прст на лакоме
Одметнике рода:
Овај крв је л'јевао,
Ви штедите злато!
Подлог новца робови.
Потон'те у блато.
То изрекав замахне
Презривом оштротом,
И чело им жигоса
Вјечитом срамотом.

1857.

О ПАРАСТОСУ ЗА ПАЛЕ ЈУНАКЕ У РАТОВИМА СРПСКО-ТУРСКОМ.

По пространом Биограду
Звоно тужан глас разлеже;
Свак устаје и домаћом
Пред иконом свјећу жеже;
Црно рухо свак облачи;
Старо младо к цркви врви,
К'о на какву светковину
Свак там' хита да је први.
Од усрдних молитава
Препуњена црква бучи,
Ту ни једне нема душе
Да уз пј'ење свето мучи.
Брат за брата, син за оца,
Унук моли за свог дједа,
Да Бог кост'ма лог олакша,
А покоју душе преда;
Да памећу застре вјечном
Имена им бесмртије,
А из крвног њиног праха
На нас дух се њин излије.
Какови су то јунаци
За које се сав пук моли?
Гдје падоше? крв њихова
За коју се сврху проли?
Ој молимо: исполинско
Покољење то бијаше;
Сви од ропства домовину
Искупљујућ живот даше.

Још им нема нигдје гроба
Да га сузом ко залије,
Пространо им гробље славно
Долине су шумадије;

А споменик једини им
Од костију голих стоји,
Грозну кулу олиј бије,
Ал неможе да растроји;

Јер јуначки мртве главе
Још се држе састављене,
К'о што ником не могоше
Бит ни живе растављене;

А њихове кроз празнине
Вјетри хује, те изводе
Дивне звуке ка' да сложно
Још пјевају спјев слободе.

Нек и стоји кула тамо
Пред границом вјечна стража.
У нас понос нек улјева,
А у странцу страх умнажа,

Да би овај по њој знао
Каква чека га судбина
Међу људма којим' прече
Од живота ј' отаџбина.

А ми, Срби, за јуначку
Ону браћу ми молимо,
Ту отаџбе једину им
Задужбину одужимо.

У небеској нека живот
Уживају вјековити.

Кад усрдно за земаљску
Даше живот времените:
Докле ону не стечемо
И ми ову сад бранимо;
Устреба ли? и ми главе
На бојишту оставимо.

Па и од њих подигла се
Друга кула тамо даље;
Потомство ће вишњем Богу
Да и за нас молбе шаље.

1875.

УСТАНОВИТЕЉУ НАРОДНЕ ВОЈСКЕ КНЕЗУ МИХАИЛУ ПРИЛИКОМ ПРЕДАЈЕ ТУРСКИХ ГРАДОВА.

Кнез на престо стаде,
Мач истрже, викну,
А пукови густи
Ко' из земље никну.

Корачају силним
Замахом вјетрова,
А говоре страшном
Јеком из топова.

Задрхтао Турчин;
Неће да се туче;
Бјежећ' преко Дрине
Баци градске кључе.

Тад с градова српских
Крст Истоку сине:

Исток кликну! «слава
«Милошеви сине!
«Синуће за крстом
«Мач ослободњачки,
«Да пропјева славом
«Сав свјет источњачки.»

О СМРТИ КНЕЗА МИХАЈИЛА.

Плакати не могу,
Рикати бих хтио;
Ну рик свих громова
Слабашан би био,

Пред губитком грдним
Н'јем, поражен стојим;
Скоро не верујем
Ни очима мојим.

Истини ипак страшној
Морам да се предам;
Што неумрјех прије
Но сад да је гледам!

Ко бијаше српству
Живот посветио,
Најамник је Србин
Тога уморио!

Срб нијесам више,
Стид ме тог имена;
Ох не, стид ме овиx
Поганих времена.

Вај! несрећни кнеже,
Наш поносе дични,
Кому тек вјецима
Рађају се слични,
Зар да тако скончаш
Прерано и грозно?
Грозиће се на то
И потомство позно.
Гдје ти је сад војска
Смјело устројена?
Гдје градова добит
Мудрошћу стечена?
Гдје ти авај! Босна
И стара Србија?
Гдје Приморје српско?
Гдје Македонија?
Све то намах с тобом
У гроб се срушило;
Над земљама српским
Сунце с' угасило.
О несрећни кнеже,
Превећ си се био
Са мислима смјелим
К небу узвисио;
Тим у душам' подлим
Завист ражегао,
Тим грабљивом странцу
Бојаза задао;
Па сви на те мучки
Сви су ударили,
Док те с црном земљом
Н'јесу саставили.

Проклет био савез
Мрачних им духова!
Дан убиjства твога
Отп'о од вjекова.
До год ови траjу
Срби с расплаканом
Врстиће га душом
Са косовским даном.
А jа струне кидам
Са гусала своjи,
Нек с' и пjесма моjа
С тобом упокоjи.

1869.

ПОД ЋЕЛЕ-КУЛОМ.(*)

Када je 28|12 1878 у Нишу сва народна скупштина тамо ишла.

Кула била, и остаjе,
Ал' jуначких нема глава!
Тукла их je дуго, дуго
Туча, киша и мећава;
А зуjећи кроз њих вjетри
Са планине и са воде
Избиjаху тужан jаук,
Њихов вjечит плач слободе
«Нек слобода jедном сине»
Викну своjим кнез jунаком...

*) Ову су кулу подигли Турци од србских глава палих у првом рату за ослобођење. Главе су временом одпале, а зидине голе jош стоje.

Јурне коњик за коњиком
Нагне пјешак за пјешаком;
И заставе кан' облаци
Сва небеса прекрилише,
И топови јеком грома
Кроз долине протутњише.
Од удара силовита
Ниш се стари задуљао,
Па обливен турском крвљу
Пред ноге је кнезу пао.
А његове на зидине
Кнез излети, мач истрже
Те несрећног кнез Лазара
Кобни увјет њим растрже.
На то с Дрине и са Струме,
Са Врбаса, и с Дунава
Сва племена српска кликну:
Ој ускрса! слава, слава?
И крвавом на Косову
Саме сјенке прадједова
Разбуде се, прошапућу:
Откуд ова свјетлост нова?
Па спазив нас руке шире,
«Напрјед напрјед» нама вичу;
Бог је с вама, напрјед, дјецо,
И из земље борци ничу.
Шта ћемо им одвикнути?
Ви кажите, браћо мила...
Не, нетреба; с ове куле
Одвикује сама Вила:
«Опет књига вијекова
«Србима је отворена:

«На књизи је њина судба
«Божјим прстом означена:
«Што је некад србско било,
«Србско мора опет бити;
«Гдје је Душан вио барјак,
«Ту ћ' и Милан свој побити;
«Па ће онда дивско коло
«Преко свјета заиграти;
«А Срб-јунак у словенском
«Том ће колу дично сјати.»
Чусмо, браћо, а сад с' овдје
Сви јуначки завјеримо:
Синовима свет аманет
Што ми сами не свршимо.

1878.

ДОМОВИНА СРПСКА.

Ој! српска нам земља,
Питома и чила!
Земља је јунака,
Пјесама и вила.
У њој Србин љуби'
Бори се и пјева;
Једнако му миле
Гусле, пушка, д'јева.
У њој сања славу
Некадашњих дана,
И Немању мудрог,
И силног Душана.
За Угра, за Нјемца
Српска земља није,

Крв се њина с нашом
Не може да слије.
Шта и они у светој
Нашој домовини?
Буд им гроб у Босни,
И Ерцеговини.
Ни за дивље Турке
Српска земља није,
Ван из ње, о гнусне
Орде од Азије.
Већ туђину нема
Међу нама станка,
Нама сија сунце
Ускрснога данка.
Кнез ће Милан опет
Стијег да развије,
Да одјури у бој
С дјецом Шумадије;
И тад стати неће
Док на Струми рјеци
Коња не напоји
Стјег вођа дјеци.
Тамо српској земљи
Граница је давна,
Там свети нам биљег
Там будућност славна;
Те токове све рјеке
До жала Јадрије
Ориће се пјесма
Свих чеда Србије.

ДАВОРИЈА; ПЈЕСМА ЗА МАЋЕДОНЦЕ.

Ко то вели да сам
Ја бугарски син ?
Вај ! бугарин не зна
Да се сам избави ;
Руској ј' он застави
Дужан за свој дом.

Мијак сам и Врзјак,
Од старине јунак ;
Обадва смо браћа
Што с' оружја лаћа ;
А брат најмилији
Нам обома Срб.

Играм српско коло,
Српске пјесме пјевам,
Славим српску славу
И вијем заставу,
И суђени чекам
Српски велик дан.

Када тај осване
Пјесма ће слободе
Да се свуда ори
Гдје се српски збори :
Од обале Струме
До на црни Дрин ;

Па од Дрина тамо
До Дунава плавог,
Гдје тај витез врли
Са Савом се грли,

А над њима сија
Дични Биоград.
Тад устаће Марко,
С њим и Душан силни;
Јуначко ће коло
Повест' на около,
Те ће веље царство
Као некад бит.

1879.

РУЈЕВИЧКИ СПОМЕНИК.

Шта се оно изнад Рујевице
Тол велико к небесима диже?
Шта ли трагом вељег свећеника
Там' одасвуд српски народ стиже?
Споменик је оно што поставља
Вођ Чернајев руским војницима;
Тај споменик ка' жиг тамне коби
Иностранцу сија пред очима,
Те он збуњен за значај му пита,
Сумња, стрепи, гнев нањ излијева;
Али нама са његова виса
Јасна судба весело сијева.
Нови вијек, с њим и нова мисао
Васељеном ц'јелом полетише,
Те устаје сваке крви народ
Да слободан својим духом дише;
И крвава посастави уда
Насилничком руком разбацана;

Хоће мјеста властитог под сунцем;
Па уклања мачем иностранa.
Срб Истоку нов вјек навјестио
Крстом вијућ до сад већ пет пута;
А да в'јека с њим изведе мисао
Рус слетио са сјевера љута.
Рус слетио на глас Аксаковљев,
Што је руском земљом уздрмао;
Ка' синови једне мајке чврсто
Рус уз Срба, Срб уз Руса стао.
И пролише крв јуначку оба
На бранику словенске слободе;
Кирјев пȁде, пȁде и Рајевски,
С многом браћом и наш Илић оде.
Ал' из крви смјешане им никла
Два бугарска соколова гњезда,
А над двома српским засијала
Још јаснија судбоносна зв'језда;
Те четири на Истоку стоје
Сад словенства поуздане страже.
Шта ће? чијим да слиједом пођу?
То им ћутке сȃм споменик каже.

1880.

РУСИЈИ.

њемачким духом управљаној.

Ој Русијо, Русијо,
Ти словенска мати,
Морамо ли славит' те,
Или проклињати?

Ка' див земљу ногама
Небо главом дираш,
Преко св'јета огромна
Крила разастираш;

Миљонима синове
Најхрабрије плодиш,
Тисућама полкове
На бојиште водиш:

Моћ си Шведа, Монгола,
Турак. сломила,
Највећега ратника
Свјета оборила. (¹)

Из сјеверних пустара
До срца Европе
Продрла си, биљежећ'
Славом своје стопе.

Сви народи мрзе те,
Јер од тебе стрепе,
Па би хтјели сузбит'те
У азијске степе.

Али заман сила ти
И сва величина,
Духом Њемца пропада
Веља ти судбина.

Њом бијаше позвана
Свог да дигнеш роба, (²)
Па све круне словенске
Извучеш из гроба,

(¹) Наполеона I.

(²) Унутрашње ослобођење.

Те на челу ускрсли
    Сродних ти племена,
    Човјечанству пропишеш
    Новиx ток времена.
Али твоје сунце нам
    Сја по Њемцу тамно,
    Он у теби тргује
    С нашом крвљу срамно.
Јагелона славну је
    Круну раздробио,
    Па на троје с Њемцима
    Својим подијелио;
Жезло силног Душана
    Турцима сломљено,
    На петоро сада је
    Њиме расцјепљено;
Гроб јуначком племену
    Тим је ископао,
    Православни Исток је
    Нијемцима дао.
Бугарина диг'о је
    Да га с братом свади,
    И словенство неправдом
    Новом да ојади. (1)
Гр'јесима ти, Русијо,
    Ни ту крај још није
    Док ти дивље пустаре
    Освајаш Азије,
Њемац тлачи охоло
    Морављане, Чехе,

(1) Свето-стефанска Бугарска.

И Рушњаке опоре,
И поносне Лехе;
Мађар бјесно сатире
Чеда старе Татре;
На огњишту словонском
Свуд се гасе ватре.
Вај! на све те самртне
Муке нам ти пазиш,
Па по сузам словенским
Још са Њемцем газиш!
Ну мач правде вјечите,
Знај, на сваког пада;
Бог је вељи осветник
Народових јада;
Чашу суза препуну
Он о главу скрши
Оном, који другому
Сузам је наврши.
Кад миљони јуначких
Словена пропȃду
На Истоку, топломе
Југу и Западу,
Тад ће Њемац невјерни
Леђа т' окренути,
И Европу, Азију
На те подигнути.
Ти около гледаћеш,
Ну већ неће бити
Вјерне браће, готове
Крв за тебе лити.
Ој Русијо, тргни се
Из твог сна на вр'јеме,

Баци вјетру злокобно
По њемачко сјеме;
Чистих чеда руских ти
Чуј глас помњнм ухом.
Надахни се словенским
Животворним духом.
Па ће с Висле, Влтаве,
С Марице, са Саве
Теби кликнут' усхитно
Сви синови Славе;
А текућ' им благослов
С твога светог гњезда,
Моћ словенска вјечно ће
Висит' се до звј'езда.

1878.

IV. ЦВИЈЕЋЕ И КОПРИВА.

МАЛОЈ МИЛИЦИ ХАЏИЋЕВОЈ НА ДАН ЈОЈ РОЂЕЊА.

Свјеж цвијетак никнуо
У пјесничкој градини.
Вила медом цв'јетак је
Сваки дан заливала.
Дахом своје љубави
Угр'јевала, хранила,
Да у в'јенцу буде јој
Украс најгиздавији.

Цв'јетак тако гајени
Ти си, мала Милице;
Расти, расти, мајчином
Врлином се окити,
Зрак очине мудрости
Нека дух ти озари,
Па међ' српским кћерима
Бићеш најугледнија.

То о теби збило се,
Па рођења твојега
На дан овај ја ћу се
С љепшом китом вратити;

То се збило, драгашња,
Па дубоким словима
У ловор ћу вјечити
Слатко т' име урезат'.

1845.

КЊИЖЕВНОМУ И КОКОШЈЕМУ КРАДЉИВЦУ.

Докле у мом кокошњаку
Кокошака траје,
Дотле ћ' и мој сусјед Миле
Да обједа даје.
Имао сам девет; он ми
С гост'ма шест поједе;
Три осташе, па и од тих
Пилад изјест' хтједе.
Ну, брат-Миле, ако ти је
Краст' из књига просто,
Богме из мог кокошњака
Није, бране, дојсто.

ПЈЕСНИКУ ЗЛАТИЈСТВА.

Превећ нешто тому младом Златку
У мозак се злато увртило;
Куд погледа, свуда га угледа,
Што изрече, све с' у злато стече!
Тако себе назва «Златоевићем»
И «Златијом» љепотицу своју,
А спјеване пјесме јој «Златијством».

Биће злата у Златојевићу,
Биће злата и у тој Златији.
Биће злата гдје год хоћеш, али
У Златијству, душе ми, га нема.

О РОЂЕЊУ КНЕЖЕВИЋА АНДРИЈЕ.

На старо љето.

Тромим летом стари го̂д лећаше
Преко вода и земаља св'јета,
Те последњи пут их поздрављаше.

А кад дође изнад Српства̇ стаде,
С крила својих дично чедо стресе,
Međ' нас чедо као зв'језда пӓде.

Дочека га народ красна, једра.
Весело га у кољевку спусти;
Колевка му народна су њедра.

А го̂д стари дигну се к висини,
Подвикујућ: «збогом, српска земљо,
Мој ти залог остављам једини,

Због кога ћеш мене спомињати
Међу своје године најдраже,
На лист вјечни златом записати.

Искром својом слава ј' упалила
Дух том' чеду, и јунаштва капљу
У срце му малено улила;

Да његова обасја те рука,
Те витешки да синови твоји
Забораве дједа код унука".

То изусти, па крилима клону,
И падајућ полагахно доље,
У пучину вјечности утону.

А ја чувши, рекох: тако буди!
Па урезах пророштво у стиху
Мом народу на јуначке груди.

ВИЛИН ПРСТЕН.

Једној дјевојци приликом њеног прстеновања.

Иде дичан младожења
Сред дружине сјајне;
Носи прстен, прстен скован
Од вешти је тајне.
Али која од пјесника
Тајна се отела?
Он дознаје и ваздушних
Створова сва дјела;
А што дозна, што год види,
Тешко да сакрије;
Па ћ' и ову тајну теби,
Дјево, да открије.
Бијаше се л'јеп виловник
Скоро заљубио,
Па се сјајном по облаку
Брижан проводио,
Мислећ' какав својој вили
Поклон да учини;
Он на̀ покон диван смисли
У својој хитрини.

Скиде двије са небеса
Зв'језде најсвјетлије.
На ватри их грома стопи,
Од њих прстен слије.

Па љубавну једну сузу
Из очију пусти;
На прстену одмах му се
Бистра суза згусти,

И згустивши с' у чаробан
Претвори се камен,
Из ког сиkће срцу вјечит
Узајаман пламен.

Пошто дјело то виловник
Чудновато створи
С облака се доље спусти,
Да се сном одмори.

Све то Ладин коловозац
Хитри голуб виђе,
Па да твому каже момку
С кола златних сиђе.

Свјетова га да чаробни
Поклон тај освоји,
Јербо теби к'о и вили
Једнако пристоји.

Ну ко смије да приступи
Виловнику који
Громом с' игра, и од зв'језда
Што год хоће кроји?

Младожења за опасност
Не пита, нит' хаје;

Њем' талисман треба, којим
Љубав ув'јек траје.
Па отиде за голубом;
Нађе у дубрави
Виловника, гдје најдубљи
Санак још борави.
Пријђе смјело, и прстен му
Одузе чудесни,
Као дрски тај Прометеј
Некад плам небесни.
Ну срећнији, он је главу
Слободну изнио,
Па поносно вилин прстен
Ето ти донио...
Ти га чувај, красна д'јево,
Јер њим заштићена!
Љубав ће ти ув'јек тећи
Тиха и блажена.

СУЈЕТНА ГОСПА.

Ружна била госпа,
Ну љубила књигу;
Па шта о њој мислим
Проводила бригу.
Бог нада-све, рекох,
Љепост т'ума даде;
Ну мојој се госпи
Слабо то допаде.

А ја брже: прости,
Рекох тек у шали;
Само лице твоје
Свак, госпођо, хвали.

БИСКУПИМА.

на бечко-црквеном сабору 1849 год.

Из Беча нам оци веле
Да слободом, народношћу
Јако грјеше Богу људи,
Па да за то манемо се
Сви обмана тако худи'.
А ја велим: Бог је добар,
Па лако ће опростит' нам
Те грјехове и све скупа,
Ако гр'јеха највећега
Манемо се.... тих бискупа.

ОПРОШТАЈ С' УРЕДНИКОМ „ПРОСВЈЕТНИХ НОВИНА" И „БУДИЛНИКА."

«Просвјетом» си најпр'је
Мрак нам навукао,
Па нас «Будилником»
За тим успавао.
Лака ноћца дакле,
Добри Срђу, збогом;
Дао Бог те посла
Већ немали с тобом.

НАДРИПИСЦУ.

Одавно нам Мита пише,
Свак то вели, ја не н'јечем;
Ну још чекам све једнако
Да паметно што напише.

СТРАНАЧКА БОРБА ОКО „ДУКАТА.“ (1)

Ао дукат, красан ли је новац!
На њем оро', коме је свак ловац
У нас свеђ му добра ц'јена бјаше;
По два гроша скупље се плаћаше;

(1) С повратком династије Обреновићеве изгледаше да се свршила династична, а настала начелна борба у Србији. Та је заподенута мојим чланцима под „Дукатом“ и пошто је сав зрелији свијет уз дукат пристајао, изјавивши се за умјерену али стварну слободу, то су нас млађи, онда на власти, напреднији либералци прозвали „дукатовцима“ и чланке забранили. Течајем година ти исти обавјештени искуством, посташе и сами умјерени, па нађоше се у нужди да претјераност, која је све већма расла, доцнијих либерала сузбијају. Сад се стари противници налазе у једном колу, и искрено обуздавају, не већ претјерањи либерализам, него ћа и комунизам, до кога смо са славоју за мало година дошли. Један од старих либерала, који је већ био двапут министар, казао ми је ту једном: ми смо онда на вас љуто нападали, јер ваши чланци покварише нам сав посао; али сад кад видимо да ни дан данашњи народ нам није дошао до оне свијесне самосталности која је потребна да сам управља својом судбином, сад морамо признати, да сте ви били на правом путу. Поштено признање, али касно.

Ну сад ево наједанпут чуда.
Мрзи с' у нас што се воли свуда!
Господа нам нека узвишена
Од дуката јако заплашена
Да лакомством народ не отрује.
Неда више да се дукат кује.
Калп је, виче, да га Бог убије!
Дајте бакра, за нас злато није.
Св'јет у дукат загледа, па каже:
Валах! минц је, та господа лаже;
Њој ако је бакар угоднији,
На част јој га, нам је дукат мио.
Ну господи успламтило лице.
Па помамни деру с': *издајице*.
Угурсузи мишеви из рупа,
Доста нам је с вама било мука.
Калп је дукат, а да баш и није.
Шта да златом св'јет се наш опије?
Ми једини знамо умјерено
Трошити га, прометат' поштено;
А за вас је и наш бакар дости
Поред права, личне безбједности,
И слободе, и дивнога реда,
Што вам дасмо, да вас Бог угледа.
Тој господи из дубине груди
Одвикују неки часни људи!
Ах! истина, Јудине нам душе!
Вама тече као мед из гуше.
И да није клетог тог дуката
Сјао би нам прави в'јек од злата;
Са њим на гњој, у блато, у Саву,
Да нам више не поткапа славу.

То рекоше и то извршише.
Красни дукат у блато бацише.
Али злато и у блату сија,
Па још свјет се око њега свија;
А бакар му за потрошак мали,
Да дâ сљепцу, ил' лулу запали.

СВОМУ ПРИЈАТЕЉУ К. НИКОЛАЈЕВИЋУ.

Сјајну срећу дома твога,
Па и худу виђе ти;
Нит' с у првој узохоли,
Нит' с' у другој понизи.
Дубоко си судбом пао,
Ал' високо остајеш
Твојим духом; ув'јек пријан
Духу мому битићеш.

КНЕЗУ МИХАИЛУ.

Установитељу Народног Позоришта, на његов имендан.

На олтару српства гори
Плам од скора распаљени;
Што се данас над олтаром
Стере облак расвјетљени?
Нут! затрепти на једаннут,
Баци с' у вис пламен сјајни,
А к'о да га вјетар смјеша
Промути се облак бајни.

Из њег' виле облакиње
Провлачи се рука б'јела,
И на олтар в'јенац баца
Што ј' од разна цв'јећа сплела.
Кому вјенац?ниј' одзива,
Па не видим већ ни вилу;
Али стоји на облаку
Записано: Михајилу.

1867.

МИЛКИ ГРГУРОВОЈ.

кад је први пут одиграла Мејриму.

Кад Мејриму с буром њених страсти
Пред очи си моје изнијела,
Оживљену виђех слику која
У уму се мојему зачела,
Те сад морам сумњати је л' твога
Више духа она створ, ил' мога.

ТОШИ ЈОВАНОВИЋУ и МИЛКИ ГРГУРОВОЈ.

представљачима првих улога.

Кад умилно, тихо
Ка' вјетриц у трави
На чаробном поду
Гучете о љубави.
Ил' вам бујним жаром
Душе занесене

У кругове лете
Више моћи њене;

Тад се прве своје
Љубави свак сјети,
Па уздише с вама,
И за вама лети.

А с очајним страст'ма
Када се борите,
Те отровом, ножем
Сами с' уморите,

Тегобу живота
Онда свак осјети,
Па жалио не би
С вама и умр'јети.

ГЛИШИ.

С китом цв'јећа кочи се
Глиша и разбапа,
Велећ' сваком да му је
Даде л'јепа Маца.

Та, мој Глишо, разбире
За свакога што је:
Другом' даје целове,
Теби ките своје.

АЛЕКСИ БАЧВАНСКОМУ
првоме глумцу.

Не тужи се, мој Алекса,
Што ти завист често покој трује;
Да с' бољима лоши свете,
Тај природа закон прописује:
Човјек јак је и племенит,
Па му ситна досађује буха;
Коњ је красан и поносит,
Па га пецка испод репа муха.

УМРО ДИВ-ГЛУМАЦ.

«Вај глумца нам нема више,
Див вјештине жртва смрти паде»
Тако неки лист нам пише.
Хајде сада па не реци:
Бого добри, ето међу нама
Дивови су и кепеци!

ОДГОВОР.
на шалу г. М. Максимовића на Киселој води 1873 год.

Бој карташки храбро бијах,
Ал' ме жене двије потлаче;
Те мој Милан из прикрајка
Над поразом мојим плаче.

Сву сузама Кисел-воду
  Гостима је узмутио,
  А Букуљу од уздаха
  Густом маглом обавио.
Вино никад не пијено
  Пропи, да би био пијан;
  Мрзи жене, од њих бјежи
  Ћа и преко клупа Пријан.
Али худој тој жалости
  Бирташ Живко наш'о лијека;
  Преда-њ тури голем тањир
  Врућих крофна из млијека.
Мом Милану очи сјевну,
  Збриза крофне као мухе;
  Сад се глади по трбуху,
  Очи су ми сасвим сухе.

ГРОВНИ НАДПИС.

г-ђи Даници Христићки.

Утјеха је сиротињи била,
  Чиста жена, мати узвишена;
Умрла је, ал' је наджививила
  Врлина' јој света успомена
Тим се диче род, муж, дјеца мала.
  Ма да за њом љуто расцв'јељена:
А вијенац пријатељи плету,
  Да јој вјечит буде глас у св'јету,

1879.

МИТРОПОЛИТУ МИХАИЛУ.

приликом освећења Рујевачког споменика на дан св. Аранђела Михаила 1880.

Још на Струми таки један камен
Освештао, насљедниче Саве!
Да тај буде руске правде знамен,
Залог мира и словенске славе.

ALL' OCCASIONE DELLE NOZZE DELLA FIGLIA DEL POETA CARDUCCI.*

(О свадби Кардучијеве кћери.

Con noi stringeste impavidi
Il generoso brando
Per metter la barbarie
Dall' orïente in bando,
Noi vi rendiamo un plauso
In giorno di letizia . . .
Itali e Serbi formino
Di sante idee milizia.
L' anello della Vergine
In questo dì solenne
Sia d' union il simbolo
Tra nostre spade e penne.

1880.

* Позваг од неких мојих италијанских пријатеља да пошљем мој рукопис за албум који су они спремали за пјесника Кардучи, приликом вјенчања његове кћери бацих у хитњи на папир ове три китице.

ЗА БИОГРАДСКУ ПЈЕВАЧКУ ДРУЖИНУ

Приликом њене 30-годишње прославе 1882 године.

Збор.

Браћо пјевачи, весело
    У коло данас станимо;
И тридесету годину
    Дружине наше славимо?

Један глас.

Дружина наша млада је,
    Али дружинам' пјевачким
    У Српству сестра прва је.
Српску је пјесму ширила,
    И њеним слатким звуцима
    У срца Србом пирила;
Дне им весеља златила,
    Дух им у храму дизала,
    У стан их вјечни пратила.

Збор.

Браћо пјевачи, с поносним
    Лицем ми данас сјевајмо,
И тридесету годину
    Дружини нашој пјевајмо!

Један глас.

К'о што гуслари дигоше
    Из гроба Српство пјесмама,
    И с њим до славе стигоше,
И наша сад га поджиже
    Пјесмица светим пламеном,
    На даља дјела подиже;

Милином срце мекша му,
Красотом душу озара.
И ц'јели живот љепша му.

Збор.

Браћо пјевачи, потоком
Пјесама Српство плавимо;
И тридесету годину
Дружине наше славимо!

Један глас.

Нѐ, пјесми српској не дајмо
Да занијеми, него је
Љепшу потомству предајмо.
Нека нам плови рјечита
По св'јету нашем, нека се
Одржи сјајна, вјечита.
А потоњим у вјецима
Можда ће свјет наш поздравит
Гроб својим првим пјевцима.

Збор.

Играјмо, браћо, кликујмо,
Радост из срца л'јевајмо.
И тридесету годину
Дружине наше пјевајмо!

ЖАЛОСНА ПОПЈЕВКА НАД МЕДОМ ПУЦИЋЕМ СА ДУНАВА.

О мој Медо, од дјетињства друже,
Од дјетињства до старости троме,
Духови нам сродили се бјеху,
Ти мом срцу, ја прираст'о твоме.

Смрт немила пресјекла је сада
Слатку везу, тебе занијела,
Сам остадох! и наћи ћу само
Там кад стигнем шаку твог пепела!
О мој Медо, пламена звијездо
На сумрачном небу дубровачком,
Ти си зраком мрак му пробијао,
Глас дизао у муку мртвачком.
Неста сада и зрака и гласа,
Вал пресуши животног кладенца,
Старому нам Дубровнику пȁде
Свјеж цвијетак из славнога в'јенца.
О мој Медо, ој заставо Српства,
Бајно си се њему лепршао!
На њој си му изнио ти прошлост.
И будућност сјајну записао;
Сад Застава лежи подерана;
Клону рука што је њом вијала;
Те се тужна разлијеже пјесма
Од дунајског до јадранског жала.
О мој Медо, соколе Словенства,
До његовог виса си се пео,
Ту просторе и племена силна
Загрљајем једним обузео.
Вис остаје, али један борац,
Врстан борац, на њему је мање;
На вису је већ сазрело класје.
Али нема Меда да га жање.
Вај, ти пȁде!... О не, ти не пȁде;
Само земља покрила ти т'јело,
А на земљи као твој дух вјечно
Остаје ти свето ума дјело.

И Дубровник именом ти св'јеттим
Кити списак својих бесмртника,
А Српство му и Словенство кличу:
Још си љепша по Меду нам дика.
О мој друже, то горчину блажи
Мог за тобом тешког уздисаја;
То ме храбри да издржим часно
Док не стигнем тамо до твог краја.

1882.

МРДАК ГРДИ.

Један пријан рече ми:
Мрдак грди, хоће да те спали;
Одговорих пријану;
Слава Богу само кад не хвали!

1884.

КИТИЦА

Свому врсном пријатељу Сретену Поповићу члану врховног суда приликом четрдесето-годишње прославе његовог државног службовања.

Четрдесет љета
Српство си служио;
Многе српске б'једе,
И славе видио.
У б'једи и слави
Имао дијела;
Па г' и сад још имаш,
Часна главо б'јела.

Под стеченим в'јенцем
Једном се одмори;
Само нам још дуго
О прошлости збори;
Па завршив, баци
Вијенац са главе
Потомству, аманет
Све сјајније славе.

31. Марта 1884.

БЛАГОСЛОВ

Моме кумчету Винку Пјеротићу рођеноме у Софији.

Далеко сам, на крштењу
Држат' те не могу,
Кум сам т' ипак, по том други
Отац ти по Богу.
Расти, моје чедо мило,
Јунак ми изрости;
Јунак умом и врлином
У свакој области;
Да с' из Средца висок дигнеш
Кан' огњена гора,
Сјајућ браћи од црнога
До јадранског мора;
Те нам братске сложне моћи
Дочекаш в'јек нов!
То је жеља, то кума ти
Срчан благослов.

1885.

V. БАЛАДЕ и РОМАНСЕ.

LA TRADITA.[1]

Della campana lugubre
Il tocco lento lento
Annunzia che nell' etere
Il giorno ormai s'è spento;
Sorgiam, con mesto passo

(¹) Више мојих првих пјесама писаних као и ова на италијанском језику изгубило се мојом нехатношћу. Ову је имао у препису мој од дјетињства пријатељ др. Никола Лепеш. па ми је из Дубровника послао по светковини моје књижевне педесетогодишњице. Писао сам му онда би ли се могле пронаћи још неке пјесме од исте године. а особито да бих желио имати сатиру, која ме онда стала много незаборављених неприлика а почињаше овако:

Per la piazza del mercato
In pensieri profondato
Ieri audando lento. lento
Una spinta darmi sento;
Di scolari era un complotto,
Dietro subito io gli trotto.

Al mortuario sasso
Rechisi il pio dolor.
O d'alme melanconiche
Hotturno amico raggio,
Ora tu solo seguimi,
Hel mio romito viaggio;
In dolce languidezza
Tu sciogli la tristezza
Che pesami sul cuor.
Ecco d'incontro io veggiomi
Sorger le bianche tombe,
Dove obbliate dormono
L'ossa di chi soccombe;
Pietoso or chi m' addita
L' avel che la tradita
Nasconde all' occhio uman?
Ma qui non havvi pietra
Che spinger la memoria
Possa ai venturi secoli
Della funesta istoria;
In un' istessa fossa
Confusamente l'ossa
Di tutti qui si stan.
Non può versarvi un' anima
La lagrima dogliosa,
Ne' dir con tristo giubilo
Quì il caro estinto posa,

Одговори ми да се неки старији људи још сјећају те заједљиве пјесме, и знају јој на памет поједине китице, али је у цијелости не знаје нико, а и нема је у рукопису. И тако штампам само ову, не преводивши је, него остављајући је у италијанском језику, на коме је и очувана.

La lagrima versata
Discese quell' amata
Polvere a intiepidir. —

Oh misera, qual tolse ti
Al mondo rio destino!
Eri tu bella, candida
Come il pensier divino:
Chi ti mirava in viso
Sentiasi il paradiso
Entro del petto aprir.

Ma d' un straniero il lurido
Guardo su te gittosse,
E all' amoroso battito
Il casto cuor ti scosse;
Credula ahi troppo! invano
Tu poi quell' inumano
Volesti disamar.

All' ansia ferocissima
Caddesti sconsolata,
Vederti ancora sembrami
Spirante, scolorata,
T' odo il mortal perdono
In desolato tono
Dal genitor cercar:

«Un bacio, o padre, porgimi.
Il bacio della morte:
Mai di tua figlia, o misero,
Non rammentar la sorte!
Perdona mi l' errore,
Perdona al traditore
Che m' ingannò cosi»

Alto proruppe il gemito
D' intorno rattenuto;
Non ella pianse, ma avido
Lo sguardo disparuto
Volse in languente giro;
Mirò, gitò un sospiro,
Ma non parlar ardì.
Quel guardo cupo, languido
Mi scintillò sul cuore,
Compresi il muto palpito,
Il fiero suo dolore:
Un fervido desio
Tenea lo spirto pio
A quella salma ancor.
Cessa, o morente, il barbaro
Non vegga il tuo martiro,
Non goda in cor sull' ultimo
Tuo disperato spiro;
Erga tuo spirto anelo
Puro il pensier al cielo,
Che termina il dolor.
Ma chi resiste all' ansia
Di quella moribonda?
Essa appressarsi vide lo
Smarita, tremebonda;
Volle parlar, ma in petto
La morte a un tratto il detto
Con ratta man troncò
Come snll' ara estinguesi
Scarsa notturna face,
Cosi passò la tenera
Al sonno della pace;

In cima al sacro monte
Lieto l' accolse e in fronte
Il Divin la baciò·
Là dove alcun non penetra
Mesto pensier terreno.
Lá posati, bell' anima,
Del Benedetto in seno;
Il cenere tuo santo
D' interminabil pianto
Retaggio a noi sarà.
Bestemmia orrenda i popoli
Imprecheran sull' empio
Che gode delle vergini
Fare cotanto scempio;
Lo graverà d' affanni.
Dal numero degli anni
Iddio lo toglierà.

1835.

ЈАНКО И ЈЕЛКА.(1)

Млада Јелка љуби Јанка
Као живот свој;
«Ма и кришом што не дођеш
Мени. Јанко мој?» —
«Већ никако. тужна Јелко,
Не могу ти дођ';

(1) Уломци ове пјесме штампани су одвојено у двије трагедије: за то је овдје у цјелости износим. А које су у трагедијама и драмама читаве. те нијесу овдје.

На зидинам' страже бдију
По сву божју ноћ». —
«Страже оца мог немилог
Завараћу ја;
Нико неће пробудит' их
Из дубока сна;
Само дођи, о мој Јанко,
Само дођи ти;
Ја иначе од жалости
Умријећу ти . —
«Доста, доста, кад се буде
«Половила ноћ
Лагахно ћу ја у чунку
Под замак ти доћ';
Доћи ћу ти, било стража,
Ил' не било њих,
Измеђ' ножа и пушака
Доћ' ћу њихових;
И пучина да узаври
Из понорна дна,
Једнако ме, Јелко, чекај,
Доћи ћу ти ја.» —
Кад поноћи било, Јанко
Морем веслаше,
И замку се тихо, тихо
Приближаваше;
А Јелка је до прозора
Сјетна сједила,
И низ море с уздрхталим
Срцем гледила.
У густоме мраку олуј
Б'јесно хукташе,

И Јелка се уздишући
Богу мољаше.
Чекала га и чекала
Сву ту дугу ноћ;
«Он ми рече да ће доћи.
И дојста ће доћ'.»
О бијелој зори нада
Ишчезла јој већ;
Ал' и своју одржао
Вјерни Јанко р'јеч.
Под замак јој с чуном дош'о
И још стоји ту;
Ну на прс'ма нож сред грдне
Ране заб'јен му.
Веле људи да нож бјеше
Оца Јелкиног.
Кој' праћаше мрким оком
Момка њезиног.
Дуго, дуго Јелка сузе
Пролјевила јест,
Па напокон жалосница
Изгубила св'јест;
Те у врту још свог Јанка
Чека сваку ноћ,
Све у себи мрмљајући:
«Он ће дојста доћ'.»

1850.

НЕВЈЕРА КАЖЊЕНА.

Анка бјеше цв'јет прољећа,
Ка' одрасла у ружама;
Вилин облик, вилин поглед,
Сладак осмјех на уснама;
Чињаше се око ње
Да свјетлости и мириса
Бајна дуга вије се.

До ње расло младо момче
Бујна духа, срца мека,
Које бједно од постанка
Грешна мати занијека,
И на друму остави;
Анчина га мати нађе,
И свом срцу пригрли.

До године двадесете
Сваки дан му ведар тече,
Ни једна му ноћ не мине
Да не усни Њу и цвјеће;
Анка, Анка! то је свет'
Његов узор, његов уздах,
То је читав његов св'јет.

Ну с усана на једанпут
Ишчезе му осмјех, чело
Намршти се, поста лице
Ко у смрти б'јело, б'јело;
«Шта је теби, Мирко мој?»
«Ништа, ништа, драга селе,
Ти м' весело само стој.»

И весела као никад
Анка дојста тад бијаше;
По све јутро и даљину
Са прозора свог гледаше
Докле коњиц не прође,
И с коњица л'јеп се момак
На њу слатко осмјехне.

Много дни је тако момак
Смјешећи се пролазио;
Спазивши га Мирко, вазда
У лицу би побл'једио;
«Шта је теби, Мирко мој ?»
«Ништа ништа, драга селе,
Ти м' весело само стој».

Једног дана не пролази,
Него коњиц пред дом staје;
Л'јепи момак Анку проси.
Анка љуби, мајка даје.
На свијету би ли кад
Д'јеве срећне као што је
Уз свог момка Анка сад ?

Ал' у пустош Мирко бјежи,
А њих двоје кад угледа
Сав задрхти, и муњом их
Простријели свог погледа;
«Шта је теби, Мирко мој ?»
«Ништа ништа, драга селе,
Ти м' весело само стој».

Мало вр'јеме прошло, момак
Поче ређе да долази,
И још мало прошло вр'јеме

Па већ момак не долази.
Разведри се Мирко тад;
Ну за тренут, јер његовом
Анком свлада голем јад.
Од јутра је до вечера
Код прозора сузе лила;
Напокон је у постељу
Бо.ьа срца оборила.
Када Мирко видје то,
У чело се шаком пљесну,
Оде момку помамно.
«Моја селе превећ тешко
Вај! болује од жалости,
Руменило неста с лица,
Очи су јој без сјајности,
Умр'јеће ми, умр'јеће;
Ој врати се, дај јој живот.
Живим Богом кунем те!»
«Вратити се њој не могу,
Није моја суђеница;
У храму ме светом чека
Сутра друга заручница;
То јој реци, Мирко мој;
Нек се смири, и њен скоро
Суђеник ће доћи њој».
Кад то чула б'једна Анка
Одмах душу испустила.
Над судбином њеном худом
Сва родбина процвилила;
Само није Мирко, већ
Нож у њедра сакри, неку
Промрмљавши страшну р'јеч.

С једне стране сјајни свати
Воде с момком невјестицу,
С друге стране мрко друштво
Анку носи у земљицу;
Два спровода, какова!
Сусрела се, за час као
Скамењена застала;
Али у том іедном часу
Заблиста се нож два пута.
Те се двије тјелесине
Ту сурвају на сред пута;
Најпр'је момак, па нид њим
Мирко, из ког дух излети
Са именом Анчиним.

1847.

УТЈЕШЕНА ДЈЕВОЈКА.

Шта ти је, селе, те си блиједа?
Осмјех ти тужан, поглед од леда!
Так' дошав с пута збори брат сели;
Спуштеним оч'ма селе му вели:
«Казаћу, брацо, искрено теби
Што ником другом казала не би'.
Кад ми је било шеснаест љета
Најљепши сањах санак свијета.
Љубави санак, образе глатке,
И млада момка целове слатке;
Ну за тим момком залуду свелих,
Па с дуге чежње тако побл'једих.

У двадесетој години мојој
Куцаше м' срце како мал' којој;
Али не нађох срца, из кога
Одјек да чујем куцању мога;
С тога ми цв'јетак на уснам вене,
Те је тол' тужан осмјех у мене.
У тридесетој години сада
Н'јесам ни л'јепа, ни много млада;
Пролазим кано цв'јетак планине,
Који свој мирис испахнув гине;
С тога се нада гаси у мени,
А с надом огњен зрачак у зени."
Умукну д'јева, ал' иза брата
Искаче момак, руку јој хвата:
Дјевојко, мој је образ још гладак,
Још уста мојих пољубац сладак;
Одавно ја сам тражио тебе;
Дај ми се, ево дајем ти себе."
Тако се с момком дјевојка сљуби,
И б'једа својих спомен изгуби.

1847.

СРПСКА ЉУБА.

(Из српско-мађарског рата 1844—49 год.)

Дунавом и Савом
Полетио боја
Страховити јек;
Два усташе пука
Један на другога,
Нов на стари в'јек.

Кроз Шумад'ју њиног
Судара проуји
Брз к'о муња глас;
Србин чу га, пламом
Живим плану, скочи
Па ноге тај час.
Гледала га млада
Љуба, па у лицу
Побл'једи к'о смрт,
И к оружју трчећ'
Ох! прије ћеш, викну,
Мртву м' овдје стрт'.
Заман љубо моја,
Покоја ми није
До кољена твог
Када Мађар коље,
И хоће да сатре
Срба, брата мог.
То изрече, пушку
Објеси о раме,
Тури нож за пас;
Па у бл'једо чело
Пољубив' је крену
Р'јеци смућен вас.
Покрај р'јеке дигну
У наручје сина,
И завапи: oj!
Ако се не вратим
Кад одрастеш, синко
Освети ме мој.
Дланом отре сузу,
У чун скочи, оде,

Збогом вичући;
Збогом, очин' доме,
Збогом земљо, гдје су
Најдражи ми сви.

*
* *

Рат ужасно букти,
Градови и села
Падају у прах;
Свуд је дивља јарост,
Свуд је тужан лелек,
Свуд самртни страх.
Гдје год Срб удари,
Потоцима тече
Ту човечја крв;
Све пред њиме пада,
Најхрабрији Мађар
Изгледа му црв.
Ну све без обзира,
Јако, слабо било,
Меће он под мач;
Као што пред никим
Не узмиче, нич'ји
Не слуша ни плач.
Само кад наиђе
На несретну матер,
Која виче: стој!
Стој' за Бога, живот
Дјеци ми поштеди.
А ет' узми мој.
Тад милостив стегнув
Убојничку руку,

Пође напријед.
Јер у болном срцу
Спомен љубе, сина
Обнови му вр'јед.
Ну тај спомен њежни
Милост та од часка
Дуже не траје,
Као свјетла муња
Преко црна неба
Сјевне, нестаје;
Те он даље срће,
И ко прије с'јече,
Страшан убојник;
Ако и погине
Међу храбрима ће
Бит му споменик.

*
* *

Дан за даном тече,
Мјесец за мјесецом,
Протекло их шест;
Свак' дан, сваки мјесец
Млада Србијанка
То брижнија јест.
Од јутра до мрака
Чека, а од мрака
До бијела дна;
Али нит' се враћа
Драги војин, нит' му
Ико трага зна.
Ако лугом јунак
Запјева, ил' прође

Мимо кућу коњ,
Она на двор трчи
С' уздрхталим срцем,
Мислећ то је он;
Ал' туђ' оно јунак
Лугом пјева, даље
Коњиц пролази;
Те се очајана
Она с зибци враћа
Гдје јој синчић спи;
И видећ' га да се
Буди, па умилно
Осмјејкује њој,
Од туробнхх мисли
Јадној мајци тече
Челом мразан зној.
«О жалосно д'јете,
«Твом осмјејку, вели,
«Скорим биће крај;
«Скорим и без мајке
«Сироче биједно
«Остати ћеш вај!»
Не плачи, не плачи,
Јаднице, над худом
Судбом чеда твог;
Бива један штедар
Сирочади отац:
На небес'ма Бог.

* * *

Весело се дигло
Једног дана сунце

Над Шумадијом;
А Дунаву мајка
Ишла је пол' мртва
Тромим кораком.

Низ Дунав је дуго
Гледала, и најзад
Угледала је
Гдје човечја глава
Водом плута, као
Да плови пут ње.

Срце јој у груд'ма
Не куца, на уснам
Смрзнут стао дах;
А сунце, да неби
Гледало, за облак
Јурну у тај мах.

И пловећи мртва
Глава већ доплови,
А тад један вал
Зажаморив тужно,
Пред ноге је њојзи
Избаци на жал.

За косу је она
Зграби и загледа,
Па повикну: вај!
И к'о да је пушком
Ударена са њом
Свали с' у Дунај.

А вал и сам згрожен
Одступи од тога

Краја злокобног,
Односећи мртву
Љубу, која грли
Главу друга свог.

ПЈЕСНИКОВА ЉУБАВ.

Изнад двоје сунце стало,
Па се љупко на њих смије;
Лице им је зажарено,
Око у око утопљено,
Кроз усне им тихо, тихо
Слатке р'јечи срце лије:

«Најпослије ја те нађох
Дивна друго, жељо моја;
Док те н'јесам још ни знао
О теби сам већ сањао;
Све је слике мога ума
Надсјевала слика твоја.

«На крилима од сад твојим
Пол'јетаћу у висине.
Срца жарит' твојим жаром,
Плач избијат' твојим чаром,
Већ клонуле мога духа
Ти оживје све врлине.

«Још м' и љубав даруј твоју,
Ну чаробну љубав ону
Што у твојим грудма спава
А кроз очи провијава,

Па ћу с' тобом зв'језде, сунце,
Сву наткрилит' васиону».
Пјесниковом бујном гласу
Глас тих, њежан, одговара:
«Там' духови гдје се роје,
Гдје с' небеска љубав поје
Бог испусти душе наше
Једним дахом из њедара,
Да клонећ' се земне низе
В'јечно лете по висинам,
Једном жељом састављене,
Једном циљу упућене:
Наша жеља вјечно небо,
А на земљи циљ врлина».
Све мислио до тад пјесник
Да пред њиме стоји жена;
Ну тад вишег створа види,
Са̂м се себе тајно стиди,
Па с заносом усхићења
Пред њу пада на кољена?
«Ја по цв'јећу до сад пршећ'
Љепоту сам земну сањ'о;
Сад до себе ти м' узвиси;
Ој анђеле, дивна ли си!
Љубим л'јепост, ал' сам ув'јек
Врлини се само клањ'о.
«За пријана свог ме прими,
Да до тебе свагда стојим;
Жељан само твога духа,
Твог говора и ваздуха,
Па да отуд слике црпам
Надахнуте миљем твојим».

Тако зборе једно с другим
Љуљкајућ 'се на крилима
Измеђ' земље и небеса.
Јесу л' дуси, ил' тјелеса?
Земља с небом натјече се
Да преотме власт над њима.
Али небо побјеђује
Вазда духом чисте жене;
Она драж'ма страст распири,
А' врлином и умири;
Што земаљско њој приступи
Божанством се све одјене.
Ну мајушни људски црви
Не схватају таке створе;
Ил' их мрзе јер завиде,
Ил' поричу јер с' их стиде;
Па би хтјели и њих двоје
Да у своје кало оборе.
Презриво их гледа пјесник,
Ни р'јешце не изриче;
Ну његове удружице
Кад и када бл'једи лице,
И уздисај притајани
Из прсију ван истиче
«Шта је, селе? Бог нас види,
Што да мариш за св'јет худи?»
«Да, тако је», охрабрена
Одговори кр'јепка жена,
Па с мислима там' одлети
Вдје Бог један право суди.
Тако њима двома срећно
Пет година протекоше...

Ну пјеснику из ненада
Што к прсима глава пада?
Што под челом очи мрачне
Дубоко му упадоше?
Не тужи се, гдјекад само
Према небу он уздише;
Мис'о трома, р'јеч му мразна,
Басељена сва му празна;
У њој авај! пуст остао....
Дружице му нема више.

1858.

БРАТ И СЕСТРА.

Из рата српско-турског 1878—79 год.

Српска војска стоји
На Топлици води;
Врве Старо-Срби
К њеном војеводи

«Брже, о мој Војко,
Вели Стана брату,
Да ми први будеш
У светоме рату.

Љута ј' одвећ зима,
Од ње борци стину,
Али за те топлу
Спремих ја хаљину;

Очистих ти пушку,
Уз њу доста праха,
Јатаган се сија;
Иди ми без страха.

амо тужној мени
Дужем твога пута
Засједе се чувај
Дивљих Арнаута;
А ако би тешке
Допаднуо ране,
На њу превиј овај
Мелем твоје Стане.
Тад савије њему
Око врата руке,
Па дубоко скривши
Све у груд'ма муке
Збогом, дода, збогом;
Мој те дух свуд прати.
Ох, јединој сестри
Жив се, брацо, врати."
За њим она дуго
Кроз сузе гледала,
А кад ишчезнуо
На земљицу пала,
И потоком суза
Земљу сву облила,
Па се врелим срцем
Богу за њ молила. —
Јунак се с јунаком
У рату надмеће;
Гдје смрт више б'јесни
Војко ту ул'јеће;
Ал' износи срећан
Из бојева главу,
И већ се јунаштвом
Изнио на славу.

На једанпут сила
Бјесних Мусулмана
Све путове српског
Пресјекла је стана.
Те се Војко мора
С јуначком дружином.
Борит' и са глађу.
И са душманином.
У невољи такој
Браца кад дознала,
До лакта рукаве
Стана засукала;
Три погаче б'јеле
Брже умјесила.
И чутуру старим
Винцем напунила.
Кроз ордију турску
То ће да пронесе,
И свом милом' брацу
У стан да однесе.
Иде брзо, али
Стрепи к'о кошута
Да не спази ј' око
Гнусног Арнаута. —
Већ је ноћ одавно
Земљу покривала,
Са небеса није
Мјесечина сјала.
Само што мрак густи
Зв'језде пробијаху,
И пут својим зраком
Стани казиваху.

На крај српског стана
Са запетом пушком
Чува Војко стражу
Отважношћу мушком;
Напео је очи,
Напео је ухо,
Да не приђе Турчин
У то доба глухо.
Нуто! пред њим нешто
У жбуну се миче;
«Ко је то?» он пушку
Оборивши виче.
Викнуо три пута;
Сваки шрштањ стао;
Али жив се нико
Није одазвао.
Је ли зв'јер, ил Турчин?
Часком сумњив стане;
Па м' у г'јемој ноћи
Пушка громко плане.
Тад из жбуна женски
Јаук зајечао;
На њ се Војко стресо,
К жбуну потрчао.
На једну се руку
Стана одупире,
Дугом крије рану
Од које умире.
«Јеси л' ти, мој брацо?
Хвала Богу неба!
Да ми се окр'јепиш
Донијех ти хљеба,

И хљеба и вина,
    О мој брацо мили;
    А од турског зрна
    Нек те Бог закрили».
На то клону мртва
    Сестра м' у наручје;
    Над њом и брат клону,
    Срце у њем' пуче.

У Нишу 1879.

VI. ЕПСКИ СПЈЕВИ.

ПРОМЕТЕЈ.

Пловила је по згуснутој магли
Од в'јекова небројених земља,
Носећ' хладним на њедрима својим
Тужна чеда из блата јој никла.
Блато била, блато остајала,
А мати им етером плакала.
Кад ал' једном у њенеме блату
Засвјетлуца искра божанствена;
Искра мала брзо набујала,
Па с' у живи пламен разбуктила,
Те Прометеј као стуб огњени
Од земље се до небеса пружи. (1)
Човјечанство као мртва тјелес
На коју је зрак животни пао
Пробуди се из сна дубокога
И погледав у Титана сјајног
Јак одисај испусти из прси.
У огромном оном одисају

(1) Зора човјечанске просвете.

Зајекнуше свих вијека патње,
А затрептивш' од радости прве
Мати земља тијек свој убрза. —
Човјечанства уздисај одјекну
У пучини ада подземнога;
Црни Бог се трже, и немиран
На крилима кроз пучину прхну,
Да на земљи види шта се збива.
Кад Титана дрског угледао
Гдје уноси међу људе св'јетлост,
На њега се гњеван залетио,
И рукама гвозденим га шчепав
Преко неба њим је завитлао.
К'о звијезда кад у мрачној ноћи
Откине се од небеског свода
Пада Титан низ висине, пада,
Па лупио о Кавкаске хриди.
За хрид онда Бог га неумитни
Оковима најчвршћим прикује,
И до њега свога орла стави
Да кљујућ' му оштрим кљуном срце
Б'јесну дрзост ишчупа из њега.
Ну што јаче кљувао га ор'о,
Што м' из срца крв лоптила више,
То буктио љућим гњевом Титан,
Земско робље на освету звао,
И громов'ма будућих вијека
Грозио Богу мрака и насиља.
Изнад њега једна иза друге
Пролијећу године без броја,
Глас му гњевни разносе олује
На све стране св'јета широкога;

Ал' његова не м'јења се судба.
Крв што тече из раздртих груди
Низ планинске цурећи стијене
У подложне долине се сл'јева,
И шири се у језеро грозно.
С крвљу губи своју моћ и пламен,
Којим некад он синуо бјеше;
Вишњи пламен све је мањи, тако
Да већ само повањени Титан
На Кавказу као искра тиња.
Кад у њему стара јарост букне
Он извија грчевито уда,
И окове стреса да раскине;
Зањуља се Кавказ из темења,
Ал' окови чврсти не пуцају.
Кад очајност дух му силни свлада
Протегне се по крвавој хриди.
Па уздише да све небо јечи,
И матери старој проговара:
«Земљо мати, не видиш ли м' овдје?
Не чујеш ли мој очајни вапај?
Ох! ти барем што ми не помогнеш?
Хотио сам твојој тужној дјеци
Да мрак густи са очију скинем,
Те увиде при божјему сјају
Моћ чудесну у њима скривену,
Њом с' избаве, њом високо дигну,
Па слободни на њедрима твојим
Спјев пропоју човјечанског славља.
С тога овдје грозне патње патим.
Ох! ти барем што ми не помогнеш?»
Мати плаче, кроз плач одговара:

«Вај! још трпи, мој патниче врли,
Патње твоје спас су браћи твојој.
Не губи се твој сјај моћни, него
У тишини далеко се шири;
Глас слободни којим отуд грмиш
Не гута ти празни ваздух, него
Дјеци мојој до уши га носи;
А ја лицем крв прикупљам твоју
Да суђени када дан осване
Укр'јепим те снагом неодољном.»
То изрекла, тијек наставила. —
В'јекови се нови осипају,
Већ Прометеј не пр'јети, не тужи,
Него мучи и трпљиво чека.
Кљун напокон и пакленом' орлу
Отупио, он се уморио,
Те слабије и све ређе кљува.
Магла којом земља ј' обав'јена
Полагахно танча, кроз њу често
Већ пробија и зрак чисти сунца,
А вјетарац топли провијава;
Ниче цв'јеће под његовим дахом,
Па њим кити мати земља груди. ([1])
Све се м'јења, само не м'јења се
Човјечанском мученику судба.
Кад ваздухом тице облијећу
И цвркућу весело над њиме,
Он их гледа кроз сузе и вели:
Ах! слободни створови лијепи,
Што ми само муке удвајате?

([1]) Просвјета поганских врјемена.

А чим чује да човјечја граја
У дубоким долинама бруји
Као тутањ удаљена мора
Када бучи у дубинам својим,
Заигра му срце у њедрима,
Брзо дигне са стијене главу,
И са чежњом на све стране гледа.
Дуго, дуго гледа, па узданув
Опет главу на стијену спушта:
Пуста граја одвећ је далеко,
И на шта је разабрат' се не да.
Ал' изненад зби се веље чудо:
Сав затрепће око земље ваздух,
На Истоку проломи се небо,
А његови дворови се сјајни
Разлијежу појањем божанским:
Буди слава на висинам Богу,
А мир добрим људима на земљи! (1)
И Прометеј од радости вишње
Тад кликнуо кликом надчовјечним;
Звече ланци којʼма силно стреса,
Хрид под њиме пуца и дроби се;
Ну дубоко ланци укуцани
Још својега не пуштају сужња.
Ор'о само са кавкаског врха
Одлетио ужаснут у пак'о.
Јоште Титан остаје на врху,
И очајне пролијева сузе.
Најпослије сан се на-њ нанио,
И својим га крил'ма поклопио.

(1) Постанак хришћанства.

Док он спава животворне траве
Мати земља на рану му ц'једи,
И кр'јепи га чистим лахорима
Да г' оснажи довољно за борбу,
Што га чека са ужасним Богом.
То гледале двије виле с неба,
Па тронуте том мајчином бригом
Пружиле јој за сина оружје:
Штит Истина од најчишћег злата
Саливена на пламену вјечном,
Тај не даје ни гледати на се;
Мач Слобода од пламене муње
Небескому орлу уграбљене,
Том' не може одољети нико. (¹)
Кад оружје мати положила
До Титана, њим је продрмала,
Па с' у исти тренут окренувши
Ка језеру замрзнуте крви,
Нањ је врелим задахнула дахом.
Крв се стопи, проври, запјенуши,
А букнуше из ње махом борци,
Какве није још видјело сунце:
Сјаје зв'језда свакому на челу,
Мач у десној, штит на л'јевој руци;
Оклопом су б'јелим покривени,
На бијеле и крилате коње
Посађени, с њима као срасли.
Згледају се за час зачуђени,
Ал' одмах се познају к'о браћа,
Те се збраше у редове густе,

(¹) Зора човјечанске просвјете.

Ударише мач'ма о штитове,
И кликнувши пјесмом избавничком
Узлијећу уз високи Кавказ.
Пробуђени Титан и он с виса
Сав зачуђен на њих мотријаше,
Не верујућ' ни очима својим.
Ну кад видје бесмртничку чету
Да се к њему на Кавказ попела,
Па се кругом око њега шири,
И синовљим поздравом му здрави,
Изван себе уздрхта тијелом,
Махну силно с обадвије руке,
Те сломљени одлетише ланци
Ка' уломци прснулога стакла,
А он журно штит и мач уручив
Горостасан сред њих исправи се.
Дан суђени бјеше освануо. ([1])
Кад то видје седмоглави змаје
Што стражари на вратима адским
Унутра је ричућ' улетио,
Црном Богу злу в'јест доставио.
Чувши г' овај дланом о длан лупи,
Па од гњева и бола заупи:
«Авај мени кад већ на ме смцју
Устајати и ти земни црви!
Ој на ноге, вјерна дјецо моја,
Да им своју сву моћ покажемо,
И једном их сатремо за свагда».
Што год има у мрачноме царству
Злих духова и наказа грдих

([1]) Француска револуција.

Све то сада узрујa се бујно
Ка' пучина кад надута буром
Пропиње се у валове хучне.
Раствори се печина дубока
Гдје вихари стоје затворени,
Те на поље у једанпут јурну,
А на њима помамљене јашу
Силовите Срде уништења.
И сводови с' адски проламају
Те кроз њине црне пукотине
Избијајућ' огањ, све до неба
Праскавим се пламенима баца.
Најпослије сав ад замукао
Па цар његов помаља с' из њега
Са свом војском грозних тих бораца.
Од њих небо махом потамнило,
А од страха задрхтала земља.
Црна војска ка Кавказу хрли;
Олујине око ње урличу,
И сјевају громке из њих муње.
Кад се војска Кавказу примакла,
И застала да на јуриш удре,
Закликнуше Титанићи млади,
Сви у т'јесно сабише се коло,
А дугачка крила раширише
Њини коњи ка' огроман шатор.
Тад Прометеј на крила им скочи,
Па завитла мачем изнад главе,
И окрену свој штит златосјајни
Према војци бога магловитог.
Скачу искре из мача и штита
Ка' варнице са огњишта жива.

Од онога сјаја небескога
Засјене се црном' Богу очи,
Те их склапа и руком заклања,
Док његови ратници к'о сл'јепи
Сви у земљу лицем зарињаше.
На Кавказу млади Титанићи
Од весеља грохотом се смију;
А од гњева под Кавказом сикће
Адска војска с љутим вихарима.
С њих сјахаше Срде помамљене
Да копају Кавказ из темеља.
Свега су га брзо поткопале,
Подишле му, на леђа га дигле;
Заљуља се голема планина,
Па преврне урнебесно доље,
Односећи у свом страшном паду
Прометеја и дјецу му младу.
Био би их Кавказ претрпао
Да крилати у падању коњи
На све стране бржо не прхнуши,
Њих по небу далеко расуше.
Сам задржан невидовном силом
У висини остао Прометеј
Ка' прикован висећи над земљом.
Видећи их тако распрштане
Опет плану смјелост у свих Срда;
Отисну се за Титанићима,
И са њима ухвате се кивно
Стегнувши их мишицам' кријепким
Као вране б'јеле лабудове.
Повија се са пакленим Богом
И Прометеј, огњеносац вишњи;

Ну сила је њему узапћена,
Јер када се Кавказ превrнуо
Он бацио свој штит иза леђа,
А десницу мачем оружану
Бог му шчепо, и маха јој не да,
Па се не зна ко ће надјачати.
Сад пода-се Бог Титана збија
Сад над Богом Титан се извија;
Обојици жиле су набрекле,
Обојици запјенила уста;
Ну б'јеле су у Титана пјене,
А у Бога б'јеле и крваве.
Све му слаб'ји кроз стегнуто грло
Рик пробија, све се више слежу
Набрекле му од јарости груди;
Очито му малаксава снага.
Тада своју Титан сву напрег'о,
Задрмао црним противником.
Па мишицу из шаке м' истргнув,
Удари га муњевитим мачем.
Од удара оног громовнога
Затутњила ц'јела васељена;
Црн рањеник низ небеса пада,
А за њиме урличући бјеже
У пакао проклетничке чете. ([1])
Ваздух опет сав је затрептио,
Небо с' опет широм растворило,
Ал' не ондје гдје се св'јетло рађа,
Него тамо гдје запада сунце.
Отуд двије Виле даровнице

([1]) Побједа француске револуције.

Чудотворног Титану оружја
На земљу су слетиле, а земља
Од додира њиног одскочила.
И сунцу се више приближила.
Звјездати се по њој Титанићи
Разиђоше да причају људ'ма
Величајну побједу свог оца,
И нове им освијетле стазе,
Које воде узвишеном циљу,
На врхунцу божјих свих висина.
«Дан суђени доj'ста ј' освануо»
Кликну Титан радостан, па легне
Да сном тихим одмори с' од боја. —
Ал' не спава цар рањени мрака,
Већ од гњева и срамоте ронећ'
На дну пакла огњевите сузе,
На освету што страшнију мисли.
Па четири довикнувши Срде
Овако је њима бјеседио:
«Миле кћери, моје десно крило,
Част је наша пораз претрпјела,
Још св'јет овај таког не видио;
Те небеске сада кличу Виле,
А смију се копилад земаљска.
Можете ли под срамотом таком
Ви остати, мене оставити?»
На те р'јечи Срде завриштале,
На глави им змије с' исправиле,
И од једа све трепћу и циче.
См'јешећи се Бог их погладио,
Па подмуклим гласом наставио:
«Опет вам је из дворова мојих

Похитати на ту клету земљу,
Да свршивши велики задатак
Себ' и мени образ оперете.
Ти, богињо холог властољубља.
Која не знаш за милост и правду,
Там' окупи младе Титаниће.
Те слободе ревне носиоце;
Нек јој с' они први изневјере.
И лукаво њом лажући људе
Учине их својим вјечним робљем.
А ви друге сестри помагајте.
Ти, зависти о власнице хитра.
Прикради се ка срцима људским,
И бљуј на њих твој најљући отров,
Да се лоши истиче над бољим.
И памећу слабији над јачим.
Те никада пред очима људским
Да истина чиста не засија,
Нити храма да врлини буде.
Ти, развратна мекопутна мајко.
Уљуљаћеш у наручју своме
И распалит' жеђои златољубља
Те кукавце што се људ'ма зову;
Нек у густом ваљају се калу
Свих порока и гнусоба земних,
Те с' у њима угаси за свагда
Искра вишње духовности, којом
Пркосе ми и погибљу пр'јете.
А ти најзад неутолна мржњо.
Твојих друга убјенчаћеш дјело?
Силно пири на земаљска чеда,
И леденим твојим дахом гаси

Плам љубави што га међу њима
Титанићи сада распаљују.
Борба буди вјечни им аманет,
Нараштаји једни за другима
Нек у својој купају се крви,
И б'јеснилом сл'епим истребљују.
Што не могох силом отвореном
То ћу тајном извјести вјештином.
Чуле сте ме, на сад одлазите".
И одоше Срде као муње
Да ћуд врше свога господара. —
Мало вр'јеме востало а већ је
Сила пакла св'јетом овладала:
Лаж бестидно с истином се бори,
Страст с разумом, а пу̑т тљена с духом;
То на земљи све смјешано кључа
Ка' у котлу васељенском живљи
Док их рука свемоћнога Творца
Не бијаше јоште разлучила.
Титанићи Срдам' заражени
Браћу која светом искром гори
Без милости на смрт грозну шиљу;
Крст, знамење човјечанског братства,
Обарају безбожно у блато;
Бришу круне и престоле руше.
Да се сами гордељиво попну
На грбачу превареног људства.
Свак за влашћу или благом грамзи;
А који их постићи не могу
Ти лукаво науком отровном
Опијају свијет лаков'јерни,
Па га дижу да мачем и огњем

Све уништи што на отпор стане,
Ил' њиховом бјеснилу пркоси.
Испод мача све дичније главе
Као класје падају на хрпе;
Огањ дивне дворове прождире
И у њима све што људска мудрост
В'јековима бјеше изумјела,
Што уметност сворила и знање
Прикупило предцима на славу.
А будућим људ'ма на поуку. (1)
Видећ' пакла побједу потпуну
Рајске сестре Истина, Слобода,
Згрозивши се к небу одлетјеше. —
Кад је из сна устао Прометеј,
И видио шта по земљи бива
Силним се је гњевом распалио,
И невјерне Титаниће клео!
«Худа дјецо, зли породе крви,
У крви ћу и угушити вас»,
То викнувши мач пламени тражи
Око себе, ал га не налази,
Јер небеске двије Даровнице
Мач и штит му одлазећ' одн'јеше.
Он очајан тада к земљи клону,
И сузама натопи је љутим.
На једанпут над њим се наднесе
Сјајан облак из ког глас продире
Као одјек небескога звука:
«Човјечанства врли поборниче,
Отри сузе и не очајавај.

(1) Иступи револуције крунисани париском кому

Свето сјеме већ је посијано,
И не може угинут' у св'јету;
Доцније ће тамо проклијати
Гдје је ропство трајало најдуже,
Гдје највише пролило се суза;
Јер с' у ропству умјереност свикла.
Из суза је милосрдност никла.
За то не зна ни разкошњи Исток,
Ни Југ дивљи ни учени Запад.
Тражи страну у којој слобода
Уз правицу и истину чисту
За свакога може цвијетати.
Глас схватио. Прометеј устао,
И пун жара тамо одлетио
Гдје сјеверна зв'језда сија, дајућ'
Човјечанским путницима правац. (1)

1870.

---

(1) Ову сам епску пјесму написао под утиском ужасних догађаја париске комуне.

Басна о Прометеју поникла је у Азији, а стари јој Јелини дадоше класичан облик. За њима скоро сваки образовани народ, задржавши овој зимболичној слици прототипни значај, саму је слику у појединостима другачије израдио, а то према свом укусу, савременим друштвеним појавима и појмовима. Ја сам је наравно израдио са гледишта словенскога. Имајући у виду главне епохе вијековне борбе коју је човјечанство од почетка па до данас издржало за просвјету и слободу своју, а незадовољан са досадашњим њеним стварним посљедицама, положио сам сву наду у Словенство, чија велика свијетска епоха тек наступа. Хоће ли оно остварити велики идејал? то је питање будућности.

ЛАЗАР, НОВСКИ ВОЈВОДА.

(Догодило се 1539 г. у Новом.)

Српска књиго, причалице вјечна
Дивних дјела наших прадједова,
Њином крвљу сва си исписана,
Сва врлинам њиним искићена;
Ох када би веледух свијета
Читао те с високих небеса,
Пред тобом би свијет поклекнуо.
И ја данас из листова твојих
Један цв'іетак хоћу да истргнем,
И бацим га лахорима пјесме,
Да њиховим на крилима плови
Док год буде људских покољења,
Један цв'јетак, оно славно име
Лазара нам Новског војеводе.
Диван ли си у стварању, Боже!
Дивну л' створи у Лазара љубу!
Лијепа је ка' планинска вила,
Свјежа као прва капља зоре;
Два Лазару родила је чеда,
Два су чеда два пупољка руже.
На њу сјетан војевода гледа.
Дуго гледа, мучно проговара:
«Љубо моја, растат' нам се сила;
Овдје скоро биће с Муслимцима
Дивљег боја, смртнога мегдана,
Међу с дјецом да ми се ти нађеш[1];
Но покупи по двору нам благо,
И похитај у Дубровник с њима.»
Оштар поглед у њ упрла љуба,

Па с подсм'јехом лаким одговара:
«Ман' се шале, дваги војеводо,
На постиђуј и себе и мене!
Зар од боја и од Мослимаца
Да побјегне љуба Лазарева?
Богме неће, ма и погинула».
Уздахнуо новски војевода,
Смјелој љуби опет говорио:
«Љубо моја, зенице мог ока,
Грдна сила из Стамбола иде:
Хајиредин све ће галијама
Испред Новог море прекрилити,
Све ће Козрев бјелим шаторима
Око Новог копно притиснути;
Неће моћи тад ни соко тица
На измакне из стегнута града».
«Јао мени! Зар би измицао
С пет тисућа Срба и Шпањаца
За зидине чврсте заклоњених?»
Намршти се у војводе чело,
Али тихим одговара гласом:
«Са јуначким другом Сармијентом
Ја не мислим, жено, измицати:
Ал' у рату сумњива је срећа;
Могли би смо рада допаднути,
Могли јачој сили подлегнути;
Шта би онда, љубо, с тобом било?
Турци би те с дјечицом одвукли
У стамболске хареме им гнусне,
Да ту светом преврнете вјером.»
Љуби муња сјевнула из очи,
Она скаче на ноге, па вели:

«Ево милом заклињем се дјецом
И том светом отаца нам вјером
Да из Новог нећу одлазити.
Ту остајем с дјецом да погинем
Ако би ми јунак погинуо;
А пасти ће прије с неба сунце
Него што ће љуба Лазарева
Бит туркиња, турска ил' робиља.»
Војевода диг'о у вис очи,
Из очију потекла му суза;
Па прсима љубу притиснувши,
Тромим кроком нијем одступио. —

Шта се дими, шта ли с' оно б'јели
Па уласку мора которскога?
Ил' слетјеше јата лабудова.
Или пäде снијег из облака,
Ил' с' облаци просуше по мору.
Не злетјеше јата лабудова,
Нити пäде снијег из облака,
Нит с' облаци просуше по мору,
Већ Хајредин све је галијама
Испред Новог море прекрилио.
Све је Козрев б'јелим шаторима
Око Новог конно притиснуо;
Па уједно оба к'о помамни
Живу ватру на град просипају.
Потреса се и море и копно
Од рикања огњеног оружја,
И викања насртачких чета.
Само Нови не тресе с', не виче,
Него турске навале одбија
К'о хрид тврда валове б'јесне.

Већ одавно од густога дима
Он не види сунца ни мјесеца,
Већ гвоздене зрнади је тучом
До пол' засут, а од пола срушен.
Ал' на њему застава се српска
Још поносно поред шпанске вије. —
Осми данак коловоза свиће
У крвавој кошуљи увијен,
Да придружи страхотама људи
Све страхоте Бога у јарости.
Спустило се спроћу земље небо,
Спроћу неба уздигла се земља;
Оно лије из њедара воду,
Ова водом у њедра му пљуска;
А вјетрови вихром размахани
Јуре бјесно измеђ' њих и звижде.
Са висина грмљава тр'јесова,
Из дубина тутњава топова,
Све у један см'јешало се хукањ,
Као паклу да утроба пуца.
И људи се и стихије боре;
Рекао би крај је васељени.
На једанпут пред стихијам гњевним
Гњев сустао изнемоглих људи;
Склањају се под шаторе Турци,
Одступају са зидина Срби,
Да одахну и превију ране,
И погребу пале им јунаке.
Авај Боже! шта си допустио
Да невјера превари ти вјеру?
По тминама наступиле ноћи
Турци крадом примићу се граду,

Крадом лестве на зид наслањају,
Уз лестве се крадом успужају,
Па кад зиду врхе превалили
Р'јетке страже с'јеку, растјерују,
И вичући виком урнекесном
Са свих страна у град проваљују.
Можеш ли ми испричати, вило,
Све ужасе оне кобне ноћи?
Ти ћеш моћ' их мени испричати,
Ја нећу их моћи описати;
Пада рука под бременом грозним.
По Новоме куљају Мослимци,
Пољане су и улице градске
Све четама густим загатили.
На домове б'јесно јуришају,
Већ им скоро врата проламају.
С поља стоји урлање Турака,
У домов'ма вриска дјевојака,
И плач дјеце и стараца лелек;
Уз Војна се љуба притиснула,
Кћи бацила мајци у наручје,
А кољена сестра брату грли;
Све од страха изван себе вичу:
«Мослимцима, авај, не дајте нас!
Ну соја су јуначкота Срби,
У њих страх је к'о блијесак муње,
А из страха лавска смјелост букне.
Отрчали на прозоре људи,
С њих на Турке живу ватру сипљу;
Одлетјеле на кровове жене,
И на турске ваљујућ' их главе,
Гомилама све их засипају.

Нове чете на гомиле скачу
Крст псујући и крстову вјеру,
Нове чете. и гомиле нове;
Пропеле се грозно у висину,
Скоро ће се висит' с прозорима
Крв пробија из слојева њиних,
И дебелим млазовима тече
Као киша низ стрменит бријег;
Крв одскаче и зидове б'јело
Домовима све до врха масти;
Од крви су и пушчаног дима
Људ'ма као и женама лица,
Прси, руке црне и црвене;
При сјевању муња и пушака
Изгледају у тминама ноћним
Ка' подземне аветиње страшне.
Откуд бојне изненада трубе
Оштрим гласом ваздух пробијају?
С једног краја зајаженог града
Са Шпањцима јури Сармијенто,
Јури с другог и војвода Лазар
Са својима српским соколима;
Наступају са супротних страна
Као двије црне облачине
Муњевином и тучом набрекле.
Осипље се из њедара њиних
На Мослимце огњевита зрнад,
А искачу с голим ханџарима
Кроз прозоре из домова Срби.
См'јешали се сви у једно борци;
Један другом' груди пробијају,
И јаросно утробе парају;

Лете русе са рамена главе,
Отпадају до рамена руке;
Рањеници на тле оборени
И самртним већ стегнути хропцем,
Ни издишућ' мироват' не могу;
На уснама с којих пјена кипи
Гњевна душа за тренут им стала,
И последњу прикупила снагу,
Па се једни ка другима вуку
Да зубима гркљан си прегризу.
Најзад клону Мослимцима снага,
Љуто реже, ну из града бјеже.
Са леђа их Сармијенто гону,
А с приједа Лазар дочекује;
Сабијеним њиним чопорима
Градска врата одвећ су тијесна,
Што не може кроз њих да покуља
Оно преко зидина искаче. —
Кад пробили први зраци зоре
Сретају се Лазар и Серм'јенто;
Са рукама раширепим трче
Један к другом, у лице се љубе,
А за њима јуначке им чете
Слава крсту! усхићено кличу.
Кад грануло иза горе сунце
Обасјало ужасно позорје:
Осам тисућ' поваљених леже
У Новоме мослимских лешева,
А уз-а њих до три христијанских.
Би побједа каквих мало било.
Људска судбо, промјенљива ти си!
Данас дижеш човјека до зв'језда

Увјенчана лавровима среће,
Сутра бацаш у јаз свих биједа,
Па га кршиш к'о јаје о ст'јену!
И сам вјечни у природи закон
Свуд с' истиче с противношћу вјечном;
Сунце сија, ну сјенку одбија,
А пучина спрам висина зија:
Што подигне људска величина
То подгризе ситан црв и сруши.
Ерцег-Нови, и ти то искуси
Храбри људи тисућама даше
Крв и живот за обрану твоју.
А два само шпанска најамника
Бездушно те продаше Мослимцу.
Одбијени Козрев и Хајредин
Ено с' опет на град устремљују,
Јер дознаше да у граду неста
И олова, и праха, и хране,
А његови храбри браниоци
Са тисућа на стотине спали.
Они с' ипак још очајно бране:
Сармијенто у тврђави горњој,
А у доњој Лазар са Србима.
Сви до једног могу изгинути,
Ал' не могу града одржати;
Жалосници то већ увиђају,
Ну од борбе још не одустају!
Кад последњу пушку испалио,
Шпањац сузу из ока пустио,
Па Козреву свој мач славни дао
Не даје га српски војевода,
Но залудне пушке побацао

А оружје бритко истргао,
Херцег-Нови стопимице брани.
Ту бојиште улица је свака,
Тврђава је сваки дом јунаку.
Хајиредин дружину му малу
Од улице до улице вија,
Потискује од дома до дома,
А на његов кад га сатјерао
Вјерне слуге затворише врата
И с триест га посљедњих другара
Пропустивши, за њим затворише.
Кад се с њима видио у двору
Дубоко је Лазар уздахнуо
Р јеч друзима задњу цроздорио:
«Браћо моја, ево нас у гробу!
Прије смрти бар се загрлимо.
Херцег-Нови бранили смо храбро,
Сад ћем' овдје храбро и умр'јети.
Ви остан'те да браните улаз
Пошто врата буду оборена;
Мени само један часак дајте
Да с' опростим с љубом и са дјецом.
Па ето ме да заједно с вама
Скупо продам Хајредину главу.»
Окрену се, па се тешким кроком
Уз степене камените вуче,
Ноге дршћу, а још више срце.
Кад с' испео степенима на врх
Ту се, клонув, о зид наслонио.
Кад дворници ступио на врата
Зној му хладан из чела пробио.

А унутра кад је погледнуо
До костију сав је протрнуо;
Ту ријетак развија се призор
Величине и жалости људске.
Љуба нож је подигла на дјецу,
Подигла га први пут и други,
Ал' не могла јадна ударити;
На матер се дјечица смијеше,
И малене к њој пружају руке.
Она гледа у њих укочено,
И узмиче крок за кроком натраг;
Па к прсима клонула јој глава,
Клонула јој и десница к бедри,
Мало стала, главу опет дигла,
Дигла руку, но сад очи сврће,
И посрћућ' к њима опет ступа
У то једно протепало чедо:
«Шта је, мамо? шта нам баба нема?»
Тад сирота вриснула је мати,
Нож бацила, на дјечицу пала,
Пороком их суза окупала. —
Све то гледа војевода с врата,
Те се и сам у сузама купа,
Ну плачући кад изрекла мати:
«Ах! тол' л'јепе, њежне, толи миле
Не могу вас поклати ни Турци,
Али ће вас авај! потурчити.»
У мах срце у оцу се стегло,
Он унутра плахо упаднуо,
«Ево, викне, јадна дјецо моја,
Ево вама још јаднијег баба,

Да сви скупа Богу путујемо.»
Мач истрго, оба погубио.
Јаукнуле груди материнске,
Ипак тихо јунакиња вели:
«Ја не могох... ох, хвала ти, Лазо...
Њих не могох, али себе могу.»
То велећи нож зграбила с пода,
И у живо засадила срце.
Хотио је Лазар прихватити,
Ал' на очи мрак му наишао,
У глави му хујно прозујало,
Заљуља се, па огромно т'јело
На земљу се к'о лешина свали. —
Кад је јунак очи отворио
Према себи Хајредина види,
А Мослимце свуд около себе.
Уњ гледају од чуда нијеми,
Немарљиво и он на њих гледа.
Хајиредин први проговара:
«Војеводо, јунакова судба
Сужња те је мени изручила;
Волим што сам тебе заробио
Но три града да сам освојио;
Али таки у Турака јунак
Не робује него господује;
Поклони се са мном Мухамеду
Па с првима до падише стани.»
Саслушав га Лазар војевода
Са земље је главу подигао,
На десницу руку подупрьо се,
Л'јеву к жени пружио и к дјеци,
Па говори а с душом се бори:

«Видиш л' оне, Хајиредин пашо?
За мене су вриједили више
Него ц'јело падишино царство,
Више него земља сваколика,
Ипак сам их крсту жртвовао;
Па шта за тим жртвоват' не могу?
Према њима и л'јепој ми вјери
Исусовој живот није ништа.»
Одступио риђобради паша,
Други, трећи за њим приступио;
Сви га моле, али не умоле.
Иза молба покушаше пр'јетње;
Ну бор тврди ко би савит' мог'о
Ил' умекшат' драгоцјени камен?
На пр'јетне се Лазар оглушио.
Пријетњама следоваше муке
Какве може измислити само
Ум зв'јерињи уз зв'јериње срце;
Ну војвода, клисурина тврда,
И муке је редом све поднио,
Ни јаука једног испустио.
Кад то видје Хајиредин плану
Дивљим гњевом, и својима викну:
«Човјек није; са псетом на колац.»

Нут! небеса растварају њедра,
И на земљу живу св'јетлост лију,
А анђелак по св'јетлости сл'јеће,
И ввјенац мученички носи.
Спазио га Лазар војевода,
На коцу се своме насм'јешио,
Па велику душу испустио.

Тако Србин домовину брани.
Тако гине за Христову вјеру.
Херцег-граде, свједоче врлине,
И Лазару вјечни споменичe.
Колико ли још градова може
Гроб свијету таки показати?

———•—•—•———

ЗАВРШНА ПЈЕСМА.

УЗОРИ МОГА ЖИВОТА.

Сањах најпр'је олтар Богу посвећени
И људскому уму недокучне тајне,
Земљу која небу пој припјева вјечни,
Људе што се врсте у анђеле сјајне;
Ал' изненад хладна удари ме рука,
Те у мрачну јаму с виса свјетлог падох.
Чар је био расут као вјетром магла;
Ипак кашње духом крепостан устадох.
Тад сам сањо љубав зачету на земљи,
Па над земним шаром вјечно настављену,
И с усхитом прве младости ту љубав
У дјевици чистој видјех оличену.
Растави нас судба, разбаци далеко;
Ал' у души мојој свети плам још гори;
И његовом силом прхнућу са земље
Да са мојом другом састанем се гори.
Сањао сам за тим ц'јелог Српства ускрс,
Освјежену славу минулих вјекова;
И уложих у то сву живота снагу
Упорно се борећ' против злих врагова;

Ну скоро ће перо клонут' ми у руци.
А узор све више губи с' у даљини
Ој синови српски, свети вам аманет,
Пркос'те до краја худој нам судбини.
Сањао сам најзад огромно Словенство,
Гдје се диже као сунце иза гора.
Вјесник вјечне правде и љубави братске,
Свему човјечанству новог дана зора;
Ну себичност, холост надуше Словене.
Међу њима правде, ни љубави нема;
Стазом преживјелих ступају племена,
А на стази оној срећа је нијема.
Вај, поворко мојих узора тол' милих
Брижно негованих, никад остварених!
Дружбо златних сјенка од зипке до гроба,
Проплаканих горко, ал не забачених,
Ја се крају клоним, и угасићу се
Сањајућ' о вама, за вама жеднећи.
На плочу мог гроба нада и очајност,
Противнице вјечне, заједно ће лећи.

На дан мог рођења 4|16 Децембра 1888.